

C

Pontifex Sic Pius dictus secundus, ante Vero
Aeneas Silvius plures scripsit Epistolas, quas dum
Papa hoc habes Volumine; quasque scripsit
cum Aeneas dicebatur invenies in
Volumine hoc Contacato Lydane, Aeneas Silvii
Epistole.

13 -

Epistolas de Pio II

proyeccion reuueentista

—
~~07~~

13-

Quantities of No II

Quantity of No II

1
H

TITVLI Epistolarum Pii Secūdi. Pont. Maxi
mi Que In Hoc Volumine Continentur

- P**rima indicit conuentū Mantuāum ad Kl̄as Iunias an
ni icccclviii. ī q̄ hortatur oēs p̄cipes: ut Mātūā ueni
āt: aut oratores mittāt ad cōsultādum pro defensiōe
fidei orthodoxe .fo. i
- S**ecunda cōtinet uitam beate Catherinæ Senēsis & eius
canonizatiōem .fo. v
- T**ertia in qua excommūicat Sigismūdum ducem Au
strie propter uim ab illo illatam in cardinalem Sancti
Petri aduincula .fo. xi
- Q**uarta in qua priuat Dietherū ecclesia maguntina pp
ter iniquos eius mores: & quoniam ausus fuerat ad
uersus sese in sua regione concili
um cōgreagare .fo. xx
- Q**uinta ubi refellit quādam deinceps a Diethero in suā
excusationē scripta ad collegi
um Cardialium .fo. xxiiii
- S**exta continet demerita Sigismundi malareste & excō
mūicationē eius .fo. xxxviii
- S**eptima ad Mahumetem Turcorum regem: in qua
multis ratiōibus horratur eum ad orthodoxam fidem
uenire .fo. lxiiii
- O**ctaua in qua uenetos incusat: quod tam diu tardaue
rint oratores ad mantuanum con
cilium mittere. .fo. c iii
- N**ona ad Federicum imperatorē ei suadēs ut officiū capi
taneatus sibi cōmissum potius ipartiat̄ alberto mar
chiōi brādeburgēsi q̄
alteri .fo. c iiii
- D**ecima ad ducem Mutinā cum increpans & mandans

- sub excommunicationis pœna ut assignet pcuratori
 bus apostolicis facultatem exigendarum decimarum
 uigessimarum & trigessimarum in omnibus locis sue
 dicionis & territorii fo. c v
- V**ndecima ad ferdinandum regem commendans nego
 tia Iohānis miraballi: & petens animum eius i re casti
 lionis sœpius promissi fo. c x
- D**uodecima ad Isabellam siciliæ Reginam de iis quæ ad
 regem scripserat, fo. c xi
- T**ertiadecima ad Franciscum Cardinalem senesem ut car
 dinalem sanctæ siciliæ tanquam patrem obseruet pro
 ficiscentem ad exercitum. fo. c xi
- Q**uartadecima ad cardinalem Aquileiensem: in qua hor
 tatur eum ut legatus proficiscatur in regnum sicilie:
 ostēditq; nolē captū bellū dereliquere fo. c xi
- Q**uintadecima ad ferdiandū regē i qua dubitatē eū de
 pōntificis aīmo cōfirmat. fo. c xii
- S**extadecima ad regem Castellæ & legionis ne se oppo
 nat Cardinali sancti sisti ad prouisionem ecclesiæ legio
 nensi. fo. c xiii
- D**ecima septima ad Cardialē Sanctæ Siciliæ: qua monet
 eum ne putet estimationē suā esse apud se iminutā ex
 direptione cuiusdā oppidi. fo. c xiii
- D**ecima octaua ad Iacobum Sabellum: qua eū monet: ut
 dimisso Iacobo Picinio ad ecclesiæ deuotionem reuer
 tatur. fo. c xiiii
- D**ecima nona ad Cardinalem theanēsem: qua ortatur:
 ut forti animo militiā tolleret. fo. c xv
- V**igessima ad Iacobū Sabellū: ut tandē redeat ad pōtifi
 cis gratiā: ut pollicitus fuerat. fo. c xvi
- V**igessimaprīma ad federicum Imperatorem in fauo
 rem Francisci Sfortiæ ducis mediolani pro iuestitura

- 2
- ducatus. fo. c xvi
- V**igesima secunda ad eundem bonum animum suum erga illū ostendēs qui non posset imutari fo. c xviii
- V**igesima tertia ad Regem frācorum adhortās ipsū ut pragātica sanctionē e regno suo elīnet fo. c xviii
- V**igesima quarta ad Ducem Burgūdiæ ut. Io. Episcopū Atrebatensem instruat; quo pacto se habeat gerere cū Rege franciæ. fo. c xviii
- V**igesima quinta ad Regem francoꝝ cōmendat eum q̄ pragmatīcā e regno tollere uelit; cui Reginā Cypri e regno pulsam cōmendat. fo. c xviii
- V**igesima sexta ad Cardialē Atrebatēse ut cōfirmet regē frāciæ ī pposito tollēde pragmatīcā. fo. c xxi
- V**igesima septima ad Regē frācoꝝ extollens eū ob elīmiā tam pragmatīcā sanctionem fo. c xxii
- V**igesima octaua ad eūdē; qua hortat̄ ne adhibeat fidē si qs de sua sātitate ad eū mala suggeret. fo. c xxii
- V**igesima nona ad eūdē qua eū laudat de extīctiōe pragmatīcā & pmissiōe auxiliī cōtra turcos. fo. c xxiii
- T**rigesima ad ducē Mutiæ qua hōeste refellit quedā ab eo scripta ad oratorē suū agentē rōā. fo. c xxv
- T**rigesima prima ad Regem francorum commendans eum de bono animo erga pontificē; & de regno Sicilię ratū fore affirmās quod pmissit. fo. c xxxvi
- T**rigesima secunda ad eūdē credentialis in Episcopum Andegauensem. fo. c xxxvii
- T**rigesima tertia ad eundem ī qua quedam refellit; quæ falso ei fuerāt enarrata. fo. c xxxvii
- T**rigesima quarta ad eūdē; ubi excusat se de iis quæ acciderūt in regno Sicilia. fo. c xxxviii
- T**rigesima quinta ad cardialē Sāctę Cecilie mōitoria de a gēdis cū Illustrissimo Cōite urbinati. fo. c xl
- T**rigesima sexta ad Federicū Cōitē palatinū reprēndēs

eū quod arma Deiethero iūxerit: & edixerit neqs apo-
stolicas litteras ī suo dōinio
publicaret. fo. c xl

Trigesima septima ad comitem Vrbinate[m] ut solita uir-
tute perseueret cōtra Sigismundū: fo. c xli

Trigesima octaua ad Ducem Venetiarum: ut sibi fauo-
ri sit aduersus Sigismundum aut saltem iustum bel-
lum non impediāt: fo. c xlii

Trigesima nona ad Imperatorē: ubi dolere dicit de quo-
dam casu imperatoris & renunciatione
capellani sui. fo. c xliii

Quadragesima ad episcopum Tornacensem se excusans
ad quærelas ducis Burgundiæ de præsidentia īter car-
dinalem Atrabatensem & nepotem ducis & de quibus-
dam aliis monasteriis: fo. c xlv

Quadragesima prima ad Ducem Burgundiæ petens ab
eo intentionem suam in causa ecclesie
Maguntine. fo. c xlvi

Quadragesima secunda ad Archiepiscopum Ianuensem:
monens ut abstineat ab illo ducatu et
magistratu temporali. fo. c xlvii

Quadragesima tertia ad Regem Francorum monens ut
perseueret ī deuotiōe ecclesie rōanæ. fo. c xlviii

Quadragesima quarta ad ducem Venetiarum a quo pe-
tit consilium de expeditione contra
Turcum. fo. c l

Quadragesima quinta ad Episcopum Tornacensem: lau-
dans eum de us quæ aduersus turcos
Turcos prosequatur. fo. c lii

Quadragesima sexta ad Ducem Burgundiæ monens: ut
seruet quæ promiserat ei aduersus
Turcos. fo. c liii

- 3
- Quadragesimaseptima ad regem portugallie mōens ut
præstet auxilium contra Turcos. fo. c lv
- Quadragesimaoctaua ad regem Castelle persuadens ut
nolit deesse in expeditione pro fide fo. c lv
- Quadragesimanona ad Franciscum Sfortiam Ducē Me
diolani monens ut personaliter proficisca
tur contra turcos. fo. c lvi
- Quinquagesima ad Blancam Mariam Ducissam Medio
lani: ne obstet uiro deliberanti
ire pro fide.. fo. c lxiii
- Quinquagesimaprima ad cunctos christianos ut profi
ciscantur secum in expeditionem
contra turcos. fo. c lxv
- Quinquagesimasecunda ad Ducem Burgundiæ: ut non
interponat tempus ad eundum
contra Turcos. fo. c lxxvi

Faint, illegible text, possibly bleed-through from the reverse side of the page. The text is arranged in several lines and is difficult to decipher due to its low contrast and the age of the paper.

5

quoq; diebus nostris dum latini inter se diuisi græcos de
serunt Turcorum crudelissima natio inuasit expugnauit
expillauit fædauit deque ea urbe triumphauit: quæ toti
orienti leges dedit. Peloponesus quoq; hac urbe deuicta
armis capta est: Christianus populus inferuiturē ductus
A Carnania nunc uastatur & Epyrus Seruia quæ quōdā
superior Misia dicta est paucis exceptis oppidis ī potesta
tem hostium uenit. Bosnēses siue illirii & Dardani & Peo
nes tributa turcis pendūt neq; hoc modo quiescit effera
ta turcorum rabies eiusce gentis dominus: tetra potius
belua quā rex appellandus uirotissimus draco potius di
cendus quam Imperator sanguinem humanum sitiens
coactis ingentibus copiis inde hungaros urget. hinc Epi
rotas Albanosq; uexat: & tumēs opinione sui sacrosanctū
euangeliū omnemq; christi legem euersurum se iactitat
Christiaīs uero ubicunq; fuerint uincula uerbera cædes
& horribiles crutiatus minat non dormit hostis humani
generis sed circuit quærens quē deuoret: hinc turci præ
munt inde insultant Saraceni. Christiani Principes qui
bus Turci nulla ratione pares esse possent: inter se discor
des suas potius iniurias. quam cristi contumelias ulcisci
contendunt: & priuatas utilitates præferūt publicis: alii
marcentes ocio deliciis indulgent: alii cumuladis opibus
inbiant. neq; sacerdotes neq; populares satis suum offici
um faciunt: cultus diuinus ubiq; imminutus est: neq;
superiores uirgam iusticiæ rectam tenent. neq; inferiores
obedienciæ colla sumittūt Confusa ōnia & turbata sunt
blaffematur passim diuina pietas: & in mandatis suis cō
temnitur deus: nullus timor. nulla reuerētia legū. Hinc
nobis iratum celeste numen p̄sperari aduersus nos Tur
corum arma permittit: & qui reliquis gentibus impare
solebant christianos: infidelibus barbaris tributarios uec

tigalesq; fecit. Ad hæc nos tempora uocati sumus: ut his
malis obuiemus in Romano folio collocauit nos deus.
Difficilis sane prouincia cōmissa est nobis Scimus imbe
cillitatem nostram: & sub tanto dignitatis pondere mix
inmodum trepidamus: nō tamen deficimus animo: nec
de celesti misericordia desperamus: sed quanto inferior
est nostra uirtus dignitate credita tātō maius ex alto au
xilium præstolamur. Et si enim inscrutabilia sunt magni
dei iudicia & inuestigabiles uia eius: nec potest humana
curiositas eius archana pertigere illud tamen exploratis
simum est ueritatem nostram quæ christus est nō posse
mentiri: extant eius oracula: & in euangelio sancto certa
promissa: quibus futurum se dominus usq; ad consumma
tionem sæculi: cum suo grege testatus est: confidimus in
eius præsentia quia recta uadentibus non deerit: cælū &
terra transibunt uerba eius promissaq; nunq̄ deficient
neq; a lege sua præteribit unus Apex. Fluctuat sæpenu
mero apostolica nauis: sed non demergitur concutitur:
sed non frangitur: opugnatur sed non expugnatur tem
ptari sinit deus electos suos uinci non sinit: ob eam rem
quāuis tempestate nostra turbidum ecclesiæ statum in
uenerimus naufragosumq; nimis circa fidele nauigium
mare nō tamen fiducia deest quin eo iuuante qui de suis
thesauris p̄ducit uentos & illis imperat atq; mari salu
tis portum pertingere ualeamus nō possumus certa de
futuris policeri quæ diuina maiestas cæca caligine occulu
it. Illud nobis fas est promittere & palā prædicare: quia
non derelinquit deus sperantes in se. Extant in sacris lit
teris exempla pene innumerabilia spem nobis optimam
pollicentia. Præterimus mirabilia facta Moyse & qui ei
successit Iosue. Transimus Gedeonem. Yeptam. Samsō
nem & quos libri iudicum memorant parua sæpe manu

6

innumerabiles hostes fudisse cū ad diuinum confugissent
auxilium. Adoloscētulum Dauid aduersus ferotientem
Goliath manus diuina nequaquā destituit. Ezechia regi ob
sidionis mala ferenti non defuit angelus domini qui Se
nacharib potentissimi regis trucidaret exercitum. Cōclu
fos in parua Bethulia ciuitate iudeos apud supbum Olo
fernem per manus pauperulæ uiduæ tutatus est domi
nus. Machabæi quoq; sæpe deleuerunt numerosas Anthi
ochi copias: quibus essent ipsi paucissimi & inermes: affue
runt in domino confidentibus diuina præsidia. Non est
abbreviata manus domini quibus nostra peccata creuerūt
quæ oculos eius a nobis auerterūt propter peccata nostra
euenerūt nobis mala: scelera nostra nos odiosos fecere iniqui
tates nostræ pessundauerunt nos. Aggrauata est manus do
mini super populū peccatorē & tradita est flagellis christi
ana superbia: more suo agit nobiscum deus: quos diligit
corrigit atq; castigat paterna hæc sunt uerba: emendati
onē magis quam poenā exigentia. Quod si reuertamur
ad clementiam eius emendantes opa nostra & dolentes
super iniquitatibus poenitentiam faciamus: mutabit &
ipse deus sententiā suam & furorem quo erat in nos ac
census in amorem & gratiam. Nunquā sua misericordia
implorantibus denegatur: pronus est adueniā dominus
neq; nos æqua lance cū Turcis expedit. Nos filii adoptiui
illi emancipati nos suæ ciuitatis ciues: illi hostes: nos intra
ecclesiam illi extra: nos sacramenta sua recepimus: illi cō
tempnūt nichil nobis obstat nisi quod idiuina lege negli
gentes humana uincimur fragilitate ad peccandum pri
us sæpe timorem dei postponimus: neq; ut obligati sumus
diuina præcepta seruamus. Quod si cōuertamur: & cor
de simplici dei misericordiam imploremus non est dubi
um quin secunda oīa nobis fiant: & reconciliatus nobis do

minus super hostes nostros furorem suum extendat. Factum est periculum superioribus diebus: nam quum intrasset hungariam Turcorum ductorum in manu potēti & numerosissimo peditum equitumq; exercitu & cōfideret in potentia sua. cunctaq; prosternere nō dubitaret pauci tūc cruce signati & inermes: ac nudi sola fide armati & cælesti muniti præsidio tantū exercitum deleuere. qd sperandum fuerit si conuenientes iunum christiani Principes pro defensione catholicæ fidei concorditer arma capessant non est tanta Turcorum potentia quanta uulgo creditur nec pares illorum uires nostris existūt: quippe numero militum robore splendoreq; armorū & rei bellicæ peritia christiani semp superiores fuere quā. Turci Quod si aliquando nostri exercitus uicti sunt diuina magis permissiōe id actum est ppter delicta nostra quam uirtute hostiū: nec unq̄ illis in cruenta uictoria euenit nec nostri totis uiribus ut illi pugnauerūt: sed pauci ex nostris aduersus omnem illorum potentiam cōmissere certamen & tamen sæpe felicem exitum inuenere quemadmodum pauloāte in hungaria contigisse retulimus. Et nunc ergo si oculos nostros dirigamus in cælum si renuntiantes nequitiaæ clipeum fidei sumētes aduersus hostes uiuifica crucis cum bona fiducia militauerimus: exaltabit dominus uexillum suum: faciet nobiscum signum in bonum & uictoriam dabit in manu nostra nec ultra permittet Christiāis imperare Turcos hac nos spe ducti & animati quæ prædecessores nostri pro defensione catholicæ religionis aduersus turcos cæterosq; barbaros christiāi nominis hostes inchoauerunt totis conatibus proficere decreuimus & adiuuante altissimo complere ac perficere cōfidimus: Nam & si fuit illis prudentia maior: consilium perspicacius experientia diuturniorum: desiderio tamen

7
ac feruore tantæ rei nulli eorum cædimus. Deus qui tri-
buit uolontatem bene agendi potestatem p̄sequendi pro
sua benignitate nō deneget. bellū aduersus Turcos terra
mariq; nostri prædecessores indixere: hoc nūc gerere no-
strum est: neq; detrectamus laborem nec sumptus fuge-
re animus est nichil erit in potestate nostra quod in expe-
ditionem tam sanctam tam utilem: tam necessariam re-
cusemus profunderē nec nobis expensæ graues erunt:
nec tedioli labores. Verum quia rē magnā sumus agref-
suri: & causa communis est quam p̄sequimur: agitur
enim de tutela christianæ fidei: i qua omnes rēati sumus
& sine qua saluari non possumus: necessarium nobis ui-
sum est quod comunibus opibus atq; uiribus est agēdū
id cōmuni consilio tractandū esse. Volentes igitur anō
& sedula meditatione pensantes: quonam pacto christiæ
uires ad decernendum tam utile bellum in unum coire
possit nullam expeditiorem uiam repperiūs quam si chri-
stianos Principes: ac potentatus i unum aliquem locum
conuocemus: in quo cum ipsis aut eorū oratoribus pleno
mandato suffultis per nos ipsos conueniamus: ac de tali
expeditione tractemus & tandem aliqd christiano dignū
nomine concludamus: cogitantibus autē de conuentiōis
loco duo nobis occurrunt uix trium dieꝝ itinere inter se
distantia quæ pensatis reꝝ ac temporeꝝ conditiōibus satis
opportuna esse uidentur: Mantua scilicet ad Mincium si-
ta fluuiū haud procul a lacu Benaco & Utinum in agro
foroiulien. Nam Mantua uicina montibus qui Galliam
& germaniam ab italia disterminant: eum situm habet
ut facile transalpini Principes & Italiæ potētatus eo se cō-
ferre possint. Ampla insup est urbs & rerum abundans
quæ ad usum humanum sunt necessaria. Utinum quoq;
i signe oppidum est & magni populi capax fertilitate cir

cum iacentis agri & maris uicinitate ad conuētus aptissi-
mum celebrandos: rei etiam quæ tractanda est cōmodif-
simum; nam qui ex Italia contra Turcos terrestri p̄fectu-
ri sunt itinere his forum iulii primum occurrit. Galiaz
quoq; & hispaniarum gentes ac Rhenani & Theutones
hac iterum ineandē expeditionē haud incouēiēter habue-
rint huc accidit quod hungari de quorum salute potif-
sime est agendū sunt enim præcipui qui tempestate no-
stra Turcorum uexantur armis & murum se pro nostra
religione constituunt ab hoc oppido non procul absunt:
facileq; conuentui christianoz ibidem celebrando suas
necessitates exponere poterunt; & deinde consolationem
opportunius commodiusq; precipere. Nec carissimo in
christo filio nostro federico Romāorum Impatori semp̄
Augusto difficilis in eum locum transitus fuerit: si quē
admodum de sua in commune bonum optima uolūtate
confidimus: eo transferre sese uoluerit cū paterna eius
dominia Foroiulliensis territorio contigua sint uolen-
tes ergo cum diuina ope sicut ex debito pastoralis officii
sumus obnoxii christianæ plebis salutē cōsulere ac pro tu-
tela nostræ religionis undiq; auxilia præsidiaq; contrabe-
re de consilio & assensu Venerabilium fratrum nostrorū
sanctæ Romanæ ecclesiæ Cardinaliū in altero ex locis præ-
dictis adproximas Kalendas. Iunias pro capiendā hac re
defensionis fidei communi deliberatiōe inter nos & cun-
ctos christi fideles qui principatu aliquo notabili potiun-
tur conueniendi diem constituimus: & harum serie con-
stitutam esse decernimus. Vniuersos igitur & singulos
carissimos ac dilectos in christo filios nostros Romanum
Imperatorem præfatum cæterosq; Reges & Principes ec-
clesiasticos & sæculares. Duces. Marchiones. Comites.
Cōmunitates quoq; quæ suis legibus uiunt & ad defen-

8

tionem fidei aliquid præsidii afferre possunt per uiscera
misericordiæ dei nostri ihesu christi obnixè hortamur re
quirimus & monemus: ut ad præfixam diem in altero di
ctorum locorum per se ipsos si aliquo modo queant sin
autè per legatos suos uiros graues & auctoritate insignes
ac plena potestate munitos prorsus adesse curent & festi
nent nec domi remaneant nisi necessitas in euitabilis ur
geat sed nostrum potius sequantur exemplū. Nos enim
ne quid ad res benegerendas ex latere nostro dexit quibus
ualde necessaria sit nostra præsentia in urbe Roma nec
possimus sine magno incommodo nostro & terrarum
Romanæ ecclesiæ subectarum damno & periculo saluè
migrare prouicias quia tamen pluris facimus catholicæ
fidei defensionem quàm ecclesiastici patrimonii tutelam &
spiritualia præpōimus temporalibus relinquere ad tem
pus almam Romam nostramq; sedem & carissimā spon
sam decreuimus atq; in die præsignato: aut Mātue aut
Utini concedente altissimo constituētur: nec recusabimus
alia quæ uis onera supportabilia nostris hūeris quæ ad
prosecutionem tã sancti & necessarii operis nobis & his
qui ad constitutam diem conuenerint expedientia uisa
fuerint aut quomodolibet opportuna. Neq; enim nos su
mus qui pro rebus catholicæ fidei benegerendis pro tutã
da religione: p magnificando nomine christião: aut sum
ptus formidemus: aut labores. Faxit tantū diuina pietas
ne pio desiderio nostro præstemur impedimētum quãdo
ea mens nostra est id stabile propositum ac certum qua
eius incomoda: qua eius pericula paruifacere ut necessi
tati orthodoxiæ fidei cū dei honore: & christiani populi
salute: quieteq; consulamus. Datum Romæ apud sanctū
Petrum. Anno icarnatiōis dominicæ Millesimo quadrin
gētesimo quinquagesimo octauo. Tertio Idus Octobris

Pontificatus nostri Anno primo.

II Epistola siue oratio Pii Pape secundi in uitam & canonizationem beatæ Chatherinæ Senensis.

PIus episcopus seruus seruorum .dei. Vniuersis christi fidelibus salutem & apostolicam benedictionem Misericordias domini quas in dies largius experimur: non satis explicare potest lingua mortalis uicunt humana eloquia diuina beneficia: nec homini datum est creatorem suum abunde collaudare nec si omnes artus uerterentur in linguas: quando ex nihilo creati de non esse producti sumus inesse: nec uel lapides uel plantæ uel animalia bruta: sed rationis participes diuinorumque capaces effecti sumus: ac non solum angelis: sed ipsi quodammodo inuisibili & excelso deo similes gloria: & honore coronati super omnia opera eius imperio potiti. Verum si nos ipsos rebus cæteris comparemus: nulla creatura magis ingrata reperta est quam homo. Si luciferi & sociorum eius superbiam præterimus solus inter creata rebellis deo: & ingrattissimus homo est. Reliqua omnia diuinam pietatem in suo esse collaudant nec eius unquam præceptis aduersantur naturæ legibus parent: & ea pagunt ad quæ producta sunt. Terra aratrum patitur & suscipiens semina tanquam sub usuris multiplicata reddit & imperio dei obediens culta atque inculta humano generi consulit. Saxa in ædificiorum usum recepta præsto adunt: nec scissa uel ex cocta resistunt fructificat arbores in agro uirides & postquam aruerunt aut igne nutriunt aut ædes tectaque sustinet. Quanta herbarum siue in foliis siue in radicibus siue in floribus siue in seminibus: siue in succis: inest utilitas: quanta in fluminibus comoditas: quanta in lacubus ac maribus quæ dum nauigia

9

subeunt iter reotissimas gētes comertia præstant. Quid animalia cætera siue aquatia siue terrestria. In omnibus laudatur deus: dum naturæ iussa capessunt. Elemēta & sidera faciunt impata. Sol peragit cursum suū. Nec præscriptas Zodiaci metas excædit: nec alieno lucens lumie suo muneri luna deest: nec errantes errant stelle certum semper & statutū iter agentes. Omnia in cælo & in terra laudāt deum: & in officio manētia benedicūt ei. nec legi resistunt impositæ grauia deorsum cadūt leuia sursum feruntur: Cuncta gratitudinē ostēdunt diuinitati: dum parent atq; naturæ. Solus homo ingratus iobediens ac rebellis inter tot creata reptus est: puerſi angeli ruinā imitatus. Ille in cælo supbiens creatoriq; similis esse cupiens in Abyssum præcipitatus meditati sceleris poenas dedit: Homo de limo factus & in terra positus suæ imbecillitatis immemor. & ipse quoq; alia cupere coepit q de ligno uescens phibito per boni & mali cognitionē æqualitatē cum diis optauit propter quod de paradiso deliciarū eiectus in multas ærumnas datus est & porta regni celorū clausa mors introiuit in orbem terrarū quæ nulli homini parceret: quantum filii Adam ante diluuiū aberrauerint & quā procul adiuina uoluntate recesserint: secuta ultio patefecit: quæ omnē carnem aquarū mundatione deleuit. Ea excepta quæ cum pio Noe in arca saluata est. Cæterū neq; infiliis eius nequitia ac pſidia defuit. Malignati & ipsi sunt & in omne plapsi nefas. Turris babel iconsum. Ab his bella introducta sunt. Rapinæ tumultus in cædia cædes: adulteria: stupra: & Idolorū cultus: & quicquid malorū libido ac supbia gignit. paucissimi usq; ad Abraam repti sunt diuinæ legis amatores ille uero unicū certumq; pietatis exēplum adeo uoluntati dei se se sū

misit Vt proprium filium immolare nō dubitaret propter quod in femine eius benedictæ sunt omnes gētes: ex cuius liberis non solum prophetæ orti sunt diuinæ legis prædicatores: Sed ipse quoq; saluator christus secundum carnē nasci dignatus est qui pro salute humani generis cū informa dei esset æqualis patri exiāniuit semetipsum formā serui accipiēs: & homo factus tedia carnis subiit: tormenta & cruciatus ptulit: & ad extremā mortē nō secūdū naturā: sed ignōiosā: sed uiolētā: sed acerbissimā & uix homini tolerabilem in ligno crucis sustinuit: īquo moriēs mortem nostram dextruxit: & uitam reparauit. Dispoliauit īferos: abduxit sanctos patres: & uictor mortis ac diaboli triumphator cælum iam longo tempore clausum a piens ascendit ad patrem nobisq; uiam ostendit per quam sequi eum possemus. Euangelica lege tradita & baptismo ceterisq; sacramentis aptis per quæ lapsi repararemur: & saluarēur. Nec tamen tot tantisq; allecta beneficiis nostra proteruitas ac malignitas conquieuit: nec gratum exhibuit animū: nec uicia deseruit homo: sed quo maiori præuēti sumus munere gratiarū eo magis ingrati reperimur & ad illicita p̄liuiores. Nam quo modo sublimem diligimus: aut honoramus deū: quo modo eius mādata seruamus: quis sacrosancto euāgelio paret quæ subiectio erga superiores: quæ charitas erga īferiores quis equitatis: quis iusticiæ cultus: quæ religio: qui mores hominum: Sunt qui dicunt in cordibus suis non est deus: alii impia efferunt dogmata & blasphemias ī deum cudunt alii uoluptatum serui: nil aliud cogitāt nisi quo modo libidines suas expleant. Illi oppibus inbiant aliēis illi humāum sanguinem sitiunt. Rara īnocētia est ea que parum tuta. Neq; pp̄inquitatis iura p̄sunt neq; scriptæ aut sancitæ moribus leges: uiribus ac fraudibus cuncta

10

obediunt. Ita ut neq; ab re princeps mundi huius appellat diabolus: quādo pars orbis maior eius arbitrio ducitur. Nā quātū est quod Pseudo ppheta Mahumetis infania possidet! Orientis præcipua portio. & Aphrica maxima regna & in hispania granatenses & in gracia multæ prouintia sub mahumethe christum blasphemant. Nec parua est iudæorum natio per orbem terrarum late dispersa Sacti euāgelii & christiāæ legis inimica. Nec desunt in septentrione atq; in oriente cultores idolorū. In angulum europæ christiāitas redacta est. Nam quī quis per asiam ac libyā christiāi non pauci dispersi esse ferantur Non tamen illorum sincera est fides: qui procul ab apostolica sede iter infideles habitantes & cum hereticis communicantes improba quādā sapiunt & multis erroribus scatent nec christiani qui sunt in Europa tam re quam nomine christiani existunt adumbrata & ficta est multorum religio sicut opera ipsa manifestant. Nam quotus est qui digna christiano faciat opera a fructibus eorum cognoscetis eos inquit in euangelio dominus. Si uiuimus ut christus iubet christiani sumus. Io hānes apostolus eius filios esse homines asserit cuius opa faciunt. Si dei mandata seruamus dei proculdubio filii sumus: Sin diaboli: ad eum pertinemus dicente dōino: Vos ex parte diabolo estis: dura sententia: & tamen uera. Illius quisq; filius est & ad eum pertinet cuius mandata sectatur Quantum autem ingrati christiani a diuinis præceptionibus procul abierint & quantum diabolicis suggestiōibus adhæserint per se se quīuis intelligit. Interroget quisque conscientiam suam & retroactam ante oculos mentis uitā collocet & quantum ab officio ueri christiani recesserit palam cognoscet. quæ cum ita sint maxima est summi dei benignitas: & in credibilis misericordia quæ nos tolerat & uiuere sinit expectans ut aliquando cōuersi redeamus in ui

am. Sed inuenti sunt in omni ætate nonnulli deo placetes
uiri sancti qui uiuētes in carne desideria carnis uicerunt
& cælestem in terra uitam egerunt. quorum meritis & i
tercesione sustentata est mundi machina & cōminatus
ignis retentus & ira dei ultioq; suspēsa nec dubitamus
quin hodie quoq; aliqui sint accepti deo quorum preces
cælestem nobis regem placatum benignūq; reddāt. Inter
alios autē qui deo placuerunt & diuinam nobis clemen
tiam placauerunt urbs Senæ inter etruscos nobilis ætate
nostra Bernardinū aluit qui nobili loco natus in adolo
centiæ flore mundo renuntiavit & ingressus beati Frāci
sci religionem cum fratres sui ordinis procul abiisse ab
institutis & regula patrum repperisset. eos acriter corre
xit: & cum eos omnes in uiam reducere non posset seque
stratis pluribus quibus regulam seruare placuit cū his
coenobia frequentauit quæ multa de nouo erexit: & san
ctissimis institutis reformauit Circuit Italiam prædican
do uicia fulminauit uirtutes erexit mira eius abstiētia
fuit: mira integritas: moderatio grauitas: eloqui multa
suauitas multa doctrina & quoniam uerus erat paupra
tis cultor hostis pecūiæ & omnium deliciarum inimicus
Semper in eius uultu ingens alacritas enituit & in mēte
summa quies ut qui sola innocētia gaudebat. Nullius si
bi conscius criminis scandalis compluribus in Italia obui
auit & multa miracula perpetravit propter quæ adhuc
uiuens sanctus habebatur & miro plebium colebatur ho
nore nusq; sine populi frēquentia: & singulari reuerētia
receptus: qui cum apud Aquilam Marforum urbem hu
ius uitæ cursum peregisset a Nicolao quinto prædecef
sore nostro: ipso Iobelei anno cum christiāus orbis ad ex
pugnādas uiciorum sordes frequens urbem inuiseret i
ter sanctos christi cōfesoies relatus est. Fuerat & i ætate

*de bto ber
nardino.*

ad canonizationem necessariis diligēter inquirerent. No-
bisq; in secreto Consistorio ut moris est: fidelem relatio-
nem facerent. Commissarii per annum & ultra: donec ex
Mantua Romam redissemus rem discutiētes inuentis p-
cessibus antiquis apud Venetos: & alibi hābitis examina-
tisq; de nouo testibus: & summa cum diligentia cūtis pō-
deratis cum seorsum inter Cardinales tantum omniūq;
quæ inuenerant Veracem nobis relationem fecissent ac
deinde per aduocatum ea quæ nobis exposuerant ī publi-
co Consistorio denuo recitari curassent. Postremo conuo-
catis in aula nostra Romæ uniuersis qui tunc erāt incu-
ria ecclesiarum præsulibus assistentibus nobis Cardina-
libus iterum Commissarii præfati per organum Venera-
bilis fratris nostri Vilhelmi episcopi Portuensis natione
gallici qui primus eorum erat rursus cuncta quæ iuene-
rant & rite probata uidebantur coram explicauerunt.
Ex quorū relatione quæ amplissima fuit hæc summatim
accepimus: quæ uera comperta cognita & explorata sunt
Virgo Caterina ex ciuitate Senēsi oriunda mediocribus
orta parentibus: prius deo se se dedicauit quam deū pos-
set per ætatē cognoscere. Sex annos nara ut domino serui-
ret hæremum cōcupiuit & urbe egressa in cauerna qua-
dam loco solitario delituit quamuis iubēte spiritu paulu-
lum demorata domum redierit angelicam salutationem
edocta quotiens paternæ domus scalam ascendit: totiens
p- singulos gradus flexo geniculo beatissimam uirginem
matrem domini salutauit & anno maior uirginitatem
suam consecrauit christo quem sua in maiestate sedētem
mirabili uisione contemplata est: & archana celestis aula
uidit quæ non potest effari lingua mortalis. Mundanas
delicias a se omnes abdicauit orationi totam se dedit Cor-
pusculum suum Ieiuniis uigiiliis ac uerberibus afflixit

Coæquales puellas ut idem facerent & docuit & psuasit
Pubes effecta scissis crinibus mortale coniugiū recusauit
Conuicia & maledicta hominum spreuit. Beati dominici
habitum quem fœminæ gestant de pœnitentiâ nūcupatæ
extorsit potius quam impetrauit. Ancillare officium ī pa
terna domo exercuit nihil magis cupiēs quam uilis apud
homines & abiecta uideri: paupibns christi (Nam id pa
ter sibi idulxerat (larga manu subuenit ægrotātibus sū
ma diligētia ministrauit. Diabolicas temptationes & assi
duas malignātium spirituum pugnas patiētia clipeo &
fidei galea supauit. Incarceratos & oppressos quibus ua
luit modis consolata est. Nullum ab ea uerbum non reli
giosum non sanctum excidit omnis sermo eius de mori
bus fuit: & de religione: de pietate: de contemptu mundi
& amore dei: & proximi: de cælesti patria. Nemo ad eādē
accessit qui nō doctior meliorq; abierit doctrina eius in
fusa: nō acquisita fuit: prius magistra uisa est quā disci
pula: quippe quæ sacrarū litterarum p̄fessoribus ipsiq;
magnarum ecclesiarum episcopis difficillimas de diuini
tate quæstiones proponentibus: prudentissime respondit
& adeo satisfecit ut tanquam agnos māsuefactos remise
rit quos tanquam lupos ac leones ferocientes acceperat
quorum nonnulli diuinam in uirgine sapiētiam admira
ti distributis mox inter christi pauperes quas possidebāt
substantiis accepta domini cruce: uitam deinde euangeli
cam egerunt. Summa huius uirginis abstinentia fuit: &
mirabilis uitæ austeritas. Nā cū uini & carniū usum pr
sus abiēcisset neq; pulmentariis ullis uterēt: ad extremū
eo deducta est: ut nec legumina ederet nec pane uescere
tur nisi cælesti quem uerus christianus in sacramento su
mit altaris. Inuenta est aliquando a die cinerū usq; in pen
tecostem ieiunium pduxisse sola eucharistiæ cōmunionē

12

contēta. Per annos circiter octo minimo herbarum succo
eoq; parum retēto & cōmunionē sacra substētata est. Ad
cibum quasi ad supplicium pgebat. Ad communionem
altarī quā illi fere quotidiana fuit: quasi ad cælestes nu
ptias inuitata esset summa cum alacritate pficiscebatur
Cilicio sub ueste utebatur quo carnem macerabat. Nulla il
li plumæ nulla puluinaria erāt. Lectum sibi ex asseribus
confecerat: atq; in eo iacens breuissimum somnū accipie
bat. Raro enim ultra duas horas iterdū noctuq; dormie
bat. Reliquum omne tempus uigilando orādo prædicādo
opā misericordiæ agendo contriuit. Spinosis cordulis car
nem suam macerauit dolore capitis pene assiduo torque
batur: æstuebat febribus nec illorum cruciatu carebat.
Luctabatur quam frequentissime cum demonibus mul
tisq; illorū molestiis uexebatur. Sed aiebat cū Apostolo
Cum infirmor: tunc fortior sum: nec enim in tantis labo
ribus deficiebat nec charitatis opera negligebat. Assiste
bat miseris indigna ferētib; arguebat peccatores: & blā
dissimis uerbis ad pœnitentiam reuocabat præcepta salu
tis omnibus læta dabat. Quid sectādum quid fugiēdum
esset alacri uultu ostendebat: dissidētes summo studio cō
pœnabat: multa extinxit odia & mortales sedauit inimici
cias: pro pace florentinorum qui cum ecclesia dissidebāt
& interdicto suppositi erant ecclesiastico Apenninum &
alpes transire atq; usq; in Aduentionē ad Gregoriū vnde
cimū Pon. Max. antecessorē nr̄m proficisci nō dubitauit
Cui uotum suum de petēda urbe Roma innoculto factū
& soli sibi ac deo notū se se diuinitus cognouisse mōstra
uit. Fuit enim in ea speties pphetiæ & multa prædixit an
teq; fierēt: & occultissima reuelauit. Rapiebat sæpe a spi
ritu & in aere suspensa diuinis contemplationibus pasce
bat adeo extrase acta ut expuncta pculsaq; nihil omnino

sentiret. idq; frequēter sibi contingebat cum diuinissima
reficeretur eucaristia magnum & sanctum erat in plebi
bus Caterinæ nomen undiq; ad eā ægroti; & malignis ue
xati spiritibus deducebātur & multi curabantur langori
bus & febribus: in christi nomine impetrabat & demōes
cogebat ab obsessis abire corporibus ppter quas res duo
bus romanis Pontificibus Gregorio cuius pauloante me
minimus: & vrbano Sexto acceptissima fuit: adeo ut lega
tionibus eorum fungeretur multisq; & magnis spiritua
libus gratis ab eis donaretur. Eadem cum uitæ agonem
iam peregisset anno atatis suæ tertio circiter ac trigessi
mo in urbe Roma diem suum clausit de cuius animæ in
caelum assumptione & gloriosa receptione: stupendæ & ad
mirabiles reuelationes factæ reperiuntur apud eas perso
nas quæ uirginem dilexere. Maxime uero apud eius con
fessorē Raimundum Capuanū sacre theologiæ magistrū
qui postea generalis totius ordinis prædicator; pater ma
gister & rector effectus est. Is nanq; cū genua ageret ea
nocte qua uirgo migravit hora matutina intra dormitori
um apud imaginem matris domini eam contēplatus est
miro splendore fulgentē & uerba ad se cōsolatoria dicēte
Corpus aliquandiu seruatum deniq; in ecclesia fratrum
prædicatorum quæ de Minerua ut dicitur Romæ cōditū
est nō sine maxima populi deuotione ac reuerētia. Cuius
tactu pleriq; ægroti salutem consecuti sunt adeo ut non
nullis saluti fuerit ea tetigisse quæ sacrata uirgūis mem
bra tetigere. Postea quoq; uirgo ipsa iam cælo recepta uo
ta supplicantium benigne audiuit & ut a sponso & domi
no suo christo Salvatore exaudirentur curauit. Multi
enim ex diuersis ægrotudinibus curati sunt q; audita bea
tæ Caterinæ gloriosissima fama eius patrociniū supplices
petiuere: Propterea Venetiis ubi nunq; uirgo ipsa fuerat

13
& multis in locis nomē eius cum ueneratione receptum
est & uota ei plurima fiunt. Hęc & alia quam plurīa cū
uenerabilis frater noster Episcopus portuēsis in conuen-
tu Cardinaliū & præsulum exposuisset & liquido pbata
esse affirmasset rogati singullatim omnes cum Cardina-
les tum præsules: qui plurima affuerunt sentētiā dice-
re cunctorum suffragiis beata uirgo digna cęlo & astris
declaranda uisa est. Nec quisq̄ fuit qui non magnopere
canonizationem eius faciendam pbauerit. Quibus ad lō-
gum auditis Iussimus in Basilica beati Petri Apostolorū
principis suggestum magnum & ornatum apparari sup
quo hodie astante populo & clero sermone de uita & mi-
raculis huius uirginis per nos habito missarum solemnibus
celebratis & consuetis cęremoniis rite pactis ad ca-
nonizationē huius uirginis sub his uerbis duximus pro-
cedendum. Ad honorē omnipotentis & æterni dei patris
& filii & spiritus sancti ad exaltationem fidei catholicę &
christianę religionis augmentum auctoritate domini no-
stri ihesu christi & beatorum Petri & Pauli apostolorum
eius ac nostra. Caterinam Senensem illustris & idelebilis
memorię uirginem cuius corpus in ecclesia prædicatorū
quę de minerua nūcupatur hic romę iacet: & in cęlesti
iberusalem inter beatarum uirginum chors: quando id
sua uirtus diuina suffragante gratta meruit: iam pridem
fuisse receptam & æternę glorię corona donatam de fra-
trum consilio declaramus eaq; tanq̄ sanctam publice pri-
uatimq; colēdā esse decernimus & diffinimus atq; insan-
ctarum Cathalogo uirginum quas romana ueneratur ec-
clesia redigi & ascribi mādamaus. Statuētes festum eius
singulis annis prima mēsis maii domēica die abuniuersa
li ecclesia celebrādum esse & omnes illi honores præstan-
dos qui cæteris sanctis uirginibus conuenire noscuntur

& insuper sepulcrum eius in ipso festo uisitantibus septē
annos & totidem quadrigenas de iniunctis eis poenitētiis
in forma ecclesiæ misericorditer imppetuum relaxamus.
Datum Romæ apud sanctum Petrum Anno incarnationis
dominicæ Millesimo quadringétesimo sexagesimo primo
Tertio Kalendas Iulii. Pon. nostri anno tertio.

III Epistola Pii Pape secundi ad uniuersos christi fideles
in excommunicationem Sigismundi Ducis Austriae

PIVS episcopus seruus seruorum dei. Vniuersis christi fidelibus ad quos hee litteræ peruenerit salutē & apostolicam benedictionem. Iustissima quauis iudicia & hōestissima sint quæ uis apostolicæ sedis decreta & opera eius mortalis coarguere nemo possit quia tamen multi reperiuntur inique mentis homines qui erecto sup cilio tollere os in cælum nō uerentur & gradiente lingua eorum super terram in christi uicarium iactantes obprobria facta eius damnare sæpennúmero audēt & nitidā ueritatis faciem confictis mendationibus tenebris obnubilare conantur opere precipuum esse cēsemus quæ per hos dies aduersus Sigismūdum ex p̄cipibus Austriae sua cōtumacia: & iniquitate requirēte per nos & sacrū collegium nostrum statuta ordiata & iudicata sunt ad noticiā uestrā his scriptis perducere ne fama uelox præcurrens falsa pro ueris p̄suadere ex suo more aut addens gestis aut adimēs auditores fallere possit. Rem igitur sicut gesta est ante oculos uestræ mentis ponemus. Vos beniuolas aures adhibete & boni cōsulētes matris uestræ & omnium fidelium magistræ sacro sanctæ Romanæ primæq; sedis digna & solita reuerentia decretum sententiamq; suscipite.

14

Ecclēsia Brixienſis quæ olim Sabionēſis & aliquādo Brixionenſis eſt appellata in alpiſ ſita eſt quæ Germaniam ab Italia ſeūgunt admodum inſignis. Siquidem Romanorum pontificum priuilegiis compluribus honeſtata & Imperatorꝝ largitate dōata nō ſolum prædia: ſed arces & oppida muniſſima poſſidet & ipſi⁹ Brixinēſis urbis ciuile dōinū hē diocēſis eius & ad Enū fluium protendit qui Danubio ī Baioaria apud Patauiam miſcetur & in Atheſim reſpicit qui Tridentū Veronamq; præterfluens: Inſignis Vrbes in adriaticū exoneratur pelagus. Epicoſus eius inter principes Impii collocatur: & ab Imperatore abſq; medio īfeudum recipit principatum ac regalia. In eccleſiaſticis negotiis eccleſiæ Saltzburgenſis ſuffraganeus eſt & metropolitico iure illi ſubiectus: aduocatus eius in temporalibus cauſis ſiqd aduerſi patiatur. Comes Thirolis ab Impatoribus cōſtitutus eſt: qui tueatur eccleſiam nō qui oppugnet. Ob eā rem non parum utilitatis quot annis accipiens: Nam prædia opulenta & ampliffima ab ipſa Brixinenſi eccleſia noſcitur obtinere. Principium autem aduocationis in cōite Alberto fuit: qui primo p̄ corradum ipſius eccleſiæ pōtifficem non ſine pluribus conditionibus aſſumptus: & de ipſa aduocatia: quæ feudum eſt eccleſiæ inueſtitus ab Imperatore confirmationem obrinuit. Vacanti autem huic eccleſiæ Sedente Nicolao quinto prædeceſſore noſtro. Nicolaus ipſe de fratrum conſilio dilectum filium noſtrū Nicolaum tituli ſancti petri aduīcula præbiterum Cardinalem ī Epicoſum & paſtorem præfecit. Qui & ſi diu contradicente & reluctantē Sigismūdo poſſeſſionem tãen pacificam & quietam eccleſiæ ſuæ deniq; conſecutus eſt & utiliter plebi per plures annos prædicando monendo hortando & pontificale officium exercendo præfuit. Sed

cum sedēte Calisto tertio qui noster fuit immediatus præ
cessor Cardinalis ipse ac episcopus Brixinēsis more boni
patrisfamilias & diligentis atq; attenti prælati pia loca re
formans & iura ecclesiæ suæ exactæ perquirens iuenisset
Sigismundum emendationi monasterii in soneburgio ex
eo aduersum: quod nihil sine eius assensu fiendū præsu
met ac cum tanq̄ Thirolesem comitem pleraq; magni
momenti feuda ab ecclesia sua obtinere: que minime ut
moris est recognouisset hortareturq; spirituales iurisdic
tionem ne perturbaret; & nonam reciperet inuestiturā
iusq; iurandum præstaret Mox dissensiones ortæ sunt &
ipsius Sigismundi grande odium aduersus Cardinalem
excitatum. Propter quod cum statuisset Cardinalis ut fi
delis Archimandrita suas oues diligentius respicere & a
noxius itineribus retrahere cunctosq; malos mores eradi
care & plantare bonos & eliminare uicia & seminare uir
tutes Surexissentq; præterea maligni quidam homines
tam clerici quā laici quibus amara erāt præcepta iustitiæ
& aduersus salutiferam Cardinalis reformationē contu
maciæ & rebellionis cornua erigerēt: Cœpit Sigismūsus
malignantium patrocinium & quāuis esset ipse quoque
ex ouibus Cardinali tanq̄ episcopo Brixinensi commissis
in Pastorem tamen & patrem & magistrum animæ suæ
se se extollere non expauit. Sed omni studio atq; conatu
aduersus est ne salutifera morum reformatio aut in clero
aut in populo Brixinensi locū haberet: Adeoq; bonis acti
bus ipsius Cardinalis obicē se præbuit ut mōialiū quoq;
quarum supra meminimus dissolute ac turpissime uiuē
tium ne claudi reformari ue possent protectionem & tu
telam aduersus Cardinalē receperit. Adeoq; ab honesta
te procul habuit ut Cardinalem ipsum neq; in sua diocesi
neque in ciuitate tutum esse aut pōtificale munus exer

15

cere posse pmitteret :introducitis & persuasis sicariis qui
uita eius insidiarentur. quod cum Calistus antedictus ac
cepisset mox litteras monitorii aduersus Sigismundum de
creuit praeicipiens ei ne cardinalē in ecclesia sua in qua pon
tificio fungeretur ab executiōe sui officii quoquo pacto de
terreret: eum ue suum munus exercentem impediret si se
cus ageret Anathema esset poenas læsæ maiestatis in curre
ret & omni territorio suo sacris interdictum ipso facto in
telligere. Obaudiuit Sigismundus Pontificis maximi uocē
atque contempsit & interposita quadam appellatione malo
deceptus consilio a Romano throno quod nulli pmissū est
contra ius fasque puocauit & in rebellione sua pseuerans
nouis indies contumeliis cardinalē affecit creuere supra
modum Sigismundi odia aduersus cardinalē nec poterat
ei quicquā pacifice loqui. Ob quas res cum tuto sibi esse ī
ecclesia non posse cardinalis aiaduerteret: ad nos confugit
per idem tempus iam propemodū accinti eramus ex urbe
recedere Mantuanū conuentum petituri: quem p tuitione
fidei aduersus turcos indixeramus: Eum igitur ab ecclesia
sua quodāmodo profugum excepimus benigne & p tem
pore consolati legatum de latere qui uicem nostram ī urbe
Roma & circumiacenti regione impleret consulentibus fra
tribus & cohortatibus reliquimus. Ipsi Mantuam p com
muni salute cum Romana curia petuimus. Vbi cum aliq
bus mensibus remorati essemus & Sigismundum ad nos
uenientem intellexissemus: ut componere inter eos concor
diam & tam atroces inimicitias amputare possemus cardi
nalem accersiuimus: Quo ueniente & Sigismūdo præsē
te pluribus diebus modo per cardinales & alias iterpositas
etiam Illustrium personas principum: modo per nos ipsos
reconciliare alteri alterum conati sumus: atque huic pacis
negotio sūmo adnixu operam dedimus. Sed nihil pfectius

In cassum abiire studia nostra: Irriti omnes labores fuerunt: quauis cardinalis iudicio nostro se submittes & arbitros non suspectos accepturus se dicens uiam iuris nunquam recusauerit aut refugerit. Abiit ex Mantua Sigismundus in patriam suam infecta pace minaque plenus & iratus. Et cum paulo post nos quoque translato conuentu domum repetere statuissemus: Cardinalis ex premissis nostris ad diocesim suam se transtulit: asserentibus amicis adhuc pacem inueniri posse: neque Brixinam petit. Nihil enim ibi tutum esse sciebat. Sed in arcem quandam sui episcopatus munitissimam se recepit: Vbi cum aliquandiu confidisset hortantibus nonnullis non parua auctoritatis uiris qui se partibus ambabus amicos ostendebant: & nihil periculi nihil insidiae timendum esse dicentibus ad Brunecham se contulit quod est ipsius ecclesiae Brisinensis non parui momenti oppidum litteris maxime fretus: quibus ipse sigismundus suo signo obsignatis bona fide promittit ecclesiam Brixinensem & cardinalem quo adiuuerit se protecturum: Ad quem locum misit mox Sigismundus unum ex consilio suo nobilem uirum inter aulicos suos primarium qui Cardinalem in suam traheret uoluntatem. Is multa cum Cardinali prolocutus cum nihil ei posset iniustum suadere quia iura ecclesiae suae nollet proicere: concordia tamen in omnibus reperta est: Vnico tantum excepto articulo quae regalia concernebat: & cum in eo aliter conueniri non posset: de suspensione temporali actum est. In qua cum orator biennales cardinalis uero intuens moram tam diuturnam ecclesiae suae periculosam esse. Semestres tantum treugas afferret. Tandem interueniente capitulo etiam biennales admissurus esset. Pendente adhuc tractatu & oratore nondum a Brunecha digresso Sigismundus non tam concordiam ut opere comprobauit: quam confusionem

16
Cardinalis & furoris sui cursum quærens turgidus & ni-
mium tumens: nō iracundiam cohibere non se ipsum ullo
pacto uincere potuit: cæssit audaciæ: succubuit temeritati:
Rancori atq; odio paruit: Iussit accersiri milites exercitum
cōgregari Belli machias apparari. Quibus expeditis mis-
so phæale q bellū Cardiali indiceret quanuis esset maior &
sacra ebdomoda & tēpus pœnitentiæ datum copias eduxit
& iter faciens ipsa die paschæ ante bruneckam armatas mili-
tum acies collocauit: Machinas admouit. Insultū facit op-
pidum cœpit. Nec moratus arcem quoq; summa ui oppu-
gnare aggressus est. Inquam cum familia Cardinalis sese
recepit. pugnatum est aliquandiu non parua contentiōe
Sed cum persuasum esset Cardinali arcem diu defendi nō
posse & pereundum omnibus esse nisi se dederant iterueni-
entibus mediatoribus certis condicionibus cōclusa pax est
In quibus nihil erat conuentum: quod uel arxuel Cardina-
lis in potestatem Sigismundi uenirent & nihilominus cum
iussisset pacem & securitatem publicari: clauēs arcis extor-
quēs & munitiones: & Cardinalem arctissima custodia ser-
uari iussit. Sicque per aliquot dies cum summo probro &
ignominia & omni cōtumeliarum genere Cardinalis ī po-
testate Sigismundi retētus est: Nec libertatem optiēre po-
tuit nisi remissis iniuriis. Castro quodam ecclesiæ tradito
magno auri pōdere soluto restituto creditorum Clyrogra-
pho cōpluribus aliis extortis cōdicionibus præter eas qui-
bus pax atea fuerat publicata. Omnibus denique ecclesiæ
iuribus & priuilegiis ereptis: Neq; his cōtentus Sed iniq-
tatem iniquitati congeminās cum sacerdotes obpiaculum
commissum iuri parentes a sacris abstinerēt: Nō ueritus
est necem Cardinali denunciare: nisi ad pphanationē sacro-
rum illos compelleret. Temerarius atq; ī felix qnī talia ge-
rēs nihilominus eius ecclesiæ protectorem se iactat cuius

est euersor inuentus. Quæ singula cum nobis ex ordine renuntiata essent: mirum in modum horruimus: congelatum est illico pectus & in stuporem sumus conuersi: nec satis detestari aut abomari tam horribile scelus poteramus. In sacerdotem: in pastorem: in episcopum suum: in Cardinalem ecclesiæ romæ: in fratrem nostrum: in excel lens apostolicæ sedis membrum uio lentas mittere mâs Sigismundi temeritas non exhorruit. Et quo tēpore ani hæc patrata sunt? Nempe in die pasce i die illa maxima & Sanctissima: In die qua uictor mortis & triumphator inferni dominus reuixit. In die qua christiani singuli redemptori gratias agunt: & expurgato ueteri fermēto sacratissimo christi corpori & sanguini cōmunicant. In qua die nemo tam sceleratus est: tam impius: tam immanis: Si modo christiāus est: qui non sacerdotibus sese subiiciat eosq; summis psequatur honoribus. Sed qua die suarū rectoribus animarum cœteri præcipue obsequi studēt ea die sacerdotem suum Sigismūdus inuasit cœpit in carcerem coniecit. In honestauit Spreuit turpiter habuit. Fui mus diu anxii & admodū dubii his cognitis nec satis tenebamus quid esset agendum: quamuis nō dubius rūr Sed certissimus nunciatus perpetrati sceleris ad nos peruenisset. Nam hīc atrocissimi sceleris notorium factum ad exigendam ultionem pœnamq; inuitabat. Inde uetus beniuolentia: qua quondam Sigismundo coniuncti fuimus ad clementiam & misericordiam puocabat: Nos. n. cū in minoribus ageremus apud Fædericum romanorū Imperatorem tunc dominum nūc filium nostrum carissimum diu uersati fuimus & cōsiliariatus mūere honestati multisque gratiis & fauoribus cumulati plurimos annos in eius curia atq; familia mansimus: nec unquam indignatum: aut nubilosum erga nos ipsius impatoris uultum

17

meminimus: Semper Læta: semper blanda nobis eius fa-
cies fuit semper benigna & affecta mēs & nostri honoris
percupida. Sigismundus cum primo Imperatorem ad-
iuimus puer bonæ admodum indolis erat: & sub tutela
patruelis sui degens modestis imbutus moribus amorē
in se ōniū alliciebat. Alloquebatur nos sæpe blando sermo-
ne. Quærebat nostras epistolas & legebat ut qui tum be-
neuendi cupidus & litterarum cultor & nostri amans
uidebatur. Dimissus extra tutelam & in adolescētia sua
ad regendam patris prouinciam profectus sæpe ad nos lit-
teras dedit & nostras accepit. Sæpe negotia sua apud Im-
peratorem iuimus. Cum eo quoque non nunquā domi
sua fuimus. Neq; sine honore & singulari gratia ab eo re-
cessimus & cum gesta eius ī Cardinalem nōdum cognita
nobis essent ad conuentum usque mantuanū continuata
est & aucta semper caritas nostra. Ad quem Sigismūdus
ipse splendidum & magnificum duxit comitatum. ut qui
gratias nobis referre statuerat pro pace sui censum belli-
cosarum: & fortissimarum gentium quas sibi enissis lega-
tis apud constantiam recōciliaueramus. Verbebatur hæc
omnia in mente nostra & tanq̄ recēs gesta essent ante cor-
dis oculos uoluebantur. Suadebant Imperatoris infinita
erga nos beneficia. Ut patrueli & sanguini suo ignoscere
mus. exposcebat ipsius Sigismundi qua nos lōgo tempo-
re complexus est ingens beniuolentia ut hanc sibi culpā
condonarem. Urgebat inclyte domus Austriae que hūc
Sigismundum genuit ingentia in nos & diu continuata
merita: Ut sublimi & alto sāguini Vēiam largiremur. In-
stare & Albertus uidebatur alter Sigismūdi patruelis &
ipse dux austriæ atq; Imperatoris germanus: & cū eo pa-
riter Illustris memoria Ladislai Hūgariæ ac bohemiæ re-
gis paulo ante uita defuncti proximi eius cōsanguinei: pe-

tere uehemēter ac rogare per ueterem amiciciam ambo
enim aliquādo nos dilexerūt: & uerbis ac factis ornarūt
Ne sua ex familia uindictam exigeremus. Occurebant in
finitæ regum ac magnorum p̄cipū facies: qui Austria
li domui coniuncti sanguine hanc nobis profapiam sum
mis p̄cibus commendaturi apparebāt. Sed dum hęc iā
pene uicti & consentiente animo uoluimus & adueniam
tracti iam iam misericordiæ iusticiam cædere mādaturi su
mus: excitata in aduersū conscientia nostra & miris cale
facta modis: Quid tu īquit pie p̄t̄ifex agis! An ignoras
quem tenes locum! Quam geris p̄sonam! Non tu modo
ille AENEAS es: Qui SILUIO quōdam gēitus patre FADRICO
Imperatori seruisti! Mutata est cōditio tua! Mutata p̄so
na: Nosce teipsum: Tu pius es Romanæ ecclesiæ militātis
Antistes te ducem: te magistrum: te doctore: te iudicem
christiani populi constituit dominus: & clauēs regni celo
rum tibi credidit. Noli quærere fieri Iudex inquit sapiēs
nisi ualeas uirtute irrūpere iniquitatem: Vt timeas faciē
potentis & ponas scandalum in agilitate tua super gētes
& regna! moderator cæli & mundi dominus te christus
ordinauit. Vt destruas: euellas: ædifices: & plantes. Et qđ
agis! Quid dubitas malas euellere plātas! Nemo iuste iu
dicat qui uel odio: uel gratia: uel metu flectitur. An igno
ras SIGISMŪDUS quam scelestum: quā atrox: quam tetrū
& horrendū admisit facinus! In episcopum: in Cardinalē
in te ipsum si tui corporis Cardiales: Vt iura uolūt par
tes habentur iniurius & impius fuit! non p̄sbiteratui
non episcopatui: non Cardinalatui: nō Papatui: non chri
sto pepercit: cuius sacratissimā diē pugna iniqua & Cardi
nalis captiuitate fedauit. Et quis clericorum post hac tu
tus habebitur: si episcopi: si Cardiales: armis atq; īfidiis
capiuntur! & quis deiceps uindictā timebit: si uiolatores

18

tantarum dignitatum impune abeunt. Actum de omni cle-
ro: deque omni religione fuerit Si qui tecum unū sunt abs-
que ultionis periculo uiolātur. Summa sacerdotalis digni-
tas beati Petri auctoritas. Ihesu christi maiestas palam in
hoc scelere laesa est & tu tanti piaculi uindictam assumere
dubitas. Putasque uel impatorem uel alium quemuis pri-
cipem agrelaturum: si iudicium feceris. Absit ante hic me-
tus: Nihil est cur hęc nomina timeas Iustus est Impator
& honesti tenax: Iustus albertus: iusti & ceteri principes q-
non consanguineos solum: sed ipsos quoque filios ex se gei-
tos legum uiculis coherceri plectique si peccarint: non idi-
gne ferent. Magna uis iustitię est: quę uel damnatum iure
se passum esse fateri cogit: Nihil Imperatori magis cordi ē
quam iustitia cōmunis & sanctissima uirtus: Scit sua mā-
suetudo: quia iustitia pacem parit gentem eleuat: solum &
regnum confirmat: Leticiam gignit & amatores suos bea-
tos atque immortales efficit. Vtilius Impatori uidebitur
infructuosum palmitem amputari quā in perniciem bonę
uitis retineri. Neque propterea domus Austrię gloria in-
teribit quod unus aut alter ex principibus eius iuste dam-
netur. Quę Rodolphos: Albertos: Fridericos: Leopoldos:
Ernestos: Vilhelmos & alias quamplures illustres animas
peperit: non Austrię solum ac Sueuię: Sed Hungarię Bo-
hemię & ipsius Romani Imperii gubernatrices: ac acidar-
quippe decus honestis infamia non extinsit nec splēdorem
Iulię gētis Neronis turpitudine deleuit: nec francoꝝ duces
hildebrandi obscurauit ignauia: nec senatus apostolici pu-
ritatem atque nitorem impurus & fetidus iudas cōmacu-
lare potuit. illustrium familiar- non non habuisse: sed non
texisse maleficum uera & solida est laus. Rara profapia est
quę nō aliquando monstra peperit: in ōni gente: & in omni
domo Catelinam inuenies & cetegū: neque dauitica stirps

quã suã plebi domũs regnaturam elegit suis blasfemis
caruit: & inter nepotes Abraam: Esau reprobatus est: Et
si fœminas licet inspicere ingenealogia saluatoris: cũ ber
sabe & Thamar adnumeratur: & Rahab: Quid mirum
si & in austriali familia quã iam pluribus. seculis regno
potita est & imperio vnus inuentus ẽ Sigismundus qui
maiorũ suorũ exempla refugerit. Generosi principes aut
non ali suis in domibus sceleratos sinunt aut altos quam
primum queunt eliminare nitũtur. Castigandus est omĩ
no hic Sigismundus euiciendus ab ecclesia nisi resipiat.
Quid stas! Quid dormis! An suũ honorem pensitas: qui
tuum minime pensitauit! Vide quid agas ois clerus õnis
ecclesia contra te stat & sacer cardinalium senatus: & om
nis apostolorum chorus & ipse christus ut iudicium faci
as obnixè requirit. Diligite iusticiam qui iudicatis terrã
inquit sapientia: & propheta. Iusticia & iudicium prepara
tio sedis tuã: Vicẽ dei geris in terra: & humano more ami
cum uocare in iudiciũ titubas! Gẽtilis homo torquatus
& gentilis uitã brutus filiorum delicta securibus uĩdica
runt: & tu christiani ductor exercitus cuius dextrã iusti
ciã plenam esse oportet: uel mediocris amici estimationẽ
Ladere times! Quid si cõtra proprios filios esset agendũ
An sacerdotis Heli ruinam ignoras! qui dum filiorũ tole
rat iniquitatẽ & se ipsum: & illos perdidit & seruatus cõ
tra imperium diuinum Agag Saulẽ regno deiecit: Zelũ
funes aut heliã feruorẽ tronus iste requirit: pcul amor:
procul metus ab hac sede facessat. Sit quantumuis potẽs
& maguus peccator. Vt pœnam pendat oportet. Cãde me
liori si locum nesis tenere: uiros fortes atq; intrepidus ca
thedra beati petri reqrit. Nũquid legisti quantus fuerit
prãdecæssorum tuorũ inpuniendis sceleribus calor: in eli
minandis malefactoribus ardor in uendicanda ecclesiã

19
libertate rigor ac uigor? subeant in memoriam Stephāi
Leones: hadriani: Gregorii: Zacchariæ: Alexandri: Inno
centii: Nicolai: & alii quamplures Antistites: qui ante te
hoc solum tenuerunt: Recole illorū ingētia facta: & ma
gnificos ausus: nec uerearis unius ducis quauis magni
& prænobilis temeritatē audaciam que cūpescere. Cum
illi clarissimos sæpe reges atque ipsos etiam imperatores
quoniam ecclesiæ insultarent apostolico ferire mucrone
non dubitauerint. Erige animū & usq; ad mortē cæta
pro iustitia. Et ubi nam gentium locorumq; gubernatrix
regnorum expultrixque uiciorum iustitia domicilium in
uenerit: si apostolico fuerit palatio expulsa? Quem deniq;
fautrix & adiutrix bonorum uirorū iustitia a potentiorū
contumelia uindicabit: si neque Cardinalē ptegere ualet
Caue pontifex: Caue inquam ne dum saluti unius consul
tum uis & illi noceas & multis aliis: Caue ne dū seruare
unius amicitiam studes: multorū ac pene totius christiāe
societatis in te odium cōcites: Caue atq; iterū caue ne dū
hominum inire gratiam paras: indignationem & irā dei
omnipotētis icurras: Nam nemo tibi amicus esse debet
qui christi sit inimicus. Christus ōnes iniquos hodie ha
bet: & te quoque omnem iniquitatē odisse psequi punire
refecare ac prorsus eradicare oportet: neque tolerandus
tibi quispiam est qui reliquo corpori noceat: qualis est Si
gismundus: qui suo puerfo exēplo totā scandalizat eccle
siam & ouile inficit saluatoris: Putridæ carnes ferro indi
gent & cauterio. Quin age ifectam pecudem ex christi ca
ulis ac septis eiice piscatoris que tandem cultro putridum
refeca: atq; abiice membrum. Illuceat nobis iustitiæ tuæ
lumē: & omnis faceffat ab ecclesia peruersitas. Hæc cum
nostra cōscientia flexa uia aduersus misericordiam retor
sisset iacula. rubore quodā pfusi sumus: qui per clemētia

spetiem tam pcul a iustitiæ tramite abiissemus. Remensi
que animo dignitatem nostre sedis a priuata persona re-
cassimus. & iduimus publicam cuius est communi utilita-
ti consulere reiecto quocunque priuato commodo uel affec-
tu: Non tamen omnem consuetudinis nostre memoriã abi-
icere potuimus: Nam quãuis potuissemus e uestigio Sigis-
mundum incidisse pœnas declarare quas sacri canones iu-
deos decernunt: qui suos pontifices hostiliter capiunt aut in
Cardinales uiolentas iniiciunt manus: quando de Sigismũ-
do id erat manifestum ac notorium supersedendum tamẽ
aliquandiu decreuimus: si forsitan ipsum malorum suoz
pœniteret operum & mollitum cor eius ueniam flagitaret
Sed perstitit furor eius: neque apti sunt oculi ut uiderent
lumen. Quamuis enim ad nos duos ex consilio suo uiros
transmiserat non timeo errorẽ suum recognoscere uoluit
Sed ad excusandas excusationes in peccatis illorum legatio
fuit: Nos tamen eos quantum uoluerunt patiẽter & bẽigne
audiuimus. In quorum dictis nihil inuenimus quod uel de-
lictum Sigismũdi cõminueret uel ipsum de perpetrato ma-
lo dolentem ostẽderet fatebatur enim ambo rem ut supra
narauimus gestam: neque ificiabantur quin temeraria &
incõsulta fuissent & Sigismundi opera: id solum rogantes
ne dure secũ ageremus: his respondimus nos iudicis locũ
tenere: facturosque quod sacri cãones imparẽt: nec tamẽ
ut in tanto & tam atroci delicto actam mãifesto tanq̃ noto-
rio dignum uidebatur: declarationis sententiam statim p̃
mulgauimus. Sed mãsuetudinem mãsuetudini cumulan-
tes quĩs de facto plẽam & certã notitiam haberemus: neq;
informatione indigeremus ampliori. quo plus tẽporis ad
respicendum pœnitendumq; Sigismundo tribueretur. Di-
lecto filio nostro Iohãni tituli sãctæ priscæ & sacrosanctæ
Romanæ ecclesiæ præsbitero Cardinali duobusque simul

20

episcopis commisit ut de supradictis Sigismundi excessibus inquirerent: & nobis comperta referrent: qui rite: & ut tantæ rei grauitas exposcebat instituto processu examina-
tis testibus: discussa & cognita ueritate: duo ex eis. Nam tercius certis de causis interesse non potuit publicum & notorium nobis esse retulerunt: Cardinalem ipsum a Sigismundo præfato hostiliter inuasum: uiolenter captum & turpiter habitum fuisse: quamuis postea data pecunia: & multis promissis in libertatem exisset. Verum neque hac habita relatione ad declarationem poenarum & multi suadebant: & res uidebatur exposcere duximus festinandum. Sed monere ipsum sigismundum statuimus per litteras in ualuis ecclesie Senensis & in uicinis sibi locis affigendas: cum tutus ad eum non pareret accessus: ut intra quinque & quadriginta dies coram nobis propria in persona compareret: causas ac rationes in medium adducturus si quas haberet propter quas aduersus inuasores episcoporum & Cardinalium inflictas a iure poenas incidisse declarari non deberet: affixe fuerunt ut decreuimus litteræ executum monitorium: & ut appellatio de qua mox subiiciemus ostendit ad sigismundi noticiam deductum: facta est relatio. Dies termini tertia kalendas augusti anni præsentis effluxit. paucis diebus ante terminum accessit ad nos doctor quidam ex prussia oriundus nomine Laurentius: alter ex duobus ut supra retulimus iussu Sigismundi nos adiuuisse. Is audientia obtenta bis a nobis coram nonnullis Cardinalibus auditus est neque alia dicere nouit quam prius dixerat quæuis Sigismundum metu quodam inani ductum affirmauerit: ut Cardinalem interciperet. Ceterum subeundi iudicii aut ueniam petendæ nullum mandatum attulit nullam potestatem quibus ex rebus & ipsum qui tam nudus & ieiunus uenisset arguimus & domum suam quæ dare nobis uerba putasset acriter reprehendimus. Moxque die termini adueniente

congregato publico consistorio sedius pro tribūali ex more uetusto: quo cum accusata esset per aduocatum & procuratorem fiscalem contumacia Sigismūdi. Affuit laurētius antedictus & Sigismūdi uice petit audiari. Cui respōdimus quamuis in hoc purgando crimine rei præsētia requireretur nos tamen procuratorem audituros: si mādatum sufficiens exhiberetur & hac uice rigorem canonū nostra clementia lenituros. Renuit aliquādiu procurator mandatū ostendere. Sed cum aliter frustra niteretur tandem produxit. Quod publice recitatum & a nobis & ōni circumstante corona prorsus in efficac inualidum atq; inutile iudicatum est. In quo nīl aliud cōtinebatur quam accepisse Sigismundum mōitorium apostolicum sub certis pœnis cōtra se missum esse: atq; id circo a nobis tanquā male informatis ad nos ipsos bene iformandos appellare mittereq; Laurētium doctorē qui nobis ex sacro collegio appellationem ipsam insinuaret. Atq; in hoc tantū plenā potestatem doctori datā: plura fuerunt uerba mādati uerū effectus non alius quā expressimus. Quibus ex rebus appellationē friuolā nullamq; esse declarauimus: & audientiam quæ nihil ponderis habitura esset denegandam censuimus. Moxq; duos ex ordine Episcoporum praelatos ad ualuas ecclesiæ in qua consedebamus mittētes Sigismundum uocari ter iussimus. Si uel ipse uel alius sui nomine adesset plēa potestate suffultus: & dicere quippiam uellet si causa Episcopi iusionē nostrā diligēter executi nullū inuentum retulerūt: qui pro Sigismundo comparuerit. In stante itaq; rursus procuratore & aduocato fiscali contumacem Sigismundum Vt par erat pronunciauimus. Nec tamen ulterius ea die duximus procedendū. Sed ad idus usq; sexto Augusti expectare & iterū per litteras alias in eisdē ualuas affigendas Sigismūdnm mōere decreuimus

21

si fortasse interim aut ipse aut alius sui uice se se exhiberet
qui iudicium subire: uel misericordiam petere uolet. Erat
enim propositi nostri in utraq; uia Sigismundo benignas
præbere aures: & ad cor reuerso more pii patris uitulum
saginatū appōere. Dixissemus cum sapiente peccasti: ne adi
cias iter. Ecce sanus factus es: noli peccare. Scimus quia
non est homo qui non peccet: Sed fugiēda est in malo per
seuerantia quæ rectius pertinacia dicitur & indulgēdū
est redeūtib;: ac cum saluatore dicendū uade & noli am
plius peccare. Quippe nihil nobis iucundius accidere po
tuisset q̄ Sigismundum aut iustum inueniri aut cōuersū
Sed nihil horum experti sumus. Verū est scripturæ testi
monium q̄a peccator cum uenerit in pfundū malorum
contēnit. In ultio termino nō est inuentus qui Sigismū
di causam tueret: aut uerbum pro eo faceret. Sedimus
igitur secundo in hac causa pro tribunali: & contumacia
Sigismūdi itez accusata & iterum declarata cū ferre sen
tentiam & ad ministrare iusticiam per aduocatū & p̄cu
ratorē fisci magnopere rogaremur: & omniū circunstan
tium oculi in nos conuersi iudiciū tacite postularent dif
ferre sententiam ulterius non ualuimus. Mæsti igitur &
alacres sententiam quæ nr̄is aliis in litteris cōtinetur ap
plaudente & gratias agente prælator; corona pmulgau
mus. Mæsti p̄pter antiquam damnati hoīs beniuolentiā
alacres p̄pter iusticiam q̄ dominus diligit: & cōmunem
utilitatem: & q̄uis reum amplioribus p̄enis præmere po
tuissemus neq; enim ligatus est romanus præsul quin p̄
suo arbitrio nocentes affligat: his tamen censuris cōten
ti fuimus quæ scripto cōtinentur in iure: neque Sigismū
dum amplius urgere tulit animus q̄ sanctiones ipse ue
teres ac nouæ præcipiunt. Si duri canones atq; asperi sūt
& nos duri fuimus & aspi. Sin mollia & facilia iura nos

quoq; molliciem & facilitatem prætulimus quas nostri
prædecessores statuerunt pœnis nihil addidimus nihil de
traximus: quantum est a ueteribus in hoc delicto statutū
tantum nos ultionis ex reo suscipiēdū esse decreuimus.
legat ipse Sigismūsus iura aut legi coram iubeat. Quod
fœlix quod Bonifacius quod Clemens nostri prædecesso-
res in hoc crimīe sanxerunt hoc secuti sumus quod si cri-
minari & accusare ī hac parte nostram sentētiā Sigismū-
sus temptauerit. Similis erit illis q̄ uel de adulterio uel
de cæde damnati legem Iuliam aut Corneliam accusant
de seipso ac suis opibus conquærat̄ q̄q̄ si sapiat ad mi-
sericordiam potius recurret emendationēq; uitæ præten-
det q̄ cōtumax cōfugiet. ad quærelas. Et illud omnino ca-
uebit ne deo & hominibus infensus p̄cul ab ecclesia re-
iectus: biatu terræ cum Datan & abiron infelicit̄ absor-
beat̄: quod est illorū supplicium qui ab ūitate ecclesiæ
contumaciter abeūt. Habetis qui has legitis omnem rei
seriem. In hunc modum negotia gesta sunt: ueritatē ipsā
ante oculos uestros posuimus. Si quis aliter suadere uo-
luerit deceptor suæ atq; aliorū est animæ. Vos aures auer-
tite: & unitatem ecclesiæ tenentes Sigismundum & omēs
sui consortes sceleris euitate. Fugite uirulentiam & conta-
gionem eorum: & quasi fel draconum ipsorum unū existi-
mate. Atq; ita deniq; uos gerite: ut in die uisitatiois dōini
cū his mercedē accipiatis q̄ sūt de sorte eius & ī discissā
in suis cordibus christi tunicā custodientes unū deū unā
fidem unū baptisma & unū christi uicariū ecclesiæ caput
Romanum Præsulem ueneratur in terris .

IIII Epistola siue bulla Pii Papæ secūdi qua priuat Die-
therum ecclesia Magnutinam.

PIVS episcopus servus servorum dei & cetera
 In apostolicæ sedis specula diuino consilio cõsti-
 tutis duo inter alia præcipua sunt quæ diligen-
 tissime a nobis inspicere curariq; debent. Alterũ
 ut benemeretes condignis præmiis & gratiis psequamur
 Alterum ut diuinæ legis contemptores cõtumaces ac rebel-
 les qui corrigi emẽdariq; nolunt congruis poenis ac supli-
 cius afficiamus: præmio enim & poena res publica contine-
 tur. Dura nostri eui cõditio in quo qui populis præfunt nõ
 tam præmiandi quam puniendi curã habere oportet quã
 nec superiorum temporum bonorum numerus malorum
 excesserit & õnis pontifex inter aduersantium insidias atq;
 arma transuerit. Rari quippe boni sunt: & prona in malũ
 est natura hominis: quæ si aliquando impunitatem assequi-
 tur tanquam prouocata magis ac magis prolabitur: nec tã
 uenia communi utilitati cõsultat quã uicta. Cessant enim
 peccare homines ubi seueritas delicta cõpescit: facilitas ue-
 niæ incertum delinquendi præbet: experti sumus hæc nos
 in pluribus aliis. Sed præcipue in Diethero qui se Maguntii
 electum appellat quem tanto contumatiorem & rebeliorem
 inuenimus quanto ei clementiam & bẽignitatem maiorem
 ostendimus: quemadmodum ex his quæ infra dicemus cui
 libet intelligere licebit. Vacauit siquidẽ superioribus tempo-
 ribus cum Mantuam pergeremus ecclesia Maguntina quæ
 admodum insignis & metropolitana est: per obitum bona-
 memoriæ Theoderici ultimi eius Archiepiscopi. Canonici
 capitulariter ut moris est congregati ad electionem futuri
 pastoris procedere uolentes in quosdam arbitros cõmpromi-
 miscere qui suo nomine electionem facerẽt: illi simul cõue-
 nientes dietherum prædictum elegerunt: quãuis ut postea
 nobis innotuit non sine labe & infamia Symoniæ: siquidẽ
 unus ex arbitris magna uide pecuniæ corruptus extitit cuius

uox quarto loco accedens iter septem arbitros causam præ
buit: ut dietherus maiorem partem haberet & electus dice
retur: qui simul cum capitulo procuratores & decretū elec
tionis ad nos misit petens ut electionem huiusmodi cōfir
mantes de persona sua Magūtine ecclesiæ puidereus. nos
attēdētes quāta est magūtinesis Archiepiscopi apud germa
nos auctoritas & quod ī cōuentu Mantuano cui tunc præ
sidebamus sua præsentia admodum utilis esset propter ea
quæ contra turcorum perfidiam agere intendebamus. Die
thero eidem mandauimus ut ad nos sicut iura uolunt pro
confirmatione se se cōferet quia multa p dei honore & fa
lute populi christiani secū tractaturi eramus: prorogantes
ueniendi tempus & certissimam suæ confirmationis spem
facientes cū eius promotionē illi ecclesiæ utilē putaremus.
Sed homini ptinacis ac dure ceruicis nunquā psuaderi po
tuit ut nos & conuentū tā necessariū accedere uellet modo
corporis infirmitatē modo pauperiem prætendenti: quibus &
ualitudinem bonam eius expectaturos nos diceremus: quæ
mox consecuta est & aduentum eius cum paruo comitatu
requireremus cum staret immobile uiciati animi propositū
Nec flecti adueniendum posset cessimus inferiori superiores
& ad discipuli uoluntatem magistri descendimus: sperātes
uincere in bono malum & duri capitis opinionem clementi
benignitate mollire. Prouidimus ecclesiæ Maguntinæ de
persona sua litterasq; prouisionis ī forma cōsuetā decreui
mus neq; enim ea nobis innotuerat de ipso uicia quæ postea
palam emerferunt & bonum esse arbitramur quem capitu
lum Maguntinum in pastorem efflagitasset. Procuratores
Dietheri eius nōine & in animam eius ea nobis iurauerūt
quæ cæteri Episcopi Romanis pontificibus iurare cōsueue
runt & ultra hoc uēturum ipsum psonaliter īfra annum
ad præsentiam nostrā quocumq; ī loco cum romana curia

degeremus: ad quæ facienda procuratores prædicti speciale mandatū exhibuerunt. Credidimus boīs uerbis eiusdē Dietheri: qui per litteras & nuncios suos optimum se futurum & obedientissimum filium pollicebatur. Sed cum animo scienti expectaremus hūc hominem tanq̄ sedis apostolicæ propugnatorem & catholicæ fidei defensorem ea curare quæ pro tutela christianæ religionis in Mantuano conuentu concluderamus. Inuitare homines suæ nationis ad expeditionem contra Turcos obeundam ad obediēdū i ea re Carissimo in christo filio nostro Federico Rōanorū Imperatori semper Augusto: ad quem idcirco legatum de latere miseramus ad parandos exercitus ad soluendas decimas: ad uigésimas & trigésimas cōtribuēdas ad alia præsidia præstanda: homo in reprobum sensum datus dei hostis & totius gratitudinis inimicus: mox cornua erexit in apostolicam sedem & matri suæ maledicere cœpit. Latrauit contra nos pluribus modis legatūq; nostrum calumniatus est: qui decimas conaretur exigere quibus copiæ cōtra Turcos armari possent palamq; dicere nō est ueritus Nos argentum nationis non fidei defensionem quærere Licet nos decimas ipsas nō nisi consentiēte natione exigi mandauissemus: & illarum custodiam ac dispensationem in manibus eorum tradi iussissemus quos natio ipsa delegisset. Inter hæc accidit ut ad instantiam mercatorū qui pecunias apostolicæ sedi debitas eidem mutuo cōcesserūt cum iam satisfactiōis tēpus præterisset. Dietherus ipse excommunicaretur absque nostra conscientia. Nam id per iudices inferiores in forma camere fieri solet quod ubi ad eius noticiam peruenit cēsuris ecclesiasticis inodatus non quo modo se solueret & ad communionem fidelium rediret. Sed quo modo magis ac magis se pœnis immergeret excogitauit: nō recurrit ad nos nullā nobis quartelam

fieri curauit: nullū a nobis præsidium nullū remedium
petiit. Sed passim clamās & uociferans contra nos indigna
se pati dicens: & apostolicam sedem blasphemans: cōfecto
quodam infamatorio libello ad futurum cōcilium cōtra
Mantuanam bullam appellauit: excommunicationē ipso fa
cto a qua nisi a nobis absolui nō potest & alias pœnas cō
tra reos maiestatis & hereticæ prauitatis fautores a iure
fulminatas incurrens nec animo irreuerenti & infuria
to satis fuit: primam sedem his modis cōtempnissse: nisi &
diuina quoque cōtemneret: illis se publice imiscens palam
& notoriæ excommunicatus & irregularitatē incidens. En
quæ reuerētia canonum: quis timor dei: quæ religiōis cō
sideratio: Bis excommunicatus: bis extra ecclesiam factus:
non coactus: non iussus non absolutus ecclesiam ingredit̃
& diuinis officiis se ingerit & sacrosancta polluere audet
nimia est hæc contumacia ac rebellio: & argumenta sunt
hæc hominis: de christiana religione parum bene sentiētis
& ōnia iura diuina & humana cōfundētis: quod ī Diethe
ro manifestissimum est quem uiolasse iuramētum suum
nobis præstitum apertissime constat: Namq; cū terminus
ad nos ueniendi iam semel prorogatus instaret: nō fidei
memor: non promissi tenax: non debiti obseruator: nō iu
ramēti cultor: sed excommunicatus: periurus irregularis
& tocius religionis expers atq; inimicus. Labi tempus p
misit nec ad nos uenit: nec quod uenire non posset se ex
cusauit. Quippe qui eleuata facie & arroganti mente ni
hil se debere romāo præfuli existimat: & fortasse maiore
eo se credit uerbo & opere superbus & inflatus opiniōe
sui nunc istos nunc illos hortatus est: ut appellationi suæ
damnatissimæ adbererēt. sperās suā nequitiam tanto ma
gis inultam esse quanto plures mali consilii sui cōsortes
inueniret. Sed paucissimi ei adhæserunt: & illi qdē decepti

24
ac circumuenti quorū aliqui cognita fraude mox ab eo ī ea parte sequestrati sunt & appellationi renunciauerunt seq; fideles ecclesie romanæ filios declarauerūt. Scientes nihil tam perniciosum esse quā ī errore cognito p̄sistere. Diethe- rus autē feroci animo & mēte peruersa quotidie magis ac magis infaniens quāuis capituli sui ad hæsionem extorquere non potuisset tamen aliarum ecclesiarum capitula ac præla- tos in suam demētiam trahere omni studio nixus est. Indi- xerat auctoritate sua nationis cōuentum apud franckfro- diam quod sibi ex eo licere affirmat: quia Magūtinus præ- sul per nationē germanicam romani Imperii Archicancella- rius existat fatemur eū qui Magūtiana præsit ecclesie Ar- chicancellarium esse imperii apud germāos. Sed uocare na- tionem in unum aliquem locum inuito iperatore posse aut ei licere nequaquam fatemur: ipse uero nimis multa sibi ar- rogans nondum sacris p̄tificialibus iniciatus: nōdum Epi- scopus nondum inuestitus ab Imperatore: nōdum regalia consecutus aduersante & cōtradicante Impatore nationem uocare audet: & cōuentū tenere & quāuis dicat ea se idcirco agere ut nationi & rei publicæ cristianæ consulat: quod ad eum non pertinet. Nisi quatenus a superioribus mande- tur: re tamen uera nihil aliud studebat quam sibi fauores aduersus apostolicam sedem inreprobata appellatione sua quærere: hæc cum nos accepissemus nūcios nostros uiros præstantes ad eum misimus qui maleuadentem retrabe- rent: & in uiam reducerent mōstrarēt sibi quantū a recto tramite diceisset quantum diuinis legibus aduersaretur quāto in piculo esset: quantū sibi & natiōi suæ & uniuersæ christiāitati eius cōsilia nocere possent. Sed nihil profuerūt hortamina nostra: multi p̄cipes ac prælati eū flectere fru- stra conati sunt: non audiuit genitorem qui recta monebat non consiliariis suis ascultauit. Suffraganeum suū insignē

theologum qui quantum apostolicæ sedi quilibet Episcopus
obnoxius existat per sacras litteras fideliter ostendebat contu-
melius persecutus est: nemo animum suum potuit imutare
nullū audire nisi seipsum uoluit & qui prurientes auribus
sux cupiditati consona dicerent: cūque aquid francfordiā
prohibente Impatore congregationem habere non posset:
nam boni ciues domino paruere ad Magūtiā conuētum
trāstulit. Ibiq; præsidere præsumpsit quāuis pauci aduene-
re: magna pars non ut ei ascultaret sed ut eius reprimeret
audatiam: nec tamē defuere nonnulli qui eius insanix con-
sentirent. inter quos Gregorius ambrugensis inuentus est
quem ueriori uocabulo errorum appellant iniquitatis alū-
nus: quem quamuis hereticum publice damnatū: excomu-
nicatum ac rebellem Dietherus ipse nō ignoret ad conuētū
admisit & illi pallam cōnificauit nostris nūtiis ne id ageret
cōmonentibus. Sed cur uitet excōmunicatus excōmunica-
tum infidelis infidelem periurus periurum: aut rebelis re-
belem pares cum paribus facile conuēiunt: & colligatas in-
ter se gerunt: perfidi caudas. Gregorius Sigismūdi ex prī-
cipibus Austria iam damnati excomūicati propter iniectas
in Cardinalem sancti Petri manus in eo conuentu nuntius
affuit dignus domini sui orator & dignus quē Dietherus
sux perfidix cōsortem admitteret habitus igitur est cōuen-
tus Maguntix multo minor quam dietherus sperauit. in
quo ipse plenus minarum multa contra nos & imperatorē
locutus est: audens os in cælum ponere & de duobus capiti-
bus uilis ouicula maledicere & quamuis nuntii nostri ma-
gnopere eum hortarentur ne se hostem apostolicæ sedi red-
deret: ne damnatam appellatiōem prosequeretur: ne impa-
tori molestus esset ne Papam impugnaret itelligeret se nul-
lam habere causam cum talia temptaret persuaderet sibi
omnia quæ honesta essent facile posse a nobis imperatori

recognosceret statum suum: neq; altiora se quæreret se
 sciret quantum ad româum pontificem attineret: ouem
 esse nō pastorem: & quātum ad Imperatorem uassallum
 suggere nō dominum: & utrumq; sibi iudicem esse. impē
 deret reuerentiam suis superioribus & dominorum poti
 us clementiam quam cēsuram experiri uellet homo tamē
 ceruicosus & qui odio in extingui cōtra romanā sedem
 ardet: nec Imperatoris nomen audire potest nullis flecti
 præcibus nullis deterreri comminationibus potuit quin
 conceptum contra nos uirus euomeret: plura tēptare au
 sus quæ apostolicæ sedis & romani Imperii uiribus mirū
 in modum aduersabantur. Sed nouerunt prudentes uiri
 q̄ aderant machiamenta eius nec māus tāta malignitati
 dederunt: finem habuit conuentus aliū quam sperauit
 Dietherus ruunt enī uana consilia: nec temeritatis diuī
 na est cū prosperitate societas: fractus aīo & desertus ab
 his in quibus plurimum spei collorauerat Dietherū pau
 lulum inmutatus est: uocatisq; nuntiis nostris tanq̄ resi
 pere uellet mendaci: & contumeliosissime appellatiōi suæ
 renūtiavit. Verum id haud quamq̄ publice sed in domo
 coram paucis: quem nō tam appellasse quam appellatio
 nē reuocasse pudebat. Sperauerunt tamen nuntii nostri
 ī uiam uelle redire. Sed cum interius hominem tetigere
 nihil solidi inuentum est perseverabat in austeritate sua
 & sibi romanam sedem cedere dignum arbitrabaſ & tan
 quā nos ab eo non ipse anobis instrui deberet arrogantif
 sime loquebatur non se satisfacturū mercatoribus obtulit
 non uitam emendaturum: nō iuramēta seruaturum aut
 alia facturum quæ tenetur. Sed tanq̄ nobiscū pacisei uel
 let hæc atq; illa p̄mittebat si nos sibi quæ ipse cupiebat
 p̄mitteremus quibus ex rebus aiaduertentes in corrigi
 bile cor eius esse nec spectandum quod ad frugem recte

uiuēdi p̄duci posset; & maxime cum eius electio sicut ante
diximus per Symōiacam labem celebrata fuerit de qua no
bis postea grauiā testimōia sunt exhibita & hoc ī partibus
uulgatissimum est difficile est enim ut potestas: malis arti
bus acquisita: bonis moribus administretur. Cumq; mul
ta quærelæ ad nos peruenerint de malo ipsius Dietheri re
gimine de uolentia qua utitur in subditos: de tyrannide
de rapina: de seuitia: de pluribus aliis excessibus: nō est ui
sum nobis hæc ulterius dissimulare: esset enim nimis peri
culosum: si dietherum ipsum in ecclesia non sua præsidere
& sponsam illam immaculatā ulterius in adulteri potestate
permitteremus: quod nihil aliud uideri posset quā oues lu
po deuorandas tradere & deuotum ecclesiæ Maguntinum
clerū qui hæctenus ab eo corrūpi nō potuit in manu hostis
dimittere: qui pro sua libidine uindictam sumeret. Et cum
impunita huic tanta rebellio cessisset: facile aliorum animi
ad audenda similia traherentur. Ea propter cum māifestis
simum sit dietherum præfatum ad futurum concilium ap
pellasse: easq; pœnas incidisse quæ ī litteris per nos Mātuzæ
editis cōtinentur. Iuramentumq; uiolasse non solum de ue
niendo ad nos intra præscriptum tempus: sed etiam de obe
diētia: & reurētia præstanda: qui mandata nostra contēpsit
& multa contra nos & statum nostrum molitus est cū litte
ras apostolicas accipere neglexerit: cum itra tempns aiure
statutum nec se fecerit promoueri: nec prorogari tēpus po
stulauerit: cum excommunicatus ac publice denūciatus diui
nis se inmiscuerit officiis: & irregularitatem incurrerit in
censuris ita sorduerit ut de heresi uahementer suspectus
uideatur: cum eos multis modis persecutus sit qui eū se ex
cōnicatū uitare uoluerūt cū multa sibi arrogauerit quæ
ei non conueniunt de Papa & Impatore iudicare præsumēs
cum clero & populo suo grauis & iniuriosus existat: atque

ecclesiam ipsam Maguntinam in spiritualibus & tempora-
 libus male gubernet & multis incommodis afficiat. Sitque hæc
 omnia ita publica ac notoria ut nulla possint tergiversatione
 celari quamuis propter premissa iam cecidisse a iure suo ui-
 deri possit: si quod in ecclesia Maguntina aut ex lectione: aut
 ex prouisione nostra premissis sibi competuit. Nihilominus
 de uenerabilium fratrum nostrorum sanctæ romanæ eccle-
 siæ Cardinalium consensu ad maiorem cautelam propter huius
 modi tam temerarios ausus & tam enormia facinora: ipsum
 dicta ecclesia Maguntina: & omni iure quod sibi in ea com-
 petere posset priuamus & priuatum esse declaramus: atque ad-
 mouemus ab eadem: & ab omni uinculo absoluimus quo te-
 neretur eidem: Capitula prepositos. Scolasticos. Custodes
 Cæterarios. Catores. Thesaurarios omnesque ac singulos quo-
 cumque nomine censeantur Canonicos Pastores: Plebanos: Vi-
 carios perpetuos ac temporales Altaristas ipsius ecclesiæ ac to-
 tius diocesanos. Maguntinenses omnes denique ac singulos uas-
 salos. Ligios Castrales ac simplices officiatosque omnes cuius-
 cunque status aut conditionis existant. Scabinos. Ciuitatum
 ac oppidorum. Vilarum Fortellitorumque omnium Burgi-
 magistris. Consules eorumque rectores quocumque censeantur
 nomine & subditos uniuersos & singulos eiusdem ecclesiæ
 Maguntinæ eidem Diethero in nulla re obedientiæ uinculo
 teneri & iuramento si quod ei presterunt liberos et abso-
 lutos esse discernentes: ac mandantes eisdem et eorum cuilibet
 sub excommunicationis poena quam ipso facto contra ueni-
 tes incurrant ne de cætero ipsi Diethero aut suis procurato-
 ribus in aliquo respondeant pareant uel intendant. Sed ipsum
 tanquam morbidam pecudem et pestilentem bestiam ubique
 deuitent. Datum Tibure anno incarnationis dominice. M-
 cccclxi. xii. kalendas Setembris. Pontificatus nostri Anno
 Tertio.

V Epistola Pii Papæ secundi qua reffellit quædam dein
ceps a Diethero in suam excusatiõem scripta ad col
legium Cardinalium.

PIVS Episcopus seruus seruorũ dei. Vniuersis
& singulis christifidelibus p Germaniam cõ
stitutis. Salutem & apostolicam benedictiõem
Dietheri ab ecclesia Maguntina iusto iudicio depositi scri
pta pleraq; his diebus in manus nostras peruenere quæ
ille in excusationẽ suã: tum sacro uenerabilium fratrum
nostrorũ collegio. Tũ nobis & aliis quãpluribus direxit.
Non miramur eum q factõ resistit apostolicæ maiestati
etiam uerbis niti ut suam contumaciam tueat. Qui si
nihil ad eius dicta responderemus possent rerum ignari
nos qui magna clementia sumus usi & a iustitiæ tramite
nõ diceßimus. aut rigidos nimis aut iniustos credere. Sta
tuimus igitur eius obiecta reffellere & suis obscurissimis
mendationum tenebris candidã ueritatis lucem opponere
ut intelligant omnes iniquam esse uocem ouiculæ quæ i
suum pastore balare audet: nec ferre permissum esse i eũ
assurgere qui secat in ea. Audite igit fratres ac filii quæ
ab illo dicuntur: & quæ a nobis: & qua in parte sint calum
niæ iudicate quid ille? Excusationẽ suam uerbo & scriptis
sele inquit fecisse: cum legerentur apostolicæ litteræ corã
capitulo ecclesiæ Maguntinæ qbus sua priuatio & dilecti
filii Adolphi de nassan promotio declarabatur. Auditis q; se
nõ ignorat apostolica auctoritate priuatũ & ecclesiæ Ma
guntinæ de prælato altero prouisum? Nec tamen obedit
apostolico decreto & in animæ suæ damnationem ecclesi
am Maguntinam uetustate ac sanctitate insignem lacerat
ne se humiliat quoquo modo. Satis hac in re contumaciæ
satis iobediẽtiæ cernitis ac rebellionis: quid ulterius? Sic

iudiciario processu: contra omnia iura diuina & humana
 & naturalia: & contra omnem honestam obseruantiam gra
 uatum se dicit priuatum debuerat dixisse: quia priuatus
 est non grauatus: sed iudicarium processum requirit &
 uocationem esse necessariam eius qui priuandus est arbi
 tratur: & diuina & humana iura & naturalia uiolata esse
 contendit & honestam obseruantiam spretam: uocari & au
 diri nolebat priusquam priuaretur: imo uero etiam dignus pri
 uari: nolebat priuari & moras querebat quibus se posset
 in aliena possessione roborare & amicos atque adiutores sibi
 parare ex mammona iniquitatis sicut postea Federicum
 comitem palatinum data Maguntinae ecclesiae non parua tu
 nicam parte conciliatum in belli societatem attraxit. Ad hunc
 effectum querebantur induciae & uocationis tempus & au
 dicionis mora & iudicarius strepitus & terminorum per
 plexitas: sed de his postea dicemus. Nunc illud ante omnia
 uidentum est an uera & sufficientia crimina sint propter quae
 Dietherus priuatus est. Nam hoc precipue iudices aduer
 tere debent ne quid aduersus ueritatem agant ne uel pro
 paruis delictis grauiorem imponant uel poenam uel mulc
 tam. Cauendum est ne quis iniuste grauetur. Iniuste autem
 grauatur qui aut ex non ueris aut non idoneis plectitur
 causis. Veritas est iudicii domina huic seruiant iudices ne
 cesse est peccauimus in sententia contra Dietherum lata inique
 egimus in culpa simus si quid ei non uerum imputauimus:
 reprehensibiles nos ipsos non negamus si ex confictis cri
 minibus cumdem nauimus: aut si non fuerunt ad priua
 tionem eius causae, sufficientes. Sed quid hic dubium est. In
 terrogemus ipsum reum atque ab eo ueritatem exquiramus:
 non audebit negare quae sunt ei obiecta crimina: nec illa
 non parua dicet. Quid ais Diethere? Vera ne sunt quae in
 nostris litteris continentur? Quas te uidisse affirmas? uere

ne causæ priuationis an falsæ? Satis idoneæ: an minus sufficientes: Si ueræ & magnæ nõ es grauatus nec iniusta sē tentia est quæ ordinarius non intercessit processus. Innocentibus enim non criminosis iura subueniunt ad subleuamē bonorū non ad tutamen malorū inuenta est tela iudicii. Sin falsas & indignas adduximus tuæ priuationis causas: iusta est querela tua & nos iniusti: sed affer causas: & falsitatem ostende & doce in quo loco ueritati detraximus. Ingratitudinē tibi obiciemus. An nõ ingratissimū te præbuiisti qui benigne a nobis Maguntinæ præfectus ecclesiæ & tam excellenti donatus honore obtenta prioris contumaciæ uenia impetratis quæ uoluisti a nobis mox recalcitraſti & in conuentibus germanicis apostolicæ sedis eminentiam & gloriā cōminuere: & per teipsum & p̄ tuos nūcios summo studio conatus es. Nam quo mō legatum apostolicū uenerabilem fratrem nr̄m Bissarionē Episcopū Cardinalem pro cōmūi causa tuendæ christianæ religiōis in Germaniā ex conuentu Mantuāo missum honorasti? Quo modo legationē eius pmouisti qui conuocando clerū & populum non solū mandatis eius resistendū sualisti: sed cōtumeliosis & probrosis uerbis ipsum es infectatus non nr̄a tantū sed ecclesiæ uersalis sed fidei catholicæ sed yhesuchristi negocia impediuisti & cōmuni omniū christianorū utilitati ac saluti teipsum obiecisti. Scis quia uera dicūus: & multi alii hocipsū tecum sciunt multis & maxis beneficiis a nobis præuētus cogitasti nec quo modo his satisfaceres a quibus accepisti mutuū pro solutione iurium apostlicæ cammere annexus es sed quo modo non satisfaceres omnē curā adhibuisti pessimo illo & illaudato Alcibiadis atheniensis ut uidet̄ consilio usus qui puer adhuc periculi meditātī & anxio quo pacto rei publice de rebus admīstratis redderet rationē: conā dum ēē ait ne ratio redderetur quod ille dictum arripiens

25
non minoribus calamitatibus patriam suam inuoluit quā
tu modo tuam inuoluisti. An hæc ingrati animi sint tu ipse
iudica non poteris non inobedientem non rebellem non in
gratissimū te negare. Quid ultra? excōmunicatum te dixi
mus & irregularē effectū non curare censuras. Quid ais?
an nō diuinis officiis sicut prius publice & in omni loco ad
quem declinas te imisces & sanctuariū domini cōtemis ex
cōmunicatus. Si hæc agis extra cōmunionem positus quæ
cuncti uident: an non irregularis effectus es? an non contē
nis ecclesiæ cēsuras? an non male de clauibus beati Petri fē
tire uideris? Si negas excōmunicatū te esse stant contra te ad
modum multi parietes et hic Romæ et in Germaia in qui
bus uelut in albo prætorio publicatum aduersus te legitur
anathema pueri et uetulæ de tua excōmunicatione loquun
tur et testimoniū contra te uulgus: & omnis populus præ
bet. Si dicis absolutū te esse ostende quis absoluerit. Scius
quia non audebis a deo dementiri. Si præ tendis appellatio
nem quā ad futurū cōcilium interposuisti. at hæc nō modo
excōmunicatiōem nō suspendit: Sed alia & grauiori & peri
culosiori excommūicatiōe te miserè inuoluit hæc enī pœna
est iter alias eorū qui tali modo audēt appellare. Scis præ
terea si quid aliquando de canōibus audiuisti excōmunica
tionem quæ præcessit appellatiōem sequentē nec tollere nec
suspēdere. Quid si appellatio tua nulla fuit ut ipse cōfessus
es. Nam ei postea tanq̄ nullius momēti & tanq̄ stultæ iter
positæ renūciasti: mansit excōmūicatio nec tu tamen ab in
gressu ecclesiæ & diuinis officiis abstinuisti. Sed sicut prius
in illis te misces quēadmodum tuæ litteræ etiam tua māu
scriptæ declarāt. Que si iusta fuisset appellatio tua non ta
mē iam fulmiatas suspēdisset cēsuras: & ideo nō minus te
sacris imiscēs irregularitatem incurrisses. Veraces igitur
nostræ litteræ quæ te percussum anathemate. Nō aduerrere

cenſuras & irregularem eſſe affirmauerunt: num magna priuationis cauſa! Num iuſta ſententia noſtra quæ illum priuat eccleſia qui clauſes eccleſiæ contemnit! Nā quo modo tolerabit in epiſcopatu cenſuris uti & alios excōmunicare, qui romanæ ſedis auctoritate excōmunicatus diuiſe ſe ſacris admisceat & cēſuras omnes irridet. Quid ultra! Gregorio amburgenſi excommunicato: & per eccleſiā heretico declarato & excommunicati hominis nuncio inhibētibus oratoribus noſtris te cōmunicauiſſe diximus. Audes iñ inficias ire! non Maguntia tantū ſed Nomberge & in aliis locis huic pñicioſæ beſtiæ cōmunicatiſti & ad intima conſilia tua admidiſti & ſunt qui dictatam a Gregorio quē nōnulli errorium uocāt ſtultam appellatiōem exiſtunt: quæ te præcipitem egit & pdidit. An paruus hic error eſt! excommunicatū ab apoſtolica ſede ſacra & generalia patrū concilia recipere non audebant: & Maguntinus electus nondum conſecratus audet. Magna temeritas, hereticum hominem non deuitat: ſed in contemptū priæ ſedis recipit & honorat. Si nil fuiſſet aliud ſatis hoc ad unius Epiſcopi uel cōſecrati depoſitiōem nēo negauerit ſiquidem rocius eccleſiaſticæ diſciplinæ neruus hoc pacto reciditur: quando Romani pontificis paruipenditur auctoritas. Tu uero tanq̄ hæc minima fuerint maiora es auſus. Perge in litteris noſtris, & pone digitum in appellatiōis articulo: qui unus ad tuam depoſitiōem ſatis ſup que ſatis eſt. Quid uis hic dicere! exiſtimās te grauātū ubi non eras! ad futurū conciliū appellatiſti! & decreti apoſtolici: quod Mantuanū dicitur: quia Mantuæ in magno conuentu cōmuni prælatorū conſenſu editū eſt: pœnas incididiſti: non te latent quæ ille ſunt: quippe tam grauiter punitur qui ad futurū concilium puocat: quam læſe maieſtatis reus: & fautor hereticæ prauitatis. An tu hoiem

huiusmodi in pontificatu Maguntino sustinendum putabis
 Cecidisti ab omni honore: dignitatem omnem ipso facto per
 didisti: cum a deo temere appellasti: declaratione opus fuit
 non priuatione: tu te ipsum deposuisti. Tua te opera priua
 uerunt nos priuatum declarauimus: & ad cautelam priua
 uimus. Non potes dicere non appellauimus. Notissima res est: ex
 tant publica documeta. Cuncti hoc nouere germani. Neque
 enim solum appellasti: sed ut appellationi tuæ consentirent
 & se adiungeret capitula multarum ecclesiarum: multos Epi
 scopos & multos principes rogauisti: si hoc negas & lucidum
 esse solem: & ignem calidum inficiari potes: & nihil non ne
 gare. Non dices hoc ad renuntiationem potius confugies.
 Appellauimus dices sed appellationi renunciauimus: quando renun
 ciasti: quippe non prius quam requisiti nomine tuo cuncti fere ger
 mani principes adherere appellationi tuæ recusauerunt: &
 auditis oratoribus nostris conuictus ipse Maguntinus a te
 indictus tuis conatibus noluit consentire: omnia prius tem
 praisti quam cederes. Dum spes fuit posse uicere nunquam cessasti of
 fendere: prius arma perdidisti quam desuisti pugnare. Lau
 dandus Miles si pro ueritate non pro iniquitate contēdisse
 Quid appellationem publicam interposuisti: & omnibus insi
 nuasti. Renuntiatio inter paucos facta est in domo tua & nul
 lis insinuata. In aperto appellasti: in occulto renunciauisti: ut
 quem non tam appellasse quam appellationi renuntiasse pu
 deat. Quæ signa hæc recte an oblique mentis iudicium est
 quæ nos honestant occultæ quæ uituperant publice agere.
 Quid insuper: An renuntiatio poenas remissit: Numquid
 excommunicatus remansisti: Numquid aliis poenis inoda
 tus: quas ipso facto incidere appellando & nihilominus ha
 ud aliter quam prius diuinis te sacrificiis immisces: quis
 te absoluit: Quis te pristinae dignitati restituit: quis tecum
 super irregularitate dispensauit: quæ tua honestas qui

nos ais honestam obseruantiam uiolasse ! Excommunicatus
es: profanus es: pollutus es & coram deo audes comparere
Siccine deum honoras ! sic eius sacra decoras ! An ne scis quia
melior est obedientia quam uictimæ: diuinæ maiestati dero
gare hoc est non seruire. At oratores inquis tui absolutionis
spem dedere cum renunciaui: bene illi: tu male: qui non expecta
to absolutionis beneficio. Sordidus & coquinatus & ma
ledictus adhuc coram pio deo audes apparere: & eius sacri
ficiis interesse. Episcopi hæc opera sunt ! & sciētis canōes: an
latronis alicuius ab omni humanitate abhorrentis. Tolerā
da hæc in præfule: an acrius uindicāda: & quis excomūicati
onem uerebitur: si excomūicatores ipsi paruipendūt a suis
superioribus excommunicati ! hoc si cætera desint dānare te
potuit & damnauit atq; indignum pōtificio indignū regimie
indignū quouis honore reddidit. Nec tu is eras qui ppter
renūtiatiōem impunitus abire deberes: qui cum semel impu
nitatem obtinuisses peiora fecisti. Nec erant opera tua quæ
gratiam mererentur cum gratia nostra fuisses abusus. Nō
quia ualles fieri melior: sed ut pœnam euaderes. Appellati
ōem reuocasti ficta fuit redicio tua: & omnis actio fraudu
lenta siquidem oratores nostri qui tecum fuere nihil solidū
nihil certum: nihil sincerum in tuis aut uerbis aut operibus
inuenerūt quod quidem ad bonū tēderet. Nec a te missi nun
cii post sententiam contra te latam nos adētes aliud quā
uerba & ea dubia & prorsus iania attulerūt: ob quas res li
quido apparebat appellationi te ore non animo renūciasse: &
uerba tua paululum mutata esse non mentē. Perge ulterius
non nobis tātum: sed carissimo quoq; i christo filio nro Fede
rico Imperatori domino tuo: & molestum & iniuriosum te
fuisse diximus. Quid hic mentiti sumus ! an uerū diximus !
assunt litteræ tuæ quibus eum admones: ut ad conuentum
quem indixerat in termino præscripto se cōferat: id nisi agat

20
cum his qui affuerit cōsulruꝝ te natiōi affirmas: ac datu
rum operam ne quid res. p. detrimēti ferat. Nosce te ipsū
Quid tibi hoc uidetur? Nondum consecratus es nōdum
tuæ confirmationis uidisti litteras: Nondū regalia susce
pisti: & audes conuētum nationis indicere: & Imperatorē
ad eū uocare: & cōminari nō ueniēti & rei publice curam
quæ tibi non est cōmissa suscipe. Vnde tibi hæc auctoritas
quis tantum tibi potestatis attribuit? ubi hanc honestatē
didicisti? Inhonestum est summo Pōtifici ut existimas te
nō uocatum deposuisse. Noluisti in eum errorem icidere
ut nō uocatum Imperatorem deponeres. Vocasti; monui
sti; cōminatus es nisi ueniret factuꝝ te quod rei publice
necessitas exposceret. Scitum est quo tēdebat hæc mōitio
& quid de Imperio cogitabas tua satis te consciētia mor
det: nec potest esse quin te pudeat adeo egressum honesta
tis terminos ut tuum ī teporalibus superiorē: tuū princi
pem; tuum dominum ausus fueris ad cōuentū uelud ad
iudicium euocare. Et quid tu ipse diceres si quis ex tuis
aut canonicis aut suffraganeis Episcopis ad eum te cōuē
tum citaret quem ipse idixisset: non inuocatum aut iau
ditum condēnari: sed ab īferiori ad iudicium uocari supio
rē: insolita inaudita detestabilis res est: ut quæ summa ī
fimis & summis infima permiscet: & omnem confundit.
Terarchiti status ordinem quod qui audet maxima poena
dignus est. Fateberis hæc nō ambigimus: & tuum errorē
tecum ipse repræhendes. Trāseamus ad alia quæ sunt re
liquæ priuationis causæ. Accusaris quod in tempore a iu
re diffinito nō accepisti consecrationis munus. Posses hoc
negare: si saltē hodie consecratus esses. Nō hoc dices: ceci
disti ergo ab eo iure quod in ecclesia Magūtina tibi cōpe
tuit: si quod id fuit Symonia non prohibente. Sic cāones
sanxere: sic placuit sanctis patribus qui ius pontificum

condiderunt dices non potui: Graue hoc est asserere: neq;
impossibilitas aliunde prouenit quam tua ex culpa. Solēt
quibus ea facultas nō adest ad sedem apostolicam recur
rere quæ præstitutum proroget tempus. In tercio iam an
no sumus tuæ promotiōis: nec consecratus es: nec proga
tionē tēporis quæsiuisti. Sed in appellatione tua confusus
ipse tecum dispēlasti ea. s. auctoritate qua Imperatorem
citare præsumpsisti durum uerbum durius factū. Nihil
hic disputatiōibus opus est. Iura ipsa locūtur si ea respe
xeris non audebis dicere: tecum esse iniuste actum. Symo
nia deīde commemoratur in nostris litteris: hoc te forte
grauat quia dicit̄: sed grauius fuit admittere: & talibus
modis Episcopatum quærere difficile enim est p̄cipatū
malis artibus acquisitum bonis moribus gubernari: fide
digna nobis super hoc testimōia sunt exhibita quod ūus
ex commissariis quem honoris causa nolumus nōinare
ter mille aureos a te acceperit suo tibi uti suffragio subue
niret & hāc esse uulgatam Maguntiz famam multi p̄di
dere: sed nemo melior testis est quam tua cōsciētia cui co
ram deo aduersari non potes: & ad eam te ī hac parte re
mittimus: ne in re tam fœda & plusq̄ uelimus nota apli
us īmoremur. Ad ultimum pergimus quod est ī litteris
tuæ priuationis omnium maximum eorum: quæ tibi obi
ciuntur. Id est periurium & iururandi neglecta religio.
Nam cum iurassent nuncii tui in animam tuam quēad
modum eis mādaueras te intra certum præfinitū tēpus
ad nostram præsentiam accessurum. Et iterea atq; omni
tempore nobis & apostolicæ sedi fidelem & obediētem fu
turum: & alia facturum omnia quæ reliqui Episcopi pro
mittere & iurare solent. Neq; ad nos uenisti neq; fidelis
aut obediens fuisti. Et cum semel prorogationem tempo
ris ad ueniendum præfixi per dilectum filium Decanum

normaciensem petiisses elabi eam permisisti: Neque ueni
 re ad nos neq; aliam petere dilationem curauisti plura tibi
 mandauimus quæ a te spreta sunt quanuis essent honesta
 & legati nostri ordiatiões irrifisti. Ea uero quæ per aliquos
 principes aduersus nos & apostolicam sedem tractabatur
 nõ modo sicut & iuramēto tenebaris nõ reuelasti: sed reue
 lari prohibuisti. Quippe qui unus eras & prior & ardenti
 or inter eos qui primæ sedis maiestatem & gloriam impu
 gnabāt. Regum etiam aliquorum aduersus nos odia puo
 care: & i apostolicam sedem eos irritare maximo studio es
 annixus: & quis est in Germania qui tua nesciat machina
 menta! Quis ignorat damnabilia Capitula quæ tuo nõme
 conscripta sunt: & in cõuentibus oblata contra rōanæ sedis
 eminentiam & auctoritatem! An hoc periurium est! An iu
 ramenta seruare! Quid ais Diethere: audes ne ista negare
 de iureiurando præstito publica extant documenta. q; non
 ueneris ad nos ipsa res loquit̃. Quod nobis infidelis & iñi
 diosus fueris; opera ipsa docent. Testis est appellatio ad fu
 turum concilium interposita: testis est iniuriosa eius narra
 tio quæ nos collusores appellat. Testis est tua i rebus fidei
 cõtra turcos defēdēdæ resistētia. Testis est pnciosa machi
 natio: cum diuersis p̃cipibus habita. Testis tua i õnibus
 rebus tibi cõmissis cõtumacia atq; rebellio. Pudet nos ista
 de te dicere pudet te periurii reum uocare qui germāus es
 & in ea natiõē natus i qua iurisiurādi religio accuratissime
 obseruatur: & perraro iuēitur qui fidem uiolet. Emori po
 tius germāi uolunt & tormēta quæuis pati quam iuramē
 ta perfringere. Sed cogit nos ipsa ueritas ea defendere quæ
 in litteris tuæ depositionis cõtinetur: ne uana & parua cre
 dantur quæ maxime sunt solida. O bone uir quo modo ita
 excidisti: ut iuramēti uiolati fieres reus! & nobilitatē tuuā
 tam fædo crimie maculares! quod nūquā amplius in tua

familia credimus accidisse. Nemo tuorum gentilium ut arbitramur aliquando peierauit: & tu qui tuos maiores dignitate omnes antecessisti: primus inuentus iuramenti uiolator & contemptor fidei: nisi res esset euidēs & per se nota: nunquam de te tuoque genere talia credidissemus. Nihil mirum si tuus genitor uir bonus audita priuatione tua: & quod propter temeratum iuramentum & alia crimina id tibi acciderat paulo superuixit: afflixit eum dedecus domus & ignominia filii: pudebat eum hoc genus probri in suam domum iam se sene illatum esse. Non miramur eum doluisse qui te frustra saepe commouit: ne sedi apostolicæ contrarius esses. Nos ipsi dolemus & angimur animo quod aduersus te apostolicæ seueritatis gladium euaginare oportuit: uoluissimus te potius obedientem & fidelem inuenisse: id nobis consolationi tibi gloriæ & ecclesiæ Maguntinæ utilitati & paci fuisset: sed cum placuisset tibi malis consiliis uisus rebellionis uia: necesse nobis fuit iusticiæ tramitem non negligere. Coegerunt nos opera tua: quamuis inuitos ad tuam priuationem procedere ne dimissus in alta dignitate Romanæ & uniuersas ecclesiæ prerogatiuas & iura fortius inuaderes non tui odio: sed publicæ utilitatis amore sententiam contra te promulgauimus: uti nam non fecisses quæ fecisti: utiam ira uixisses ut ad honorem tuum nos prouocasses. Nam fuit ex animo tuo primæ sedi ea præstare quæ debeas. Absque ulla causa contra matrem crexisti cornua ipsa: maximis de causis & iustissimo iudicio ab ecclesiâ Maguntina te amouit siue amotum esse declarauit. Scis quia iuste priuatus es ne potes inficias ire. Nam quid tibi obiectum est non uerum? quid non magnum? quod non detestabile? An non sufficientia sunt & plusquam sufficientia quæ retulimus ad tuam priuationem crimina? An non manifesta sunt omnia & plusquam notoria? Quis hæc ignorat? Stat nobiscum sermo communis & uulgata fama et rumor

populi & uox nobilium stat nobiscum & consciētia tua & te arguit te accusat te mordet: nam quamuis aliquādo foris te securum & hilarem ostēdis. Intus tamen si uerum fateri uis & angeris & cruciaris: & teipso iudice sententiā nostram intelligis esse iustissimā. Age bone uir reddi ad mentem nosce teipsum: uide cor tuū & cum illo loquere: & ita rebus tuis consule ac si cum deo nō cum hominibus agas. Noli negare quæ uera sunt & ōnibus nota: de rebus ecclesiæ agitur: quas læsa consciētia & per mēdacia tenere non licet: priuatus es Maguntina ecclesia: & recte priuatus. Non est illa amplius sponsa tua. Alteri nupsit. Aptiori & nobiliori tradita uiro est. Cede meliori. Noli uexare ecclesiam quæ te aluit: parce sanguini eius cuius es lacte nutritus: da pacē matri tuæ & cogita quo modo reconcilieris deo & apostolicæ sedis gratiam recuperes: quæ te uero aīo redeuntem nedum nō asp̄nabitur: sed uultu complexa benigno tuæ salutis atq; honori pie consulēt hęc ad Dietherum. Nunc ad eius litteras reuertamur. Quid ille? Appellationis suæ quā a nobis male iformatis ad nos ipsos bene reformādos interposuisse se asserit. Capitulū ecclesiæ Maguntinæ non adhæsisse sed ab se recessisse conueritur. Quid hoc est? Num satis magnum hoc iudiciū haberi debet mali eius regiminis male conuersatiōis male causæ: nam cur capitula ab Episcopis suis recedūt. Nisi quia male gubernant iniuste agunt: & contra præceptum apostoli tanquā dominantes ī clero tyrannice uiuunt: ab horruerant iā pridem canonici ecclesiæ Magūtinae mores Dietheri: qui supbia quadam itollerabili & ifatiabili auiditia: nunc hos nunc illos aut ecclesiis aut patrimōis priuatos euiciebat modisq; iauditis ac crudelibus & sacerdotes & populares uexabat. Atq; idcirco cum depositum eū audiuerūt admodum gauisi sunt & sentētiā primæ sedis

magnopere collaudarunt atq; ideo recesserunt ab eo. Nec
appellationi eius quam nouerant & iniustam & ihonestā
prorsusq; nullam adberere uoluerunt: nouum appellādi
modū atq; illicitum abhorretes. Quid amplius? Iohanem
electum treuerensem & Adulfum Maguntinū & eorū
fratres & Ludouicum baioariæ ducē apud Rhenum domi
nia tenētem: tanq̄ secum male egerint pluribus uerbis ac
cusat. Quid his imputat? quid peccauere? Nempe q̄a non
misso feciale idest bello minime denunciato: siue ut aiunt
nō prēmīssa diffidatione aduersus se arma mouerunt. At
illi coram Magūtino capitulo apostolicas ei litteras reddi
derunt: quibus & ipse priuatus & Adolfus electus decla
rabatur: & illis se uelle parere dixerunt plus hoc fuit quā
fecialem: ad diffidatorias litteras mittere: si quidem præ
senti maius est bellum indicere quā absenti. Sed ait Vas
sallis iuramento adactis non licere domino bellum infer
re: & fœdera quædam iter electores adducit: quæ uiolata
conqueritur. In litteris nostris iuramenta huiusmodi re
missa ne uassalus est ubi non est dominus. Ecclesia Magū
tia priuatus Dietherus habere uassallos desuit: qui ppter
ecclesiam ei erant obnoxii: electo & cōfirmato uassalli iu
rauerunt nō priuato atque deposito. Nec fœdera ulla sunt
quæ romæ sedis possint iussiōibus obuiare. Si qua sunt
inter electores pacta siq; conuentiones. Non tamen impe
rium summi pontificis elidunt. Cui diuino iure debetur
obedientia. Nec electorū uel iuramēta uel pacta Dietherū
comprehēdebant qui nundū erat elector neq; inuestitus
neq; consecratus. Aut si elector fuerat amissa ecclesia di
gnitatem eam perdiderat apostolica auctoritate priuat?
Magnus error seruanda sibi iuramenta Dietherus etiā
depositus existimat quæ ipse fœlix summo & in dubitato
pōtifici non seruauit & plus sibi a suis subditis q̄ subditi

esse desierunt quam suis superioribus a se præstandum arbitratum: & quasi nõ uideat suũ periuriũ falso alios arguit de periurio fidem requirit qui fidem non tenuit. Sed quoniam se non cõuictũ ait & modis inauditis uexatum: quãuis satis & suis uerbis & suis litteris conuictus est: quia tamen hic nodus est potissimus omniũ suarũ quærelarũ immorabimur paululum circa hunc locũ & ad ea reuertimur quæ ab initio de iudiciario processu indiscussa reliquimus. Auditur ubiq; Dietherus clamitans quia nõ uocatus non auditus apostolica sententiã priuatus fuerit. Spreta esse diuina & humana & naturalia iura dicit: & honestã obseruatã uiolatam audiunt hæc non sine admiratiõẽ: & sunt qui eũ indigna passum arbitratur & miserentur eius: & nos accusant qui iudiciarium processum idest ordinariũ iudiciorũ ritum & modum nõ seruauerimus qui cõmunis est apud reliquos iudices. Cõfidimus tamen eos qui nostra legerit scripta mox sententiã mutatuos Intellecturosq; luce clarus eum seruatum esse iudiciarium a nobis processum qui fuerat i hac causa secundus. Iusticiarũq; & hõeste obseruatãe abunde satisfactum. Ad quas res mãifestius cognoscẽdas Illud imprimis considerare oportet: quod alia sunt p̄cipuum iudicia alia inferiorum. Non tãta est cuiuslibet Episcopi auctoritas quanta & romani: qui princeps est & caput ecclesiæ & rector & gubernator apostolicæ natis & christiani ductor exercitus. Aliorum Episcoporũ certis limitibus potestas includitur romani p̄sulis dignitas nullis coartata finibus inuenitur. Cui plenitudo permessa est potestatis & dominici gregis insolidum cura mãdata: dicẽte domino ad Petrum. Pasce oues meas & ite. Quodcũq; ligaueris super terram erit ligatum & in cælis. Licitũ est beati Petri successori & iesu christi uicario & cum ordinario processu uniuersali ecclesiæ & gregi sibi cõmissõ bene consulere nec

astringitur humano iudicio qui supra humanas leges diuino est constitutus arbitrio. Nec processibus iudicialibus est obnoxius qui processuum nodos strigere potest; & soluere. Infra Papam est omnis humani iuris auctoritas; nec legum solemnitas expectanda est cum princeps iudicat & praesertim romanus pontifex; qui est omnium principum primus ac maximus; ab ipso deo super omnes homines ordinatus: cui sola ueritas imperare debet: quia sola est ueritas principi princeps: fatemur quia non licet a ueritate principem recedere nec excusabilis fuerit qui contra ueritatem fecerit quae principi domina est ac magistra; & deo resistit qui ueritati resistit. Nam & deus ipse ueritas est quem ante omnia iudicem intueri oportet; & propter ueritatem exquirendam uocantur ad iudicem qui accusantur: nec ulla potestas a deo praemittitur cui liceat contra ueritatem iudicare: nec alia decausa uel auditio uel alia iudiciorum solemnitas inuenta est nisi ut ueritas reperiatur; & tuta sit inter improbos innocentia; id est ne sine culpa plectatur impotens. Quod si ueritas inuenta est nec dubium est de crimine & stant nota omnibus rei scelera & ipsa puniendi mora damnosa est et rei periculosa. Quis non intelligit ea principem dimittere posse quae seruata nocent; omissa profunt. Quis ea solemnia dixerit obseruanda quae propter exquirendam ueritatem inuenta; ueritatem ipsam occidunt atque impediunt. Sed honestam obseruantiam obiicit Dietherus et uiolatam a nobis honestatem uidetur asserere quia non fuit uocatus; honestas utique laesa esset si et ueritas impugnata. Nihil honestum quod non uerum et honestissima est ueritatis facies: huic seruiendum est hanc nos secutos esse iam supra ostensum est ubi uerissima esse monstrauimus ea crimina quae Dietero sunt obiecta. Non est igitur honestas; laesa aut obseruantia iuris uiolata; sicut paulo post dicemus. Sed diuina haec iura repetuntur

et naturalia fatēur hęc iuiolabilia esse. Nec nos iuri natu
 rali aduersamur neque diuino: naturale est ut se quisque
 uitā corpusq; tueatur. Non tollimus hoc ius patebit omni
 Diethero iusta defensio. Si se iuste potuerit aut defēdere
 aut excusare. De iure diuino aliquid est dicendū q; Diethē
 rus pro se adducit & uiolatum a nobis asserit facile cōtra
 eū sua iacula retorquebimus ubi est hoc diuinū ius. Lex
 ne Moīsayca est an euāgelica: deus īquiūt aliqui. Adam uo
 cavit & audiuit priusquā trāsgressiōis reū eicerit e paradi
 so: & in Caym sentētiā laturus. Caym īquit ubi est frater
 tuus: & iterum quid fecisti: audiuit reū atēq; cōdemnauit
 multo magis & nobis inauditos damnare nō cōuenit. Pul
 chra comparatio: sciebat deus Adam & Caym suas manus
 effugere non posse. Nec erat in mora periculū aliadei iudi
 cia sunt alia hominum: illius sentētiā declinare nemo po
 test humanæ censuræ sapius eludūtur. Dietherus si cum
 eo ordinario modo processissemus per uarias dilationes &
 subterfugia. Non solum ecclesiæ Maguntinæ uerūetiā
 romanæ & uniuersalis perniciofa & seuiissima parasset incē
 dia: quorū inplerisq; conuentibus iā semina iecerat apud
 Norimbergam & Bambergam habitis quæ repēte & cau
 te: necesse fuit extinguere priusq; coalescerent. Nota erant
 nobis pessima eius consilia & damnabiles cōatus neq; quo
 tenderet eius iniquitas ignorabamus & manifestissima se
 se offerebant delicta. Tunc uocatio rei necessaria est. Tunc
 eum audiri qui accusatur requirit honestas cum de crimē
 dubitatur nec mora piculum habet. At cū manifesta sunt
 accusati opera notorii excessus notoriæ culpæ notoriū factū
 & in iudicio protelando discrimē adest: & licet profecto: &
 semper licuit & satius est uocatiōe post habita & aliis iuris
 solemnitatibus omissis ad sententiā properare. neq; nobis
 uerba domini ad Abraam quisq; obiecerit cum ait clamor

soodomorum & gomorreorū multiplicatus est & peccatū
eorum aggrauatum est nimis: descendam & uidebo utrū
clamorem qui uenit ad me opere compleuerint an nō: ut
sciam exēpla sunt ista non leges. Multa sunt dei opa quæ
admirari magis conuenit quā imitari. Sed amplectamur
hoc quando ita placet exemplum deus omnipotens cuius
oculis omnia sunt aperta: descendam inquit & uidebo an
clamorem qui uenit ad me opere cōpleuerint an non: ut
sciā quid hoc est. An ignorabat deus soodomitarum opera
Nemo id dixerit. Norat igitur: quid ergo. ut hominem ī
struat loquitur ut homo incertitudinem facti præmittit
rem dubiam in medio ponit ueritatem inquit angelos
mittit qui cōtūaces populi facta īspiciāt: et cognito peccato
statim secuta est ultio. Quid nos? Nunquid hunc ipsū
modum seruauimus an mīus an plus egimus: multo sa
ne mitius actum est a nobis quam norma huius exempli
iubet. Qui non in re dubia sed īcertissimis ac notorius ex
cessibus & grauissimis criminibus īquisitionem fecimus
quæ non erat necessaria. Multiplicatus est clamor cleri &
populi Maguntini coram nobis de malo & iniquo regimi
ne Dietheri. Venientes ex partibus illis ad romanā curiā
crebro rumore & enormia eius facta referebant. Aiebant
eum quanq̄ uicini de rebus pro quibus contētio quadā
intercesserat iudicium offerent illis tamen bellum intul
lisse in quo supra centum milia florēorū exposuerat ultra
dāna quæ passa est ecclesia ī suis agris sua culpa: regiōes ad
iacētes icēdiis stupris rapinis homicidiis malisq; omnibus
fuisse uexatas & maxime in agro Vormaciensi in quo die
una sabati supra septē uillas eius militia cremauerat: nec
senibus nec mulieribus pepercit quorū sanguis etiam ī ec
clesia fusus fuerat: & in maius altare defluerit uicinos
q; rubricauerit parietes. Aiebant & sancti Cyriaci ecclesiā

siam Dagoberti frācorū regis memorabile opus non pcul
a muris Vormociēnsibus sitam his incendiis cōflāgrasse
magistrū q; curiā Dietheri sparsis pulueribus bōbardaz
ne quid euaderet ignem coniecisse nec propterea tanquā
sacrilegum & excommūicatū a diethero repulsum: sed in
ter primos dilectum & honoratum cum quo etiam hodie
moram trahere dicitur. Aiebāt dietherum qui modo sine
iuris ordine damnatum se esse conquerit̄ pasim subditos
suos nō modo sine processu uerum etiā sine excessu sine
culpa sine causa in carcere trudere in exilium mittere bo
nis patrimonialibus ac beneficiis ecclesiasticis spoliare euer
berare mulctare uariisq; modis affligere: & tanq̄ tiramnū
sola uiolentia cum subditis agere. Aiebant omnia quæ su
pradiximus de symonia de periurio de machiamentis cō
tra romanā ecclesiam delegato apostolico inhonorato de
Imperatore monito de paruipensione censurarum: qbus
inodatus publice se diuinis imiscet officiis uerissima esse
& in partibus illis publica atq; notoria: neq; hoc duo uel
tres: sed plurimi cateruatim & sacerdotes & laici eadē no
bis cōstanti sermone affirmabant. Quæ quāq; nobis etiā
aliunde notissima essent: uoluimus tamē exemplo domini
descendere & uidere an uerus esset rumor quem uerissi
mum esse nō ignorabamus: missimus nūcios nostros ue
lut angelos qui omnia ispicerēt & ipsum dietherum qui
se non auditum asserit audirēt. Inspexerunt audiuerunt
inuenerunt maiora que dicebantur. Scripserunt nobis fi
delem relationem fecerūt: & quod antea nobis erat noto
rium: amplius atq; amplius notorium reddiderunt. Qui
bus omnibus diligenter pēsatis & animaduertētes quod
ī ordinario processu periculum iminebat. Super notoriis
inixi crimib⁹ atq; excessib⁹ Diether⁹ ecclesia Magūtīa du
xim⁹ amouēdū & amouim⁹ siue amotū esse declarauim⁹

Scientes quod in notoriis neque uocatio neque auditio neque solemnitas alia expectanda est; & præsertim cum princeps iudicat qui primus est omnium maximus: cui sola ueritas & domina est & magistra. Sed in suis litteris. Dietherus. Quod si ipse tali modo priuatus non adiuuaretur initium esset pessimum & tale quod nemo in suo statu securus est. Tutela ergo ut ei uideatur protectio principum ordinarius est processus. Tene hoc & debile minimum: parua securitas minima fiducia: Securus sum inquit et princeps nobilis & deum timens quia non priuabor dominatu absque tela iuris ordinaria: tuebor me dilationibus mora iudicium subterfugiam ipsa meis rebus consulat prolixitas temporis. Citabor itineris difficultates allegabo dilationes obtinebo inexceptionibus & replicationibus longa præteribit ætas. Interea uel accusator morietur uel iudex uel si me deus uita exemerit iudicio etiam exiet: uana sunt hæc & improbi hominis ratiocinia & infirma ruetis ædificii fundamenta: non his nugis solidus est principum status iusticia & innocentia & amor subditorum & religionis zelus diuturnitatem principi præstant: iniquitas nullis armis defendi potest: impietatem nulla saluabunt technæ: corruere tandem oportet eos qui male agunt & cum se tutiores existimant tum maxime periculo proximiores habentur: uidisse se inquit propheta impium exaltatum super cedros libani & transiuisse & non inuenisse nihil stabile est quod uiolentum est atque iniustum nec simul habitant securitas & iniquitas Dietherus suam causam cum aliis Episcopis ac principibus communem conatur efficere. Sed quæ communitas cum piis impio: quæ societas iniusto cum iustis: atque tandem hæreditas emancipato & eiecto dånatoque filio. Cum his qui patri obediētes in eius potestate perseuerant: non agimus de principibus secularibus quos Impatori subiectos nouimus &

ad eū in his quæ tēporalia sunt remittimus Nec Episcopos
 ullos audiuimus uel in Germania uel in alibi ea in subdi-
 tos tyrannide uti. Aut in apostolicam sedē rebellione: aut
 indeum impietate qua usus est Dietherus. Aliorum mitte
 regimen huius intolerabile aliorum obedientiam huius cō-
 tumaciam aliorum erga deum omnimodam reuerentiam
 huius contēptum & uilipendium omnes norunt: qui publi-
 cæ excōmunicatus ī ecclesia dei se presentare & sacris alta-
 ribus hærere dum res diuina peragitur non modo nō eru-
 bescit sed uerbis & litteris gloriatur. Non est igitur cur ca-
 usam suam reliquis adiungat Episcopis. Nec Dietherus is
 est: qui possit Episcopis comparari qui per consecratiōem
 cum suis ecclesiis matrimonia consumarunt & illis perfec-
 te coniūcti sunt nō tam difficilis est electorū quā episcopoz
 depositio. Dietherus nec consecratus est: nec regalia ut mo-
 ris est ab īpatore consecutus. Atq; idcirco nec princeps nec
 Episcopus frustra suā cām cū his iūgit: qbus nec dignita-
 te nec īnocētia pōt æquari. Sed qd reges ac maximi princi-
 pes dicent. An cum Diethero sentiēt? Quid si uel Dux: uel
 Marchio uel cōes alteri subiectus ī caput sui principis stru-
 xerit īsidias: peracturusq; scelus omnino uideatur nisi do-
 mus eius & ipse in ea cum coniuratis nō uocatus non audi-
 tus īmisso raptim igne concremetur. Quid faciet rex in ta-
 li periculo? quid alii principes agēt? quis ille consultor erit
 qui comperto facinore & ostenso discrimīe mane mane rex
 dicat: mane paululum princeps: uoca reum: ordina iudiciū
 exanima testes: audi quæ cōtra dicūtur: da spatiū defensio-
 ni: profer demum pro tribunali sentētiā: quis aut dabit
 aut accipiet hoc consilium? Apud romāos qui latinas leges
 primi ediderūt multos ciues sediciosos & de re publica ma-
 lemeritos qui res nouas ac periculosas moliebātur non uo-
 catos neq; ordiario p̄cessu dānatos ī medio foro cōmotus

ad arma populus trucidauit quos postea senatus iure fuisse
se cassos declarauit: & hūana simul & diuina multa in hac
re sese offerunt exempla. In cælo cū cogitasset ī corde suo
Lucifer sedē suam ab Aquilone collocare & similem altissi
mo se reddere nō citatio uel auditio: sed prælium cum dra
cone legitur & uicente Michaelē subitanea Dracōis & ange
lorum eius eiectio. Cumq; uidisset deus tēpore Nohe mul
tam esse hominum malitiam & pœnituisset eum fecisse ho
minem atq; omnem carnem delere statuisset uocato tantū
Nohe uiro iusto per quem genus humanū conseruaretur
reliquos omnes īauditos & minime citatos īmisso diluui
p̄didit. Rursus murmurāte populo cōtra Moysen & Aarō
in deserto ac dicente uos interfecistis populum domini cū
oriret̄ seditio & tumultus īcresceret nō ne fugiēte Moysē
& Aaron ad tabernaculū immisso diuinitus īcendio supra
quattuordecim millia hominum ex populo absq; ulla citatio
ne perierunt. Quid Moyses ipse cum ex monte descendēs
conflatilē uitulum iuenisset. Nunquid uocato tantū Aaron
accerstis ad se filiis leui: mandatū dedit ut euaginatīs gla
diis per castra discurrentes occideret unusquisq; fratrem
& amicum & proximum suum quo facto uiginti & tribus
millibus interfectis consecrastis ait manus uestras hodie
domino unusquisq; in fillo & fratre suo ut detur uobis be
nedictio: nec tamen citatio īteruenit aut processus iuris or
dine īstitutus. Cum surexisset in populo isarabel homo ini
quus dixissetq; non est nobis pars in domo Dauid neq; hæ
reditas in filio Ysai & seditionem cōmouisset. Non ait Da
uid uocemus hominem interrogemus audiamus iudicium
ordinarium instituamus. Sed accersito militiæ duce nunc
inquit magis afflicturus est nos Siba filius Bocri quā Absa
lon: tole igitur seruos domini & persequere eum. Ne forte
iueiat ciuitates mūltas: & effugiat nos Ille ī Abela occissus

est a populo & caput ei⁹ p murum Ioab traditum. Multa sunt in hunc modū exempla: quibus Dietherus insolitum esse ait sine ordiario processu damnari quempiam etiam si notorius sit excessus. En Diethere iterū te alloqui libet Nouum esse ais: insolitum: inauditum. Sine uocatione: sine processu iudiciali: sine iuris solemnitate: aduersus aliquem ferri sententiam: aut ecclesia uel domino priuari. Parum certe legisse uideris nedum sacras litteras: sed ipsos etiam canones ignorare: secundum quos uita debet ordinari pontificum. Non sunt remota exempla non aliena: non ut dicis inaudita: non extra nationem tuam non extra puintiam non extra diocesim in qua natus es duobus de romāo Imperio ī Germāia qua tibi patria est cōtēdētibus Octone atq; Philippo & utroq; sese electum asserente refert Innocētius tertius antecessor noster legatum apostolicum in his partibus agentem denunciatoris officium exercentem ab Imperii peticiōe Philippum deiecit neq; auditum & probās legati factum: sunt ēim notoria inquit impedimēta ducis idest Philippi deiecti excōmunicatio publica: periurium manifestum & persecutio diuulgata: quā progenitores eius & ipse præsumerūt in apostolicā sedem & alias ecclesias exercere. In tua natiōe hoc actum est & in uiciā Gallia de lothario scribit Nicholaus ad Caxolum regem cuius ille nepos erat q; in manifestis calliditate accusantium non oprimitur reus. Nec tergiuersatiōe proprium nomen celatur. Cum sua culpa sponte se oculis omnium ingerat & quod ī talibus iudiciali ordo non requiritur qui ideo tantum est institutus ut nec inocentia insidiis pateret aduersantium: nec culpa delinquentis sententiam effugeret iusti examinis. in Gallia hac & in Germania gesta sunt: gallicam & germanicā nationem Magūtina cōtingit ecclesia: res tibi propinquas

narrauimus: p̄p̄inquirem cupis non deest. Idem Innocē
tius cuius pauloante meimus cū Hil desemēsis Episco
pus ad Herbipolensem ecclesiā postulatus eo se trāstulis
set non expectata sedis apostolicæ uoluntate illico ei man
dauit: nō citato aut uocato: ut administrationē Herbipo
lēsis ecclesiæ p̄œnitus reliqueret: & priuatum eū propter
tallem excessum quē non posse notorium nō esse dicit: pri
ori ecclesiā declarauit. Non extra orbē hæc acta sunt aut
in Asia aut in Africa in Maguntina puincia utraq; Ecclē
sia sita est. Et tu si quam opam uiri p̄tōficio dedisses scri
ptum hoc esse Magūtino pontifici cuius te successorē fal
so iactitas inter decretales epistolas reperisses. Quid ais?
quo te uertis? An satis p̄p̄inqua tibi exempla commemo
rauimus? Accipe propinqua in ipsa ecclesiā Maguntia
quam tuam esse dicis. Vormaciensis Episcopus seipsum
intrusit tanq̄ postulatus esset a maiori parte capituli: &
inconsulto rōano p̄tōfice administrare spiritualia & tem
poralia cœpit. Legatus apostolicus nō uocati neq; auditi
postulationē cassauit quāuis ad cautelam nō ex necessita
te testes aliquos examinauit. Laudat Innocētius P̄tōfex
maximus cuius pauloante mētio facta est legati factum
q̄uis solēnia iuris omiserit: dicens excessus notorius exa
minatiōe nō idiget. Idipsum affirmat Alexander tertius
notter ātecessor qui ad Archiepiscopū Ianuensem scribēs
si factum est inquit notorium nō eget testium depositiōi
bus declarari: cum talia probatiōem uel ordinē iudiciariū
non requirant. Et ambrosius ille uir sanctissimus Medio
lanensis ecclesiæ pontifex: Manifesta iquit accusatione nō
idigent: aduersus Philippum Ducem: aduersus Hildese
nensem & Vormaciensē Episcopos qui te longemaiores
& digniores fuerūt neq; auditos neq; uocatos latas fuisse
sentētias ostēdimus & tu ais rem insolitam esse: & sæpe

38

diuinum ius in medium adducis. Cuius te prorsus igna-
non ignoras. Neq; enim idcirco de iure diuino uocationem
dicere oportet quia deus Adam & Cayn uocauit priusq; dā
nauit quādo & alios plures absq; uocatione dānatos accepi-
mus: exempla supius anotauius: qbus & illa sunt aduici-
enda. Retro respexit uxor loth contra præceptum domini
nec uocata uel audita est anteq; puniret: sed mox instatuā
salis uersa inobedientiæ pœnas dedit. laudatur fines elea-
zari filius nepos Aaron qui Zambri cum scorto madiani-
tico fornicantem nullo præcedente uel iudicio uel pcessu
interemit qā publica erat dei offensio & notoria. Et beatus
apostolus Paulus uas electionis cui notissima erāt diuina
iura absentem Corinthum nō auditū neq; citatū excōmu-
nicauit quia nouercā suā uxoris loco publice teneret. Mul-
ta possent in hunc modū facta recenseri quæ nō sunt neces-
saria in re manifesta. Explorati enim iuris est ī excessibus
notoriis pcessum ordinariū nō requiri: nec sedes aposto-
lica reos consueuit in manifesto crimine quādo timetur ex-
citatione periculū: nec deus in ueteri uel in noua lege neces-
sitate citationis imponit his qui iudicāt. Infontes & iustos
occidi phibet & iuste iudicare iubet & a uero non deuiare
hæc diuina lex est: & naturalis & ciuilis quæ præcipit. Ne
cui fiat iniuria ne quispiam damnetur innocens huic nos
subiecti sumus nō negamus: neq; nos hâc ulla ī parte uiola-
mus: siue diuinam siue hūanā legē dicere uolumus: mani-
festū & notorium reum: & supramodū nocentē condemna-
uimus neq; quidem nō uocatum ut ipse ait: sed uocatū cō-
monitū requisitum: iureiurando adactum ut ad nos uēiret
& se coram nobis ostenderet. Nam cur nos eū intra annū
ad nos ut uēiret iuramēto astrinximus nisi ut eius uitam
eius mores & eius opa examinaremus & an bene in eius p-
sona cōsultū esset Magūtina ecclesiæ plane cognoscerēus

An hæc citatio est & plus quã citatio. Noluit uenire iuratus
& uenisset citatus: magna hæc uocatio fuit & tamen spreta
est magna monitio & irrita magna requisitio & uilipensa.
Quid hic ais Diethere! Audes ne te nõ citatũ aut non audi-
tum dicere! quãdo iureiurando astrictus ad nos uenire &
te nobis offerre id neglexisti nõ auditus es quia noluisti au-
diri fuisses auditus si uēisses uocatum te negare nõ potes
q̄uis non es uocatus ad audiēdam sententiam tuã priuatio-
nis satis fuit te iuramento uenire astrictum nõ uēisse quã-
do ita notoria sunt tua delicta: ut nulla possint tergiuersa-
tiōe celari. Audiuisti ne Philippi ducis impedientia quã illũ
ab imperii petitione deiecere. Attende si non attēdisti. Eadē
te præsidere in ecclesia Maguntina prohibēt quã nam illa
sunt: excōmunicatio publica piurium m̄ifestum persecu-
tio ecclesiã uulgata. Quid ais nunquid hisdem laboras im-
pedimentis: de periurio & excōmunicatione habũde supra-
dictum est de p̄secutione etiam aliquid attigimus sed non
tantum quantũ tua meretur rebellio. Volumus tibi parce-
re sed nõ pepercisti tu ipse tibi: qui per tuas litteras quas nõ
solum in aliis locis sed in ualuis ecclesiã Magũtinã ut affi-
gerent curasti palam professus es: mandasse te ut ī domi-
niis ī quibus aliqd potestatis habes: apostolica litterã præ-
sentari aut publicari non debeant his qui secus agerent cũ
alias pœnas tum mortem cominatus. Ommittimus q̄bus
modis: & quanq̄ crudeliter eos p̄secutus es qui nobis ī ec-
clesia Magũtina obedientes fuere ī quos ferro & igne cras-
satus es & omnia temptasti ut ecclesiã romanã auctoritatē
& gloriam funditus euerteres. Non est igitur cur mirere
te priuatum esse Maguntina ecclesia etiam nõ auditum ne-
que citatum quãdo notoriã sunt offensã tuã & adeo graue
ut nõ dignitatem modo sed uitam quoq; auferre debuerit
& multo maiores q̄ tu es absq; ordiario p̄cessu apostolicã

sedis iaculo uulnerati & delecti fuerunt. Sed opē & assistē
 tiam imploras principium & rogas ne iniustitiā præuale
 re permittāt. Idē nos petimus & ad uos itēq; uenerabiles
 fratres: ac dilecti filii uerba cōuertimus. Iniustitiam Die
 theri & opera sua cognoscitis. Nolite ferre ut contra deū
 & iustitiā in aliena ecclesia præsideat. Iuuate sponsū eiici
 te adulterq; nec sinite ulterius Sanctam ac nobilem ecclesi
 am ab hac singulari fera per uolentiam & tyrannidem
 laniari uastari adnichilari. Scitis quia nostrum est de pon
 ticalibus ecclesiis iudicare. Sequimini iudicium nostrū:
 qui non absq; maximis & urgentissimis causis ad priua
 tionem Dietheri processimus: neq; ad eam deuenissemus
 nisi & Magūtinæ & Romanæ atq; uniuersalis ecclesiæ uti
 litas ac necessitas id postulasset. Quod si quis dixerit hoc
 modo Magūtinum & clerum & populū multis expositū
 esse calamitatibus & illā ecclesiam crudeliter: & inmanissi
 me uexari propter ea quæ secuta sunt bella. Dicimus non
 potuisse nos diuinare: quod palatinus Comes propter ali
 qua ecclesiæ castella & oppida aduersus iusticiam arma su
 meret. Nec erat credibile nobile principē usq; adeo termi
 nos honestatis egredi ut & Magūtinam ecclesiam suis bo
 nis spoliare: & romanā sedem impugnare uellet. Quod si
 reuerentia eius non interuenisset iam Dietherus cadere
 statuerat: & parua contentus puiſione liberā dimittebat
 Adolfo ecclesiam. Solus palatinus mala ductus cupiditate
 concordia impediuit & pacem illarū partium: non sine suo
 dedecore atq; infamia perturbauit. Illud autem scimus q̄
 per hāc Dietheri priuationē multa impedita sunt machi
 namēta pessima quæ aduersus apostolicam sedē & ipsum
 Romanum Imperium parabantur grauiasunt nō nega
 mus mala quæ Dietherus priuatus ecclesiæ Magūtinæ &
 uicine intulit regioni grauiora & maiora non priuatus

intulisset. Et ipsam Maguntinam ecclesiā quā quis modo patit
breui tamē respiraturam putamus cui tanquā peculiari filia
auxilare manum nunquā detrahemus: neque palatinum comi
tem existimare possimus in hoc suo errore diu mansurum
quādo absque suorum consiliariorum sententia Dietheri ad
iuuare decreuit recognoscet cito seipsum arbitramur & su
am potius nobilitatem quā Dietheri rebellionem sequetur
Sed reuertamur ad litteras: quibus hęc responsio instructa
est adicit ulterius in suis litteris Dietherus se iuri statum
corā Impatore: corā electoribus Impii & corā multis aliis
quos nominat aut coram uno eorum: & adimpletur quicquid
ab illis aut eorum aliquo per iusticiam fuerit diffinitū effi
cere eum debere: et si pax hoc uideatur oblaturum etiam
maiora se pollicetur & hoc ideo se facere dicit ut quilibet
intelligat dimembrationem destructionem sanguinis effu
sionem & alia mala suę ecclesię & omnium se abhorrere:
pulchre loquitur optima uerba. Si mens his consona esset
sed neque dicta neque scripta cū animo concurrūt. Aliud ore
pmpptum est aliud in corde latet: fauores sibi & blandas au
res his artibus mendicat. Quippe si Maguntinę ecclesię di
membrationē aborruisset ut ait oppida illa munitissima &
opulenta quę supra centūmillia auri nūmum nonnulli exi
stimant palatino comiti ut arma secum iungeret minime
tradidisset si nō fuissent ex animo suo incēdia rura quāplu
rima & sacras ædes non iussisset exuri. Sed necesse hominū
& sanguinis effusionem ægre intueret: non sumpsisset hoc
bellum aduersus apostolicā sententiā quod non potest nō
cruētum esse. Vidimus suas epistolas uni ex amicis suis p
pria sua manu exaratas quibus magnopere se iactitat & glo
riatur quod multas uastauerit & incēderit uillas & maiora mi
natur his qui suę rebellionis nolint adherere & quasi leonis
immanissimi ac ferocissimi Draconis ostendit animū: & quis

minarum & cædis plenus existat cenſuris grauioribus ino-
 datus anathemate ꝑcuſſus extra eccleſiam factus: id ſigu-
 larem tamen ſibi laudem exiſtimat quod cum clero Magū-
 tino uel coacto in eccleſia cætat & diuina ꝑſequitur officia:
 atq; id ſerio triūphat & in eo ſe magnoꝑe laudat nō aniad-
 uertens quantam deo contumeliam irrogat & quāta ſe cu-
 mulat ignominia more perfidi peccatoris: qui cū i profon-
 dum malorum ꝑuenerit contemnit. Sed arbitratur offerē-
 do iudiciū querelis ſeſe ōnibus ſatisfaciſſe. Multos offert
 iudices iam iudicatus de iudicio iudiciū de ſentētia ſentēti-
 am quærit: damnatus eſt & iuſte damnatus. Super notorio
 exceſſu lata eſt ſententia: de maniſeſtiſſimis & atrociffimis
 delictis iudicium prodiit: & a ſuo iudice & a prima ſede re-
 probatus eſt Dietherus & tamen audet grauatum ſe dice-
 re & iuſte damnatū. Cōmune hoc uiciū ē nemo ſeipſum
 accuſat nemo ſententiam contra ſe latā probat. Dietherus
 tamen ſi conſcientiam ſuam ituebitur & uerum fateri uo-
 luerit nihil horū negabit quæ per nos dicta ſunt & uos uel
 paululum inueſtigabitis facta eius notoria eſſe: crimina in-
 telligetis propter quæ ad ſuam priuationē uentū eſt: Ipſe
 ſi ſapient acquieſcet iudicio noſtro nec ꝑget ulterius uexare
 Maguntinā eccleſiā: ſed pacē illi dabit: quæ prima porrexit
 infanti diuini lactis ubera & chriſtianū eum effecit: nec ſe-
 ſinet ulterius malis cōſiliis deprauari. Verꝫ quæ ſe appellatſe
 a nobis male informatis: ad noſipſos bene informandos
 aſſerit ut ſupra retulimus: & in litteris quas ſacro collegio
 de hiſdem rebus ſcribit ſeipſū corrigens appellationem hāc
 uerius ſupplicationē nominandā affirmat & audiētiam ꝑe-
 tiit. Dicimus noſtrum non eſſe ſupplicantiū ꝑæces nō au-
 dire: ſupplicanti ſibi nunq̄ denegabūſ audiētiam: & hone-
 ſta petenti nunq̄ erunt aures noſtre clauſe. Neq; Dieth-
 rus neq; alius quiſq̄ ea quæ iuſta fuerint a nobis fruſtra

reqret. Sed arbitramur Dietheri his artibus subterfugia
querere & inique suæ causæ mendicare fauores neq; id es
se in corde quod in ore quemadmodū opera sua palā ostē
dunt qui nō solū ecclesiæ Magūtinae agros deuastat atq; in
cendit: sed uastare & icendere gloriatur & pulchrū ducit illā
ecclesiam uexare et ad ruinā deducere quæ se usq; in hanc
ætate pie ac benigne nutriuit. At uos fratres ac filii præstā
tes quos sincero corde & mente pura diligimus audiuiſtis
& ipsum & nos: & iam nō ignorare potestis ubi sit ueritas
Iudicium nostrum ante oculos uestros ponimus assistite
apostolicæ sedi matri uestre: & maguntinae ecclesiæ afferte
ne pereat in manibus adulteri. Iuuate ne tot animæ sub ex
cōmunicato & damnato homine periculū subeant. Adeste
sententiæ contra impium latae. Non potuit habere pacē do
mus Dauid nisi Absalon filius eius in bello cōtra patrem
caderet. Nec maguntina ecclesia pacabitur nisi Dietherus
auferatur ab ea: date manus eicite pestē neq; misereamini
eius qui sui non est misertus. Nolite illi esse amici qui deo
est inimicus: piurus est ut diximus & hostis ecclesiæ Ro
manæ: Non est crudellitas hunc expellere ex aliēa domo q
alium de sua cōatur eicere pium erit in hac re fuisse cru
delem: Sicut pia fuit Helia austeritas & beati petri seueri
tas quorū alter bis qnq̄genos igne cōsumpsit: alter ananiā
& Saphiram subita morte damnauit: Expedi ecclesiæ iudi
cium facere ecclesiastico teste: qui ait ex eo q̄ non cito pro
fertur contra malos sententiā absq; ullo timore ppetiunt
filii hominum mala. An̄aduertimus consilia & opera Di
etheri uidimus malignos eius cogitatus ex factis quæ secu
ta sunt priuauimus ipsum ueriti ne āplius iniquitatē eius
tolerantes qua deum cōtemnit dei erga nos iram puocare
mus: dicente Augustino si ea de qbus uehemēter offendiē
ulcisci differimus: & ad irascendū utiq; diuinitatis paciētā

41

prouocamus: fecimus quod erat in nobis. ne Dietheri exemplum alii sequeretur. Nunc uestrum est curare ut apostolica sententia executioni demandetur. Adolfo electo auxiliū præbere Maguntinæ ecclesiæ pie consulere atq; ita efficere ut omnes nationes intelligant apud Germanos nobiles & potentissimos principes nullum esse aut peieratibus aut ex cōmunicatis refugiū. Datum Romæ apud sanctū Petrum Kalendas februarii. Mccclxi.

VI Epistola siue oratio Pii Papæ secundi ad de merita Sigismundi Malatestæ & excōmunicationē eius.

PIVS Episcopus seruus seruorum dei. Vniuersis Christianis salutem & apostolicā benedictionem. Discipula ueritatis ac magistra fidelium apostolica sedes perseverantes inobedientia filios omnibus tum comoditatibus tum honorum insignibus atque ornamentis cumulare contēdit: Nec eos qui redeunt ab errore contemnit: sed per benigne susceptos toto caritatis sinu cōplectitur. At quos iugo parentis abiecto uiciorum cano sine spe reditus in mersos agnoscit eiectos de domo domini & ab ecclesia militanti præcisos acriter punit ac persequitur. Eius enim qui rei. p. præsidet triplicem esse curam oportet. Primam ne subiectos labi pmittat. Alteram ut lapsos in uiam reducat. Terciam ut affixos malo: & prorsus in corrigibiles ita coerceat ulciscatur exterminet ut eorum poena reliquos a peccato deterreat. Sic legum latoribus placuit latinis grecis hebreis. Sic nos docuit legifer noster in euangelio: ihesus christus qui discipulis suis uiam uitæ aperiens multis eos sermonibus hortatus est. ut in caritate: in fide: in officio perseverarent. Et quoniam discipulus ille quem præcipue dilexit iteger uitæ scelerisque purus: uirgo pmāsit

in æuum: de ipso inquit. Sic eum uolo manere donec ueniā
& in cruce leuatus matrem uirginem uirgini commenda
uit. Petro autem cuius negatio & abiuratio in euangelio
legitur. & tu ait aliquando conuersus confirma fratres tu
os: & Thomæ resurrectionis ī credulo. Infer digytum tuū
huc & uide manus meas & affer manum tuam ī latus me
um & noli esse incredulus sed fidelis. At de iuda quē in ōni
neqtia confirmatum & iam membrum diaboli factum nō
ignorabat. Necessē est inquit ut scandala ueniāt. Sed ue ho
mini illi per quem scandalū uenit. Iudas enim æterno igni
destinatus laqueo se suspendēs crepuit medius. In Iohāne
igitur & aliis compluribus dominica ualuit exhortatio ne
corruerent. In Petro ac Thoma cōmonitio: ut lapsi resurge
rent: In Iuda punitio ne ceteri delinquerent. Sed ecce iam
alium nostro tempore Iudam nō inferiorem scariotæ Sigif
mundū malatestam pditionis filium extra matrimonium
natum turpiter educatum fedissime adultum monstrum
horrendum ingens: nulla uirtute redemptum a uitis men
datorum & totius iniquitatis mirabilem artificem qui no
stram ætatem omni flagitorum genere foedauit: qui non
flamineam tantum ī qua natus est prouinciam: sed Picenū
sed Emyliam: sed Galiam: sed Italiam: sed Europā: sed om
nē fere terrarū orbem turpissima ac teterrima sui nominis
fama repleuit hunc nos non sumus hortati ut in bono pse
ueraret quem nunq̄ inuenimus bonum. Non rogauimus
ut uirtutē retineret quam nūquā cognouit. Nō petuimus
ne fidem ne religiōem exueret: quam nūquā induit a pue
ro a teneris ut aiunt unguiculis: uiciorum sectatus est iter
quæ cum artubus secum creuere & cum annis peruenere
ad summum. Nec quisq̄ unquam tam auide aut pecūias
aut honores accepit quam hic nefandas libidēs flagitiosas
q; uoluptates cupide arripuit hausit imbuit. Itaq; turpi

42

ex puero turpiori iuvene uir turpissimus ac sceleratissimus
euasit. Nam quæ regio in terris tam remota tam barbara
tam inaccessa quæ huius perditissimi hominis immania &
abhominanda ac nefanda scelera non audierit cognouerit
damnauerit! Nostras certe aures quauis in minoribus cõ
stituti flauianis quæ nunc Viëna dicitur apud Danubii ripã
moram traheremus turpissima sigismundi facta rumore te
tro nõ sine infamia nominis italici sapius pulsauerunt. Ni
hil est enim tam uolucres quam scelerata fama delicti. Nil
tam facilius emittitur nil citius excipitur nil latius dissipatur
At cum in Italiam reuertissemus & primo Cardinalatus ho
norem mox summi pontificatus apicem non nostris meri
tis sed diuina dispensatione consecuti essemus. Cumq; Má
tuanum conuentum p̄cõmuni salute indictum peteremus
primo Florentiæ deinde Mantuæ ab hoc homine conuenti
fuius multumq; rogati ut pereuntis misereri uellemus
& afflicto pacẽ reddere. Hunc olim Alfonso clarissimus
Aragonum ac Siciliæ Rex in bello quod aduersus florenti
nos potētissimũ Ethruriæ populũ struebat magno auri
põdere dato cõduxerat. Sed mox ab eo deceptus; p̄ditusq;
est. Sigismundus enim nono inaratus auro ad florētinoꝝ
florētes opes defecit & quis florentinis parum fidelis fue
rit. Alfonsi tãen conatus magna ex parte p̄fregit. Cuius cõ
silia prodicione ac transfugio in opinato præuenerat. Ob
quam rem cum postea pax Italica constitueretur & foedus
uniuersale p̄couteretur consensu omnium. Sigismundus q;
regem p̄didisset extra foedus factus est & puniendus regi
dimissus. Alfonso paulopost Iacobum piccininum copiarũ
ducem nõ instrenuum aduersus eum misit qui iunctus Fe
drico nobili Vrbinatium comiti; debitas pœnas a scelerato
proditore repeteret. Cepto bello & aliquãdiu ducto Alfon
sus diem obiit. Fedrinãdo filio nõ solum regni Siciliæ; sed

iusti odii ac belli herede relicto. Cui facto haud dissimile il-
lud Dauid fuit. Qui moriens Salomonem rogauit ne uel
Ioab interfectorem Abner & Amase uel Semei: qui sibi eū
ti ad castra maledixerat maledicione pessima multos abire
sineret. Urgebāt Piccininus & Fedricus hostē præmebāt ex
terminabant nunc hoc nunc illud oppidum expugnantes.
Multi quoq; sua sponte e Sigismundi subditis deficiebāt
Cum neq; uim hostis neq; seuiciam domini pferre possent
Circūibat Italiā fractus animo Sigismundus & modo Ve-
netorū opem: modo Florentinorum auxilia implorabat. Sup-
plex squalidus mutata ueste tribūalia cuiusq; p̄cipis adi-
bat ut sui misererētur: non sine lachrymis ac singultibus
orans. Sed nullum iuenit qui ferret opē latroni & p̄ditori
nemo consulendum putauit. Intellexit infœlix uerum esse
p̄uerbium quia non tam proditoris persona placet quā p̄-
ditio Exercent aliquando proditores uiri prudētes: & boni
diligunt nunq̄. Venerat iam Sigismundi dies iam irretita
erat bestia iam ceciderat in casses Leo: iam peccandi finem
fecisset. Nisi nos ei misericordiā fecissemus. Perisset homo
nefarius. Nisi nos ab eius capite periculum auertissemus
Perisset fex Italiæ perisset christiana p̄ncipes pissit orbis ue-
nenū nisi nos communi omnium pesti abstulissemus pestē
Sed decepit nos falsus hominis sermo & composita fictaq;
ad cōmouēdam misericordiā facies. Venit ad nos supplex
flens eiulans habitu uultuq; deiecto & miserabili & aduo-
lutus genibus cum lachrymis ac suspiriis auxilium petēs
Diuinam maiestātē inquit secum misericoditer egisse quæ
pro peccatis flagellatū nō occisum se uoluisset cognoscere
se suos errores deum multifariā multisq; modis offendisse
Latrocinia adulteria homicidia sacrilegia sæpenumero per-
petrasse. Diuina & humana iura p̄uertisse. Mille se morti-
bus dignū. Sed itelligere tunc demū ī quo malorū p̄fundo

43
fuiſſet quas pœnas quæ ſupplicia mereret. Abſtergere præ-
teritos mores uictus deinceps ut chriſtianū decet. Gaude-
re quod percuffus fuerit. Orare pacem & finem laborum
Sigismundum ſi quietem conſequatur eam uitam ducturū
ut intelligant omnes manum domini excelsam fuiſſe cum
eo. Vicerūt nos lachrymoſæ præces. Correctū putauimus &
emendatū tot flagellis hōinem nec aliud in ore aliud ī cor-
de credidimus eſſe. Venit in mentē Nobilitas domus neq;
maleteſtæ antiquæ proſapia ferēdum interitū exiſtimau-
mus. Subierunt animū paupes agricolæ qui pro deliramē-
tis dominorū plectuntur. Et illius pſalmiſtæ meminimus
quia dum ſupbit impius incenditur pauper. Vertebantur
ante oculos belli turpia: rapinæ adulteria incendia cades.
Et armatos omnia facere ex quibus ira dei ꝑuocatur omni-
potentis. Et quous Sigismundū uel cōfeſſum ſupplicio quo-
uis dignum arbitraremur. Illud tamen nos ut ſcit quod pios
cum impio perire uidebimus. Nec tam puniri nocentē quā
innocētes plecti. Satiuſque cenſuimus dubia pacis bona quā
certa belli mala ſubire. Accepimus igitur arbitrium quod
illuſtris rex Ferdinandus & Fedricus comes Vrbinatū ex
una parte Et Sigismūdus Pandulfus maleteſta ad nos ex
altera miſere. In cuius uim poſt multos tractatus: multos
que labores ſententiam ꝑmulgauimus. Per quam iter cate-
ra iuſſimus ut pax prior & amicitia inter partes rediret. Si-
gismundus intra biennium nulli militaret qui ferdinando
eſſet inimicus. Arces quaſdam & oppida: nonnulla Federico
reſtitueret. Sene Galiam. Muldauiamque & alia pleraque loca
apud nos deponeret. Sibi que armis ablata eſſent redderē-
tur. Ferdinādoque eam pecuniæ quātitatem diſolueret: quā
nos diffiniremus qui neque ultra ſexaginta millia auri nū-
mum neque infra quinquaginta millia condemnaturi eum
eſſemus. Cuius rei arbitrium in aliud tempus retulimus

Cum potestate prorogādi totiens quotiens nobis placeret. Acceperunt partes arbitramētum nostrum ratumq; habuerunt & laudarunt. Subiecta pœna cētummiliū auri florenorū aduersus eum qui pronuntiatis aduersaret. Atq; oīa Sigismundus nō per nunciū aut legatum; sed per seipsum ore suo illo ꝑcaci & impudico ac semper mendaci approbavit & iureiurando firmavit: Quibus pactis Sigismūdum hortati sumus uti beneficiū magni dei recognosceret. Ut præsentī rerum statu contentus satis sibi pulchrum domicilium esse satis amplum dominium iudicaret nec maiora concupisceret. Futurum diuitem si partis contentetur. Sin fines ampliare nitatur nunq̄ satis habiturū. Reminisceret quo fuisset ī periculo. Deo gratias ageret qui nō secundū peccata sua sed secundum solitam clementiam secum egisset. Dignum fuisse ultima omnia ꝑpeti qui tā scelestam tā perditam tam nefandam uitam duxisset. Admonitū se tot cladibus non punitum crederet. Corrigeret se tandē finēq; poneret iniquitatibus parceret rapinis parceret adulteriis parceret crudelitatibus parceret tandem fallere ac prodere homines. Nō superiores tantum sed etiam pares atq; inferiores: deumq; potius misericordē quam ultorem experiri uellet. Nec misericordiam speraret nisi correctus. Egit nobis gratias Sigismundus cum soli solum alloqueremur & moneremus: Promisitq; optimum se post hac futurum: q̄ fuisset pessimus: Sibi enim nunq̄ media placuisse ad summa semper aspiranti: Sed cum plane peccatis omnibus se inquinatū affirmaret: Illud tamen nunq̄ fateri uoluit quod sæpe de mēdaciis eius sibi obiecimur. Sed quotiens nos accessit semper illud imprimis uerbum in ore habuit. Nunq̄ ego mēdacium dico. Cumq; maxime mētiretur tunc potissime si mentiri ificiabatur. Siue quod praua consuetudine institutus inter uerū falsumq; nihil distare arbitrat. Siue

44

quod mutatis rerum uocabulis quod nos uerz: ipse falsum appellat. Sic tamen a nobis e Mantua diceſſit ut pariturus ſententiæ & uitam reformaturus uideretur. Sed omnia falſa ficta atq; inſidioſa repta ſunt quæ dixit. Nã neq; im pa tis paruit neq; mores mutauit. Sed ut primũ habita pace domum rediit priſtinum uiuendi ritum turpiſſimaſq; uo luptates ac ſeuiciam & ifidelitatem reſumpſit. Neq; enim facile eſt homini ſcleratiffimo corroboratam iam uetuſta te maliciam omnino relinquere: q̄uis ad breue tempus in termittere poſſit. Rediit igitur ad ingenium Sigifmundus Et cũ inter cætera quæ Federico reddẽda erãt oppida unũ eſſet oportuno loco ſitum quod Petram rubram appellant Nunq̄ hoc reſtitui paſſus eſt Oppidanorũ reſiſtentiam cau ſatus qui nollent mutare dominum. Tanquam ſubditorũ uoluntas exquirenda eſſet aut uideri cuiquam uero ſimile poſſit ei libenter ſubefſe homines q̄ neque liberos neq; uxo res neq; fortunas ullas in bonis ſuorũ ciuium p̄priis eſſe ſi nit. Sed facile ſex aut octo ruſticos circumuenit qui minis metu munere inducti arcem quæ ultro apta eis eſt furarẽ tur: dicerentq; nouum dominũ nolle admittere. Non enim quid eſſet credibile ſed quo modo fallaciam ſtrueret cogita uit fictus falſuſq; nugarum iuentor. Atque his technis do lisque nitidum ſe facit & ſummã fraudẽ dicit eſſe prudẽti am. Arces uero quas apud nos deponere debuit diu retẽta uit expectans ſi quid oriretur per quod fallere fidem ſine piculo poſſet. Quod ubi non ſucceſſit fecit quod potuit. Va cuas õnibus armamentis & his quæ ſunt aduictũ neceſſa ria turreſq; dimiſit. Arbitratus eo pacto facile ſibi occaſionem dari qua eas inuadere ac recuperare poſſet. In ſidiatoribus dimiſſis: qui dies nocteſq; præfectorũ uigilias excubiaſq; fallere conarentur. Ac per hunc modum cũ præ factus arcis Montis martiani per oppidũ parum conſulto

uagaretur ab oppidanis iubēte Sigismūdo interceptus est
& arx occupata. Quāuis suo more Sigismūdus multa mē
titus præfecti libidinē accusauerit intollerandā oppidanis
Audiendus si adiecisset idignum esse oppidanorū coniuges
& suis & aliorū uexationibus patere: Satis miseras esse si se
patiātur: Sed minie hoc pacto Muldau arcē adeptus ē Aua
ritia præfectū portā aperuit. Vicit auro auarū hominē qui
sæpe uictus est auro. Inuenit sibi similem quē pecunia cor
rumpet Nultos frāgit execrabilis auri fames haud iēptus
ille qui ait. Expugnabilem omnem esse arcem: quā onustus
auro posset Asellus ascendere. Nouum tamen hic falsitatis
cōmentū falsus ueterator inuenit. Tabellionē adduxit qui
publico instrumento attestatus est uenisse hominē: qui se
se dixerit a nobis missum ut præfecto mandaret arcē trade
re. En celeste quam facile mendatia nectis nec tuam intelli
gis turpitudinem. Adeo ne stultos esse homines iudicas ut
hæc credātur! Aliis fortasse crederent tibi credit nemo. No
ta est omnibus tua consuetudo. Nemo te nō fictū: falsum
insidiosum: mendacem nouit! Quicquid exte uenit suspectū
est. Sic tuæ leguntur epistolæ tanq̄ ex domo luciferi ueniāt
Sic tuis uel dictis uel scriptis fides habetur tanq̄ ex ore de
monū prodeant. Dixit homo se misum ut iuberet arcē tra
dere: quis huic nuncio pareat! Quis homo ille fuit! An ex
domesticis nostris! Non audebis hoc dicere quāuis turpia
quæ eius audes. Si non fuit domesticus signum igitur ha
buit quod fidem faceret. Sed neq; hoc asseruisti. Nihil de
signo dictū litteras ne nostras attulit! Neq; hoc præsumis
dicere. Quid igitur agis! Homo uenit qui se missum a pon
tifice dixit ut arx traderetur. Siccīe tradūtur arces! Huic
præfectū credidisse credemus! Nihil agis nequā. Nota est
fabula terrore mortis coegisti: quæ uelles hominē dicere.
Scripsit Tabellio scripsit. Non negāus. Sed male Sed false

65
scripsit. Quamuis ea uerba scripsit: quæ minis coactus ho-
mo dixit. Debit enim non dicti tantum: sed metus quoq;
testimonium suo scripto phibere: Sed nihil apud Sigismū
dū sincere fit. Est quoq; notariis poena præiens: Nisi quæ
iusserit anotaauerint & in publicam formā redegerit. Quā
uis exemplum domini multi sua sponte sequantur. Intelle-
xit tamen aliquando Sigismundus ridiculum esse testimo-
nium hoc: Mutauitq; fictionem & affirmans sibi comper-
tum esse quod arx Mūdauii Federico urbinati pdēda esset
Huius quoq; fallaciæ publica instrumenta fieri pcurauit
apud quem facilius falsos notarios quā ueraces inuenias
Est enim hoc fere in omni regiōe ut tales sint subditi: qua-
les p̄cipes. Neq; tutus est apud iniquū locus bono. Qua-
patuit Sigismūdi potestas nulli ueracem esse licuit: Ne ma-
lum edictum fuerit quod instrumentis Arimini famue fa-
ctis fidem abrogaret. Sed alia psequamur. Omittimus
quanta machinatus est in Comitē Urbātem postq̄ pacem
pepigit: quanta cum Piccinino quāta cū Principe Iarētino
quanta cū francis aduersus ferdinandum molitus est. Ea
nunc psequimur quæ contra nos & Romanam ecclesiam
matrem & dominā suam fabricauit. Sene galliam sicut &
Muldauiam inuadere conatus est. Quod cū nō succederet
molas quasq; perfregit. Commeatū mari missum armatis
nauiculis interceptit Eqtes quos Rhodolphus Camertinus
uir fide atq; hōestate præditus iussu legati nostri præsidio
mittebat atergo inuasit & aliquos interfecit aliquos cepit
iussitq; nūq̄ uisa aut audita testari. Ut sunt hominis artes
īsidiosi ac pusillanimi. Ciuitates nō paucas ecclesie Roma-
næ subiectas ad defectiōem sollicitauit ab Ancōitanis mer-
cede cōductus aduersus hesmos subditos nostros absq; si-
tu nostro copias duxit. Castellum unum expugnauit & late
populatus agros multos mortales & omne pecus abegit.

Sic pmissum sic iusiurandum sic fidem seruauit Sigismū
dus. Sic ille gratus sic ille memor est accepti beneficii. Hæc
nobis pro pace data reduntur præmia hos plantatiōis nræ
fructus excerpimus. Hos māipulos metimus laboriose se
mentis. Nec alio stipendio digni sunt qui latrones seruant
Cruce illi expectāda est qui dignum cruce redemit. Decepti
amici nos decipere. Errauimus Mutatum cor Pharaōis &
Iudā conuersum putauimus. Nomen nos pacis illexit. Cu
ius est mirifica suauitas. Miserti sumus paupculæ plebis:
& nobilitati blandæ cōciliatriculæ quæ nō uidebat arrogās
duximus ignoscendnm nec mentiri semper mēdacē existi
mauimus. Sed digna est hæc ultio. Digne plectimur q̄ pœ
na dignum puniri nō siuimus; qui fidem habuimus itide
li & hūani aliqd pessimā feram præse ferre credidimus. At
ille dei & totius humani generis infensissimus hostis teter
rima sua scelera tanq̄ egregia quadam facinora palam cō
memorat. & collaudat & gloriatur in suis iniquitatibus; pul
chrumq; ducit ac generosum inter eos annumerari qui ar
cem pfidiæ & totius malignitatis summam tenuerūt. Nec
suauius ei nomē est quam Dionysii quam Phalaridis quā
Bursiridis quā Mezentii. Nullus apud ī honore sacerdos
nulla reuerentia legum nulla uirtutis præmia nulla bonarū
artium studia: honestarum emolumenta rerum fures eri
piunt. Latrones incendiarii sicarii lenones ac falsarii. Que
cū nos multis referētibus accepissemus moresq; hominis
detestantes tanta esse audacia nequicia pfidia baptizatum
quempiā miraremur. Accedens ad nos fisci pcurator. Cō
turbatum se fama publica dixit de Sigismūdi criminibus
quæ tota Italia uulgo haberentur. Nec malignorum aut ui
lium hominum: sed bonorum & grauium confirmata ser
monibus: Adeoq; scelera illius nota esse ut magna ex parte
notoria dici possent nec dubium quemquam facere quin

46

Sigismūsus adulter homicida parricida piurus p̄ditor in
cestuosus sacrilegus latro incēdiarius excōmunicatus blas
femus atq; hereticus esset expressitq; multos casus exq;bus
hęc colligi possent petiitq; a nobis ut eum tanq̄ talem plec
teremus & poenis subiiceremus iuxta cāonicas sanctiones
& iura tā diuina quam humana cōdignis. Quibus auditis
q̄uis prius intellectis accesserint pauca ipsa. Tamen tot fla
gitiōꝝ tantōꝝ tam immaniū: tam atrocium tam nefandōꝝ
recensione miximodum horruimus multūq; uicē Italiæ
doluimus quæ tā horridā bestiā tam uirosam tam tetram
tam periculosam tam diu pertulerit. Voluētēsq; aīo quonā
modo maderi huic morbo possemus nihil atiquis existiaui
mus q̄ scabiosā pecudē gregi noxiā ex ouili dōnico procul
eicere. Imitariq; sanctum illū Moysen qui lepra infectos
ab Ifrabeliticis castris iussit emitti. Verum quia iudiciari
us mos requirit ut audiatur reus anteq̄ iudicetur. Si quid
forsitan pro sua uelit afferre innocentia. Nam & dominus
Adam ut in Genesi legimus: prius audiuit q̄ condemnauit
Et Caym dixit. Vox sanguinis fratris tui clamat ad me de
terra. Et de Sodomitis descendā inquit & uidebo si clamo
rem qui uenit ad me opere compleuerint an non est itā ut
sciam. Volentes igitur & nos inquisitum reū audire si for
sitan uel correptus uel inocens ostendi posset. Commissimus
dilecto filio nostro Nicolao tituli sancti Petri aduicula pres
bitero Cardinali integre fidei uiro & doctrina excellēti præ
dito ut sigismundo coram se personaliter etiam per edictū
uocato de criminibus istiusmodi instructionem acciperet &
siue ille ī iudicio se sisteret siue illuderet causam nihil homi
nus cognosceret. Testes examinaret scripturas ispiceret &
alia faceret quæ in talibus iudiciis necessaria sunt usq; ad
sententiam quam nobis reseruauimus promulgandā. Car
dinalis sucepto mandato cum auditis nonnullis testibus

fide dignis magna laborare infamia Sigismundū neq; patere ad eum tutum accessum reperisset. Per edictum monuit eum ut intra dies triginta a die publicatiōis monitorii cōputandos corā se personaliter compareret allegaturus causas cur non deberet de præmissis criminibus condemnari. Fuitq; mōitorii pluribus in locis executio facta. Ex quibus non est dubitandū quin ad eius noticiam peruenerit cum uicina sibi essent & ualde p̄pinqua. Expectata est ipsius cōparitio ad tempus in monitorio diffinitum. Sed inobediēs christi mandatis Vicarii quoq; præcepta contēpsit audiuit omnia surdis auribus. Neq; ipse uenit neq; alium suo loco misit. Nō est hic qui paulo auscultet præpositis obedire iubēti. Male se subicit homini qui deo subesse recusat. Neq; humanas reuereſ leges qui respuit diuinas. Sigismundus sine lege sine magrō sine iudice sine p̄cipe sine religiōe sine deo. Absolutū & liberum se omni Imperio ducēs. Cardinalis mandata contēpsit & nobis qui iudicem illum constitueramus illulit. In qua re nō solum contumaciā sed cōscientiam quoq; ponderamus. Nagna uis est cōsciētix in utranq; partem. Ut neq; timeant qui nihil cōmiserint & p̄enam se ante oculos uersari putent qui peccauerunt. Intelligebat Sigismundus nō modo uera esse quæ ascribebantur Verum etiam manifesta. Consciūsq; suarū iniquitatum iudicium formidabat. Quod cum Cardialis aīaduertisset de creuit in contumaciā rei p̄cedere. Ea grauitate utens quæ tanta ī re uidebatur necessaria. Interea temporis cum nos publico in consistorio sederemus querelantium causas promore audientes. Surgēs Andreas Bencius proaduocatus fisci ad beneplacitum nr̄m ordinatus in hunc qui sequitur modum locutus est. Sedentem pro consistorio tuam beatitudinem Sanctissime maxime Pontifex nunq̄ in eo desyderio tā accōmodatā quā hodie uidi. Nā quid ego desydero

47

quid quero quid cupio nisi ut de uultu tuo iudicium pde
at & oculi tui uideant eqtatem. Honor regis ut iquit Da
uid iudicium diligit. Et de ipso scriptum est quia iudicium
& iusticiam faciebat omni populo. Et de filio eius traditur
quod sapientiam ad discernēdū iudiciū postulauit a domio
Non est tua sedes inferior illorum throno israheliticum
illi tantum populū iudicauere. Te totus orbis iudicē habet
Non pro suo solum tempore. Custodite iudicium & facite
iusticiam inquit Isaias. Sed futurum quoq; prospexit: &
huic nostræ cōsuluit atati quæ plena flagitiis sine iudicio
retineri non potest. Tu sapiēs es & nosti quia sapientis est
iudicare populū suū. Et quia gaudiū est iusto facere iudici
um facito igitur & tu maxime Præsul iudicium iniuriā
patiētibus. Multi sunt qui hoc aduersus Sigismundū ma
latestā abste flagitant & ego unus pro omnibus qui ab illo
læsi sunt aduocatus fisci uerba facio. Sed intueor uultū tu
um seueritatem quandā præse ferre & oculos graues. Ap
tissimam hodie personam spei meæ tribuisti. Confido futu
rum ut reus quem delaturus sum debitas pœnas p̄soluat
Huc accedit sacer Cardinalium ordo quos pariter affectos
uideo quorum dignitati nihil potest nō rectū placere. Ipse
enim lumina sunt & ornamenta tuæ sedis quæ tamen ab
igne tuo sicut a sole lunaris globus illustrantur. Horū præ
sentia mirumimodum me reficit quos scelerū hostes esse
nō dubito. Cōsidero insuper quam multi & doctissimi & sa
pientissimi pontifices tuum solum circunsepunt quorum
nescio doctrinam an bonitatem magis admirer. Et ab his
quoq; qui turpia quaq; abhominantur spes i me plurimū
subleuatur. Iuuat etiam doctissimorum uirorum circūstā
tium aspicere cætum. Omnes profecto qui assunt sicut au
diēdi cupidos ita turpitudinis hostes amicos iusticiæ arbi
tror. Quin & ipsi parietes ipsaq; lacūaria nescio quo pacto

plus hodie solito magnum aliquod iudicium expectare uidentur & poscere. Credo iam sentiunt de Sigismundo me iustitiam petiturus quo postquam homines esse ceperunt peiorem fuisse nullum crediderim nec facile putarim inueniri similem posse. Cuius completa iniquitas est cuius factor non ecclesiam solum & ipsum inficit terrarum orbem: sed in celum usque sentitur. Ipsis quoque beatissimis spiritibus nisi essent passionis incapaces nauseam faceret. Petiturus igitur ut peccatissimum hominem iudices: & debita meritorum stipendia peccatori præbeas necessarium existimo ut scelera eius capitalia ante oculos tuos ponam non tamen omnia. Id enim esset multorum dierum opus. Sed ea quæ satis sint sceleratissimum reum ostendere. Audi ergo ut facis pontifex christi uicarie Auditæ & uos lumina mundi reuerendissimi Cardinales. Audite præsules celeberrimi. Audite uiri nobiles circumfusi Sigismundi malitiosæ damnatos mores quibus breuissime recensero. Omne quod est in mundo inquit Iohannes apostolus concupiscentia carnis est et concupiscentia oculorum & superbia uitæ. Et recte quidem. Nam peccata & quæcumque mundus suggerit hominibus ex his tribus fontibus oriuntur. Nec delictum est quod aut carnis concupiscentiam aut auaritiam aut superbiam non respiciat: hic omnia manant huc omnia referuntur. Difficile quoque est non aliquando in horum aliquod incidisse. At nisi cadens resurgat damnatus est. Sigismundus autem non in uno istorum: sed in omnibus immersus est & ita immersus ut emergendi nullam spem reliquerit. Neque uicium ullum ex his radicibus pullulat cui non fuerit affinis aliquando. Nam circa uicium carnis in quo est luxuria & libido ut omittam uiolentiam ebrietatem crapulam uomitam: Elluatiões binas in ieiunio canas æsum carni in quadragesima: & cætera huiusmodi quæ sibi cum histrionibus scurris & filiis multis Baal sæpe ifœdissimis

48

ganeis conuiuia fuerunt: Monstruosa eius libido quibus for-
nicationibus aut stupris quibus adulteriis aut incestibus
expleri unquam potuit? Circa oculos concupiscentiam in qua
designatur auaritia. Quis auaritatem eius cupiditatem eius
rapacitatem uoracitatem satis explicare potuerit? quae sibi
pecunia fuit unquam satis? Quis eius manus effugere potuit?
quotiens propter aurum mentitus est? Quotiens caedem fecit?
quotiens sauitia usus est & immani crudelitate? Quotiens
fidem fessellit? Quotiens iusiurandum uiolauit? quot pu-
pilorum hereditates expilauit? quot ecclesias spoliauit? quot
oppida diripuit? quot uiduis quot ciuibus patrimoniam ade-
mit? quotiens falsam pecuniam cudit? Quotiens alieno
nomine litteras scripsit? quot adulteria sigilla fabricauit
quot testes? quot notarios subornauit. Vix quicquam mali
excogitari potest quod hic auaritia causa non commiserit.
quid de superbia dicam & intolerabili eius arrogantia? qui
quis non sit certo patre natus nobilitatem tamen suam nul-
la non hora iactitat. Nunc uetustatem domus memorat.
Nunc egregia facta maiorum etiam his iuculat qui milites
audierunt. nec ego familiam malatestarum uo illustrare dixe-
rim: quis de Sigismundi dubito: quotiens de sapientia ser-
mo incidit de seipso non pauca profatur. Et si iudicium me-
um requiras minime stultus est: et suum ualde sapiens. Cumque
ingenium eius a litteris non abhorreat non unquam etiam
de philosophis disputat eosque probat & in caelum effert qui
auctores & laudatores uoluptatis fuerunt. Eos autem qui
dignitati seruiendum esse dixerunt & mortem potius quam
turpitudinem subeundam uaticinari atque insanire affirmat
Theologos omnes contemnit & irridet. Si quando rei milita-
ris habetur sermo quid est apud eum frequentissimus: unum
se ducem gloriatur qui priscis illis Imperatoribus aequari
possit. Scipioni. Mario. Pompeio. Iulio. Alexandro. Annibali

Pirrho. Nec mentiretur si absq; animi fortitudine solis do-
lis atq; fallacis res militaris consistat. Est enim insidiarū
ac fraudum mirabilis artifex: quod si animū eius ualeas ī-
trospicere ea est hominis ambitio ut iuriā sibi fecisse deū
arbitretur qui sibi non dicā Italiam: sed orbem nō subiece-
rit qui non utriusq; gladii potestatem cōmiserit qui nō so-
lis non lunæ non errantium non fixorū siderum regendos
cursus crediderit. Melius multo mortalibus cōsultum fu-
isse arbitratur si moderator omnium ipse unus extitisset.
Credo equidem salubriores immisisset uentos: leges aquis
posuisset utiliores. Ascēdere atq; descendere flumīa riuos
nō uini tātum sed lactis & mellis iussisset currere: herbofo
ac florenti uerno pomifera iunxisset autūnum: corporibus
humanis omnes ademisset morbos: & animas quas cū cor-
pore putat interituras reddidisset īmortales. Mahumethe
amq; paradīsum in hoc sæculo præbuisset qm̄ futuri nulla
sibi spes est. Hinc ille dominandi ardor īmensus hinc illud
belligerandi insatiabile studium hinc illud in ore frequens
exitiale puerbium. Si uiolandum ius est regnādi causa ui-
olandum est. hinc uexati subditi hinc sotii decepti hinc dōi-
ni pditi hinc religio spreta hinc censuræ ecclesiæ contēpte
hinc sacerdotes affecti cōtumeliis & religiosi uiri suppliciis
acerbissimis excarnificati hinc probra ī factos calites atq;
in ipsum ihesum christum summum & singularem deum
iactata: hinc pessimæ uel de aīa uel de deo sententiæ. Sūma
tim hæc & implicite relata sunt. Nunc explicare aliqua &
particulatim nomīatimq; casus plerosq; magis nefandos
recensere oportet ne quid in oratione mea falsum fictūq;
esse putetur: quī ita notus est reus noster ut nullū adesse
arbitrer qui nō de multis pauca de magnis parua de gra-
uibus leuia me iudicet excerptisse. De libidīe primū dicāus
multa hic exempla se offerunt. Nos illustriora sumemus

49

Multa hic matrimonia uiolauit cū modo uim inferret mo-
do aliis artibus mulierum pudicitiam expugnaret. Verū
pudicam & sanctam fœminam Ariminensem honestis or-
tā natalibus multis temptatam modis cum superare non
posset nudatam rapi per urbem iussit & ignominiosissime
fustigari. Adolescentulam quoq; pariter recusantem cingu-
lo suo sericeo bullis aureis contexto tā acriter euerberatam
cœsamq; reddidit ut paulopost nobilem animam exhalarit
Adolescentem fani natum quia sororem suam sibi pstitu-
ere denegauit dira morte peremit: Exarsit & ī Cōmatrem
quam cum corrumpere nequiret uiri custodia & fœminæ
castitate obstantibus. Compatrem suum Franciscū nomie
opulentum & ornatissimū ciuem cōfictis criminibus dela-
tum falsisq; testibus circūuentū contecit ī carcerem neciq;
tradidit & bona eius dirupuit: Incertū auaricia magis an
libidine parricidium ppetrarit: incestum tamē adimplere
nequiuit. Commater enim infesto mari paruo nauigio in
tempesta nocte adulterium fugit Facere nāq; probissima
mulier piculose quam turpiter perpeti maluit. Incestuosus
tamen adulter nihil his admonitus exēplis ptinatus aliēas
uxores infectatus est nullis nuptiis parcēs. Nec christiāis
fœminis feralis & mōstruosa libido satiari potuit. In iude-
as quoq; crassata est: Adolescentulam hebreā in urbe Fani
cum frustra sapius temptauisset. Illaq; uim metuens Pifa-
urum concessisset parentibus eius ac fratribus uincula in-
didit nec spem uitæ fecit: nisi puellam reuocarent: illi plus
suam mortem quam filix stuprum abhorruere. O Zelū
fices. O sacras leges Moyfi O archāa Synai mōtis edicta
Quis nunc uos audit! quo pudor abiit! quo fugit hōestas
Non ego paupes iudeos admiror: si metu mortis traditio-
nes patrum trāsgrediuntur. Incontinētiam respuo accuso
dāno diuitis christiāi qui nō contentus suæ legis fœminas

uiolasse: alienigenis quoque & ipsis coactis atque iuitis misce-
tur. Quid de monialibus dicam? Dicantur christo uirgines
& inclusæ monasteriis castissimas deo nuptias: & imacula-
tum cubile uouent. Simplici nanque & purissime diuinita-
tis naturæ nihil est in terris quod uirginitate atque integri-
tate corporum & animorum puritate ac innocentia fiat acceptius
sed Mecchorum notissimus Sigismundus non hominum solū:
sed ipsius quoque dei sacros uiolare thalamos ausus: mul-
tarum sæpe monialium irrupit adita: & christi fœdauit cō-
iugia: nullis parietibus nullis ferramentis portentuosæ libi-
dini resistantibus. Volaterris cum Florentinorum rei publice
militaret: essetque illic monialis parum pudica conspicatus
procantes iussit omnes abire publice dicentis moniales sibi
cunctas denupsisse: seque uirum earum esse neque riualet
passurum. Sed quid illud tam diu differo sub omni cælo cogni-
tum uulgatumque flagitium? Quid agis lingua? Quid titu-
bas? quid heres palato? Turpitudinem tuæ nationis inuita
prodis? Tegeré ego quoque cōmune patriæ dedecus si celari
posset quod neminem latet. peccata manifesta ut inquit apo-
stolus præcedentia sunt ad iudicium. Non puduit Sigismū-
dum tam atrox perpetrare scelus impunitatem sperans &
tu uereberis recensere delictum ut puniatur? frustra resi-
stis. Exi. Non est omnino impunitum peccatum quod sæ-
pius cum peccatis infamia diuulgatur. Iobeleus currebat
anus quo remissio peccatorum promittitur: his qui beati Pe-
tri limina: & sanctas urbis Basilicas uisitant. Ingens popu-
lorum commotio in orbe christiano fuit: festinabant ex reo-
tissimis regionibus iuuenes ac senes foeminarum turmæ pu-
eri: innupteque puellæ summo desyderio Romam petebant:
nec dubitabant quin piacula quæque diluerent quamprimū
sacra martium ossa uel cōtingerent. uel uiderent: plangebāt
omnes sua peccata: & grauiore culpas alii ieiunio alii eliosis

50

alii orationibus alii aliis piis opibus redimebāt. Incredibilis deuotio mortalium mentes puaserat. Sed solus ī publica orbis pœnitentia inuentus est Sigismūduſ inpœnitens. Mala mens malus animus flagitijs immerſus tūc magis libidinibus æſtuabat: cū pietatis ſtudiū apud alios magis ac magis feruebat. Militabat hic p̄ id tēporis clariffimo & præpotenti Venetorum ſenatui qui cum in agro Veroneſi mulieri tranſalpina Romam petenti forma egregia: & ancillarum ſeruoꝝq; honeſto cōitatu ſtipatæ occuſiſſet mox furore arreptus & libidinis impatiens irrupit ī turmā peregrinæ gētis uulneratisq; ac p̄ſtratis aliquibus repugnātē & ſupos īplorātē foēnā arripuit nonnulliſq; uulneribus reſiſtētē īpetit. Nec dimiſit nili multo cruore madētē: nō tulſet īpunitū tā impiū faciūſ: grauiſſimus ille ac iuſtiſſimus uenetorū ſenatus niſi cōſcius culpæ Sigismūduſ ariminū repente conceſſiſſet. Qui ſua in arce tanq̄ in aſylo malorū omnium uitæ ſuæ non aīæ ſaluti conſuluit ad timorem aliquādo ad ſanitatē nunq̄ reuerſus. Atq; ut culpam ſuam tegetet nonnullos ex miniſtris ſclerum uinctos miſit Venetias: qui pro alieno crimine pœnas darent. Fertur & aliquos ſuſpendio interēiſſe tanq̄ reos eius flagitii quod ipſe p̄petrarat non ut infamiam euaderet quæ illi p̄ gloria eſt. Sed ut uenetos ſimul & Romanum præfulē Nicolaum placaret quoꝝ offenſas aures & irritatos aīos non dubitabat. Verebaturq; ne quid inſe grauius ſtatueretur. Dixi quam breuiſſime de libidine: nec uolui cuncta p̄currere nec poruitā paruo tēporis ſpacio Potuiſſem foēdiſſima dōſ ſigismūdi ſclera recensere ut pater fraterq; uirū geſſerit & filios nepoteſq; ſimul gēuerit. Sed nolui tam celebrem ſanctūq; conuentum: tam turpi commemoratione polluere. Illud noluerim omiſſiſſe: quod Arimini cæteriſq; interris eius nil ciuibus exitioſius eſt q̄ pulchra uel filia uel uxor: Stat pœna

praefens aut mors aut exilium quibus cura honoris est. Sed minus in opibus periculi est: apud auarissimum enim & rapacissimum principem: ut quisque opulentus est. Ita & criminosis habetur quicumque peculium aliquod contraxit mox reus maiestatis efficitur. Suspecta est omnis tyranno substantia: Sensit hoc nobilis eques & clarus interpretis iuris Vgolinus polius ciuis fanensis qui cum liberis utriusque sexus in carcerem coniectus prius dulces natos ante oculos suos diris modis cruciatus inspexit trucidari post crudelē subiit mortem. Inducta causa quod Eugenio pontifico maximo esset amicus tanquam uetitum sit eos qui uicariis ecclesiae subsunt christi uicarium colere: Sic patrimoniū illi nocuit quod quis esset amplum & locuplex non tamen Sigismundi cupiditatem expleuit. Multi alii pari modo extincti sunt quibus utilius erat fuisse paupes: Visa est & ingradaria Sigismundi uorago id oppidum in agro Piceno Galeacius malatesta per romam regebat ecclesia. Inuidit ei Sigismundus & clā collecto milite oppidū inuasit: bona incolarum diripuit mulieribus uel intulit plurimos mortales interēit. Sacras & priuatas aedes incendit nec thesauris pepercit ecclesiarum: persequar quae hic acta sunt pendente concordiae tractatu huc rediit habitatoresque omnes expulit adeoque miseros abeūtes atergo. Ur sit pupugitque ut in flumine quod centā uocāt plurimi se praecipites dederint utriusque sexus homines infantisque: & senes unda peruoluerit ex ingradaria usque in praesentem diem deserta remansit: nobile Sigismundi tropheum. Simili quoque furore ac dementia uel potius rapinae auuiditate ripam transonis in agro piceno Romanae ecclesiae subiectam cum copiis ingressus exposuit praede rapiens ipse quod potuit reliqua militibus diripienda permittens: neque mulierum pudicitiae: neque ecclesiarum sanctitati pepercit. Saxum quoque ferratum ecclesiae subiectum armis inuasit & Abbatem qui uicem

51
pōtificis maximi gerebat trusit in carcerem excōmunicati
onis censuram contemnens. Solet enim cum sibi obicitur
excōmunicatio percunctari an uina cibariaq; sapiant excō
municatis. Non pauca in hoc quoq; loco rapinae & census
ecclesiae sibi usurpauit. Quodquod sacramentum ecclesiae
auariciae suae lenocinari cōegit non coniugii causa: sed dotis
Francisci carminiole serenissimi copiae ducis filiam despon
dit & grandi accepta dote matrimonium ei pmisit: sed cū
obitisset non tradita filia. Frāciscus hic uir bonus quāpri
mum uita functum Socerum intellexit retenta dote spon
sam repudiavit: nec consulta Romana ecclesia quam pror
sus despicit ad secunda uota migravit filiamq; Nicolai estē
sis principis sua aetate omnium liberalissimi duxit uxorem
Geneueram nomine castam & sanctam foeminam ex qua
non paruum dotem uenatus est. Sed male iungitur impu
ro pura adultero casta: nocēti innocens nō potuit libidinosus
ganeo turpissimus latro: pudicissime cōiugis mores ferre
nō potuere dispares naturae diu cohabitare. Vicit potētior
& ad omne facinus audentior sexus. Infœlis coniunx uene
no breui oppetit a uiro parato: Succedere tertiae nuptiae
& nouas pecunias noua uxor filia Francisci sfortiae tū Co
mitis cotintole: nunc Mediolanensium clarissimi & excellē
tissimi Ducis cui quāuis esset modestissima & honestate sin
gulari praedita non tamen fortuna melior aut uir mansue
tior quam priori fuit. Non tulit casti consortiū lecti Sigis
mudus sed atrox & sanguinarius parricida hāc quoq; sanc
tissimam coniugem absq; ulla culpa strāgulauit quāuis mor
tis causam post mortem quærens nullam inuenerit. Audi
ebant eius confessionem ex more christiāo uiri religiosi re
gulam diui Francisci obseruātes: hos Sigismudus ad se uo
cat quæritque nō solū coniugis: sed aliarū quoq; matrona
rum secreta nihil dicentes nihil mali pādentes diuersis

cruciatos tormentis neci tradidit. Quid hic dicemus: unde
hæc tâta crudelitas: auaricia ne an libido an supbia duarum
uxorum necem & earum confessorum hoc flagitiũ suafere
Rectius hæc tria concurrisse arbitramur. Nam & nouis
coniugijs nouas pecũias sperauit: & pellici cuius amore pi
bat sublatis cõiugibus satisfecit & iurgia euitauit quæ ab
honestis uxoribus turpis & superbus adulter tolerare non
poterat: heu summe pontifex heu cardiales reuerendissimi
heu uiri celebres circũstâtes quod nũc scelus quod nũc p
digium audiuiſtis. Accusatur infamatur damnatur omni
um sententijs ac linguis herodes qui Mariãnem pudicam
coniugem interfecit. In simili probro est Nero qui octauia
necari iussit uxorem. Nec minus infamis habitus est xuo
nro Federicus cilia cões suæ cõfortis occisor: At Sigismun
dus non unam tantum: sed duas alteram post alteram exti
sit uxores. quid hic tuus ille ãtecessor sanctissimus Stepha
nus quĩtus statuiſſet qui Astulfo ut arbitror lögobardorũ
regi scribens. Tuam iquit uxorem occidisti partem tui cor
poris legitimo matrimonio tibi sociatam sine causa mor
tis non tibi resistantem insidiantem quocumq; modo tuæ
uitæ non inuenisti eam cum aliquo uiro nefariam rem fa
cientem: sed cõcitatus a diabolo & impio furroẽ iſſamatus
latrõum more atrocius eam gladio tuo crudelior omni be
stia interemiſti. Omitto pœnam quam reo imponit ne sim
plexior. Illud nõ præterierim: non miõrem qui uxori quã
qui matri mortem intulit ab ecclesia pœnitentiam imponi
Legi ego plures historias atq; relegi nec unquam iueni ho
minem qui more Romano uni iunctus uxori duas occide
rit. Sigismundo soli hæc gloriosa palma debetur. Vide igi
tur pontifex uide qua pœna plectendus sit reus noster du
plici uxoricido insignitus: hostis legum legitimis infensus
facibus matrimonii contemptor semper in concessu uene

52

ris & mōstruosa libidinis sequax: & feruus. Ex qua etiam illud ortum est quod Alfonso regi p̄dimētum fecit a quo quinq; & uigintimillia auri nummum stipendii nomie cū accepisset mox ad Florentinos transiuit nouum aurum offerentes. Sciebant enim uiri prudentes naturam hominis qui duplicatam mercedem etiam cum dedecore simple anteponeret. Nec tamen ad Florentios in promisso tempore uenit: nec bellum cum fide tractauit expectans si forte rex nouam pecuniam mitteret. Ibi enim Sigismundus est ubi & pecunia. Verum eo pacto ne maior alibi promittat̄. Venalis est eius fides. Venitq; quanto pluris neq; in anno semel aut in mense indies ī horas expōitur ueno si reperiat emptorem. Sed iam notus apud italos: neq; enim potentatus est quem non fefellerit. Extra italiā quasiuit emptores. Ad francos trāsit nobilem & ueracem gentē sed ignaram ut arbitror infidelitatis eius. Neq; enim si uolubilitatem ingenii si mentis instabilitatem si cordis ignauiam si animi cupiditatem & illa in latebra infinitas fallacias atq; insidias nouisset argētum suum in eius ingluuie proiecisset qui ob rapacitatem & auri sitim nulli fidem seruauit. Nec Eugenio quidem pradecessori tuo suo domino nec legatis eius quibus sapius euentus est. Ludouicus cardialis Aquilegiensis insignis uir & magna rerum experiētia praditus nouit insaniam hominis his tibi si uolueris uitā eius habunde circumscribet. Cur tibi censum tandiu negat nec mōitus nec excommūicatus ad satisfaciendum cōpelli potest. Tenacitas ipsa & cupiditas auri efficit ut creditore ex debitore sese arbitretur neq; ueretur excommunicatus diuinis interesse officii nō quod ī ecclesia quicq; facti quærat aut christum ī domo sua ueneretur: Sed ne iudicatus hereticus a subditis deseratur & ut ecclesiæ maiestati deroget cēsuris eius contēptis. Adde mōetam adulteram apud

Viterbium captus & ultimo demum supplicio affectus fa-
ber monetarius qui se apud sigismundum sæpenumero
falsos percussisse nummos atestatus est. In Mantua captus
fuit qui falsificasse Sigismundum & litteras & anulū Fede-
rici comitis urbinatis asseruit. Instrumenta publica quam
multa falsificauerit raserit corruerit longum esset recen-
sere. Tute scis quo pacto nunc muldauinæ arcis occupatio-
nem excuset. Nihil dicere potest nisi falsis armatus instru-
mentis. Cæca est auri cupido quæ cæcos esse arbitrat quibus
cū omnes contrahit. Quid referam onera quæ sacris locis
imponit! Quo pacto beati Petri ministros quo benedictinos
quo basilianos quo bernarditas quo cistercienses quo cartu-
sinos quo medicantes pertractet quo more ecclesias quo mo-
nasteria diripiat! Nihil illis habere egregiū licet: nō equū
non bouem nō asinum & nihilominus nunc equos nūc ca-
nes nūc uēaticas aues ut alāt iter eos dispartit: uix miseris
tantum reliqui facit quantum ad tenuissimam uitā suffici-
at perfidum illum & apostatam. Iulianum imitatur qui chri-
stianis omnem auferens substantiam. Vester inquit galile-
us sic enim per contemptum appellabat iesum nihil uos ha-
bere propriū uoluit. Sed ille christum in acie aduersus per-
sas pugnando sensit ultorem: sentiet & hic aliquando si non in
hoc mundo at certe apud inferos: quis sibi nil optabilius di-
cat quā suorum flagitiorum poenas apud inferos reseruari: quos
nūquā esse arbitrat & mori animam cū corpore putat. Qua
spe ductus nulla est enim maior peccandi illecebra quā spes
impunitatis. Incredible dictu est quot prædia suis ciuibus
abstulerit quot uiduas ac pupillos de possessionibus suis di-
sturbauerit quot diuersis in locis uasa pulcherrima eripue-
rit quantum stragulae uestis quid pictarum tabularum quid
signorum quantum marmoris quantum materiarum aut ab ecclesiis
aut priuatis domibus in palatium suum congesserit. Nam

53

& Basilicam ariminenſem & alias cōpluris ornāmētis ſuis ſpoliauit ut palatium ſuū ornaret nec ueritus eſt domum dei ſuo ſplēdore priuare ut illuſtraret ſuā domū ſi domus habenda eſt potius quam officina nequiciæ diuerſoꝝq; flagitioꝝ omnium quam ipſe inhabitat qui ut arcem ædificet Episcopium diruit & templū domini cedere cogit. Nolo per ſingulas diſcurrere rapinas nē hoc auditorium plus æquo teneam nā ſi furta ſi ſpolia ſi cōpilatiōes ſi latrocinia eius dinūerare uelim facilius me dies quā oratio deſtituet. Sed hortatur præteriens hora ut ad tertium tranſeam mēbrū quod de ſuperbia uitæ ppoſuimus: Latiffimum eſt hoc pelagus & ampliffimus ad dicendum campus. Nam ſi quis arrogans eſt ſi quis elato anīo ſi quis mente tumida atq; uētōſa ſi quis opiniōe ſua magnus ſi quis ſe ipſum loquēs auſcultat ſi quis ampulloſis & ſequipedalibus utit̄ uerbis hunc ſigſimundum eſſe putato qui nō modo ſe ſummis uiris æqualem exiſtimat ſed ipſi deo ſeſe præferret ſi quē eſſe deum exiſtimaret. Dixi ab initio qualem ſe putet in armis In adminiſtranda republica cōdendisq; legibus: neq; Solo ni cedit neq; ligurgo indignumq; Moyſen facit cui ſe com- paret cuius leges diliramēta eſſe affirmat. In eloquentia ſi uulgato modo loquendū ſit neq; latinis neq; græcis cædet Si de philoſophia bōarumq; artium ſtudiis ſermo incidat Vnum ſe cenſet qui uel Platōis uel Ariſtotelis archāos ſenſus itelligat & Chryſippi nodos ſoluere norit nec ſe mutū exhibet in ſacris eloquiis quibus ea contemnat. Nil tā obſcū- rū apud theologos eſt quod ſibi non putet aptum. Poſtre- mo in omni re gerenda ſiue bona ſiue mala ſe p̄cipē eſſe affirmat nec mentitur ī malis. Tocius quidem neq;ia ma- giſter eſt Dux. Rex. Imperator. Acre eius ingenium & uer- ſatile uitiis deditum facile ſummā adeptum eſt. In uirtute nunq̄ probatum eſt: nunq̄ periculum fecit quod ſi ſe bōis

moribus dedidisset: existimo in his quoque tenuisset arcem sed sibi uicia magis placuere nec litterarum male educatum ingenium facile reformant quam uis bene institutum admodum illustrat. Sed explicanda sunt aliqua singillatim ex quibus superbia hominis & ambitus patefiat quamquam prodidisse Alfonso ut antediximus non tam ex auaritia quam ex ambitione prodierit. Sciebat enim regi excellenti qui sese praeferret iarmis parendum maluitque Florentinis militare penes quos ductum sperabat. Nec aduersus Eugenium dominum suum aliam obcausam mouit arma nisi quia plus imperii ambiebat & Arimino Fano multisque aliis oppidis potitus tanquam giarum clausus scopulis aestuat paruaque seripho hinc arma contra socerum sumpta hinc Venetorum consilia hosti patefacta hinc Florentinis intentata perditiones hinc senesibus insidiae paratae hinc Urbinati comiti bellum illatum hinc armatusque incubiculum Borfi mutinae ducis modestissimi principis ad occidendum eundem comitem illata hinc non ignotus homo ab eo in conspectu fratris interfectus hic contra te christi Vicarium & dominum suum erecta cornua. Capta per fraudem arx Muldauia & motus martiani & hesinorum populatus ager & subditi ad defectionem sollicitati: quamquam in his omnibus semper superbiae comes auaritia fuerit. At illud uix alteri uirio quam ambitioni quisquam ascripserit quod de Episcopo Ariminensi diximus: quod diruere in conspectu praesule non erubuit. Sed quoniam praesulis incidit mentio. Dicendum est quo pacto eum honorarit: quis nescit Episcopos tanquam patres habendos esse & tanquam dei nuncios ac uicarios excolendos: nulla secularis dignitas eminent episcopali hic apex hic uertex est ordinis ecclesiastici. Episcopum nulli contemnere fas est: duos excipio Sigismundos: quorum alter indie sancto pascatis in suum Episcopum manus iniecit alter suo domum subuertit: maiorum loco clerici omnes

54

apud Sigismundum habentur. Episcopi nulla est auctori-
tas nulla dignitas: nulla reuerētia nulla potestas. Arbitri-
um sibi & matrimoniorum: & spiritaliū quazcunq; cau-
sarum breui manu Sigismundus usurpat. Aut enim per
seipsum iudicat aut pro suo sensu iudicare præsulē cogit
dignus princeps qui spiritalia metat ubi semiat tempo-
ralia. Ob quas contumelias arminensis uoluntariū exiliū
sibi delegit potius quam supbissimi tyranni uultū inspi-
cere. Superbū id quoq; atq; insolēs quod in magna sexta
feria: quo tempore nemo homo christianus est qui cōsci-
entiam suam nō inspiciat & nō corde mutato aliquo mo-
do ad pœnitētiā redeat & bonis operibus dei misericor-
diā impleret: hic perfidus christianus sarracenis turcisq;
nequior & infidelior ecclesiam ingressus: itempesta nocte
sacri roris uasa euacuata impleuit atremēto. Vt ante lu-
cem uiri scēmāq; pro more illius diei templū īgrediētes
illo se conspergentes tanq̄ aqua benedicta: iam non homi-
nes sed demonia uiderentur. Iuucilia hæc & leuia & ridi-
cula dixerit aliquis. Sed unde hæc leuitas? nisi excōtēptu
diuinæ domus quæ est ecclesia. Quis ecclesiam cōtēnit ni-
si qui religionem negligit? Quis religionem negligit nisi
qui fidē nullam habet? Quis fidem nullam habet nisi qui
deum ipsum spernit ac deridet? Quis deum spernit ac de-
ridet nisi stultus aut superbus? Nemo hanc Sigismundi
leuitatem leuiter existimet: graue est quicqd in religionē
peccatur. Sed illud grauius illud scelestius: illud atrocius
illud immanius & prorsus nefarium quod nunc subiiciā
Quattuor manu balistarios natiōe germāos propter ne-
gatam stipem a se fugientes cum Sigismūdu intercepis-
set impatiens uindictæ ipsa die paschæ manibus priuauit:
horz tu duos mātūæ uidisti maxime præsul Sigismūdūq;
uerbis acrioribus increpasti non negantem maleficium

sed minuentem tanq̄ minus sit mādasse quā fecisse. Rec
te illud tibi Hieremiæ competit in hoc loco. Ego sum iu
dex & testis nil hic probationibus opus est: liquet scelus
confessus ē & nō negauit. O impium ac crudelem animū
o sceleratam mentem: o nefandam audaciam: o truculen
tissimam bestiam. Tu die illa qua redemptor noster resur
rexit a mortuis qua triumphatis īferis qua uicta & mor
tua morte ad nos rediit infeliciū hominum manus am
putasti. Tu qua die iusticiū seruatur in orbe forum cla
uditur ciuiles causæ cōquiescunt execrabile iudiciū san
guinis apuisti. Tu qua die ora omnium diuinis laudibus
p̄sonāt & gratias agunt Saluatori ab his quoq; membra
mutilasti dolorosas uoces & blasphemantium similes extor
sisti. Nihil habet quod his respōdeat: sed audi aliud quod
nouissime actum refertur. Paulus senēsis ordinē seruoq;
professus imaginem uirginis ī agro pennarū sancti mari
ni causa deuotionis erexerat ad quam uicinarū plebium
ingens concursus habebat. Nō tulit Sigismūdu matris
domini reginæ calorū gloriā. Imperauit subditis ne quis
eo accederet: sed populi plus deo quam hominū auscultarūt
Rursus ira incensus sicarios mercede cōductos misit qui
hominem uel occiderent: uel ad se ducerent occidendum.
Quattuor in tempesta nocte improuisum monacū inua
sere. Vincitūmq; aliquandiu duxere: sed lucis ortu præuē
ti ad lignum crucis eum suspendere quam ille uia indicē
suffixerat: sed hōinis inimico deus fuit amicus: qui fracto
laqueo religioso uitā prope fugiētē restituit. Magna hæc
sed maiora secuntur. Ostensum est rapacem iuidum libi
dīosum: crudelem: supbum: temerarium parricidā maxi
mis & nefandis sceleribus editū implicitū irretitū esse
Sigismundum. Nunc blasphemū hereticum infidelem ostē
dēt. Quæ scelera ex ipsa quoq; superbia manant & cōtra

55
deum directe feruntur. Animaduerti pōtifex maxime cū
heresim nominauit te paululū cōmutari: & hos quoq; qui
te sepiunt non bene accepisse nobili loco natum hominem
hereticum appellari: Fateor non facile cadit in uirum no-
bilē suspicio uel ifidelitatis uel heresis: at ubi nobilitas in-
certa est certa pfidia: securius nobilitatem negabo quam
heresim. Infidelitatem Sigismūdi ex multis & magnis ui-
ris licet agnoscere. Nobilitatem qui uelit astruere eo tan-
dem puēiet: ut unius mulierculæ testimoniū cogatur ac-
cipe eiusq; prostitutæ: quæ uel libidinæ uel metu uel præ-
cio sui corporis potestatem alieno fecerit. Sed audi quam
manifestis argumētationibus deducitur heresis qui tur-
pissimis criminibus implicatus & anathemate ligatus sese
sacris immiscet & dominicum sumere corpus excōmūca-
tus præsumit. Is contemptor ecclesiæ depræhēditur & auc-
toritatis eius uilipēsor nec heresis suspicione caret. Sigis-
mundus uero iuris auctoritate crebro excommunicatus
qui saepe manus ī christos domini uiolentas iiecit & one-
ra grauiā sacerdotibus imposuit neq; absolutus ad com-
muniōem sacratissimæ eucharistiæ præsumpsit accedere
neq; id per ignorantiam aut necessitatem. Suspectus igit
est in his quæ fidei sunt & heresim saepe uidetur. Sed ap-
tius agendum est: damnauit Constātiense concilium huius-
modi heresim qui inter alios errores interdictum clericis
ciuile dominium asserebant: hoc idem multis ī locis Sigis-
mundus affirmasse comptus est: & nouissime cū tu esses
florentiæ & hic Cosmum medicem ornatissimum & sapiē-
tissimum uirū quem honoris causa nomio domi suæ ui-
sitasset essetq; illic uidua nobilis quæ de spolio cuiusdam
castelli ipsum redargueret excusans se sigismūdus: Idcir-
co inquit castellum tibi abstuli quia comptum habebam
uelle te illud Nicolao Papæ tradere quem solo censu con-

tērum esse oportuit. Ciuile uero dominiū neq; illi cuiquā
clerico fas fuit possidere. Minuta hæc quisq; & mendicata
dixerit. Audi maiora & sese ultro præbetia. Grauiora pu
blice astruit & ad radicem fidei securim admouet. Sæpe ī
corōa doctorum uiroꝝ de fide audet disputare. Nā quid
illi non licet inter disputādum autem eo insanix proruit
ut extingui humanam animam cum corpore simul affir
met: inferos esse neget & iānem mortalibus metum iniec
tum dicat. Stultum esse uirginitatis uel contēntiæ uotū
& pœnitentiæ sacramentū sacerdotalis inuētum auariciæ
asserat. Et quanq; solis ac lunæ signorq; omnium & cali
motus & uicissitudines rerum rato uideat ordie currere
quod sine mente diuina fieri non posset quāq; maiorum
nostroꝝ sapientia diuinæ maiestati templa cærimonias sa
craꝝ constituerit quanq; thales milesius. Anaximander
Anaximenes. Anaxagoras. Pythagoras. Zenophæes. Par
mēides. Empedocles. Democritus duo Diogenes. alter Ba
bylonius alter Apolloniates. Socrates. Plato. Zenocrates
Zeno. Cleantes. Aristoteles. Crisippus. Possidōius & ōnis
gētiliū schola philosophorū. Vim quādā esse fateatur qua
maxima hæc & pulcherrima mundi machia gubernetur
illiꝝ nomen dei tribuat quanq; sacra eloquia ueteris ac
noui testamenti quanq; græci ac latini doctores nil aliud
nitantur quam nobis ueri dei cultū suggerere & ad eius
cognitionem iter ostendere quanq; nulla gens tam barba
ra tam inhumana tam rudis tā fera reperiatur: quæ non
aliquod numen adoret hic tamē bipes Afellus suo iudicio
cunctis mortalibus sapientior deum aut nullum esse con
tendit: ut est apud pphetam. Dixit īscipiens in corde suo
nō est deus aut cum Epicuro sentiēs deum astruit nō cu
rare mortalia. Hic fortasse fretus quia pro suis impieta
tibus non fulminatur. Alter Dionixius qui post fanorū

direptionem bonam sibi nauigationem patere admiraba-
 tur: sed intellexit tandem contemptum dei impune nō ce-
 dere diuinumq; iudiciū ipsa tarditate grauius fieri quid
 hic an hereticus est qui deum uel negat esse uel mortalia
 negligere tradit? Quid de blasphemia dicam? Quid de pro-
 bris: quæ modo in christum modo in eius genitricem be-
 atissimam uirginem iactitat: nūc sacratissimam trinitatē
 irridet nunc spiritus sancti processionem repræhēdit nūc
 sanctorū agminibus illudit nuuc angelorū choris detrahit
 totamq; nostram religionem ridiculam garrita hæc qui
 faciat dicat asserat defendat eum esse hereticum nemo in-
 ficias ibit hereticus igitur Sigismundus in his sæpenu-
 ro depræhensus nisi hereticum esse negemus qui nulli ad-
 dictus religioni nihil eligit: nihil opinatur nullam sequit̃
 sectam. Sed nihil tam hereticū est quam fidei fundænta
 destruere diuinitatq; derogare. Nec omnino nihil elligit
 qui nihil de deo credit elligit eim hoc ipsum de deo crede-
 re nihil sectamq; stultorū inter quos principatū Sigismū-
 dus assecutus est perfidus hereticus turpissimus ifidelis
 nefandissimus blasphemus: nec tu uel Arriū uel Nestoriū
 uel Vtricerem uel Macedōium: uel Viclefum uel eius disci-
 pulos Iohānem ac Hieronimum Sigismundo peiores pu-
 taueris. Illi deum esse crediderūt hic negat. Illi aīmas im-
 mortales tradiderūt hic mortales asserit. Illi saltem appa-
 renter munde casteq; uixerunt hic & palā & ī occulto im-
 purū immundum se exhibet. Illi priuati homines uerbis
 tantū potuere in suos errores aliquem trahere hic princi-
 patu freris etiā cogere potest quemadmodū multos me-
 tu minis præce præmio in suam pditissimam uitam indu-
 xit. Dura mihi deū testor immortalem. Italæ uisa cōditio
 est quæ tot ānis illum passa est in hæc nobillissimam pui-
 ciam insultare domiciliūq; hoc bonarū artium nobilitatis

columnen aſylum uirtutū refugium oppreſſorū lumen or
bis ſœdiſſimis ſuis moribus inquinare qui ſæpe ſtupris ſan
ctiſſimas religiones polluit: qui ſæpe hūano ſanguine ma
nus cruenta uit qui gēialē lectū crudeli nece orbauit qui
chriſtos dñi iſterfecit qui eccleſias qui oppida pulcra diru
puit qui ōnes p̄didit quibus cū rei quicq̄ habuit qui ius
iurandi religionem totiens fregit quotiēs cōventionibus
adhibuit qui ſacra contēpſit qui cēſuras eccleſiæ ſpreuit
qui deum & homiē cæli gloriā cetumq; deriſit: qui nullis
decretis apoſtolicis aut humanis aut diuinis unquam pa
ruit. Notiſſima dixi beatiſſime Pontifex. Super omnibus
quæ cōmemorauit criminibus. Rumor publicus eſt: popu
laris uox ea teſtatur fama cōunis ſic eſſe affirmat nunq̄
omnino uana eſt fama quā populi multi decātāt: ōnis cu
ria omne forum omne theatrū: omne balneum omnis ta
berna Sigismūdi flagitia & nouit & prædicat & cātat. Ma
nifeſtiſſima & notoria diximus quā aliqua p̄manētis fa
cti aliqua tranſeuntis extiterint & i hoc auditorio multi
ſunt harum rerum grauiſſimi teſtes quos ſi neceſſe fue
rit producemus. Quibus ex rebus oratos uos facio circū
ſtantes cuiuſcunq; nationis eſtis. Vt mecum una apud pi
um pontificem de homine impio piſſimum iudicium po
ſtuletis. Nam quo diutius plectitur impius eo iudicium
magis pium eſſe dignoſcitur. Surgite a deſte fauete aīmis
uiri præſtantes iuuate piam cauſam ſi nō uocibus at nu
tibus ac ſignis. Video hic omnes natiōes a deſte: uideo om
nes expectare & optare iudicium p̄ditiffimi hominis. Ne
que ulla natio eſt quā ſcleratus Sigismundus nō uiola
uerit. In Alphonſo quē p̄dit i delebilis mēoriæ tota hispāia
læſa eſt. In filia marchionis eſtenſis: quā ueneno ſuſtulit
Francorū genus ſpretum. Eſtenſem enim p̄ſapiam ex frā
cis ortam aſſerūt. In ſœmina quā oppreſſit & Germania

57

Romam petentem: & i balistariis quibus amputauit manus toti Germaniæ fuit iniurius. In Italia nulla regio quæ ipse non aliqua insigni contumelia affecerit. Cuius rei manifestissimum signum est quod nullum adire uel præcipere uel domum audet nisi publica prius impetrata fide. Nimirum uerba protenderem si eius ingratiudine non modo erga omnes uerum in te solū explicare uoluerim quo uno uicio cætera omnia continentur. Neque enim erga deum impius est nisi qui per superbiam inflatus meritam diuinæ mæti gratiam iustis honoribus psoluere negligit neque parentes aut pulsat aut contemnit nisi cuius ingrata uoluntas est: neque patriam lædit nisi qui patriæ beneficia nō meminit neque amicitiam uiolat nisi ingratus neque iusticiæ hostis est nisi qui per ingratiudine cõi hõinũ societati aduersatur & denique quicquid contra leges comittitur semper aliquid ingratiudinis habet annexum: quo uicio nihil est. Si quæ mundo familiaris quæ nec dei reuerentia nec patriæ caritas nec parentũ honor nec domoꝝ timor nec societatis uinculũ a criminibus unquam retrahere potuit fatidum Italiæ canũ ac labes & totius orbis uenenũ rerum omnium diuinarũ humanarũque prædo quem sicut eugeni iudicium effugisse. Nicolai delulisse: Calisti præterisse doleo: sic ne tuum euadat supplex oro præcor obtestor. Nec me cum audis priuatũ aliquem hominẽ iudices fisci cãm ago rei. pu. cõsulo pro tota Italia pro tota societate fidelũ loquor maxime uero infelicibus illis populis patrociniõs quos tui antecessores familiæ maletestary cõmendauere: hic latro uexandos laniandos ac deuorandos accepit. Non peto ut quæ sunt in te comissa psquare. Scio naturã tuã qui tuas iniurias obliuisci malis quã ulcisci. Contumeliã dei ut iudices oro nec patriaris infelices Ariminẽses Fanenses Feretranos. Muldauieses ab hoc immanissimo Dracone

diutius lacerari. Tui populi sūt & oues pascuæ tuæ reddē
da tibi & de his ratio est miserere pupiloꝝ quoꝝ bona in
dies rapiūtur: miserere uiduaꝝ q̄bus nulla protectio est
miserere iopū miserere diuitū dura utriusq; conditio est
paupras seruitio præmitur: diuitiæ dominos interficiunt
Exurge iam tādē exp̄giscere. Vindica uno in homie infi
nitas iniquitates neq; perdere unū horreas ubi saluantur
plurimi. Morbidā pecudem puidus pastor ab ouili segre
gat nec pitus nauta pondus in nauī sustinet quo Carina
debiscit: putride carnes ferro indigēt & cauterio. Infecta
mēbra doctus medicus potius refecat quā reliquum ifice
re corpus patiat. Et tu nup̄ Sigismundum ex principi
bus Austriæ natū ne mistyco noceret ecclesiæ corpori ex
tra ecclesiam fecisti. Nec tamē ille huic nostro cōparādus
nisi quod ambo sigismundi appellantur & ambo sacratiss
simam pasce sollemnitate uiolauerūt. Reliquis ī rebus
ualde dispares siue nobilitatem siue mores inspicias: Non
fugit ille iudiciū cur iste fugiat? Nihil huic celsissime sedi
tuæ magis consentaneū est quā iudicium facere. Iusticia
gentem eleuat & solium firmat p̄ iusticia usq; ad mortē
certare oportet. Nec iustorum cogitatiōes aliud q; iudicia
redolent. Age igit̄ iustissime præsul api mibi portā iudiciū
Iudica Sigismundum malatestā recto iudicio redde retri
butionē impio exere gladium & percutite malignū nec mi
sereris eius qui nullius unq̄ misertus est. Sceleratū ita
punto ut omnes uideant de uultu tuo iudiciū pdiisse: &
tuos oculos æquitatem uidisse: itelligantq; planissime nec
paruis nec magnis tutum esse aut leges frangere aut de
um cōtemnere. His magna uoce ricitatis & a nobis cate
risq; qui aderant plane itellectis: in hunc modū respondi
mus. Orationē elegantissimā & ornatissimam audiuius
Venerabiles in christo fratres ac filii dilectissimi nō par

58

ua laude dignus est Andreas benzius proaduocatus fisci
cuius hodie memoria profunda doctrina excellens eloquen-
tia copiosa & florida est & ostēsa. Verum si obscena dictu
fœdaq; auditu nōnulla putamus ex his quæ recitata sunt
quid eos existimasse cēsebimus: qui rebus dū sicut narra-
tū est agerētur īterfuere? An quiq; illos unq; aut turpius
aut fœdus aut horribilius uidisse arbitrabimur? Alexan-
drum illū orbis domitorē cum in Asiam pficiscerēt Ari-
stotelem secū & Calisthenem suar; rez; scriptores adduxit
se legimus. Idem & Romanos quosdā impatores factitas
se cōtat. Alii Ennium poetā alii Archiam alii alios qui su-
as uictorias illustrarēt in puincias traxerūt. Quor; uesti-
gius Sigismundus inherēs pœtis & oratoribus salaria sta-
tuit: qui rerū a se gerēdar; memoriā ad posteros referūt
Sed qualem illis materiā tradiderit nunc audiuitis mira
dei clāmentia summa bonitas incredibilis misericordia il-
lum uiuere sinit qui tantis flagitiis reperitur immerfus
Aut ictu fluminis aut hiatu terræ pereūdum illi esset qui
taliam cōmisisset. Dolemus sane si uera sunt exposita in do-
mo illa nobili Malatestar;: ac puetusta hōini monstra ho-
minum repiri. Dolemus temporis nostri uicem ī quo tan-
ta regnat iniquitas. Dolemus & āgimur tam horrēda tā
īmania tā abhominabilia: tā nefanda crimina de nostris
subiectis posse referri. Felices quodāmodo essemus si sub-
ditos nostros nō tā pro maleficis supplicio q̄ pro benefa-
ctis prāmio afficere teneremur. Beatus quātū ī terra da-
tur is princeps est cui pacata & bonis referta iuris puin-
cia obuēit. Nec ille deo īgratus est qui pueror; hominū
uiciis labefactam regionē expurgare cōatur. Sed illud op-
tari potest hoc prāstari debet. Nos igitur quando insub-
ditis nostris nō repimus quod cupimus id prāstabimus
quod debemus nobilissimūq; & latissimū ecclesiæ regnū

cui diuino nutu non nostris meritis præsidemus quantū
ex alto dabit̄ reformabimus. Nec pyrratis aut latrōibus
dilatandū p̄mitteremus. Sigismūdus de nobis multa be
neficia consecutus est: plura de Romana ecclesia: plurima
de deo: sed ubiq; ingratus est si uera audiuius. Vtinam
dei dona cognouisset & si nō ut homo gratus at saltē nō
ut demon ingratus uitam duxisset. Nos iniurias nobis irro
gatas facile possumus & uolumus rēittere ecclesiæ & ipsi
us magni dei contumeliā negligere nec uolumus nec pos
sumus. Iudiciū a nobis petitur iudiciū faciemus: Sed me
minimus aduersus eundē Sigismundum sup̄ huiuscemo
di criminibus aut certe similibus. Dilecto filio nostro Ni
colao Cardīali sancti Petri iam pridē causam cōmississe cū
potestate citandi etiam p̄sonaliter & p̄ edictum nec ambi
gimus quin ipse pro sua diligentia p̄cesserit quantum po
tuit: Ad eum igitur hæc quæ modo recitata sunt remitti
mus & sine præiudicio prioris commissionis cōmittimus
cū simili potestate. Vos circūstātes rara & pene isolita au
diuistis. Ironicā canonizationē Sigismundi malateste no
uo & inusitato modo dicēdi accepistis. Nō scimus an hæc
cuncta ueritate nitātur. Verū alia hodie cāonizatio audi
ta est q̄ diui Bernardini Senensis fuerit. Ille p̄pter multa
bona opa a Nicolao prædecessore nostro inter sanctos cæ
lites. Sigismundus p̄pter ifinita scelera ab Andrea bēzio
senensi quantum ī eo fuit orādo inter pessimos demōes
est relatus. Cardinalis autem exāinatis nōnullis testibus
fide dignis & uisis omnibus atq; discussis quæ uidēda &
discutiēda fuerūt retulit nobis ī consistorio secreto crimi
na omnia & omnes excessus sup̄ quibus Sigismūdus fu
isset delatus aut testibus idoneis aut uoce publica cōpro
bari quæ uero maiora & atrociora essent ita uulgo; & ru

more plebiū confirmari ut manifesta & notoria iudicari
 possent quibus cognitis certiores redditi sumus Sigismū
 dum nō alium esse quā fuerit p̄ aduocatū fiscali descriptus
 Et quāuis magnus est nobilitatis fauor nō tāen efficit icre
 dibilia quæ uident nec parentum claritas filioꝝ excludit
 tenebras. Nascūtur etiā ī generosis domibus mōstra ho
 miūm; & pbissimi nōnunq̄ parētes sceleratissimos filios
 genuere. Non sanguinis atiquitas; sed mētis puritas arbi
 trio peccādi obsistit. Non est uinum sine fece; neq; argen
 tum sine scoria. Nobilior Iulioꝝ; Claudioꝝ; Fauioꝝ; & in
 his tamen Cathelina; Clodius; Nero; Domitianus inuen
 ti sunt pestes urbis atq; orbis; ex Adam ōnis nobilitas or
 tum habet & tamen filius eius Chain fratrem interfecit
 Claritudo generis sicut uirtutē illustrat ita & uicina rete
 git. Conspicua est in utranque partem uita nobilium quā
 uis non satis recte nobilem dicimus qui relicta probitatis
 uia degenerauit in sordibus hoc tamen Malatestarum no
 bili familiæ Sigismundus præstitit; Si tamē ex illa natus
 est; ut nulli cædat in uiciis quæ pluribus cæssit in uirtuti
 bus; Neq; enim Sigismundo improbiorem facile quisq̄
 inuenerit. Nullæ hoc aures respuunt. Prius eū sua uita
 quam nostra uel suspicio uel sententia damnauit qui ab
 adolescentia non solum ītemperantia & scelere; sed etiam
 consuetudine & studio & omni flagitio stupro cæde uersa
 tus est quem semper omnes ingenium eius contemplati
 ad Italiæ incendium & publica latrocinia natum putau
 erunt qui semper petulans semper audax semper libidino
 sus habitus est qui exturbare homīes suis possessionibus
 cædem facere amicorum; spoliare fana uim puellis infer
 re qui nuptas qui uiduas qui sacras moniales opprime
 re qui compatrem occidere qui dominos prodere qui uxo

res necare qui oppida inflammare qui sanctas ædes incē
dere qui magnam pasceam diem sanguine foedare qui sine
pœnitētia sacratissimum christi corpus assumere: qui iur
iurandum uiolare qui censuras ecclesiæ contemnere qui
religionem spernere qui blasphemare deum: qui parua de
fide loqui ac sentire ausus est. Nunc profecto nemo regē
sceleratorum esse negauerit: qui neque christianus est o
pinione sua neque iudeus neque gentilis qui nulli philo
sophorum secte additus est nisi forsitan Epicureæ. Nobis
quippe scelera eius quæ ante commemorata sunt partim
ex ore suo nam multa ipse Mantuæ retulit cum se falso
diceret emendatum: partim honestorum uirorum attesta
tionibus: multa perfecti euidentiam quæ notoria dici pos
sunt. Omnia uero per commissarii relationem & publicā
populorum uocem ac famam innotuerunt: audita omni
bus per uulgata per celebrata. Ob quas res in his tot: tā
tisque & tam atrocibus tam immanibus tam nefariis &
horrendis maleficiis minime conuiuendum aut dissimu
landum putauimus: sed quanto piculosius peccatum est
tanto diligentius uindicandum censuimus: & nunc potis
sime quādo de peccatoris uel conuersione uel reditu spes
nulla relicta est. Imitandus est nobis ipse cæli terraque
iudex ac creator omnipotens qui angelos non seruantes
suum principatum ex cæli domicilio disturbauit & ī iudi
cium diei magni uinculis æternis sub caligine reseruauit
qui Sodomam & Gomorram ac finitimas ciuitates eun
tes post carnem alteram incendio abstulit & ignis æterni
pœna damnauit qui cum Dathan & Abiron discidiorum
īcentores rogante Moysē hiatu terræ demersit in profun
dum Abyssī & Pharaonem prius decem plagis ammōitū
nec audientem marinis inuoluit fluctibus adhibenda est

enim iudicii seueritas ubi clementiæ contemnitur læuitas
 Cunctis igitur diligenter ac maturæ pensatis quæ hac in
 causa consideranda occurrerunt de consilio & assensu ue
 nerabilium fratrum nostrorum sanctæ romanæ ecclesiæ
 Cardinalium pro consistorio sedentes in nomine sanctæ &
 indiuiduæ trinitatis patris & filii & spiritus sancti. In ca
 usa contra Sigismundum malatestam agitata sententiã
 nostram diffinitiuam in his scriptis: & hunc modum pro
 ferimus & promulgamus. In primis eim Sigismundum
 ipsum Malatestam qui se Pandolfi filium nominat mani
 festum Cõubiariũ: Fornicarium: Adulterum: Stupra
 torem: Incestuosum: Sacrilegum: raptorem: Prædonem:
 Incendiariũ ecclesiarum: & piorum locorum spoliatorem
 Inuidiosum: Ambitosum: Iracundum: Crudelem: Homi
 cidam: Sanguinarium: Parricidam Proditorem: Falsariũ
 Periurum: Gladiatorem: Siccarium: Perduellem: religio
 nis irrisorem: Blasfemum: Hereticum & multis excõmu
 nicatiõum sententiis irretitum ab ecclesia catholica & ab
 ipso immortalis deo reprobatum & maledictum pronuci
 amus & declaramus. Et nihilominus ipsum pro maiori
 populorum fidelium certitudine ne quis per ignorantia
 sibi communicet harum serie de nouo excommunicamus
 Anathematizamus & a corpore militantis ecclesiæ tanq̃
 putridũ membrum præcidendum esse decernimus & præ
 cidimus sibi que tanq̃ morbosæ & infecte pecudi tocius
 christi ouilis communionem atque commercium interdi
 cimus suamque animam nisi priusq̃ exeat ex canoso illo
 carnis ergastulo resipuerit crudelibus cruciandam demo
 nibus & igni exurendam æterno concedimus. Corpus ue
 ro dum animatum est malignis uexandum spiritibus tra
 dimus. Vt postq̃ aliter infœlix anima emendari nõ potest

hoc saltem modo si deus dederit in uiam salutis redigat
Qui si ad exitum usq; malignitatem retinuerit: Cadauer
eius damnato relictum spiritu sine exequiis sine imagini
bus sine laudibus sine pompa sine funere ifelicissimis se
miustum lignis dilaniadum nocturnis canibus aut feris
obiiciendū statuimus. Si quis funeri eius iterfuerit aut cor
pus eius sepeliendi gratia attigerit anathema & locus pol
lutus esto in quo fuerit quauis audacia sepultum ne que
nisi iussu romāi pontificis reconcilietur. Si quis uero Si
gismundo uitam agenti aut in sacris aut aliquo quouis
modo excepta conuersionis suadendæ causa communica
uerit cuiuscunq; conditionis status ue fuerit & quacūq;
dignitate præfulgeat ecclesiastica seu mundana etiam si
Cardinalatus aut pontificatus honore regali ue aut Impe
riali culmine potiatur excommunicationis sententiam a
nobis tantum uel successoribus nostris relaxandam icur
rat. Loca etiam ad quæ ipsum declinare contigerit pro
tempore suæ moræ ecclesiastico supponimus interdicto.
Præbiteros uero quicumq; tandem hi fuerit siue religio
si siue sæculares qui coram homine tam scelerato tanq;
nefario aut in alienis ecclesiis celebrare præsumperint
aut eo præsentē diuinis officiis interesse pro prima uice
excommunicatos pro secunda ab omni sacrorum ordinū
executione suspensos pro tertia beneficiis omnibus eccle
siasticis officiis honoribus & dignitatibus ipso facto pri
uatos esse decernimus: liberam illorum prouisionem loco
rum ordinariis permittentes. Qui si quis Episcoporum
in hoc errore compertus fuerit sciat se priā uice ab execu
tione pontificalis officii suspensum: secunda uero ecclesia
sua priuandum. Et ulterius Sigismundum ipsum tanq;
domini sui idest sanctæ Romanæ ecclesiæ proditorem ac

61

maiestatis reum de fide Orthodoxa pessime sapientē blasphemum atque hereticū uicariatu Arimini: Fani: Senegallia: Montisferetri: Cesenæ: Muldauii & aliorum quorumcunque locorum quæ a Romana uel alia quacunque ecclesia quomodo liber optinet siue obtinuit aliquando: priuatum esse decernimus ac priuamus. Ciuitatesque ipsas & oppida seu loca cum suis comitatibus territoriis iurisdictionibus & pertinentiis quibuscunque ad nos & Romanā ecclesiam ipso iure redisse ac reuerti debere decernimus: & declaramus aliarum ecclesiarum iure seruato uolentes ad eas remeare quæ fuerūt earum Feudatarios uero uassallos & subditos quoscunque ipsius Sigismundi ab omni subiectione promissionibus quoque & iuramentis quibus ei quoquo modo teneantur absoluiimus & absolutos esse declaramus. Et si qua in futurum eidem aut suis procuratoribus iuramenta præstiterint ea decernimus nullius esse roboris uel momenti id ipsum de quibusuis promissis atque obligationibus statuentes & amplius uassallis ac Feudatariis ipsis cæterisque subditis quocunque nomine censeantur & eorum cuilibet iniungimus ac mādāmus ut post quatrimestre a die datæ præsentium computandum Sigismundo præfato ac eius officialibus seu mādatarariis obedire censum dare uestigalia & alia quæuis iura persoluere operas præstare honorem quencunque impendere omnino cessent: neque illum in dominium aut uicariū quoquo modo recognoscant aut habeāt. Ipsumque & eius procuratores & uicem gerentes de terris quas incolunt aut expellant aut ipsi recedant ad aliena dominia transeuntes siquidem tutius est panem sub christiāo bonoque principe mendicare quam sub heretico tyranno magnas diuitias possidere. Qui si elapso quatrimestri sub eo

remanferint ei ue obedierint aut honorem ipenderint il
lumq; quoquo modo indōinum aut uicarium recognoue
rint aut habuerint extunc eos & eorum quemlibet quo
cunq; loco reperti fuerint: tanq̄ hostes ecclesiæ ac fidei ca
pientium seruituti & eorū bona præde subiicimus. Si quis
uero cum ipsis aut eorum aliquo: aliter quam dictum sit
conuersatus fuerit ipso facto excommunicationi subiace
at eandemq; pœnam incurrat: qui per se uel alium gēus
aliquod com meatuum seu mercimoniorum ad eos uel eo
rum aliquem miserit uel ab eis acceperit aut ipsis siue eo
rum cuiuspiam ad suas terras ueniendi saluum conductū
cōcesserit. Ipsosq; uel eorum aliquem quoquo modo rece
perit uel communitas fuerit ecclesiastico subiaceat inter
dicto & nihilominus urbes & terræ ipsæ in quibus Sigis
mundo obediri contigerit ecclesiastico subiaceant interdi
cto. Ita ut neque in Cathedralibus aut collegiatis & aliis
ecclesiis sæcularibus neq; in monasteriis aut conuentibus
quorumcunq; religiosorum etiam mendicantium nisi cla
uis ianuis: & excluso populo uoceque suq; missa cāpanis
non pulsatis diuina officia celebrentur: paremque pœnam
subeant qui coram populo sic interdicto celebrauerint ac
si coram ipso Sigismundo rem diuinam fecerint. Quod
si quispiam tantæ audaciæ aut temeritatis repertus fue
rit ut Arminiū: Fanū: Feretrū: Senegalliā: Muldauū aut
alium quencunq; locum ex his quæ Sigismūdus a Roma
na uel alia quauis ecclesia obtinuit ipsius Sigismundi no
mine aut suo proprio uel alio quocunq; detinere inua
dere occupare regere gubernare aut quouis quæsito colo
re administrare præsumpserit etiam si frater eius fuerit
aut filius hunc hostem ecclesiæ romanæ p̄duellem prodi
torem ac rebellem eo ipso fore decernimus atq; his pœnis

excepta sanguinis ultioe subiacere: quas rei maiestatis ac
 suorum dominorum proditores & rebelles dispositione
 iuris incurrunt excommūicationis & Anathematis adiec
 ta censura. Liberis autem sigismundi utriusq; sexus om
 nem dignitatis atque honoris aditum usque ad quartam
 generationem præcludimus hereditatis cuiuscumq; adi
 tionem legatorumque capiendorum facultatem interdi
 cimus ipsosq; indignos declaramus: & tāq̄ uipeream sobo
 lem toxico liuidā ac noxiam nullius officii nullius feudi
 nullius uicariatus decernius esse capacem: cassantes & ir
 ritantes omnia & singula priuilegia: & indultra quæ uel p
 nos uel per nostros prædecessores sub quauis forma uer
 borum concessa fuissent. Et quoniam perditum filium &
 matri suæ insultantem semperque peiora molientem nō
 spiritali tantum gladio coercendum: sed materiali quoq;
 temeritatem eius necessario comprimendā ducimus. Sci
 entes uersutias eius qui more fabulosi monstri in uarias
 sese formas transfiguratur ne facile comprahendi ualeat.
 Si non dabitur corpus eius inuenire: Loca quæ olim obti
 nuit quarere proposuimus ne facto teneat quæ iure ami
 sit ne ue per alium occupet quæ per se ipsum retinere nō
 potest: Ea propter uniuersis & singulis Regibus. Episco
 pis Archiepiscopis Patriarchis Cardinalibus cæterisque
 psonis ecclesiasticis Ducibus Marchionibus Comitibus
 Baronibus Communitatibus Collegiis Vniuersitatibus
 cæterisque omnibus & singulis tam in Italia quam extra
 constitutis: harum serie inhibemus ne memorato Sigis
 mundo fratri ue aut filio eius aut alteri cuicumque ciui
 rates seu loca huiusmodi obtinenti per se uel alios arma
 ministrent pecunias suggerant commeatum suppetant

auxilium consilium fauorem ue quoquo pacto præbeant. Si quis contrafecerit quicumque is fuerit & quauis excelsa præditus dignitate maledictus existat excōmunicatus; & diuino percussus Anathemate: nec de salute animæ speret nisi ante finem uitæ pœnitentiam agens apostolica fuerit auctoritate adiutus. Vniuersitates aut̄ diuinis sibi penitus interdictum sciant & nisi sese corrigant diuinam ultionem expectent. Excommunicamus quoque & Anathematizamus uniuersos & singulos cuiuscumque status conditionis ue fuerint & si pontificali regali ue potiantur honore qui directe aut oblique fecerint quominus hæ litteræ nostræ uel earum exemplaria in suis aut alienis dominiis legi affigi publicari ut ad omnium noticiam deduci possint ecclesiis quoque monasteriis conuentibus & aliis quibusuis sacris locis in quibus diuina celebrata fuerint officia cōtra hanc nostram prohibitionē oīa priuilegia oīa indulta ōnes exemptiōes omnes gratias quibus ab apostolica sede ornata & dotata fuerūt harum serie subtrahimus & reuocamus. In qua parte & in omnibus aliis supradictis nullam legem nullum canonem nullā constitutionem nullam ordinationem nullum decretū nullum priuilegium nullum indultum apostolica uel alia quauis auctoritate concessum obstare uolumus: quibus omnibus quo ad præmissa etiam si de uerbo ad uerbum specialis mentio facienda esset tenore præsentium derogamus: illis alias in suo robore permansuris. Sed ait fortasse quispiam Sigismundum cū hęc sententiam audierit suo more censuras omnes contempturum irrisurumque nec nos aliter opinamur: Nam

quo pacto humanas ille sententias curet qui spernit di-
 uinas aut quomodo pontificem audiet iudicantem qui
 deum irridet comminantem. Non tam hic decretum
 horret quā ferrum non tam paginam quā lanceam: nō
 tam litteras quam enses: praesentia tantum & pongē-
 tia ueretur. Ridebit inter suos & gloriabitur in nequi-
 tia & pulchrum existimabit apostolicam contra se sedē
 irritasse. Aduocabit ad se purpuratos uicinarum terra-
 rum & in corona populi dicet multa de religione cum
 irrisione ecclesiasticam hierarchiam uituperabit: quæret
 an edere possint excommunicati an uini saporem aufe-
 rat anathema dicet bene secum actum cuius supplicium
 ad inferos remittatur sibi curandum esse ut uitam iu-
 cundam agat: post obitum nescire quid sit fabulosa il-
 la quæ asseruntur eos qui aliquid impie scelerateque
 commiserint agitari & perterreri apud inferos demo-
 num tedis ardentibus atque igne cremari qui nunquam de-
 ficiat. Sed senties aliquando: senties Sigismunde senti-
 es infelix inferos esse senties ardentem sine fine gehē-
 nam senties iram dei executore nequaquam carere &
 tortorem senties diabolium. Nec te putes moriendo pœ-
 nas euasurum: tunc magis in tormentis uiues: cum mo-
 rieris & miserrimum itelliges te mortuum mori nō posse
 Nec tamen interea cruciatu carebis. Torqueberis etiā
 uiuens hic quoque incipies pati. Neque enim natura
 fert ut quieta sit iniqui mens sua quæque fraus & suus
 terror maxime uexat: suum quæque scelus agitat amē-
 tiaque afficit: malæ cogitationes conscienciæque animi
 terrent. He sunt facinorosis hominibus assidue dome-
 sticeque furieque dies noctesque laborum pœnas a cōscie

leratis auctoribus repetant. Ingens poena est male ac
tae uitae conscientia. Urget haec assiduo flagello & surdo
uerbere cadet. Te quidem quis ferus es non tamen om
nino humanitatis expertam credimus. Reansit illa sideresis
reansit aliqua rationis cognitio. Reansit conscius animus &
mens maleacti cui memor quae te non modo uigilan
tem: Verum etiam dormientem expungit & uermis qui
semper rodit. An non terreris non angeris non undi
que praemeris cum tibi dormienti species occurrunt
earum quas interemisti coniugum: & tuam tibi impie
tatem exprobantur? Quis tuus tunc conspectus est cum
compatriis imago sese offert quem crudeliter occidisti
cum pudorem commatris uiolare non posses? Quid re
ligiosis illis te per quietem obiurgantibus respondes
a quibus cum honestarum matronarum confessionem
extorquere non posses uitam crudeliter extorsisti? quo
uultu illius uirginis effigiem inter somniandum respi
cis cuius inexpugnabilem pudorem morte multa
sti? Quid uigilans si quando solus es? An non memo
ria repetis trasalpinam mulierem dum Romam in publica
orbis peregrinatione petit a te cum probro totius Ita
liae uiolatam. An non in mentem ueniunt supra adul
teria incestus & a te omnia per libidinem facta? An
non quod annis pascalibus tuis in auribus clamat
Sigismundus me germanorum sanguine polluit? An
oblitus es quotiens fidem fregeris cum Romanis pon
tificibus dominis tuis regibus & ciuitatibus? Quid ius
iurandi uiolatam saepe religionem memoramus? hoc
certe obliuisci non potes nisi ea quoque mente excidit
quae singulos dies agitas. Vix enim sine periurio lex

ulla tibi decurrit. Sane quā rara tibi solitudo est turpi-
 bus stipato gregibus: si tamen aliquādo mentē ad te re-
 uocas & in eius successum raperis: & opera tua inspicias
 non dubitamus quin te pudeat tedeatque unum esse
 qui omnium iudicio pessimus censearis. Nec te iuuat
 digito monstrari & dici hic est cuius prodiciones nu-
 merari non possunt cuius uitæ fātor totam inficit Ita-
 liam & ad exterās usque gentes penetrat. Interdum eti-
 am timor dei te occupat & ultionem iudicii times uel
 lesque minus credere quā credas: sed cogit te nonnunquam
 humanitas cogitare de deo & iustum intelligens loca
 esse coniectaris inquis mali bonique suam mercedem ac-
 cipiant tumque uitæ prioris poenitet & cogitas in uiam
 reuerti. Sed cum molem illam peccatorum grauissimā
 respicis. Cum te in profundum malorum peruenisse
 animaduertis rursus ad ingenium redis & contemnēs
 sacros ueteresque sermones nihil esse post obitum dicis
 quod ferme pro consolatione sua miserrimi et inqui-
 natissimi omnes peccatores solent astruere: sed modo
 credunt modo non credunt tam nubes sine aqua a uē-
 tis nunc huc nunc illuc circumferuntur cum quibus & tu
 sæpe dubius sæpe incredulus quā inuisibilibus tamē
 asperrimis conscientie stimulis agitaris & iam uiuus
 his urgeri suppliciis incipis quibus apud inferos mor-
 tuus perpetuo cruciaberis. Sed hunc dimmittamus &
 uniuersitatem fidelium paucis alloquamur. Quicumque
 christum colitis fratres ac filii dilectissimi Sigismundū
 fugite quid christo & Belial? quid deo & demonio? quid
 candido & nigro? Nemo uirtutes diligit qui non ode-
 rit uicia nemo christum amabit qui sigismundū ama-

bit. Relinquitte qui sapitis tabernacula eius fugite con-
sortium declinate colloquium. nemo sibi: nemo suis mi-
nistris communicet: pestifer homo est: neque sine con-
tagiōis periculo usus eius esse potest. Nec picem quis
tangit & non inquinatur ab ea: Repellite a uobis uene-
nosam bestiam: non est hic homo ut uidetur: sed bellua
potius iudicanda ex portento nata immani aut fera for-
ma hominum induta: Aut fortasse demon fantastico
corpore circumdatus: illud certum quia diaboli filius
est: & diabolum habet patrem cuius opera facit cuius
mentem si possētis introspicere. En quas libidines quæ
flagitia quas turpitudines quantas audacias quātos
incredibiles furores quas notas scelerum quæ indicia
parricidiorum quantos aceruos facinorū quas & quā-
tas spurcitiarum sentias inueniretis. Difficillimum est
huic prodigio sine labis periculo conuersari. Repellite
igitur ac procul arcete uestris ex finibus prodigiosum
animal: tanq̄ unum ex præcursoribus Antichristi: sciē-
tes quia deo placere & Sigismundo fauere nō potestis
Attendite uos qui sublimes estis in Italia. Attendite
uobis & uniuerso gregi. Studete ut tandem hac teter-
rime peste uestra patria nobilissima liberetur: cuius pa-
cientia mirabile dictu est quomodo ita obduruit ac p-
calluit ut hunc publicum insultatorem bonorum mo-
rum uastatorem regionum legum hostem religionis
perniciem tāto tempore tullit. Deceperunt uos sicut &
nos blanda hominis uerba & fidem fecit frugis lingua
dolosa. Sed ueniat aliquando tēpus illucescat dies qua
mali plectantur nec semper impune blasfemi crasent
Fecimus nos quod potuimus aduersus impium: nec

65

cessabimus donec deficiat. Sed uos quoque adesse oportet & tanquam ad commune restinguendum incendiū manus apponere omnique studio niti ut serpens uiolentior Basilico in cauernam ignis mittatur. Nam si templum quoddam sanctitatis amplitudinis mentis consilii publici caput orbis aram sanctorum portum omnium gentium refugium oppressorum sedem iusticie magistrā fidei ac morum apud uos esse. Romanam ecclesiam in Italia gaudetis & perseuerare cupitis studendum est ne suae glorie prodigi insectatores alienae qui turpitudini seruiunt diuina & humana iura contemnunt uestris consiliis adiutentur qui uno ex uestro consortio sic eiciantur ut odio uobis esse malignos totus orbis intelligat. Ceterum te quisquis tandem fueris qui nobis praesenti luce praefunctis in apostolatu diuina dispositione successeris etiam si longissima pontificum serie post migrationem nostram ad beati Petri cathedram perueneris obnixè rogamus atque hortamur & per uiscera misericordiae domini nostri iesu christi requirimus & obsecramus ut illatas tot per Sigismundum ecclesiae Romanae religioni & christo contumelias nisi nostro tempore uindictae fuerint haud quam inultas transire sinas sed toto ingenio totis uiribus toto conatu persequaris. Neque minori animaduersione uindicandam Sigismundi temeritatem putes quam heretici cuiuscumque blasphemiam: qui eo insaniam processit ut deum esse non solum lingua sed etiam uita negauerit cunctisque possunt excogitari uiciorum sordibus immersus. In quos mores summa crudelitas est non esse crudelem nil aequae nocet ecclesiae quam indulgentia frequens & impu

nitatis erratorum. Qui pontificem aliquem læsit sperat
& sæpe reperit in successore ueniam. Hinc oppida occu-
pantur ecclesiæ hinc pulsati clerici incarcerati sacerdo-
tes occisi episcopi. Cardinales capti & in ipsum aliquan-
do christi uicarium manus iniecte nihil non audet ho-
mines ubi non sequitur poena flagitium. Nihil tam p-
uocat delinquentes quam felicitas ueniam. Rara in urbe
scelera in qua iudicis seueritas expectatur. Nobis cura
erit dum uiuerimus ne proditor sui & omnium qui sibi
credunt Sigismundus deo nostro & ecclesiæ sanctæ im-
pune illuserit. Quod si prius diuina bonitas nos reuo-
cauerit quàm illum pro meritis punierimus tuum erit.
O carissime successor id perficere quod relinqueris im-
perfectum. Neque huic impio uel generi suo apostolicæ
sedis aliquando gratiam reddere nisi per poenitentiam
& satisfactionem meruerint. Quod si alter iudicaueris
hoc saltem præcessori tuo concedito ut priusquam be-
neficium absolutionis impendas has litteras nostras
in sacro Cardinalium collegio te præsentate iubeas reci-
tari: ut intelligant omnes qui sunt qui recipiantur ad
gratiam. Ad quas res & si te nostris uerbis ligare non
possumus hortari tamē ac rogare non prohibemur. Tu
pro tua sapientia haud alium erga prædecessorem tu-
um te exhibebis quàm successorem erga te cupias quan-
do & tua quoque dies uentura est & nihil antiquius
rektoribus populi quam per iusticiam & iudicium gra-
tiam creatoris inire. Data Romæ.

66

EPISTOLA . PII . PP . Secundi . Ad illustrissimum Ma
humetem Turcorum principem .

PIVS Episcopus seruus seruorum dei Illustri
Mahumethi principi Turcorum timorem
diuini nominis pariter & amorem . Scripturi
aliqua ad te pro tua salute & gloria proq; cō
muni multarū gentium consolatione & pace hortamur
ut bēigne audias uerba nra nec prius dānes q̄ iudices nec
prius iudices q̄ singula diligenter intelligas . Accipe quæ
scribimus in bonam partem ; & usque in finem patienter
audi . Si bona sunt quæ suademus amplectere Sin mala
respue & in ignem mitte neque idcirco epistolam reicias
quia christiani hominis est & eius christiani qui cæteris
præest . Non enim te odio prosequimur neque tuo insidi
amur capiti q̄uis hostis nostre religionis existas & armis
christianā urgeas plebem . Operibus tuis non tibi sumus
infernī . Diligimus iubente domino inimicos nostros &
pro persequentibus nostris oramus . Sapientibus & insi
pientibus debitores sumus & ōnes cupimus fieri saluos
Græcos latinos Iudeos Saracenos omnibus optamus bo
na . Sed scimus uera bona neminem assequi posse : qui ex
tra euangelium degit & a christo domino nostro est alie
nus . Noli aut aures claudere aut oculos auertere cum
christum nominamus quem Mahumethæa lex in qua na
tus es & uirum sanctum & prophetam magnum & uir
ginis filiū & miraculis clarum dixit . Multa tibi p̄ eum
& maxima bona euenient si ei credideris & eius sacris ini
tari uolueris . Horresces hæc cum primum accipies . Sed
audienda est tota lex deinde iudicium promēdum . Audi
quo tendo multa tibi & tuis p̄genitoribus cum christia
nis bella fuerunt . Multus sanguis effusus est . multe ur

*narratio dissuadens
a difficili*

bes delete. Sacre edes incense rapte uirgines uiolate ma
trone uastati agri. Scelera perpetrata sunt quecunq; in
mentem uenire possunt dum Turcus & christianus uter
impet gladio contendit. tibi ut fama ut opera ipsa loqu
untur ingens desiderium est christianos sub iugum mit
tere & imperium latini nominis optinere & sunt fortasse
qui facile hoc suadent & omnia tuis armis peruia dicunt:
& alii tuas uires amplificantes christianas attenuant. Alii
indiuisionibus & odiis quæ gentem nostram excedunt
spem collocant haud difficile existimantes eos uinci posse
ab exteris qui domi dissident. Nos non ita ignarum te
credimus nostrarum rerum quin scias quanta est chri
stiane gentis potentia quam ualida Hispania quæ bellicosa
Gallia quam populosa Germania quam fortis Britania
quam audax Polonia quam strenua Vngaria quæ diues &
animosa & bellicarum rerum perita Italia. Sola Vngaria
progenitores tuos & te ipsum fatigauit. Octogesimum
iam annum aduersus Vngaros Turcorum signa ferun
tur & adhuc circa sauum & daubium herent una te gens
tuasque uires agitat. quid facias si tibi cum italis aut ger
manis aut gallis res fuerit amplissimis & robustissimis
populis fortasse non deest qui dicat Iustinianum Impera
torem Constantinopoli sedentem misso in Italia Bellisa
rio cum pua manu militum perditam Romam & reliqua
loca usque ad alpes recuperasse. Nec te Iustiniano mino
rem esse. Caue ne te fallant adultores domestica regum
& assidua pestis. Facile principes magna de se loquentibus
aurem prestant atque idcirco decipiuntur. Rarus est qui
uero se non maiorem credat. Iustinianus uniuerse grece
& illirici & Asie & Libye dominus erat & Italiam non ac
quisiuit sed recens perditam recuperauit & a gotis gen
te Barbara non ab italis abstulit. Nondum amor imperii

facile obiecto
ni. respondet.

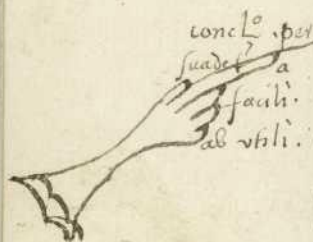
Romani in mentibus italis restinguerat neq; ullus erat
qui Barbaricū iugum æquo animo ferret. Cūcti arma p
Imperio & pro patria magnis animis susceperūt. Nec tā
bellifarius italis libertatē restituit: q̄ itali suū decus uen
dicauerūt. Tui pgenitores nunq̄ aut italiam possederūt
aut uiderunt: nec tibi ius ullum in ea est. Quod si pgas
italiam iuadere senties tibi cum uiris bellum esse. Fate-
mur res claras tui maiores egere: nec tua minora sunt o
pera qui cōstantiopolim expugnasti: & Peram e regione
genuēsium coloniam & Peloponessū magna ex parte ī de
ditionem accepisti. & in Rascia & ī Valachia non parum
agri adeptus es. & sæpe tuos hostes fudisti & hoc āno sy
nopem uetustā urbem Mitridatis æpatoris patriam &
æui tyrānum cepisti. & Trabezūte direpta incolas eius &
Impatorem ī captiuitatē adduxisti: & Iohānem Cassanū
prælio cōgredi ausum superasti. Magna tibi hæc uidetur
nec nos parua dicimus. At Iulius Cæsar cum de uictoria
pontica triūpharet curru quo uehebatur hæc uerba ius
sit inscribi. Veni: uidi. uici: ībelles eas gētes & parui mo
menti existimās. quas Pompeius pauloante domuerat. &
tu hac æstate superasti. Alia est italog; natura: alie uires
alia īgenia: alii animi. Nesciūt subesse qui soliti sunt pre
esse. Et nūc tota Italia armata ē equis & hōinibus plena
nec pecunia caret quæ neruus belli dicitur. Non pugna
bis contra feminas: aut italiam aut ungariam aut aliam
occidētis puintiā ingressus. Ferro hic res geritur. Non a
fraticis sudibus Calibeus torax pectora tegit. Equi simul
& homīes tecti pugnāt: ordīes seruāt nec uano metu pa
uēt Fortior sit necesse ē & māu p̄mptior & āimo præstā
tior q̄ eos loco depellat. Nec christiana discidia desiderio
tuo conducere putes. aut in his confidas. Vniētur chri
stiani omnes si quando audiant te īteriora christiāitatis

accedere: Nec tu melius christiāorū paci cōsulere potes q̄
ualidis & magnis copiis christiāitatē iuadens. Cessabunt
priuata odia ubi publica senserint & coniunctis uiribus
aduersus cōmunem hostem arma sumētur. Nec tu arbi
traris ad propulsandas tuas icursiones ad comprimēdū
tuum impium tuasq; uires elidendas totam christiāita
tem uniendam esse. Quod fatemur difficile. Sed una ex
quattuor nationibus satis supq; satis tuas copias p̄fli
gare. Atq; ut de aliis taceamus Complures esse ī tuo pal
latio arbitramur qui terram italiam lustrauerunt: & ui
res & īgenia noscunt. Ipsos audi atq; īterroga. An æqua
ri tuis uiribus italia possit: an uinci tuis armis: an tuo ī
perio subuci. Plus negotii romanis fuit italiam acq̄rere
q̄ orbi reliquo frena imponere. Dicit aliquis quod supra
tetigimus ītestina odia quæ nostram gentem exagitāt in
troitum tibi in italiam posse prebere. Et si unus p̄cipū
te excludat: alterum īclususq; datusq; aditum. Sunt diui
siones sane & inimicitie & similtates inter Italos plures
& graues & periculose & utinam non essent. Sed nullus
est qui pati non uelit christianū. Omnes in fide Ortho
dosa mori uolunt. Nulli animus est a religione recedere
Non hic inuenies quod rui maiores apud gracos qui cō
tendentibus de Imperio duobus nunc uni nūc alteri mi
nus potenti auxilia ministrarūt donec ambos eneruatos
& exaustos eiecere: & sibi principatū arripuere. Alie sunt
Italiae potentiae. alii regum oculi. alia ciuitatū consilia. Ve
netorū res. p. sapientia diues & auro christo deuota ut no
stra fert opinio prius euertetur funditus: q̄ hostem reli
gionis patiatur intrare atq; hæc quidem pro sese quādo
statuerit nullis adiuta uicinis tuas opes euertet: Terra
mariq; p̄est An florētine urbis magnificētia ignoras?
& uires & opes: & quantus in ea religionis cultus quan

ta erga Ihesum reuerētia !quantus amor !credis ne fieri
 posse ut hęc ciuitas italiam diuersis religionibus aperiri
 sinatur !Sunt alie multe urbes isignes:Multi principes
 clari & magni nihil de regno Sicilie dicimus:quod armis
 hac tempestate concutitur. Non possumus multa nobis
 de illo pmittere:licet tamen hoc aserere:q̄ quāq̄ duo re-
 ges de ipso litigent & bello decertent maluerint tamen u
 terq; regno priuari q̄ tuis auxiliis uictoria potiri. Quod
 si ad te alter cōfugerit totius italie in se odia cōcitauerit
 In Gallia cisalpina quæ & ipsa pars est italie. Dux Medio
 lanensis ī armis excellit & potētia par regibus habetur.
 Nec parue sunt Ducis Mutine uires Aut genuensis qui
 liguribus preest mari non contēendus Ducis Sabaudie
 opulentus & ualidus est ī Italia p̄cipatus. Adest Mar-
 chio Mantuanus Sunt alii complures urbium domini:q̄
 bus nihil posset esse molestius q̄ nobilem italiā uane sup
 stitionis ritu fedari. De nobis & ecclesie romāe ciuitati
 bus & puinciis tacemus. Et quando nostram tibi p̄fessio
 nem haud ignotam esse cōfidimus. Quibus sola cura est
 ampliande fidei domini nostri ihesu christi. Hęc si ab ali
 is accepisti gaudemus:si minus hortamur hęc discurias
 & uerum in uerum iuestiges:Inuenies nihil nos esse mē
 titos:non foliū Sybillæ ut q̄dam ait:sed euāgelii paginā
 recitamus. Est atq; adeo difficile ut impossibile dici queat
 Te tua lege p̄manentē compotem uoti fieri. Si ut aiunt
 christiāoy Impium desideras. Dices cōplurimos tibi chri
 stianos subessa & de reliquis idem speras. Non ē par ra
 tio. paucissimi sub tuo imperio christiani sunt qui ad ue
 ritatē ambulēt:& oēs euāgelii sunt aliquo errore imbuti
 q̄uis christum colant. Armenii:Jacobite:Maronei:& alia
 quædam nomie græci. ab romāe ecclesie unitate aberrāt
 Cum tu cōstantiopolim inuasisti;nec dum decretum flo

rentinum acceperant & in errores stabant: neq; de spiritu
sancto: neq; de purgatorio igne consona recte fidei senti
entes. Pauci fortasse iopes ueri christiani necessitate nō
uoluntate tibi obediunt. At urbes Italiæ potentissimas
non est tuum cogere. Validiores sunt q̄ tuis queant exer
cibus supari. Nosti quæ tibi acciderūt. cum Thaurinū
iuasisti quod nra ætas Belgradū uocat. Pauci cruce signa
ti innumerabiles tuas copias pstrauerunt. Non est de ita
lis speranda uictoria cum aduersa fuerit in ungaris pu
gna. Quo circa ut eo tandem ueniamus quo nostra festi
nat oratio & id dicamus quod nos scribere cōpulsit. Tuā
q; gloriam & tuam salutem tibi deniq; ostendamus. Ad
habe his paucis animum si uis inter christianos ppagare
tuum imperium. & nomē tuū q̄ gloriosum efficere. Non
auro nō armis: nō exercitibus: nō classibus opus ē. parua
res oīum q̄ hodie uiuūt maximū & potētissimū & clarissi
mum te reddere pōt. Queris quæ sit nō ē iuētū difficilis
neq; pcul querēda ubiq; gētū repit id est aquæ pauzilū.
quo baptizeris & ad christiāoy sacra te cōferas: & credas
euangelio: hoc si feceris non erit in orbe princeps: qui te
gloria superet aut equare potētia ualeat. Nos te græcorū
& orientis appellabimus regē & quod malo iure occupas
& iniuria tenes: possidebis iure christiani. Te omnes uene
rabūtur: & suarū litium facient iudicem. Oppressi undiq;
ad te ueluti cōmūe patrociniū confugient. ex toto fere or
be ad te prouocabit. Multi spōte sua se se tibi subicient
Tribunalia tua sequentur & tributa prestabunt. Licebit
tibi surgentes extinguere tyrannides: iuuare bonos op
pugnare malos. Nec romana ecclesia te arguet recte ua
dentem. Eadem erit erga te caritas prime sedis: qua ī cæ
teros reges: & tanto maior q̄to eris ipse sublimior. facile
hoc pacto sine armis: sine sanguine multa poteris nācisci

regna. Vlandislaus Lutuanice princeps Vituldi frater cū *exemplis.*
 aspiraret ad regnū Poloniæ essetq; infidelis ut uoti sui cō-
 pos fieret christianus effectus est: & regnum obtinuit.
 cuius nunc filius Cassimarus regnat. Alter filius qui eti-
 am apud hūgaros regnauit in bello contra genitorē tuū
 gesto supatus occubuit. Quid reris de te fiet christianus
 initiato iacris? Magnus erit ad te cōcursus & foelicitatis
 gēus existimabitur iter subiectos tuos anumerari. Quip-
 pe ut arbitramur si christianus fuisses mortuo Ladislao
 Hūgarix ac Bohemix rege nemo præter te sua regna fu-
 isset adeptus Sperassent Hungari post diutina bellorum
 mala sub tuo regimine pacem: & illos Bohemi secuti fuif-
 sent. Sed cum esses nostre religionis hostis elegerūt: Hū-
 gari uiri fortes & fidelissimi: religionem potius cum bel-
 lo retinere: quam ea pdita pacem cōsequi. Quot sunt ho-
 die in Epiro: in Pelopōneso: in Macedonia: i reliqua Græ-
 cia: in Dalmatia: in Insulis egei Carpatu & Ionii maris:
 qui tuum Impium non alia de causa refugiūt: nisi quia
 alienus es a christiano ritu & ii modo ad nos modo ad a-
 lios recurrunt: opemq; petunt extrema omnia subituri
 priusquā te circuncisum & alienigenā dominum ferant:
 & nos eos aliquando argento: aliquādo frumento aliquā-
 do rebus aliis subleuamus. Quod si Babtizatus esses &
 nobiscum ambulares in domo domini cum cōsensu: nec
 illi tuum Impium tantopere formidarent: nec nos eis ad-
 uersus te ferremus opem: Sed tuum potius brachiū in e-
 os iplorarem qui iura ecclesiæ Romanæ non nunq̄ u-
 surpant: & contra matrem suam cornua erigūt: & sicut
 nostri antecessores: Stephanus: Hadrianus Leo aduersus
 Haisculphū: & desiderium gentis Lōgobarde reges: Pipi- *explis.*
 num & Karolum magnū accersuerūt: & liberati de ma-
 nu tyrannica Impium a græcis ad ipsos liberatores trās

a bono co
muni.

tulerūt: ita & nos ī ecclesiā necessitatibus tuo patrocinio
uteremur & uicem redderemus accepti benefici. O quan
ta esset habūtia pacis: quanta christianā plebis exultatio:
quanta iubilatio in omni terra: redirēt augusti tempora
& quā poetā uocāt aurea sæcula renouarētur: habitaret
pardus cum agno: & uitulus cum leone. Gladii uerterēt
in falces: in uomeres ac ligones rediret omnem ferrum
excolerentur agri: aspera dumis terra mitesceret. Vici re
pararentur & urbes: resurgerent templa deo sacra quæ
ceciderūt: emergerent collapsa monasteria: & plena uiris
religiosis diuinis omnia laudibus psonarent. O quāta es
set tua gloria qui pacem orbi reddidisses. O quanta tibi
redunderet foelicitas: qui ad æterni pastoris ouile cūctas
redegeris oues: O quantum te omnes amarent: obserua
rent: extollerent qui cōmunis omniū pacis & salutis fuif
ses auctor. Dicit aliquis hanc pacem: hanc unionem. hanc
cōmunē læticiam haberi posse sub tua lege: errat qui hoc
censet: multos reges multos populos uincas oportet pri
usq̄ tuā legem ubique dissemines: nec si uincas corpora
uincas animos. Sciunt christiani suā legem sanctam esse
& ueram: & salutarem: nec dimoueri ab ea possunt: quibus
aliqui aut libidine ducti: aut auaricia tracti aut uolupta
te illecti: aut metu mortis attoniti: aut cruciatu superati:
non nunq̄ circūcidātur: & in tuos ritus cōcedant: quorū
si corda posses inspicere intelligeres neminē esse qui libē
ter consultoque recesserit ab euangelio. Ostendimus su
pra quantū præcellant christianā tuas uires & quātum
difficile sit: tot nationes christum colentes euincere. Non
est quod pacem speres sub lege Machumetea in qua non
est salus. Difficultatis expimētū ipse uides qui & si mul
tis christianis his que nō omnino ueris imperas: minime
tamen eis tuam legem psuadere potes. minus psuadebit

obuentionis
responsio.

uetis: Quæ non in argumētationibus rationū: sed i solō
ferro fundata est: ut quæ uincere disputādo non sperat &
uinci formidat. Non sunt christiani qui uel bello supari
possint uel disputatiōibus decipi quando & armis excel-
lunt & rationibus mīutissimi sunt non solū diuinæ scrip-
turæ: sed etiam Philosophiæ. Impossibile est sub lege Ma-
humetea unionem fieri sub christiana facile fieri potest
& id magna ex parte i tua uolūtate consistit. Tu unus si }
annuas Turchi omnes annuēt: nec Syri aut Egiptiū aut
Arabes aut Lybies aduersabunt. Tecum quicquid est in
tra bellespontū & heuphratem & quicquid possides in eu-
ropa conuertet. Quid faciet baculus Aegitioꝝ arundine
us quando christianū te uiderit effectum? Quid in bellis
arabs? quid nudus affer? omnibus his Ethiopes iminent
Præsbytero Iohanni parentes qui christianus est: non po-
terunt & illis & reliquis christiāis obsistere: Nili cursum
retiere possunt Ethyopes & cōgregatā aquam dimittere
quæ rumpat aggeres & totā inundet Aegyptū atque sub-
mergat: cum Sidus apparet Arcturi: Hispani & Siculi fa-
cile Mauritaniā inuadēt & Cathalani cum Genuēsibus:
scis quantū ualeāt occidua Classis & quantus est terror
uel Tyriis uel Alexādrinis uel ceteris oriētalibus quādo
christianæ triremes ad eos nauigāt. Tua certe auctoritas
& aīmi magnitudo & i bellis fœlicitas apud omnes admi-
ratiōi est qui Mahumetē sequūtur legem. Quod si te no-
bis adiunxeris breui totus oriens reuertetur ad christū.
Vna tantum uolūtās pacare orbem potest: & ea tua ē: Si
ad baptisimi gratiā se cōuertat: in te est crudelibus bellis
imponere finem & tantum præstare mortalibus bonum
quantū effari non possumus. Quæret aliquis quomodo
quiescet orbis Turcis ad christum cōuersis quādo nec ip-
si christiani iter se cōcordes existunt. & multa per Italiā

conclusio.

obuclio

Germaniā: Galliam: & reliquas puincias defæuiūt bella
Diximus dissidere inter sese nostræ gētis homines: non
negamus: & pluribus in locis ferro contenditur. Diuino
olim consilio sub octauiano propter reuerentiam saluato
ris: qui tunc secundum carnem natus est ea pax in orbe
fuit: quæ nec antea nec postea uisa est. Difficile est & pro
pmodū impossibile quiescere in terris omnia ubi homi
nes sunt affectibus subiecti reprobis: Illum ambitio exa
gitat: hunc cupiditas trahit: libido alium impellit: multa
est iter mortales belli materia: sed non sunt tam atrocita
inter christianos prælia quam inter Turcos & christiāos
Christianus cum christiano de agri possessione: de regno
de Imperio: de gloria contendit: cum Turco de religione
de libertate: de uita: Inter christianos qui bello uincuntur
positis armis nec uita nec libertas amittitur: & multis
etiam patrimonia dimittuntur. Principes Imperio priuā
tur: Inferiores dominum mutant: reliqua tenent. In præ
lis quæ geruntur: aut cum Turcis aut cum Saracenis
qui succumbunt si uitam non amittunt in seruitutē redi
guntur: & multi etiam religioni renunciare coguntur.
Hæc acerbissima sunt & immanissima bella. Quæ si tollan
tur quod in te situm esse monstrauius: pax maxima ex
oritur: & uniuersalis quies: nam reliqua bella huic com
parata faciem quodāmodo pacis habent & occii: nec illa tā
multa erunt quando unus assit qui solo nutu compesce
re possit iniurias: qualem te futuræ non ambigimus si
cum tua potentia Christianus efficiaris: uides ne quantū
tibi laudis affert baptissimi lauacrum: quantum cū chri
sto sublimis & conspicuus redderis? Quis prohibet aquā
Quid metuis? voces fortasse aulicorū times tuorum quo
rum non dubitamus dicturos tibi aliquos quid cogitas?
Quid agis? quoorsum te tua uoluntas trahit? Vis bap

seruitus
& impietas
ex bello cū
Turcis.

obuoluo.

zari: vis christianus fieri? Nescis quod periculum adis? omnes te turci deserent: & ubi existimas fieri magnus fies nullus: ex turcis natus turcos deseret: inter turcos creuisti: turcorum te manus extulit: turci Asiam & Græciã gubernant. Turci exercitibus præsumunt: qui si uel minimã famam tuã mutatiõis acceperit e uestigio sumptis armis te delecto Impatorẽ alium sufficient: tu nudus & exul si euaseris: apud christianos medicabis panem. Nam quis Turcus est quem suã religionis poeniteat? Moriemur oēs priusq̃ nostri pphetã iugum excutiamus: Non sunt parua que isti obiciunt, adhibenda est & huic parti medela: quam nemo te ipso melius iuenerit. Nosti tuos homines & quibus puincias comiseris non ignoras. Quanta sit cuiusque fides: & quis animus non te latet: non fit sine periculo magnũ facinus & memorabile. Vilia sunt: quæ puo emuntur: diligetia hic & labore opus est: puestiganda sũt amicorum cõsilia: noscenda subditorum i genia: & his utendũ e quos fidos & prudentes uideris. Seruiũt tibi non pauci ex christianis nati qui quanuis circũcisi sunt non tamen christianũ nomen oderũt: his exercitus: his prefecturas credere potes: qui tui sint amatissimi & ita regnum ordinare ut quãdo uelis presto sint omnia. Tui subditi magna ex parte greci sunt & armeni ut diximus & Iacobite qui & si aliqd erroris habent christiano tamen nomĩe cẽsentur: nec aliud magis cupiunt quam te similem eis esse & illum deum colere quem colunt ipsi. sperarent meliori se loco futuros: qui nunc mancipia quam uilissima sunt tributa exoliũt graua: iurũs afficiũtur quottidianis: ad bellum ducũtur inuiti & iermes cadibus exponũtur: priuantur liberis & uxoribus miserrima res est: postq̃ filios educarũt eos pdunt: rapiuntur in palatium pueri circũcidũtur & Mahumeteis ritibus ibuunt. Vident ifelices

*Responso
ad intellectum
difficile*

*in seua Chruha
norp Turcas sub
ditur.*

parentes se non modo corpora liberorum uerum animas etiam
 ire perditum: & angustiati inter tot calamitates plorare non
 possunt: maiora mala timentes: Nemo horum te diligit:
 neque, n. natura fert ut eos amemus a quibus patimur
 mala. Quod si te christianum cerneret: mirum in modum
 diligenter: felicitatem tuam cuperet: & in omnibus studiis
 tuam gloriam quaererent: & filios suos & se ipsos quam
 libentissime tibi donarent: magna est horum multitudo: & pro
 sua religione constantia. Quod si prudenter eos tractaueris:
 nihil tibi de rebellionem Turcorum uerendum erit: qui me
 dios inter christianos se se uidentes tuae potius uoluntati
 consentient: fortunas & dignitates seruaturi: quam mortis
 periculo se subiiciant: Non suademus rem nouam aut inu
 etam Tritum est iter quod ostendimus Multi hoc & magni
 reges ingressi sunt Apud francos ex gentili & idolatra christi
 tianus effectus est Clodoueus: & simul cum eo regni pro
 ceres baptizari non recusarunt. Apud Hungaros Stephanus
 nostris iniciatus: sacris omnem illam gentem christo
 acquisiuit Apud Vefogothas qui longo tempore in Hispania
 regnauerunt & usque in haec tempora eius gentis sanguis
 imperat Ricardus Lemugildi filius suadente Leandro Is
 palensi episcopo Arrianae renunciauit: heresi & cum omni
 gente sua catholicam fidem complexus est apud Longobardos
 Agilulphus suauis coniugis Theudelinde reliquit idola & cum
 omni populo christianae se se legi subiecit. Apud Hyberos
 qui sunt in Asia impante Constantino maiore. Rex gentis
 cum coniuge & omni nobilitate atque plebe ad praedicationem
 unius captiuae mulieris relictae idolorum infania bapti
 zatus est. Sed quid moramur & non exemplum illud addu
 cimus quod est omnium maximum. Constantinus ipse imperator
 ac Monarcha uiam aperuit: quam tu & tui similes ingre
 di absque ulla cunctatione possitis. Omnes qui eum praer

exempla
 gentium sa
 cris additoy
 Christi.

Clodoueus -

Stephanus -

Ricardus -

Agilulphus -

rex Hy
 berorū.

Constantinus -

71

cesserant Impatores excepto Philippo gentiles fuere. Io-
uem. Mercurium. Appollinem. Herculé & alia quæ sunt
monstruosa nomina tanq̄ deos colebant. Senatui & omī
Romano populo stulticia christus erat: p̄ponebantur pas-
sim edicta: quæ christianos cōprehendi iubebant: & nisi
sacrificarent idolis crudelibus modis interfici. Nihil uili-
us erat nomine christiano. Infame genus & maleficū ha-
bebatur omnium qui christo crederent: sub Nerone: sub
Domitiano: sub Diocetiano crudelissima in christianos
deseruit p̄secutio: at Constantinus acceptis Imperii fasci-
bus postq̄ persuasus est a Siluestro prædecessore nostro
in simulacris demonia coli: & unum tantum deum esse
cum patre & spiritu sancto christum ihesum: & in euan-
gelica tantūmodo lege salutem in ueniri: non est cuncta-
tus christi fidem amplecti: non dixit Senatus mihi aduer-
sus erit: resistet populus: Copiarum duces alienabuntur
Imperio deiciar: sed alto animo iactans in deo spem suā }
legem edidit: qua publice christū coli iussit: & eam fidē
teneri ab omnibus Imperio subiectis quam beati apostoli
Petrus & paulus Romanis tradidissent: nec p̄pterea sini-
stri aliquid sibi accidit. Sed tunc potissimum excellens &
gloriosus euasit: cum in uexillis suis Crux domini ihesu
apposita resplenduit. uiderat per quietem in aere signum
& uocem audiuerat dicentem in hoc Constantine uince
paruit uexilla crucis erexit ciuilibus bellis finē imposuit
superauit hostes: barbaros afflixit: Imperium ampliuit
pacem subditis dedit: ecclesias aperuit: concilia sacerdotū
celebrauit hereses eliminauit. Lucem quam acceperat ab
euangelio cunctis gentibus cōmunicauit magnificus &
excelsus super omnes cæsares inuentus: græcis & latinis
litteris celebratus: imperauit annos supra triginta. Sedē
Imperii apud Bizantiū erexit: & ampliatis ciuitatis moe

nibus cum publicis: tum priuatis edificiis magnifice con-
structis de suo nomine Constantinopolim appellauit &
plenus dieꝝ apud Nicomediam edito testamento in quo
filios Imperii successores reliquit ut christianum decet
sacramentis ecclēsiæ receptis & e uita decessit. Quid erat
quod ille amplius in terra posset optare? Imperio potitus
est omnium maximo: uita ei & longa fuit & paucis obno-
xia morbis inimicos humiliatos uidit: & quod homibus
dulcissimū esse solet: heredes amplissimæ fortunæ filios
dimisit. Nec alienum fuit tantum Impatorem qui chri-
stianam fidem tantopere ampliauerit in alio sæculo cum
christo regnātem credere cui seruiuit in hoc dū uiueret.
Quod si omnibus qui patriam auxerint iuuerint defen-
derint: certum est esse in cælo diffinitū locum in quo bea-
ti æuo sēpiterno fruātur: sicut philosophi doctissimi tra-
diderūt: multo id certius de illis sperandū est: qui p̄ lege
domini uel seruanda uel augenda summis studiis contē-
derunt: sicut de Constantino ostensum est: quem sicut in
terra felicē fuisse didicimus ita & ī cælo beatū credimus
eadem procul dubio euentura tibi esse confidimus: si no-
biscum sapiens christum colas & magnū Constantinum
imiteris. Quemadmodū Romāi cum suo Impatore chri-
stiani sunt effecti ita & Turci una tecum baptizabuntur
eritq; tuum regnū super omnia quæ sunt in orbe: & no-
men tuū nulla silebit ætas. Latinæ litteræ & Græcæ & Bar-
baræ celebrabūt: nemo inter mortales erit: qui te poten-
tia aut gloria præcedat. Magna sunt hæc quæ p̄mittis
miora quæ secūtur. de regno: de potētia huius sæculi: de
gloria humana sumus loquuti: Caduca hæc & incerta sūt
& fluxa: omnes morimur omnia nata occidunt: & omnia
orta senescunt: Breuis est humane prosperitatis cursus:
cito regnum deficit: nulla potentia longa est: gloria quo

a sup na
tuatibꝝ
bons

que dari nominis quanuis de maximis rebus diu perse
 ueret: finitur tamen aliquando: & in tempore deficit: ni
 hil est inter mortales non mortale. Conterit omnia tem
 pus. Esto duret per multa sæcula nomen. Quæ dulcedo
 post obitum laudis: aut damnatus est homo in altera ui
 ta & nihil ei prodest fama quæ remansit: aut saluatus est
 & ea non eget beatitudine donatus æterna: quæ omni ex
 parte plenissima est: filios ac nepotes præclara maiorum
 nomina iuuant. Et nobis quoq; dum uiuimus dulce est
 talem hereditatem posse relinquere quæ sit posteritati so
 latium. Est id quidem aliquo modo bonum: Sed meliora
 quærenda sunt & stabilia bona: quæ uere nostra sint: ne
 que unq̄ nos deserāt. Philosophi quos peripateticos uo
 cauit antiquitas tria bonorū genera posuerūt & alia esse aī
 mi dixerūt: alia corporis alia externa. Stoyci ea dūtaxat
 bona existimarūt quæ animum excolerēt: hoc facit Iusti
 cia: prudētia moderatio: fortitudo: & quæ sunt alie in ani
 mo dotes. Egregiam corporis formā robur: ualitudinem
 nobilitatē ciētelas: opes: iter bona non acceperūt: quæ ne
 que sunt in potestate nostra neque possessori fœlicitatem
 præstant. Sed neque ille quattuor uirtutes: quæ pricipa
 les existimātur tranquillam homini mentē reddūt nisi adii
 ciantur alie tres quas Theologicas appellāt & in animo
 sitæ sunt: Spes: Fides: Caritas: tristis est & ī anxietate mo
 ratur & corpore & animo angitur: & nihil boni opatur q̄
 spe future uitæ priuatus est. Sine fide ipossibile est place
 re deo: qui est ultimū homini bonum & finis in quem tē
 dimus. Caritas diuino amore feruet: Curiosa est animæ
 nostræ & proximo consulit quem iubet lex ut tanq̄ nos
 ipsos diligamus. Si ergo animi bona cupimus & morali
 bus uirtutibus opus est & Theologicis neque in his ulla
 est nobis cum tua lege cōtētio: alia sunt in quibus discre

pamus. Fatebitur tua lex & uitam æternam in altero sæ-
culo reperiri & his itineribus ad eam pueniri. Dicit fidẽ
necessariam esse. Verum non eam fidem quam nos reci-
pimus amplectetur. laudabit caritatẽ: sed alia eius officia
esse dicet q̄ christiãus. Sine spe non posse bene hõini esse
fatebitur: Sed spei finem longe diuersum a nostro recipi-
et. Pax erit in hõinibus bellũ i rebus. Faceffat: nunc hæc
contẽtio & quo modo uera & æterna bona ex fide christi
cõseq possis & animæ tuæ consulære que immortalis est
ostẽdamus: & si enim huius sæculi quæ dicuntur bona cõ-
cupiscis: & inter mortales magnus uideri uis non tamen
animæ tuæ oblitum te credimus: nec ex illoꝝ numero cẽ-
semus: qui cum Epicuro & aliis q̄busdã delirantibus phi-
losophis extingui aĩmam simul cum corpore putauerunt
nec rursus te sine deo esse cẽsemus: sicut olim de Galleis
in Hispania traditum est: qui nullum colebant deum &
de Pythagora quem ferunt dicere solitum esse nõ liquere
sibi an deus aliquis esset. Quæ disputatio adeo impia iu-
dicata est ut ab Atheniensibus auctor eius eiectus sit & li-
bri in q̄bus ea continebantur exusti. Possidonius scripsit
Epicurum nihil de deo sensisse: sed ea quæ de diis locutus
est in uediã depellẽdã causa dixisse. Stultoꝝ hæc assertio ẽ
sicut in ppheta legimus. Dixit insipiens in corde suo non
est deus. Haud equidem te adeo rudem existimamus ut
cælum credas rectore carere: & hanc pulcherrimã mundi
machinã casu emerfisse & omnia fieri fortuito. Sed arbi-
tramur te deum unum confiteri & in eum credere q̄ cælũ
creauit & terram & omnia quæ sunt i eis: & quæ creauit
non negligit nec te ignorare cẽsemus icorruptibiles esse
animas hominum & cum e nostris corporibus migrant
in alias regiones transferri & bonas lata sortiri loca ma-
las ad supplicium rapi quod non solum in euãgelio nõ

lege
nõ in m̄b.

Galleis sine deo.

scriptum est & i prophetis: sed tua quoque lex idem docet
 quauis in hoc mundo temporalia quæ putatur bona casu
 quodam fortuito euenire non recte arbitratur. Socrates
 & plato & Aristoteles philosophorum principes de mundi regi
 mine: de immortalitate animarum: de deo eadem crediderunt
 quæ christiani: quauis aliqua nouæ legis archana quæ nõ
 dum edita erant ignorauerunt. Platonis in epistolis hæc
 uerba leguntur. Credendum est autem semper ueteribus
 sacrisque sermonibus nobis asserentibus animam esse imor
 talem iudicesque habere ac pœnas dare maximas cum a
 corpore fuerit supata: quod intelligendum est cum male
 uixerit Non est hic locus apud te altus examinandus qui
 pro tua lege deum esse intelligis: qui oia uidet & omnia
 iudicat & animas corporea mole solutas pro suis opibus
 in alio sæculo uel præmia recepturas uel supplicia nõ du
 bitas Quæ cum ita sint stultum esse cognoscis terræis re
 bus ita aliquem inherere: ut celestia negligat: & dum cor
 pori studet animam perdat: breue est omne quod uiuimus
 æuum etiam si Mathusalé aut Nestoris annos possimus
 attingere. Quicquid æternitati comparatur momentane
 um est. Quotus hodie reperitur qui centesimum uideat au
 tumnum? Quotus qui octogesimum impleat annum? Vita ho
 minis ut inquit propheta i ipsis septuaginta annis: In po
 tentatibus aliquando ad octoginta ptenditur: ulterius
 labor & dolor. Quorus iterum ex his qui nascuntur ad
 pfectam puadit ætatem? quam multi moriuntur ifantes?
 Quot pueros extinguunt morbi: paucissimi iuuentutem
 superant. Angustissima est vita hominis & incerta mille
 instant in omnes horas pericula mille mortis facies: Vitæ
 nostræ insidiantur: minima res cursum nostrum interrumpit:
 alieno hic arbitrio sumus: uocat nos deus quando uult
 & ubi uult & cum minie credimus tunc citatur. Perceptoria

Mahumethicus
 dogma. —

concl^o —

monitio est: nec licet puocare aut contra niti: parendum est altissimo domino & uillicationis ratio reddenda. Sapiunt qui ita uitam instituunt ut uocati alacri animo abeant & coram iudice qui nihil ignorat ipauidi consistant i die illa tremēda & amara ualde in qua nil amplius mere ri licēt: & omnis spes ac metus ex his quæ acta sūt pēdet nec supplicare iuuat neque negare. Est igitur de anima curandum quæ post hanc uitam aliā habet uitam in qua uel dolet uel gaudet. Quid prodest homini: si ūuersum mundū lucretur (inquit in euāgelio domīus) animæ uero suæ detrimentū patiatur aut quam cōmutationē dabit homo pro anima sua: hac uiuimus: hac sapimus: hac deo similes sumus. hac melior pars nostri ē rebus omnibus præciosior. Hac dimisso corpore in alias regiones egreditur: Corpus in terra iacet & in puluerem cōuertit̃ & usque ad ultimum maximūq; iudicium sensu carebit. Tunc uero pro meritis quæ illi cum anima fuere cōmūia uel ad gloriam: uel ad pœnam resurget. Quid Nino prodest late per Asiam impasse? Quid Semiramidi eius uxori? Quid Dyonisio? qd Herculi ad Indos usque penetrasse? quid Idanthyrsō Scythie atque Asie iugum imposuisse? quid Nabuchodonosoro ad gades usque præxisse? qd Osiridi dimissa Aegypto per Syriam & Asiam i Traciam duxisse copias? Quid Agamēnōi Ilium exussisse? quid Cyro Persarū Impium cōstituisse? quid Alexandro magno il lud euertisse & usque ad hiphasim in orientem: & ad Iasartem fluuium septētriōem uersus arma tulisse? qd Annibali Italiam uexasse? Quid Scipionibus Kartaginē deleuisse? Quid Pompeio orientales reges debellasse? quid Iulio Cæsari subacta Gallia Romanum Impium inuasisse? Quid Humorū regi Athile Pānonia Germaniaq; p̃trita Aquileiam in Italia subuertisse? qd Tamerlano tot Asiæ

Exempla

nota

Syriæq; urbes icendisse atque auum tuum prælio supas
 se: qd genitori tuo Amurati sæpe de grecis: sæpe de Hū
 garis triumphasse: Quid cæteris regibus atque Impato
 ribus res magnas & claras gessisse prodest: si absque co
 gnitione ueri dei mortui sunt: & nunc eorū animæ apud
 inferos cruciatur: Laudantur hic & ardent illic: quæ fa
 mæ uoluptas in cruciatu esse potest: quæ dulcedo gloriæ
 in doloribus: Dura uox est eorū qui uel in Thauro Phala
 ccridis beatitudinem esse dicunt. Non bene cohabitant do
 lor ac uoluptas: nec ullus est in foelicitate mæror. In cælo
 plena foelicitas est: apud iferos plena miseria: cum eo uē
 tum est nihil iuuat gloria: quæ præcessit & fama sæculi.
 Studédum igit̃ est ut post obitum qui p omnes se horas
 infert certus & incertus animabus nostris bene cōsula
 mus. Præueniédus est piis opibus dies mortis: & omnes
 actus nostri ita dirigendi ut deo placeamus. Ipse est enī
 finis omnium & summū bonum ad quod aspiramus &
 ipsa beatitudo cuius cupiditas omnibus mortalibus iest
 Quæredū ē iter ad eam. Id recta fides ostendit & opatio } 1
 iustitiæ. q̃a nec iustitia s̃ie fide: nec fides s̃ie iustitia suffi
 cit. Iust⁹ ex fide uiuit ut scriptū ē & s̃ie fide nemo ē accep
 tus deo. Tua Lex ut aiunt ī sua quenque religiōe saluari
 hominem censet: si alioquin caste iusteq; uiuat: nisi Ma
 humetea traditione relicta ad aliam transierit. Dicūt &
 in tua lege scriptum esse. Est enim sibi ipsi sæpe cōtraria
 nulli salutem patere nisi in ea. Nos contra sentius & cer
 ti sumus uiam uitæ soli christiano si bene agat apertam
 esse. Ait enim ueritas nostra in euāgelio: Qui crediderit
 & baptizatus fuerit saluabitur: qui non crediderit con
 demnabitur. Tu ergo si futuræ credis sæculum: Si uis fie
 ri saluus: si animæ tuæ bene consultum cupis: ut fidem
 Romanæ eccelsiæ extra quam nō est salus & baptismū re

dogma Mahumeti.

cipias oportet: His duabus clauibus fide ac baptismo apertuntur paradisi portæ illis tamen q̄ apposite ad fidem uiuunt nam siue opibus fides mortua est. Euāgelio præbēdæ sunt aures & christi doctrina sequēda quæ nullum fallit. Dices nolle tuæ legi nostram præponere aut Mahumetem reliquere p̄phetā magnū. Rogamus ab initio ut benigne audires: itidem nunc petimus: & nunc maxime attentis auribus & pia mente opus est & iudicio recto quādo ad radicem arboris ifructuosæ admonemus securim.

22. *exempla.* Audi seriem rerum: nosce historiam fidei præbe aures uero cui praro est in altis ædibus locus. Calistenem philosophum crudelibus modis lacerum incustodiam rapuit Alexander qui uera loquens diuinū cultum homini denegauit & ditum philippi laudes cōmemorantem lancea transfodit: timent homines exempla: & uidentes melius adulatoribus succedere quam rectis monentibus: ad nugas se conuertūt: & quæ placeant loquūtur Anthigonus aliquando: unus ex successoribus Alexandri: q̄ regnauit in Asia inter uenandū mutata ueste relictis comitibus errabundus apud agrestes homines in uili tugurio pnoctauit incognitus & combibens de se ipso tanq̄ de altero p̄cunctatus astantes omnia quæ fecerat mala ab eis audiuit mane quæsitus atque inuentus cum uestem allatam & regium ornatum uidisset. date inquit purpurā: quam ut primū indui uerum deme nisi hæc nocte nunq̄ audiui & augustus mortuo varo iccirco se supra modum dolere aiebat quia nō esset a quo uerum audiret. ad pauperes philosophos relegata est inquisitio ueri qui propterea sapientiæ amatores uocantur quia ueritati seruiūt & nolunt decipi: turpe est cui uis homini errare maxime regi qui si per se ipsum non satis intelligit prope habet magistros quos interroget tantum placeat audire: nec pudeat

discere quod ignorat. Tria sunt hominum genera ut inquit Hesiodus: primi & optimi sunt qui per sese omnia noscunt: his proximi qui recta monentibus auscultant. Tertii prorsus damnandi sunt: qui neque ipsi uident neque uidentibus credunt. Sed nulla in re periculosius erratur quam in his quæ pertinent ad fidem neque utilius inuenitur uerum. Recte ad antipatrum de Alexandro scribit Aristoteles: monens ne pro tot exercitiis uictoriis quæ & subiugatione orbis terrarum gloriatur: Sed cogitet quod si quis de deo recte cognoscat non minori gloria dignus est quæ ipse pro tantis rebus gestis: tantaque potentia: & in Ethicis sapientem inquit esse amicissimum deo. Sapiens autem nemo existimandus est qui a recta fide est alienus. In his uero quæ sunt fidei neque tuus legifer satis intellexit: neque in hanc usque diem satis didicisti an uero recta mouentem audire & sequi uelis futurus dies ostendet. Si hæc quæ ad te scribimus audieris signum erit animi ad discendum parati: si feceris quæ monemus eris proculdubio sapiens: nemo homo sapientiam continet: nemo odit: nemo est qui nolit esse sapiens: uerum prius sapientia gradus est: nolle errare & uerum quamlibetissime audire maxime in his rebus unde est homini salus sicut est religio quæ ordinatur ad æternam vitam. Audi ergo uerum circa religionem. Si non scribimus uerum argue scribentes & despice tanquam stultos. Sed noli falsum dicere nisi cognoueris falsum esse. enarrabimus breuissime ab initio mundi usque ad obitum saluatoris christi: nostræ legis archana Deinde aliqua de tua lege dicemus ea que conferemus ad inuicem & quantum intersit ostendemus. Conabimurque quantum ex alto dabitur: Lucem tibi ostendere per quam possis ad eam lucem peruenire quæ illuminat omnem hominem uenientem in hunc mundum: Cum creasset deus in

*Argumentum est
totius nauarini, et
totius Epistole.*

ueteris testamenti

*maximè nouum
testamentum*

principio cælum & terram & maria & lucem & solem &
lunam & alia sidera: & plantas & herbas & uolucres & pi
fces & quadrupedum genus ac reptilia & alia animantia
postremo Adam creauit & in sufflauit in eum spiraculū
uitæ & posuit eum in paradiso deliciarū & fecit adiutori
um simile sibi Euam ex costa eius eductam & data licen
tia qua possent ceterarū plantationum degustare fructus
ut abstinerent a plātatiōe prudētix impauit: & ambos cū
p̄uaricati essent ex paradiso deiecit atque in eis huma
num genus morte damnauit: iussitq; laboriosam uitam
& ærumnis plenam agere. Ab his p̄pagta creatura huma
na cum rursus animo rebelli diuinam maiestātē contem
neret & in uicia quæque plaberet aquarū diluuiū deleta ē
Noe cum coniuge & sex alius animabus in arca saluatus
est & ab his omnes homines qui modo sunt & post diluui
um fuerūt originē ducūt: Tres filii Noe: Sem: Cam & Ia
phet redeūtibus aquis in locū suū humanā gentem repa
rauerunt adeo ut traditū sit priusq; Noe moreret quat
tuormilia hominū ex suis & filiorū lumbis exiuisse: ex qu
bus etiam iniqui emerferūt. Nembrotēs filius Cam & q
cum eo ī cōtumeliā domini turrim Babel ædificare coepe
runt: In ea diuisum est labium uniuersæ terræ & cōfusi
one impeditum opus. Secura est ob peccatum pessimum
P̄ropolitana subuersio & Habraam & lothinuēti religio
si: in semine Habraā benedictæ sunt omnes gentes & cir
cuncisionis pactum cum eo pcussum ē. Fuit enim iustus
& placuit deo in operibus suis cum filium Isaac diuino
impio imolare nō detrectasset. Neque Isaac patris uiam
deseruit cui natus est Iacob qui alio nomine dictus est Is
rael: & huic duodecim filii fuerunt a quibus duodecim
tribus emanarūt. Is cognit^{us} Ioseph ^{quem} putabat extinctum
magnus & potens esset in ægypto cum reliquis filius ad

eum migravit. Multiplicatum est illic iudeorum semen
 & ingentem magnam cum creuissent israhelita surreffis
 fetq; rex alius qui Ioseph & opera eius ignoraret grauis
 simis laboribus oppressi sunt & contumelias innumera
 bilibus affecti. Sed miserante altissimo per manus Moyfi
 & Aaron seruitutem effugerunt & sicco uestigio rubro
 mari traiecto per annos quadraginta cibo caelesti uitam
 in deserto egerunt: & circa montem Synai diuinā legem
 in tabulis lapideis acceperunt. Acquisita est terra pmissi
 onis: sed nō tota in manu Moyfi: post obitum eius mira
 bilia fuerunt opera Iosue: & aliorum iudicū: inter quos
 etiam prophetae claruerūt uiri excellētissī. Successerūt de
 iude reges & alii pphetæ ī populo dei & nō sīe celesti nuine
 conseruata est gens hebræa & prophetae quidem interpre
 trati legem salubria tradidere pcepta uirtutem extollē
 tes & uicia effulminantes & multa per illos scripta sunt
 diuinitus reuelata: quæ de futuris noticiā præbuere. Nō
 tamen pauca perpeffi sunt aduersa iudei cum legē domi
 ni contemnerent & in traditionibus patrum non pmæ
 rent. Cœperunt eos caldei & in seruitutem redegerunt &
 nunc Syri: nunc Arabes: nunc Aegyptii: in eos arma uer
 terunt: Multæ fuerunt eorū tribulationes: multæ calami
 tates ac miseriæ. Sed de omnibus liberauit eos dominus
 cum ad eum clamauerunt & rota mente redierunt: quia
 cor contritum & humiliatū non despicit diuina maiestas
 hæc ut arbitramur cōmunia tibi nobisque sunt: & in Al
 corano Mahumeteo magna ex parte continentur. Verax
 igitur & tuo & nostro iudicio lex Iudeorū uerax Moyfes
 & Dauid: & Salomon & Isaias: & Hieremias & Ezechiel:
 & Daniel: ueraces omnes prophetae domini. uera iudeorū
 fides: qui ante christū in lege manserunt Mendaces om
 nes gentes quæ coluerunt idola: Notus ante christum so

um in iudea deus. Nihil hucusq; contendimus concedis
hæc nisi fallimur omnia: In his quæ sequuntur discordia
erit. Sed nos in luce ambulamus: neque offendimus ad la-
pidem pedes nostros: & ne de cætero tu quoque offendas
magnopere cupimus & ultro ne decipiaris Lumen offe-
rimus. Tu creatura dei es & ouis eius: sed errabunda ex-
tra caulas in alienis pascuis procul ab ouili dominico læ-
tiferum capis cibum & pestifera aleris herba. Nos boni
pastoris exemplo qui relictis nonaginta nouem ouibus in
deserto unam quæ aberrauerat sequutus est. Te querimus
& in uiam salutis optamus reducere. Dolemus te virum
excellentem nobilitate Illustrem: gestarum rerum gloria cla-
rum: Impio magno peditum: & pluribus naturæ dotibus
eminentem non incedere in uis domini non noscere man-
data eius non esse in lege sua: compatimur tibi & tuorum
subditorum deploramus infelicitatem qui tecum peunt. nec
te credimus libenter errare cuius naturam bonam esse con-
fidimus Ignorantia ueri te retinet. Tui te parentes & ip-
si per ignorantiam decipere cum pergeitoribus laboris. Sed
timenda est scriptura quæ ait. Ignorans ignorabitur. Quod
si cæteris rebus precipuam curam exactam diligentiam:
sumum studium adhibes ne quis te fallat: circa religio-
nem. Potissime curandum est ne fallaris, in qua tanto cau-
torem te esse oportet: quanto in ea cum maiori periculo deli-
quitur cæterarum rerum ignorantia: hæc quæ sunt temporalia in
hoc sæculo adimere potest. Religionis error alterius uitæ
bona idest animæ felicitatem erripit. Quod ne tibi acci-
dat si nobis aurem & fidem præstiteris facile adiumento
erimus. Audi uisti ea quæ de veteri testamento diximus:
Nunc de nouo agendum est: in quo plurimum discordans
Audi quæ subiugimus, sic & tuæ legis tenebras odio habe-
bis ut speramus & nostræ lucem amabis. Duo in ueteri

testamēto uaticinia repiuntur: quorū alterū illud ē. Quia non auferetur sceptrū de Iuda neq; dux de femore eius donec veniat qui mittēdus est: Siue ut Caldei dicunt mesias. Alterū est quod ait. Cum venerit sanctus sanctorū cessabit unctio uestra. His uaticiniis predictū est in aduētū christi Iudeos regnum amissuros esse & sacerdotiū sicut & factum est. Regnum quod iudeorū fuerat Idumei acceperunt. Regnante nanq; primo herode Antipatri filio ge-
 nere Idumeo & alienigena Christus ex Maria uirgine dei
 filius natus est uerus deus & uerus homo qui sacerdoti-
 um Iudeorū ad christianos trāstulit Petro sibi successore delecto: in quem Pontificis maximi potestātē transfudit neq; ulterius apud Iudeos pastoralis ouīū cura pmanit dicente domino ad petrum: Pasce oues meas Pastor ipse bonus & pontifex maximus christus pastores deinceps & pontifices christianos esse non iudeos constituit: quōs Pe-
 trus & alii plures ex Iudeis nō amplius iudei sūmum pō-
 tificium acceperunt atq; in hunc modum cessauit Iudaica unctio & translatum est sacerdotiū: quo facto & ipsa lex translata est: dicente apostolo. Quia translato sacerdotio necesse est ut etiam legis translatio fiat. Deus igitur qui multifariam multisq; modis olim patribus i pphetis locutus fuerat. Nouissime per filium suum quem constituit heredem uī uersorū per quem fecit & secula alloquutus homīes nouā legem edidit & noua dedit pcepta: quibus seruatis vitam merentur aeternam. In tempore igit quod in altissimo trinitatis consilio aeterno fuerat diffinitū. Regnante apud hebreos herode: apud Romanos Augusto qe-
 scente mundo & aduentum domini mirabili: & inaudita prioribus seculis pace honorāte. Missus est Gabriel angelus de cālo qui Marie felicem cōceptionē & sacratissimū partum anūciaret. Sed ante precursor natus est Iohānes

*incipit nouū
 testamētū*

qui pœnitentiã predicaret & viam domino prepararet. Cõ
cepit virgo de spiritu sancto ut prædixerat angelus & ser
uata dignitate virginitatis filium simul & dominũ pepit
Natus est christus saluator octauo kalendas Ianuarias & i
ipsis kalendis circũcisus est. iusta uocem angelicã. Ihesus
apellatus quia salutem attulit humano generi: Plurima
de infantia saluatoris scripta sunt: nec dubium est quin
omnes eius signis ætas & miraculis plena fuerit. Sed æc
clesiæ nostræ grauitas & acre iudicium ea tantum recepit
quæ certa sũt. Apocrypha prætermittit. Duodecimus salua
toris annus memoriam habet quia templum ingressus cũ
legis doctoribus disputauit: & aliqua ex parte splendore
suæ diuinitatis ostēdit. Sed circha trigessimũ annũ ful
gor ille plenius emicuit. Tunc enim baptizatus est a Io
hanne: & ipse Iohannem baptizauit & paterna uox au
dita est. hic est filius meus dilectus in quo mihi bene
complacui. Conuertit aquam in uinum & innumerabili
bus coruscavit miraculis. Elegit sibi discipulos suos quos
uocam⁹ apostolos & circũieit regiones & mentes homi
num sanauit & corpora ægrotantium: & faciens ipse quæ
docebat toto trienno predicauit euãgelium per Iudeam &
uicinas puincias: beatissima uox eius intonuit quæ uita
hoĩum esse deberet ostendit & precepta tum uetera ino
uauit tum noua prioribus utiliora iustituit. Abdita & ob
scura quæ erant in ueteri lege multa reuelauit: & abstru
sos pphetarũ apuit sensus & quæ de se prædicta fuerant
palam exposuit: Misterium sancte trinitatis ostēdit & uĩ
tatem in trinitate mōstrauit: docens tum patrem: tum fi
lium: tum spiritum sanctum diuinis honoribus psequen
dum & hos tres unum esse deum, predixit nō modo mor
tem suam: uerum etiam genus mortis & quod tertia die
resurgeret: & q̄ ascensurus in cælum. redditurus esset in

28
fine mundi iudicare viuos & mortuos. Cōprehensus est
& traditus Pilato sicut ipse uoluit q̄ eū neci daret. Testes
in eum citati sunt nec est iuenta mortis causa: quia pec-
catum non fecit nec est dolus ī ore eius reptus. Maximū
crimen obiecerūt quia filium dei se fecit & regem se dixit
& p̄pter ueritatem occisus est. Crucifixus atq; sepultus
& iuxta uerbum suum resurrexit a mortuis & quadragi-
ta diebus cum discipulis cōmoratus cum eos cōfirmasset
& corroborasset atq; in orbem ire iussisset euāgelium dis-
femiaturus. Tandem euidētibus illis elleuatus est & nu-
bes suscepit eum ab oculis eorū: ascendit in cælum & sedet
ad dexteram patris: & inde uenturus est iudicare uiuos
& mortuos & redditurus vnicuiq; secundū opera sua. In
terrea spiritus sanctus ab eo missus omnia suggerit eccle-
siaz quæ necessaria sunt ad uitam æternam. Hæc nos chri-
stiani firmiter credimus: hæc est fides nostra quā cūctis
gentibus prædicamus: & impij omnibus cupimus. hæc
ab apostolis & eorū successoribus p̄ fideles manus immu-
tilata & icorrupta ad nos usq; delata sunt. Hæc uos Turci
& saraceni magna ex parte negatis. Et si enim christū ex
virgine natum & sanctum uirum & dei filium & p̄phetā
magnū & mirabilem opum effectorem & adhuc uiuē
tem cōfitemini deum tamen & dei filium esse ificiamini
nec sibi nec sancto spiritui diuinitatē cōceditis & trinitatē
p̄sonarū in diuinis respuitis & christi mortem deriditis
quem trāslatum & alium sibi similem loco sui interfectū
arbitramini: nec eius aduentū ī extremo iudicio expecta-
tis & alia non pauca christiane legis reiicitis & pluria cre-
ditis quæ apud nos risu digna uidētur & quæ non dimit-
temus intacta. atq; nos quæ credimus non solum ex no-
ua lege: sed ex ueteri mutuamur. Vos mahumethi & Al-
chorāo eius fidem tātūmō adhibetis: & hominē mortuū

Hucusq; utriusq; test.
narratio

sine conteste sine miraculis sequimini. Nos viuo credimus
Viuit etiam uestro testimonio christus. Nos deo presta
mus aures & signis & ratiõibus & sacris ducitur testimo
niis. Quod si nos audies monstrabimus breuiter nostræ
legis splēdidam lucem: & tuæ obscuram calliginem dete
gemus: Sed opus est piis & attētis auribus: quando fidei
sublimitas attingitur & magni dei pandūtur archana. se
pe iocis & manibus fabulis te presentē exhibuisti & leuio
res audisti narrationes. Non est cur hæc grauias contēnas
aut ea noscē recuses ex quibus tua pendet salus. Non est
anima nobilis cui nō sit veritatis amor: Non est homo q
nolit saluus fieri! Audi ergo qui generosus es: audi quæ
te saluare possunt. Quid est inter christianos turcosq; cō
trouersia in quo simul contēdimus! quæ discidiū causa! Sa
ne non alius discordiæ fomes est: nisi quia diuinitate nō
eadem sapimus. De patre: de filio: de spiritu sancto contē
dimus. Hoc ē præcipuū dissidium: quo sublato facile oīa
componētur. Attigemus que sit inter nos de diuinitate
dissensio: latius exponemus. Nos in deo tres dicimus esse
psonas: patrem: filium: & spiritum sanctū. Vos vnā tā
tum: quā nec patrem nec filium dicitis nec spiritū sanctū
Sed deum tantūmō appellatis & hūc vnicū esse dicitis
creatorem cali & terræ & oīum quæ in eis sunt: Nulla ē
de unitate contētio non latent nos verba Moysi dicentis
in exordio legis Audi Israel domūs deus tuus ē: Et rur
sus ego sum domūs deus tuus q̄ eduxi te de terra egyp
ti: non erunt tibi dii alieni preter me: Et rursus ego sum
qui sum & si quæserint nomen meū uade & dic eis. Qui
est misit me ad uos: & in cantico Exodi dicitur. Domūs
oīpotens nomen eius quæ testimonia unum esse deum
& unum dominum manifeste declarant: & unā pōtatem
& unam naturam. Nam deus naturæ, domūs, potestatis

79
est nomē. Fatemur idem quod uos de unitate diuinitatis
hic amicitia est atq; concordia. vobis unus deus est & no
bis unus. Dicitis principium omniū rerū esse deū. Nos idē
affirmamus. In quo igitur dissentimus. Multa sunt quæ
de deo aliter christiani dicūt: aliter Saraceni seu Turci.
vos deum corporeum dicitis nos incorporeum. vos for
tuita esse quæ hic in terra geruntur arbitramini nec de
his curare deū Nos gubernare eū qui creauit omnia nō
dubitamus. vos deum patrem in diuinitate negatis: Nos
patrem & filium recognoscimus. vos spiritum sanctum
ex diuina maiestate reuicitis. nos ponimus & ueneramur
Mittimus alia hæc aggredimur in quibus plus ponderis
est. Nos christum dei filium dicimus. vos negatis. Cur ne
gatis? Sane quia nec vxorem habet deus ex qua filiū p
create posset. Quod si fuerit vxor ei filiosq; gēuerit mū
dus qui unius impio regitur in plures diuisus dominos
diu stare non posset. In vnitae concordia est quæ seruat
impia. In pluralitate discordia quæ maxima regna subuer
tit. Sed quis tam rudis: tam vecors: tam demens christi
anus est qui generare deum ex conubio & pmissioe fe
minæ arbitretur? Non sumus adeo hebetes christiani ut
tantum nefax admittāus. Saracenis hoc suaderi posset. q
deo corpus manus & caput & cætera membra cōcedunt.
Nos deum spiritum esse asserimus icorporeū imortalem
æternum & incomprehensibilem: qui deum se ipsum itelli
git in mente sua: uerbum concipit quod nos filiū dei esse
dicimus: nec aliud est in deo seipsum noscē atq; itelligere
q̄ deum esse. Nihil est enim in deo non deum: deum autē
cuius est uerbum nomiamus patrem: & pcessum ipsius
uerbi generationē filii dicimus: nec ueritas hæc de uerbo
dei apud christiāos tantum illuxit gentiles philosophi ate
christi aduētū: eadēq; nos asseriūs nōnulli affirmauerūt

Si quidem platonici in suis libris apertissime dixerunt
Quod in principio erat uerbum; & uerbum erat apud de-
um & deus erat uerbum; hoc erat in principio apud deū
Omnia p̄ ipsum facta sunt; & sine ipso factum est nihil.
Et reliqua omnia ferme comprobāt de uerbo dei: quæ Io-
hannes in euangelio tradidit usq; ad incarnatiōem uerbi
quam ignorarūt q̄ nōdum natus erat christus; & alta le-
gis misteria abscođerat deus a sapientibus huius seculi
que reuelauit paruulis. Quod igitur platonici uerbū dei
nomīant & deum esse dicunt. Nos filium uocāus ex deo
genitum & deum esse fatemur: nec ruīnam mūdi ex filii
generatiōe timemus. quādo unus dūtaxat filius ē; & pa-
ter & filius unum sunt. vna potestas: una uoluntas: una
maiestas nec uerbum cōceptū ab intellectu concipiēte dis-
cordat. Obscura hęc uidebūtur, at si uoles presto erunt
qui lumen afferant & aptissima omnia reddāt. Et tu solē
hunc corporeū cernis qui noctem abiens & diem efficit
rediēs: hic ex se ipso lucis p̄ducit radios. Hęc p̄ductio ge-
neratio quædam est in sole & radii solis: filii solis non in-
concinue uocātur qui similitudo quīs multifariā inepta
est. Nam solis sæpe plures uidemus radios. Deo vnicus
tantum est filius in eo tamen conuēit: quia una ē & solis
& radiorū substātia: & una est patris & filii diuinitas atq;
essentia quīs comparatio corporaliū rerū nulla satis cum di-
uinis quadrare potest. Sed accipe testimōia & q̄ ratiōem
non capis cede auctoritati. Vetus testamentum & Iudeis
& christianis & Saracenis cōmune est. Eruptauit inquit
Dauid ex p̄sona dei cor meum uerbum bonū: hoc ē. quod
dei filium dicimus & unigenitū patris æterni non ex car-
nali cōiugio: aut ex carnali & humano cōplexu: sed ex cor-
de dei. i. intellectu p̄ductum asserimus. Et rursus filius
meus es tu: & ego hodie gēui te: hodie dicit quia deo nec

80

heri preterit nec cras iminet: sed hodie semper adest cui
presentia sunt omnia. Et iterum ante luciferum inquit genui te
Vt intelligas quia non loquitur de Salomone dauid: sed deus
pater de filio deo qui ante Luciferum ab aeterno genitus est
homo ante Luciferum nemo fuit: & in libro sapientiae legi-
mus sapientiam dei quae dei filius est dicentem: Nundum
erant abissi & ego iam concepta eram ante montes & colles
ego parturiebar. Nunquid enim pater sine filio fuit: & ab
aeterno fuit cum patre filius. Et hoc est quod in euangelio
inquit Iohannes. In principio erat uerbum: & uerbum erat
apud deum: & deus erat uerbum. Quae misteria profunda
& alta cum non intelligeret Arius nec mahumethes com-
prehenderet negare maluit dei ueritatem quam ignorantiam
suam confiteri & suas in eptias imprudenter ingerere quam a
liorum sapientiam humiliter discere. Stulta haec & damnosa
perinatia est. Deo enim & prophetis eius oportet credere: &
si quid est cuius rationem non capimus debemus cum pau-
lo dicere. O altitudo diuitiarum sapientiae & scientiae dei quam
incomprehensibilia sunt iudicia eius & inuestigabiles uiae eius
Farentur iurisconsulti non omnium quae a maioribus suis
instituta sunt rationem reddi posse: & tamen legi parendum
esse quia non sine causa condita fuerit quanto minus archa-
na dei licet cognoscere? Plurimae sunt occultae cause ad quas
nulla potuit curiositas hominum peruenire sicut oculi noc-
tuae ad solem & ita nostri intuitus ad ea quae sunt diuini-
tatis. Non est ergo mirandum si neque generationem filii
neque spiritus sancti processionem neque trinitatem in diui-
nitate intellexit carnalis homo: uel Arius: uel mahumethes
sed illud in eis damnabile ac detestabile fuerit. Quod sacrae
scripturae diuinisque testimoniis non acceperunt Nam quod
opus est argumentis: ubi deus ipse loquitur. De Pithago-
reis traditum est quod in disputando soliti erant dicere:

ipse autem erat Pitthagoras tanq̄ eius auctoritati non li-
ceret aduersari q̄to minus deo: qui uerax est & oīs homo
mendax. Sed negabis hęc esse dei quę afferimus testimo-
nia. De his posterius differemus. Nunc de spiritu sancto
agendum est: cui lex tua diuinos honores abrogat. Non
est huius erroris mahumethes inuentor. Arrii. & Nesto-
rii & meedonii. hęc olim dementia fuit quos sacra patrū
concilia damnauerūt. Sed eorum virus apud ægyptios &
Arabes aliq̄diu latuit & postremo auctore mahumethe
& magistro eius Sergiolate diffusū est ne mouearis dū
uera loquimur. caue ne sequaris cecos. Disce spiritū sac-
tum deum esse & tertiam ferre in trinitate personam.
Diximus paulo ante. Deum patrem dum seipsum cogno-
scit uerbum cocipere & id esse filiū gignere. Nunc quod
sequitur adducimus cognitiōi esse annexam appetitiuā
operationem quandam: cuius principiū uoluntas ē. Inter
opationes uero quas uoluntas p̄ducit precipua est ama-
re Adhibe hic aures & mentem erige ī deo p̄fectam & ab-
solutam fateri cognitiōem oportet: & amorem pari mo-
do: cuius p̄cessus per appetitiuā opationem exprimitur
sicut & uerbi generatio per intellectū: & alia est operatio
quę intelligit: alia qua appetit itellectiua ex his complet̄
quę sunt quodā modo in ipso itelligente. Nam sicut sen-
sibilia in sensu: ita intelligibilia in itellectu dicimus esse.
Appetitiua autem complemētum accepit secundū quēdā
ordinem uel motum ad eas res quę obiciūtur appetitui
& occultum quoddā p̄cipium sui motus habet. Ea uero
quę principio ferūtur archano spiritus nomen accepūt.
Nam & uentos spiritus dicimus & in scripturis p̄cellarū
spiritus appellātur. Quod non apparet efflationis initiū
Respiratiōem etiam & artheriam motum ab intrīseco &
occulto p̄cipio manētem uocamus spiritum. Atq; hoc

591

modo congruēti quadam multitudine quantum diuina
humāis uerbis iudicari possunt. Diuinus ipse amor a pa
tre filioq; pcedens spiritus dictus est. In nobis duplici ex
causa procedit amor: aliquando ex corporea & materiali
natura & is plerunq; imōdus ē: & mēti noxius aliquādo
ex ipsa pprietate spiritualis naturæ. Cum bona itelligibi
lia & rationi conuenientia adamamus: & hic purus est a
mor & laudabilis & animæ salutaris. Ideo corporis amor
& laudis & anime salutis. In deo corporalis amor seu
materialis locum non habet: sed ille tantum reperitur qui
simplex & nitidissimus & purissimus quem spiritū factū
appellamus. Nec nos intellectuāli & sancto amore quicq;
psequimur: nisi quod intellectu concipiū. Conceptio autē
ut diximus quæ fit ab intellectu uerbum est: atq; necesse
est amorem ex uerbo oriri. Amat enim deus quod de se
ipso iutelligit. i. uerbum quod concipit itelligēdo. Verbū
autem dei dicimus filium dei qui & ipse patrem nouit &
amat atq; ita fit ut amor ipse cui spiritus factus est no
men ex patre filioq; procedat: sitq; cum patre & filio pa
riter deus. Nam sicut diuinum intelligere essentie diui
uitatis est: ita & amare. & sicut deus se semp itelligit ita
& se semp amat & omnia amat dum suam bōitatē amat.
Rursusq; sicut dei filius qui est uerbum dei ī natura di
uina subsistens: patri coeternus est pfectus. Vnus est de
us: ita & spiritus sanctus deus est patri & filio coequalis
& eternus. Et quoniam omne quod subsistit in natura ī
telligibili apud nos persōa dicitur: apud græcos hyposta
sis consequēs est: ut tres psonas in diuinitate ponamus
quia tres sunt subsistētes. Pater & uerbū & spiritus sanc
tus. Neque has tres personas dicimus esse per essentiam
diuersas: sed per solas rellationes distinctas que ex pcessio
ne uerbi & amoris pueniūt: atq; ī hunc modū christiana

religio diuinitus illustrata distinctas tres personas con-
fitetur in diuinis non tres deos sicut mahumethes falso
opinatus est .sed patrem et filium et spiritum sanctum
Vnum esse ab æterno deum asserimus nec tamen ipsum
patrem qui filius est: nec filium qui pater est: nec spiritū
sanctum qui pater est aut filius. Vna ē enim patris & fi-
lii & spiritus sancti essentia in qua non est aliud pater: ali-
ud filius: aliud spiritus sanctus quā in psonis: alium pa-
trem: alium filium: alium spiritum sanctū diuina docete
auctoritate dicāus. Nec similitudo in his quæ creata sūt
summe deest in trinitatis inuisibilia dei. Apostolus ait per
ea quæ facta sunt intellecta conspiciuntur sempiterna quo-
que uirtus eius ac diuinitas. Relucet quippe in anīa nr̄a
diuinæ trinitatis imago. Est enim anima ipsa substantia
quædā incorporea ratione predita & actus quidā siue for-
ma orgāici corporis quæ dum corpus mouet & regit sui
mēinit: se intelligit & se diligit. Quibus in rebus quædā
apparet memoriæ: itelligētiæ & amoris. Tria hæc ad se ip-
sa referuntur: quia nō est amor sine memoria: nec memo-
ria sine notitia. Nam quis meminit aut amat quod nescit
inseperabilia sunt hæc a semet ipsis: & tamen quilibet eorū
& simul omnia una essentia sunt. & una uita in anima ūa
Differunt tamen quia memoria non est intelligentia uel
uoluntas. nec intelligentia uoluntas siue amor. Quod si
hæc diligenter inspicias inuenies summe illius trinitatis
atq; unitatis uestigium & quandam imaginem quāuis im-
parem. Quicūq; enim sēpiternā & incōmutabilem natu-
rā per memoriā reminiscitur. Intuetur p̄ itelligētiā
amplectitur p̄ dilectionem: p̄fecto reperit in se ipso sum-
me trinitatis imaginem non tamen non similem: sed qua-
lemcūq; ita ut similitudine magna inueniatur dissimi-
litudo & si ūus homo mēinit intelligit & diligit nō tamē

82

memoria est nec intelligentia nec dilectio. Sed sunt hæc in eo & in una substantia non sunt accidentia in subiectis quæ possunt abesse. Sed substantialiter existunt in anima & unus homo est: qui habet hæc tria. Non ipse est hæc tria. In simplici uero natura, quæ deus est: quæ unus sit deus tres tamen persone sunt ut dictum est. & ipse deus est ille tres persone. Sed illud satis ad rem nostram est: quia tria hæc aliquo modo unum sunt. Repitur & sub aliis nominibus & alio modo in natura nostra illius summe & ineffabilis trinitatis imago. Nam mens & notitia eius: & amor tria quedam sunt: mens enim nouit se & amat se: nec amare se potest nisi etiam nouerit se. Duo quedam sunt mens & notitia eius. duo etiam sunt mens & amor eius cum se nouerit mens & se amat. Manet trinitas scilicet mens amor & notitia. & hæc tria quauis distincta inuicem sint. Vnum tamen esse dicuntur quia in aëo substantialiter existunt: & est ipsa mens quasi parens & notitia eius quasi proles eius mens enim cum se cognoscit notitiam sui gignit & est sola parens sue notitie. Tertius est amor qui de sua mente & notitia procedit dum mens cognoscens se diligit. Non enim posset se diligere nisi se cognosceret. Amat etiam placitam prolem notitiam suam & ita amor quidam complexus est: patris & proles nec minor est proles parente: cum tantam se nouerit mens quanta est: nec minor est amor patre & prole id est mente & notitia cum tantum se diligat mens quantum se nouit & quanta est. Considerat hæc rationalis homo: & uidentis tria in una essentia concurrere extendit se ad contemplationem creatoris & intelligit unitatem in trinitate & trinitatem in unitate: & unum deum colit unam esse essentiam. Vnum principium sicut & patriarchæ & prophetæ atque apostoli tradiderunt. Sed audiamus iam tandem ipsos & diuine legis ueritatem & testimonia in medium afferant

sine quibus uana ē argumētatio. Deum patrem omnes
sacræ scripturæ cōfiteantur: & dei nomen patrōitatē ad om-
nia refert. Et si filium dicimus nō possumus patrem ne-
gare. De filio adducta sunt testimōia legis: ergo & pater
ostensus est. Sicut saluator ait Philippe qui uidet me: ui-
det & patrem meum. Nunc de spiritu sancto: quod cepi-
mus p̄sequēdum est. In Genesi legimus quia spiritus do-
mini ferebatur super aquas: Quis tunc dominus? nisi de-
us fuit? & cuius spiritus nisi dei? & quo modo dei sp̄i-
tus nisi deus? Deus est quicquid dei est: nec aliud illi ad-
mistum est: incōpositus est. Simplex & purus deus. i. iob
scriptum est: spiritus domini fecit me: & spiraculū oīpo-
tentis ueritatis uiuificauit me. Dei sunt hec opera nō ho-
minis. Quis facit hominem nisi deus? Deus ē igitur spi-
ritus domini: p̄pter quod dictum est in psalmis Spiritus
domini repleuit orbem terrarū: & hoc quod continet ōnia
scientiam habet uocis. Quis impleat orbem nisi deus? q̄s
continet orbem nisi deus? Cui cælum sedes & terra scabel-
lum pedibus eius? & apud poetas: Deum nanq; ire p̄ oēs
terras tractusq; maris cælumq; p̄fūdum traditum ē. Est
ne sedes dei nisi terra: pontus & aer & cælū & uirtus p̄p-
ter quod iqt̄ Dauid. quo ibo a spiritu tuo? ostendēs non
esse locum in quo fugere possit spiritum domini qui est
ubiq; implere mundū & esse ubiq; & continere mūdum
soli deo tributum est: Deus igitur sanctus spiritus qui
hæc peragit & futura pernoſcit & p̄dicit sicut scriptū
est responsum accepit Simeon a spiritu sancto quia non
moriretur nisi uideret christum domini. non est cur de-
um negeūs qui dei efficit opera. non igitur solus pater
deus est. qui non aduersatur ratiōi trinitati p̄sonarū. i. iū-
tate diuinitatis quemadmodū sup̄ius ostensum est. Sed
iam trinitatem ipsam & sacris codicibus demonstramus

Et Moysem ante omnes audiamus. Cuius sunt hæc uerba in capite libri: quem Genesim nostri uocant. In principio creauit deus cælum & terram. Terra autem erat inanis & uachua & spiritus domini ferebatur sup aquas. Tria cõmemorat. Deum: principiu: & spiritum. in Deo patre intelligimus. in principio filium In spiritu domini spiritum sanctum & accipitur hoc in loco principium p filio sicut in psalmis de suo filio inquit deus Tecum principiu in die uirtutis tuæ i splendoribus sanctoꝝ ex utero ante lucifera genui te. Atq; ita in exordio nascentis mundi trinitas ipsa i diuinis psonis adducitur: propter quod temptas diabolus primos parentes interposito serpente & suadens ut ædant de ligno prohibito. Eritis inquit sicut dii scientes bonum & malum. quod perinde accipiendum est. ac si diceret eritis sicut diuina psonæ qbus ignotum est nihil. Et cum eiicitur Adam de paradiso Inquit dominus. Ecce adam factus est sicut unus ex nobis. Quibus nobis patre scilicet filio & spiritu sancto sed manifestius ea trinitas ostenditur: cum dicitur. faciamus hominem ad imaginem & similitudinẽ nostram: cum ait faciamus & nostram plures psonas iducit cum dicit imaginẽ vnitatem. diuinitatis ostendit nec solitarius est qui dicit faciamus. qui alieno a se loquitur qui nostram ait. Duo sunt pluralia uerba faciamus & nrã ut uideatur pater cum filio & spiritu sancto miscere sermonẽ. qui nõ uoce sed intellectu expressus est. Dixerat creauit deus celum & terram. Deus & creauit singularia sunt: quia unus est & una diuinitatis essentia. Subiungitur faciãus & nrã ut pluralitas in psonis intelligatur. Idem & psalmista cãit regius dum ait. uerbo domini cæli firmati sũt & spiritu oris eius omnis uirtus eorum: quid manifestius dici potuit! In conditione cælorum tres personæ concurrunt .

Dominus: verbū & spiritus. Dominus patrem exprimit
in uerbo filium accipimus. Spiritus is est. quē sanctum
uocamus & rursus idem propheta. ut trinitatem p̄sona
rum in diuinitate cognoscas. Ter deum puocat in bene
dictiōe Benedicat nos inquit deus: deus noster benedicat
nos deus: & metuant eum omnes fines terrā. Trina dei
confessio trinitatem exprimit p̄sonarū & eum subditur;
metuant eum vniuersi fines terrā. vnitas ap̄itur diuini
tatis. In psalmo. xliiii. multo expresse. Trinitatem minuit
cum dicit filio. Sedes tua deus in s̄culū s̄culi: & postea
subdit: Propterea unxit te deus: deus tuus idest pater: fi
lius & spiritus sanctus: & cum seq̄tur pre p̄cipibus tu
is: misterium quoq; incarnatiōis ap̄it: de quo suo loco pro
sequemur: vt Isaias in uisione sua clamātia it̄roductit Se
raphin: Sanctus sanctus sanctus dōinus deus. Ter sanc
tus ad tres p̄sonas refertur: & semel dom̄us: & semel de
us dicitur quia unus ē deus: unus est dom̄us: Et rursus
idem uates ex p̄sona christi loquitur. Et nūc dom̄us me
us misit me: & spiritus meus. dominus meus inquit. i.
pater misit me filiū: & spiritus eius qui est spiritus san
ctus. Quis hic non intelligat trinitatem: nō latuit p̄phe
ras hoc misterium. Possent alia plura huiusmodi testimo
nia ex ueteri testamēto afferri quæ trinitatem plane ostē
dunt. Planius tamē loquutus est ī euāgelio dom̄us q̄ cū
mitteret in orbem discipulos euntes inquit. Docete om
nes gentes & Baptizate eas In nomine patris & filii & spi
ritus sancti. Tris nom̄iauit p̄sonas: & in nom̄ie dixit nō
in nōinibus ut essentie unitatem in p̄sonarū trinitate mō
straret. Et Iohannes euāgelista qui de pectore domini ue
ritatem hausit In epistola sua inquit. Tres sunt qui testi
monium dant in cælo. Pater. uerbum. & spiritus sanctus
& hi tres unum sunt. Et apostolus Paulus. Misit inquit

84

spiritum filii sui in corda nostra: & alibi. Spiritus eius qui suscitauit Iesum habitat in nobis. Et iterum ex ipso inquit & per ipsum: & in ipso sunt omnia ipsi gloria. Ex ipso dicit propter patrem: per ipsum propter filium: in ipso propter spiritum sanctum. non dicit ex ipsis. aut per ipsos aut in ipsis nec addidit ipsis gloria: sed ipsi gloria inquit: ut trinitatem simul & unitatem cognosceres atque huius testimonium & auctoribus illuminata desuper christiana religio summa cum fiducia confiteretur et predicat unum deum esse: qui causa causarum principium & finis omnium rerum. Et omnis auctor creaturæ & summum bonum & nihilominus tres personas in deo recognoscit & trinitatem in unitate ueneratur. cui qui aduersatur salutis experientiam se reddit & ambulat in tenebris & ueritas non est in eo. Tu uero si sapias ex tenebris emerges ac candida luce perfusus sacratissimam trinitatem & cognoscendo coles & colendo cognosces: nec aduersaberis sacrosancto euangelio. in quo legitur Verbum caro factum est. Negat tuus legifer incarnationem uerbi. Nam cur inquit factus est deus homo: ut in ligno crucis passus: qui alio modo humanum genus reddimere poterat? Negat tua lex christi necem: & alium suo loco interfectum existiat nec deum incarnatum cognoscit neque crucifixum: neque mortuum nos utrumque predicamus quia factus est deus homo: & passus est propter salutem hominis hæc facta esse testantur. Ait enim de seipso dominus. Venit filius hominis saluare quod perierat. Constabat primi parentis errato homines omnes culpa teneri. Clausa erat paradisi porta: nec mortalibus patebat in cælum aditus. Decebat summam dei bonitatem hominem qui ceciderat reparare nec miserum esse perpetuo qui ad beatitudinem profuerandam creatus fuerat. Sed obstabat iustitia dei quæ pro peccato satisfactionem exigebat: dignus erat infinita poena qui maiestatem

offēderat infinitam: nec homo tanti erat ut infinitam
posset redimere culpam. Stabat hinc diuina iustitia ulti
onem petēs: illinc diuina bonitas miserendū esse cēsebat
Audienda fuit utraq; uox quia uniuersa uia domini mi
sericordia & ueritas. **Q**uare & si poterat deus aliter hū
ne imbecilitati consulere est enim omnipotēs hic tamen
cōueniētissimus modus fuit quem elegit ut assumpta hu
mana natura ipse poenas soluere factus ē deus homo: ut
homo fieret deus. Veritas de terra orta est: & iustitia de
cælo p̄spexit. Coniūcta est humāitas diuinitati ut accipe
ret ex plenitudine bonitatis quod suæ defectum supple
ret ifirmitatis. Fuit hic modus saluādi humani generis
diuinæ bonitati conueniēs. Satisfactū est iustitiæ simul &
misericordiæ. Satisfactum est amori & odio. Placuit hoc
diuinæ potētix quæ omnem defectū nostrum sua uirtute
supat. Placuit & sapiētix quæ nihil frustra nihil non decē
ter non conueniētissime facit: & licet necessitate absoluta
qua necessariū dicimus: sine qua aliud esse non potest in
carnatio uerbi necessaria nō fuerit: Eo tamen modo quo
necessariū accipitur id quo cōueniētius & congruentius
puenitur ad finem dicere non pudet ad repatiōem hoīs
filii dei necessariam fuisse. Ego sum deus: ego sum domi
nus & non est absq; me saluator. Ex p̄sona christi inquit
Isayas. **Q**uia non poterat homo saluare seipsū: & necessa
rium fuit ut homo fieret deus: & deus homo saluaret ho
miem: p̄pter quod pulcherrīe & ad propositū aptissīe in
quit ex nostris predecessoribus: unus in hunc modum.
De misterio diuinæ incarnationis. Suscipitur a maiesta
te humilitas. a uirtute infirmitas ab æternitate mortali
tas & ad deponendū conditionis nostræ debitum: natura
iuiolabilis naturæ est vnita passibili & deus uerus: & ho
mo uerus in unitate tēperatur. Et quod nostris remedus

85

congruebat: unus atq; idem hoīum deiq; mediator & mo-
ri ex uno & resurgere posset ex altero. Nisi enim esset ue-
rus deus non afferret remedium: nisi esset uerus homo
non præbisset exēplum intelligis quo mō conuenienter
filius dei carnem assumpserit ut deus & mortem obierit
ut homo. Si queris testimonia antique legis non negabi-
mus præsto sunt. Ecce iquit Isayas: Virgo concipiet & pa-
riet filium & uocabitur nomen eius Emanuel quod iter-
petratur nobiscū deus. Quo mō nobiscū deus nisi quia
uerbum caro factū est & hītabit in nobis. Et itez eiisdē
pphetæ uerba sunt. Puer natus est nobis cuius Impium
super humerū eius & uocabitur nomē eius admirabilis
consiliarius deus fortis pater futuri seculi. Princeps pa-
cis. An non hic misterium incarnatiōis plane ostenditur
& quæ tunc futura erant tanq̄ præterita manifestātur?
Puer inquit natus est nobis quia natus est nobis in hu-
mana paruitate: & datus est filius quēadmodum Iohan-
nes ait: quia sic dilexit deus mundū ut filium suū daret
vnigenitū. Datus est christus: ex diuinitate: natus ex uir-
gine: cuius impium super humerū eius. Quid est impiū
christi nisi lignū crucis in quo pependit? Cruce domūs
mundum uicit. Aereas potestates debellauit: & subacto
triumphatoque diabolo regnum suum potenter intra-
uit. Oportuit enim christum pati & sic intrare in glori-
am suam. vt inquit ipse in euangelio Luce. Impium igi-
tur sup humerum eius fuit: quia crucem suis gestauit
humeris quīis eo fatigato Simeō cireneus auxiliatus sit
eam tollere. Dicitur admirabilis ppter signa & pdigia
quæ fecit. lumē cecis auditum surdis: claudis ambulatio-
nem: debilibus fortitudinem: & mortuis uitam restituēs
Consiliarius pp euāgelica consilia appellatur. que adiecit
antiquæ legi. Deus asseritur ne putares purū hominem

natum: Nam deus humanæ naturæ coniūctus est fortis
quia spoliavit infernū & portas æreas cōfregit & uectes
ferreos dissipauit pater futuri sæculi quia cælum aperu-
it electis & regnum homini preparauit æternū Post hanc
uitam in cælesti iherusalem princeps pacis quia nato chri-
sto clausum est apud romanos templum iam & mira pax
exorta est: & gloria in excelsis deo cantauerūt angeli & in
terra pax hominibus bone uoluntatis. Ostendit & alio loco
idem Isaias incarnationem uerbi dicens. Domus enim iu-
dex noster: domus legifer noster: domus rex noster: ipse
ueniet & saluabit nos. Quod pinde accipiendum ē ac si di-
cat accipiet carnem: accipiet mortē pro nobis subibit. Et
rursus uere tu es absconditus deus israel saluator: abscon-
ditus inquit quia in carne latuit: saluator israel quia sua
morte nostram mortem redemit & ne putes esse tēpora-
lem salutem saluationis genus addidit Israel inquit salua-
tus est in domino. i. uirtute domini: & subdit salute æter-
na quam consecuti sunt omnes qui ex Israel christo cre-
diderunt aptissimū est testimoniū Isaie: Sed audi hierēi-
am: sua hæc sunt uerba: Ecce ueniūt dies dicit dominus
& suscitabo germen iustum ex semine Dauid & regnabit
rex & sapiens erit & faciet iudicium: & ī diebus illis salua-
bitur iuda & habitabit israel confidēter. Et hoc est nomē
quod uocabūt eum deus iustus uel dominus. Considera
uerba et attēde misteria. Suscitabo inquit germē iustum
idest christū sanctū & iustum ex semine dauid secūdū car-
nem quia ex prosapia regia & de sanguine dauid Maria
mater domini nata est: & regnabit rex. Quo modo regna-
bit? Sane quēadmodū ipse apud matheum in euāgelio di-
cit. Data est mihi omnis potestas in cælo & ī terra quod
est regem esse. Et sapiens erit: ait sapientia scilicet creata
quæ hominis est & increata quæ dei est & quæ fuit ante

secula & faciet iudicium discretionis scilicet & discussiōis
 nunc discretiōis dum elegit ex mortalibus quos uult &
 alios suo arbitrio dimittit & ī fine seculi discussiōis quā
 do reddet unicuiq; secundū opera sua. In diebus illis sal
 uabitur Iuda. i. quicūq; crediderint & baptizati fuerint
 salui erunt. & habitabit israel confidēter in statu scilicet
 ecclesiæ triūphantis Et hoc est nomen quod uocabūt eū
 Deus iustus. & scias christus ex semine dauid natus. Nō
 solum homo: sed etiam deus est: neq; alteri q̄ christo hęc
 uerba conuēire possunt. Accedat & alius ppheta. Baruth
 nomie: quid ille ait: Hic est iquit deus noster & non existi
 mabitur alius aduersus eum: hic adīuenit omnem uiam
 disciplinæ & tradidit illam iacob puero suo & israel dilec
 to suo. Post hęc in terris uisus est: & cum homibus con
 uersatus est. Docent hęc omnia icarnatiōem uerbi & ho
 minem factum dei filium māifestāt. Nunc de morte au
 di & eos cum contempto qui christum uolunt esse transla
 tum & nundum mortuū: sed icredibili dementia. Circha
 diem suppremi iudicii cum omnibus angelis īterficiēdū
 putant. O nephādā audaciam & stultitiam alias inaudi
 tam. Dimittimus angelos quorū substātia icorporea est:
 & imortalis christū interfectum negant: & aiunt interfi
 ciendum. At Dauid ex persona christi quæ nō rapui: tūc
 inquit exsoluebam quia non peccauit & pœnas dedit & p
 alieno delicto mortē subiit quod māifestius Isaias ostēdit
 dicens. vere lāgores nostros ipse tulit: & dolores nostros
 ipse portauit. Ipse uulneratus ē ppter iniq̄tates nostras
 Attritus est propter scelera nostra. Disciplina pacis nostræ
 super eum & liuore eius sanati sumus. Omnes enim nos
 quasi oues errauimus & unus q̄sq; in uia sua declinauit
 & deus posuit super eum iniquitatem idest penam pini
 quitatibus omnibus expiandis oīum nostrū & subditur.

Oblatus est quia ipse uoluit & non aperuit os suū: & paulo post tradidit in mortem animā suā: & cum sceleratis deputatus est. Ipse multoꝝ peccata tulit: & pro trāsgressoribus rogauit. Si uidisset ppheta passionem christi uix potuisset aptius loqui. Nec Yereias tacuit domini tormenta qui eum ex ligno crucis ita loquētē inducit. O uos omnes qui trāsitis p uiam attendite & uidete: Si dolor ē sicut meus & ipse saluator de se ait. Ecce ascēdimus Yerosolimam & filius hominis tradetur principibus sacerdotū & scribis & cōdemnabūt eum morte: & tradent eum gentibus ad illudendū & flagellādū & crucifigēdū & tertia die resurget: & iteꝝ alibi. sicut Moyse exaltauit serpētem in deserto ita exaltari oportet filium hoīs. ut omīs qui credit in eum non pereat sed habeat uitam æternam & ne de morte dubites. Scribit euangelista. cū accepisset yhesus acetum dixit: Consumatum est. & inclinato capite tradidit spiritū. ppheteꝝ christum moritūꝝ & a mortuis resurrecturum predixerunt euangelista & obuisse ī cruce & resurrexisse tertia die affirmant. Certa res est: & nihil ambiguitatis habet. ueritati omīa consonant. Resurrexit dominus. Ascendit in cælum & uenturus est iteꝝ ut faciat iudicium in fine sæculi. Tua lex hæc nō recipit quia nō sapit de christo quæ sapere oportet. Cuius alteꝝ aduentū non solum euangelium: sed antiqui etiā uates ostendūt sicut paulo ante de Iheremia diximus. Contestis eius est Daniel dicēs. Ecce in nubibus cæli quasi filius hoīs ueniebat & usq; ad antiquum dieꝝ pueit. & sequitur & dedit potatem & honorem & regnum & omnes populi tribus & linguæ seruient ei. quibus in uerbis uiri doctores iudicium christi facile inueniunt in fine mundi. Et ipse christus de ipso loquitur. Dico uobis qui secuti estis in regeneratione cum sederet filius hoīs in sede maiestatis suæ

87

sedebitis. & uos iudicantes duodecim tribus israel. Et in actibus apostolorum legimus: constitutum esse christum a deo patre uiuorum & mortuorum iudicem. Hæc nos de deo sentimus: hæc firmiter credimus: hæc salubriter predicamus æternam uitam promittentes omnibus qui christo credunt & in trinitatis nomine baptizati opera faciunt euangelio digna. Queris que sit ista uita æterna. Quid illic agat homo: qua uoluptate letetur: quo modo beatitudinem assequatur. Respondemus cum euangelio Iohannis. Hæc est uita æterna ut cognoscat te uerum deum: & quem misisti Iesum christum: summa tibi felicitas erit uidere deum in sua natura & eius profui bonitate. Gaudia nostre mentis erunt hæc satiabimus: hæc implebimus: huic summa felicitas erit hæc deo & deum cognoscere: Videmus enim nunc per speculum in enigmate ut ait apostolus. Tunc facie ad faciem & in iubilo teste Iob. In facie domini uidebimus lumen & satiabuntur. Cum apparuerit gloria eius & erimus sibi similes sicut ait Iohannes. Nec oculus uidit inquit Iſayas: nec auris audiuit: nec in cor hominis ascendit quæ promissit dominus diligentibus se. Et apostolus non esse condignas passionibus huius sæculi dicit ad futuram gloriam quæ reuelabitur in nobis. Tuæ lex in altera uita flumina lactis & melis & uini promittit & cibaria delicata & uxores multas & concubinas & virginum coitus & angelorum in turpibus obsequiis ministeria: & quicquid caro deposcit bonis hæc paradus & asini potius quam hominis est. Nam quis mortalis est hominis habens faciem qui per omnem uitam suam corpori seruiat. Quis non aliquando in mentis secessum abiit? Quis non pascit intellectum aliquando & a sensibus specularando recedit? At non est honoris & gloriæ uoluptas. Multo iocundior & diuturnior quam uentris. An non dulcior est bene acte uite laus quam cibus ipse uel potus? Bibit

sapiens atq; ædit ut uiuat. Tua lex ideo appetendâ hōini existimat uitam ut edat & bibat. Sicut in hoc seculo car-
neus fuit legifer tuus ita & in futuro carni studendum
putauit. Quod neq; gētiles philosophi preter paucos ad-
misisset inter quos summa fuit de superno loco disensio
Alii idoloris priuatione felicitatem posuerunt. ut Diodo-
rus. Alii in dolentia. ut hyeronius. alii in honestate cū uo-
luptate coniūcta: ut Calipho & Dinomachus. Alii in scien-
tia ut Herilis. alii ī sola uirtute atq; honestate: ut Zeno
& stoyci: alii in bonis animi & corporis & fortunæ ut Ari-
stoteles & piparetici. Soli Aristipus & Epicurus: & eorū
scola summum bōum in uoluptate locarunt. Atq; iis tua
lex cōformis ē qui fex omnium philosophorū cernū fuere
& fetidum. Nec tamen illi in eo errore fuerūt ut hanc fe-
licitatē in altero sæculo expectarēt qbus futuræ uitæ spes
nulla fuit mortalem aīam existimātibus. Nostri philoso-
phi summum bonum neq; in terra neq; in sensu: sed ī cæ-
lo & in deo quærēdum cēsēt: & eo satiandâ & natura ita
instituit nos ut cælum aspiciētes eo uotis ut omnibus as-
piremus sicut est illud poeticū. Os homiū sublime de-
dit: cælumq; uidere: Iussit & erectos ad sidera tollere vul-
tus: Quis nescit finem his præstare quæ ad finem sunt.
Omnia hæc corporea oblectamēta eo repta sunt ut speci-
es homiū conseruari & in suum finem qui est deus ad-
duci posset. Quis aut ederet aut biberet: aut pro creādis
liberis operam daret: nisi esset: ī his aliqua delectatio! At
hæc non est finis hominis. qui ad deum factus est & nisi
ad deum ueniat nunq̄ q̄scit: nec p̄ carnales delectatiōes
ad deum factus ē: nec p̄ carnales delectatiōes ad deū ipsū
puēitur: Sed quāto iis magis immersus est homo: tanto
est ab ipso deo remotior: Qui alioquin eo beator existit
quanto angelicæ diuinæque naturæ magis ac ma-

88
gis adheret: nec curat carnalia desideria qui bonis fru-
itur spiritualibus sicut ignis & aqua simul esse non pos-
sunt: sic deliciae carnalibus spirituales non cohererent. Trabunt
ille ad se humanam naturam & totam in se rapiunt: nec sen-
tire sinunt quae caro appetit. Gustato spiritu desipit omnis
caro: ut inquit unus ex nostris. Tua lex in paradiso uolup-
tates admittit: quas nec Solon nec Ligurgus admisisset in
terra. Quot fetiditates de cibo & potu & aliis uoluptatibus
oriuntur: quas in paradiso nefas fuit nominare: aut gigni-
rentur sine fine homines & implerent omnia nunquam moritu-
ri: aut frustra esset promixtio maris & feminae sine fructu.
Quae etiam in hoc mundo damnatur. Dicis ergo quid sa-
minis opus est si non est coitus. Dicimus & nos quod opus
est coitu si non est generatio: propter uoluptatem dicis.
At haec feda uoluptas est. et indigna quae paradisu in gredi-
atur. Nam quo modo illic promissa esset haec turpitudine quae
hic tanquam obscena prohibetur: & tantum propter sobolem
aut euitandi maioris mali causa promittitur. Hypocrates
diuina uir scientia uenereum coitum partem esse quadam
morbi terreni existimabat quae nostri comitialis dixerunt.
Quid igitur: habens aliquid humani pudoris ut uerbis
cuiusdam gentilis utamur uoluptatibus istis duabus coeundi
& comedendi quae homini cum suae & asino communes sunt. gratuletur
Non sunt haec quae pia mens in caelo requirat. Dicis itaque
non erit plena felicitas in paradiso. Si aliquod defuerit ob-
lectamenti genus. Ergo ut existimas cum uariis rebus oblec-
tentur homines. Saltatione piscatione: uenatione: Ludo.
Lucro. catu. cibo. potu. ueneri. & aliis quam pluribus eadem
omnia in paradiso. tua requires & cum uirgilio dicis: Quae
gratia currum armorumque fuit uiuis cura iterum pascere
equos eadem sequitur tellure repostos Vana haec prophetia
est quam nulla unquam ciuitas bene instituta recepit: Nos ut

diximus mentis gaudia & spirituales delicias querimus. Beatitudo nostra quam expectāus in altera uita: est ipsa dei uisio qua nihil obtabilius inueniri potest. Videbit. n. beatus anīus & quæ sunt in cælo: & quæ sunt sub cælo qd erit quod eius aspectum fugiat. qui uidebit uidentem oīa Quæ nunc uidetur obscura de deo: de trinitate: de incarnatione uerbi de p̄cessionē sancti spiritus: de sacramentis ecclesiæ. de cæteris archanis: tunc apta erunt & māifesta nullum deerit oblectamētū: nihil requireret ultra plenus a nimus. Nam quid pleno opus est: nihil illi deest qui nihil cupit. Desideria nra implebit optimus ac maxīus deus in quo omnia bona insunt. nec ullum cupiditatibus nostris relinquēt locum. Erit deus omnia in omnibus q sine fine uidebitur: qui sine fine amabitur: sine fatigatiōe laudabitur: quæ lingua dicere: vel quis intellectus capere sufficit illius supne ciuitatis quāta sint gaudia: angelorū choris nitere cum beatissimis spiritibus gloriæ cōditoris assistere presentem dei vultum cernere in circūscriptū Lumen uidere: nullo metu mortis affici icorruptiōis p̄petue munere letari: neq; beatitudo humani corporis illic in æpulis erit aut in uino: aut in coitu. Ex redūdantia beatitudinis animæ gloriabitur corpus & similitudinē eius iduet: fulgebit tanq̄ sol in cōspectu dei: tēuitati eius nulla resistet materia Leuitas & agilitas infinita spatia & in ictu oculi p̄meabit: Nihil erit quod amplius ledi possit Inuolabile erit & impossibile more animæ & ita totus homo exultabit & dicet cum p̄pheta: Cor meum & caro mea exultauerunt in deum uiuum nec frustra erit differētia sexuū aut arctus aliqui supfluēt: Resurgent viri & feminae integris membris & non solū in sp̄tiem: sed in ipso idiuiduo humanæ naturæ perfectio reintegrabitur: nec tamen aīa es opationes aderunt nec cōmistiō maris & feminae quia

89

cessabit causa ppter quam fuerat introducta: Erit enim complexa multitudo hominū a deo p̄finita nec erit ullus carnalis appetitus: nec pulsabit temptatio inimici: non parabit insidius locus cum puentū fuerit ad triūphum. Pax ibi cōcussa & quies & sūma concordia uigebit. Vides iter tuam & nostram beatitudiē quantum interest: Nostra felicitas nobiliori hominis parti idest animæ respōdet. Tua uiliori quod est corpus: nostra mentalis est. Tua carnalis nostra fulgens & nitida tua obscura & fætida: nostra cū angelis & cōmunis deo ipso ē. Tua cum suis & aliis peccatoribus: nostram docti omnes philosophi laudant: tuam uituperant: nra cælo digna est. Tua etiā terra comprehenditur. Sed dices in sacris etiam codicibus coīa repiri quæ futura uidentur. In cælesti yerusalem. potu ciboq; plena Inquit enim ysaias faciet deus exercitū omnibus populis In monte hoc conuiuū pingue. Et in sapia legimus. Misuit uinum & posuit mensam. Et itez uenite & comedite panem meū & bibite uinum quod misit uobis. Et i ecclesiastico cibauit illū deus pane uitæ & intellectus & aqua sapientiæ potauit illum. & dōinus apud lucam. Ego inquit dispono uobis sicut disposuit mibi pater meus. ut comedatis & bibatis sup mensam meā in regno meo. Omnia hæc & his similia spūalem habent intelligentiam quia de mensa ipsa sapientiæ: non corporalis uel cibus uel potus assumitur: sed mentalis qui suauissimus est: & mundissimus & hic est quē nos expectāus in futuro seculo. Tanto est igitur dignior nra felicitas quanto nobilior & diuine beatitudini p̄p̄inquitior. Sed attingamus nonnullas alias tuæ legis ineptias quæ tum sacris litteris aduersantur. tū philosophicas rationes excludunt. Dicit legifer tuus. q̄ tetigit eum deus manu sua inter humeros & usq; ad medullam dorsi eius penetrauit frigus quod perinde est. ac si

corporeum eum esse affirmet quia tactus non est nisi p
corpus. Nos incorporeū dicimus deum. Ait enim Isaias
ex ore dei. Cælum & terram ego impleo: quod non posset
fieri sicut si corporeus esset. Et ppter ea dicit ī psalmus da
uid Spiritus domini repleuit orbem terrarū. Spiritus in
quit domini non corpus domini: & Iohānes in euāgelio
spiritus est deus Philosophi deum purum actum esse di
cunt principiū omnium rerū: creaturæ omnino simplicis
& æterne. Quod si corporeus esset de⁹ nihil horū ei posset
attribui. Esset enim cōpositus aut ex elemētis aut ex alia
materia & posterior suis partibus: neq; simplex neq; pu
rus: neq; origo rerū: & naturas haberet se ipso excellentio
res Angelos scilicet. Nobiliora enim sunt spiritualia quā
corporea quod ē opīari absurdū ne dicamus asserere nec
simul stare potest ut causa causarū sit deus: vt philosophi
uolunt: & recte uolunt ut cōpositus iūeiat. Esset enim
ab alio cōpositus & illum nos potius dicerēus deum qui
cōposuisset. Non est corporeus deus quia cōpositus non ē
nec mouetur quī in sacris litteris & caput & manus &
pedes & oculi & digiti & cor & uterus & huiusmōi attri
buantur deo. Utitur enim spiritus sanctus qui loquitur
in scripturis uocabulis quæ sunt in usu p similitudinem
quādā sicut dicit Ezechiel ex psona dei. Ego uisionē mul
tiplicauī eis: & in manibus pphetarū assimilatus sum eis.
Est enim naturale homini p sensibilia ad itelligibilia per
uenire & omnis nostra cognitio a sensu capit exordium.
Atq; idcirco spiritualia nobis in sacris codicibus sub me
thaphora corporaliū exhibētur. Atq; ita fit ut etiā rudes
aliquid capiant qui alioqn essent diuinæ sapientiæ minus
ydoei auditores. Dicit præterea tuus mahumethes oīum
peccatorū causam esse deum: exclamās his uerbis utitur.
O deus qbus uis bonam; qbus uis malam uiam prebes

90

Nos mortale peccatū aduersatiōem quādam esse dicimus ab ultimo fine: nec possibile cēsemus deum qui ultīus finis est uolūtate cuiuspiā euertere: esset enim sibi cōtrarius. Et si deus oīa diligit quæcūq; facit: ut est illud sapientia Diligis oīa quæ sūt & nihil odisti eorū quæ fecisti quo modo cōsētaneū est ut peccati causa sit ipse deus. Cui dicit in psalmis Dauid. odisti omnes qui opantur iniquitatē & in ecclesiastico legimus. Omne extremū erroris odit deus. Contraria sunt amor & odium: audi ulterius itollemabilem tuæ legis errorē. Si uobis inquit aduersa incūbūt incubuerunt & cæteris: Sunt enim isti dies casus & fortunæ: & cæteris sunt isti dies & casus & fortunæ. Negat diuinam puidētiam curare mortalia. Nos de diuina sapientia dicimus qui attingit a fine usq; ad finem fortiter & disponit oīa suauiter: Nec sūmæ dei bonitati conuenit ea negligere quæ creauit: ppter quod iquit apud Matheum dōinus. Omnes capili capitis uestri numerati sunt. Addit mahumerthes āgelos creatos ex flama ignis & peccare & merituos esse. Nos cum ppheta dicimus. Quod deus scit angelos suos spiritus & creauit eos ex nihilo & philosophos nobiscum sentiētes habēus qui omnes angelos quos intelligētiās uocāt incorporeos esse dixerūt nec peccatum in angelis repiri posse censemus qui deum in essentia uidentem oīa uidēt & omnia intelligūt ad pfectiōnem necessaria: nec ē in eis ignorātia peccati nostri nec subiectam corruptioni naturā angelicam arbitramur. In qua non est materia quæ separari posset a forma: sed ab ipsa forma per se subsistit icorruptibilis & immortalis. Origenis præclari & excellentis ingenii uiri: sicut multa extant præclarissima opera sua. Ita & nōnulli errores punitiosissimi repiūtur: inter quos ille est unus quæ demōes per dei misericordiam liberandos esse aliquando a penis

asseruit. Hunc assecutus est mahūerbes qui saluādos per
Alchoranū malos angelos affirmat. Nos cū Yfaya de om
nibus damnatis siue hoibus siue angelis vnā sententiā
habemus: quod vermis eorū nō morietur & ignis eorū nō
extinguetur. Et saluator in euāgelio damnātis in ultimo
iudicio ignem aternū reppmittit diabolo & angelis eius
preparatum. Quid quod tuus legifer animam humanā
portionē esse asserit aīmae dei sicut nōnulli philosophi pa
rum periti tradiderūt: & manichei secuti sunt. Nos hūa
nam animam ad imaginē & similitudinē dei factam dici
mus sicut scriptū est in Genesi. Faciāus homiēm ad ima
ginem & similitudinē nostrā quod de anima dictum non
de corpore. Quod si anima hominis portio esset dei: esset
utiq; deus nec esset homo nō de⁹ quod dicere stultissimū
est. cum māifestum sit. Labi hominis animam a bonitate
in malitiam: a ueritate in merorem: a gaudio in tristitiam
a spe in desperatiōem quod a dei substantia pœnitus alie
num: nec illud uerū est quod in uestra lege traditur ani
mas hominū ex una productas esse omnes. Asserūt enim
philosophi ab extrinſico esse homini intellectum. et quod
in nato sit spiritus uitæ iussu dei. Et Theologi rationales
animas omnes ex nihilo creatas esse dicunt. Et Adam cū
factam uidisset fœminam. hoc os inquit de ossibus & caro
de carne mea. non dixit anima de anima. Et propheta in
psalmis canit. Qui finxit sigillatim corda eorū. Ponitur
enim cor pro anima Quia sedes eius in eo est & deus sibi
animarum productionem reseruauit propter earū digni
tatem qui per Ysaiam ait. Omnem flatum ego feci: quod
de flatu spiritali qui est rationalis anima. Præterimus q̄
celum ex fummo factum dicitis. Quod si uerū esset cor
ruptioni subiaceret. Præterimus q̄ solem & lunā equales
ab initio uirtutis & luminis: tuus ppheta testatur. Nos

91
dicimus cælum ex nihilo creatū & duo luminaria magna
fecisse deum: ab initio luminare maius ut preesset diei: &
luminare minus ut preesset nocti. Ad illud trāsimus quod
in uestra lege dulcissimū & saluberrimū esse putabo vxores
multas ducere: quod si deo placuisset: creato hōini ab
initio non unam tantum sociam prebuisset: sed plurimas
Nec dixit deus reliquet homo patrem & matrem & adhe-
rebit vxoribus suis: sed vxori sue dixit. Nec amicitia iter
uirum & vxorem esse potest uera ubi non est equalitas.
Cum vir pluribus misceatur Mulier tantum uni adbere
at & ei cuius ē. In alias plures distractus amor. nec ppea
nūerus hōinum augetur quia plures uni nubant foemie
Nam totidem uiri priuati cōiugio sine prole decedunt: &
presertim cum mulieres numero pauciores existāt. Iniq̄
insup res uidetur & naturali aduersa libertati: vnus vr-
bis ciuium alios multiplici matrimōio uti. Alios in solitu-
dine degere: nec ppterea laudāda consuetudo q̄ i ueteri
lege. Plerosq; sanctos uiros pluribus uxoribus fuisse con-
iunctos legimus: quia non id ex lege aut uoluptate fece-
runt: Sed diuina quadam dispēsatiōe & ad sobolem pcre-
andā quæ cresceret in cultu dei. Tacemus quod de diuor-
tio pmittitur apud uos contra legem euāgelicam: & de a-
dulterio & fornicatiōe & aliis sceleribus quæ luit āntiqua
lex detestetur: & noua prorsus abhomiētur. Apud uos ta-
men concessa uidētur. Non est q̄ omnia tuæ legis errata
pcurrāus: quando neq; nobis scribendi neq; tibi legendi
satis est oculi: & tu ipse pro tuo igēio multa itelligis adeo
stulta esse ut nulla possint ratione deffendi. Tota de deo
questio est: huc oīa referūtur. Totū i eo cōsistit: ut Cristū
Ihesum esse deum credāus. Quo concesso necesse est eius
legi obedire: & eius uerbis obedire: quoniā uerax ē & mē-
tiri nō potest. In eius lege trinitatē de qua supra dixi

in vnitate diuinitatis cōperius & incarnationem uerbi &
p̄cessionē spiritus sancti & reliqua omnia quæ retulius
usq; ad extremū iudiciū. Quod autem christus deus sit
iam supra ostensum est ex ueteri lege atq; p̄phetis: Licet
autem ex tua lege quæ p̄phetā & sanctum uirum fuisse
Christum asserit. Si propheta & factus ergo uerax: si ue
rax & deus. Nam deum seipsum testatus est: dicens. Ego
& pater unum sumus & qui uidet me uidet & patrem: &
creditis in deum & in me credite: in alia multa per quæ
huiusmōi diuinitas christi colligitur: & equa cum patre
& spiritu s̄cto maiestas. Bene est igitur ut legem nostrā
amplectaris quæ uerax est & salutaris a deo data: & tuā
reliquas in qua non est ueritas neq; salus. Homo illam ī
tullit peccatis & ignorātia plenus. Intellexisti quanta ad
duxius ex ueteri lege testionia: quibus deus & homo osten
dit christus iesus. & p̄ nr̄a salute supplicio crucis affectus
Audiuisti sacrosancti euāgelii attestaciones: & ipsius chri
sti uoces quem tua lex sanctū habet. Quid igitur obstat
baptismo? quis p̄hibet aquam? Quid moraris? Ingrede
re iam tandem salutis iter cum preexcellētibus uiris &
magnis Impatoribus ad æternā salutem sub christo pue
nies. Diximus de Constātino seniore: & de Philippo q̄ rē
publicam tenētes in Christum credidere. Post Constāti
num creati Cæsares idem iter sequuti sunt: & in fide nr̄a
dormierūt: Excepto Iuliano apostata qui ex mōaco Cæsar
factus trāsiiuit ad idola quæ uitam lassiuorē p̄mittebāt.
Sed ille in bello Partico penas dedit: & sagitta cōfossus in
incertum missa coactus est cadens dicere uicisti gallilee
sic enim per contumeliam uocabant Christum: fuerūt &
alii scismatici & heretici qui cæsi christiano cēsebant noīe
non tamen recte icesserūt: uia christiāi nullo polluti erro
re inuenti sunt. Iouiniāus Gratiāus. Iustiniāus. Valētiū.

92

Iustinus. duo Theodosii. Archadius. Honorius. Carulus magnus Ludouicus & plures franci. Ex theutonicis tres Ottones. Henrici. Aliquot & non pauci sub alijs nominibus. Preterius alios reges fama claros: qui uel in gallia uel in hispania: uel in ungaria: uel in alijs prouincijs christianis sacris iniciati fuerunt & in domino mortui ad uitam creduntur migrasse. Cum his non est cur te pudeat christi iugum subire & sub eo regnare: per quem reges regnant & legum conditores iusta decernunt. Multos iuuenes reges qui te collentem christum honorabunt. Et si enim aliquando horrebant reges christi nomen & propter ydola christianos persequerentur. Postea tamen propter christum idola deleuerunt. Honestam hanc societatem est cum qua te uocamus in uiam ueritatis & pacis. Illa nihil dignitatis habet cum qua tua lex in deum rapit. Nam praeter Othumanam familiam de qua natus es. & illustres progenitores tuos. Quis est qui inter Saracenos magnopere laudari queat? Celebratur Saladinus quidam & aliqui pauci nomen habent qui res memoriam dignas gessere. At christianorum excellentissima nomina omnes historias impleuerunt. non sunt in Syria & in Egypto. & in asia. Gotofredus: Balduinus Boeniudus: Tancredus Conradus Philipus: & alii admodum multi qui ab extremis galliarum & germaniae finibus cum ingentibus copiis Ierosolimam peruenire: iterque sibi per medios hostes ferro parauerunt. Hos tibi comites damus cum his te christo uigere cupimus. Honestiores huiusmodi socii sunt quam Egyptii efemiati aut inbelles arabes. Tuam origo sicut accepimus Scythica est iter Scythas milites fuisse uiros in armis claros memorie traditur. Qui uectigalem asiam pluribus seculis tenuerunt. Et egyptios ultra paludes eiecerunt. non sunt comparandi aut egyptum: aut arabes scythico generi: Non est forti & ignaui equa societas: seruitus est quando eorum legi subiectus

est quæ utinam lex esset & non deceptio ac præstigiū: Con-
formior tibi cum christiāis societas erit. Fortibus uiris
facile amitantur fortes: virtus uirtuti placet. Pulchra &
stabilia sunt inter equales cōsortia: si eadem religio: idēq;
dei cultus. Age igitur accipe christiāos socios: accipe fidē
& baptissimum quod te faciet in terris magnum quoad
uixeris: & post obitum ī cælo beatum reddet. Audisti pro-
missa euangelica & quo modo cūcta quæ diximus ueteri
legis auctoritate p̄bantur: sed times ne te decipiāus. Re-
cordaris tui legis latoris qui asserit legem & p̄phetas a
iudeis: Euangeliū a christianis esse corruptū tantum de
ueritate: & noui testamēti uel ueteris remansisse quantū
in alchorano cōtinetur. Exploratum id forsītā arbitraris
& uerū esse atq; idcirco testimonus non adhibes fidē nr̄is
nec baptizari audes aut in christum credere. Utinā tam
bonus fuisset tu⁹ legifer q̄ callidus tam uerax q̄ uersut⁹:
tam iustus q̄ iniquus. Tota est artificiosa & fraudolenta
lex eius. Nam qui diuinū sibi abesse auxilium nō ignora-
bat ad humanas confugit astutias. Cupiebat legē ædere
quæ sibi nomē daret famamq; etiā per flagitia exoptabat
ut herostratus ille qui dianæ ephesiæ templū incendit &
aiaduertēs antiquā & nouam legem q̄q̄ honesta esset: du-
ram tamē uulgo uideri & seruatu difficilem suā ipse edi-
dit: quæ uoluptatem humano generi amicā p̄mitteret: sic
enim facile posse fieri existimauit ut innumerabiles popu-
li in suas traditiōes concederent. Nam gentiles q̄uis laxi-
ori lege tenerent q̄ christiani continētiam: tamē & mode-
stiam & frugalitatē cōmendabant & philosophis ausculta-
bant. uirtutibus amatoribus neq; sinebāt suos ciues cor-
rumpi uiciis aut uoluptate marcescere. Creuit igitur sec-
ta sarracenoꝝ licentia uitioꝝ. Placuit uxores ducere quot
mallēt easdemq; dimittere cū displicere cepissent. habere

93

concupinas complures: & i omne libidinis genus posse p
uolui. Et si enim aliqua ieiunia præcipiuntur: ad etiam ad
irritadã uoluptatẽ factũ est. Nam saraceni die ieiunan
tes: nocte q̄ longa est æpuelatur & bibunt. Nec aliam ob
causam uini usus interdictus est: nisi quia noceret in ar
denti terra qualis est arabia: & maior est uoluptas in fri
gidis poculis: hoc ergo unum mahumetis inuentũ est: vt
legem p̄pagaret suam: ea precipiẽs quæ grata essent au
ditoribus: & maxie plebibus quæ iumẽtis similes existãt
Nec fefellit eũ opinio i hac parte. Placuit noua lex & bre
ui tempore ita coaluit ut multis populis gentibus ac lin
guis reciperetur. Cuius fundamẽta in uoluptate iacta fu
erunt. Vex̄ sicut agricola non inprudẽs postq̄ uineã plã
tauit fossam circumducit & sepẽ ne destruat a feris. Ita &
mahumetes suam legẽ conseruare ac munire statuit. Ani
maduertit homo sagax duobus modis suum dogma. con
uelli posse atq; confudi auctoritate scilicet & ratioẽ. Atq;
aduersus hæc duo quæ poterant iuẽri remedia nõ negle
xit auctoritati opposuit quod pauloante retulimus atiq;
scilicet & nouam legem deprauatam esse: nec quicq; ueri
restare nisi quod Alchoranus haberet. Rationi arma obie
cit iubens ne quispiam de sua lege disputaret ne ue ratio
nem quereret in eum qui contra niteretur ferro iudican
dum esse: atque huiusmõĩ vallo ueterator suam legem
communuit. Sed non est hic adamantinus murus neq;
ferreus: neque ex uiuo lapide: fragilis materia est. Cre
ta & luto munita domus facile expugnabit: neq; resistet
tellis nostris: facile ruunt edificia in arena fundata. Ag
grediamur hæc tue legis mũimenta. Corruptionẽ impri
mis sacrarum litterarum obiicitis. Hoc ei p̄badũ fuerat
qui asserit. Nobis satis erat negare factum: iubet tecum
aliter agere & aptam tuæ legis latoris calũniã ostendere

Lex iudaica quam moyses & pphetæ tradiderunt anteq̄
mahumetes nasceretur pluribus seculis scripta fuit &
multis in locis promulgata & ī alienas translata linguas
nec fuit unus interpres. Set plurimi rogante Ptholomeo
philadelpho septuaginta presbiteri legem īterpetrati sūt
& consona dixerūt. Aquila etiam & Theodotion & Sima
chus & alii uetus testamētum traduxerūt. Facta est anti
qua lex græca & latina multis ætatibus anteq̄ tua pmul
garetur. Implete sunt omnes scripture moysaica & alioꝝ
pphetay traditiōe. Alesandriæ Romæ. athenis Carthagiæ
Siraculis. Toleti. Lugduni: & in omnibus locis quæ in ſi
gnia essent siue apud græcos siue apud latinos uetus tes
tamētum ex hebraica ueritate traductū: & habebatur &
publice legebatur. Quis ille iudeus tam potens fuit qui
corrumpe legem ubiq; gentium potuit? Nondum natus
erat causa corrupendæ legis cum nulla esset cum christia
nis nūdum natis de lege cōtentio: nec alios oportebat le
gi aliquid detrabere qui legem non acceperāt. non ppter
se qui talem acceperant & laudant. Si quæ corruptio inter
uenit in ea potuit īteruenire quæ apud hebreos remāsit
non in ea quæ inter latinos & græcos uulgata est: & per
infinitas diffusa prouitias quanq̄ nec iudaica corrupta
est quæ usq; in hanc diem cū græca & latina traductione
cōcordat. Difficillima ac pene impossibilis fuisset corrup
tio in tot manibus. Mahumeti Leue fuit unum codicem
corrumperere & illum tanq̄ ueꝝ his tradere qui sibi abini
tio crediderūt. Quod si multi sunt hodie apud uos codi
ces vnus continentie: non tamē idcirco ueritas in eis est
ab uno eim qui falsus erat emanantes omnes falsitatem.
continēt quia non defluūt ex amaro fonte dulces riuulli
Querimus ex te magne pnceps si te iudice duo rationū
codices afferantur. quorum alter ex altero transcriptus

94

existat: Vt in eo de quo facta est transcriptio Semprōius mille debere talenta scriptus est. in exemplari duo milia. cui potius fidem dabis nonne exemplo q̄ exemplato: hebrei parentes atiquæ legis existūt: & apud eos exempla legis habentur: apud alios exemplaria. Rursus ex te querimus. Quattuor iueniuntur rationū libri apud quattuor negotiatores. Seium. Gaium. Ticiū. & Semproniu. In eo quem Sempronius producit creditor ipse Lucii in centū talentis scriptus inuenitur i alius debitor. Cui credes? quid respondebis: an non tres libros uni preferes: certe non dubitabis præferre. Si ita iudicas soluta questio est. Quattuor libri uetus habet testamētū. Vnus est ebreorū. Alter Gētilium. Tertius cristianorū. Alter & ultimus Saracenorū. qui a cæteris discrepat. mēdax enim est: nā reliq̄ conformes inueniuntur. Nam & græci qui gentiles erāt ante cristi aduentum: & latini ante mahumetem: uetus testamētū non alio modo habuerūt q̄ nos hodie habem⁹ hoc fortasse inficiari posses q̄ nō reperiunt hodie gētiles qui bibliothecas habeant ueteres. Sed interroga ludeos Inuenies uera esse quæ dicimus: & adhuc extat Iosephus æbreus qui translationē antiquæ legis in manu Ptholomei quē noiauimus gentilis hominis attestatur factam. Ex qua postea traductiōes emanarūt quæ usq; i hāc diē pseuerant: & ueritati hebraice quadrāt. Stulta est igitur Mahumetis fictio & turpis inuētio: nec quicq̄ habet uerissimile: nec tam cōfutatione q̄ irrisione digna. Quod dicimus de ueteri testāento idem licet de nouo ituari: quod nec ab uno scriptū est: nec in una lingua: nec in uno loco nec in uno tempore: & tamen una sententia est & mira cōcordia. Quod græci habent hoc. latini hoc. hebrei hoc. armenii hoc. omnes barbari christum colentes q̄uis heretici aliqui ad tuendos errores suos corrumpere nonnullos

codices ausi fuerit. Quid agēs? Quid dices? Cui fidē adhi-
bebis? an soli sarraceno? an greco? an latino? an hebraico?
Multo atiquior est lex xpīana q̄ sarracena. Misit christus
adhuc in terris existens discipulos suos in orbem: ut præ-
dicarēt euangeliū omni creaturæ. Audita est in omni ter-
ra tuba sicut scriptū est. In omnē terrā exiuit sonus eorū
& ī fine orbis terræ uerba eorū. Vulgata est & recepta lex
christi per totū Romanum Impium priusq̄ tuus legifer
p̄dieret in lucem: & idē euangelium quod nunc habemus
suscepere omnes gētes: nec fuit maioribus nostris aut
facultas corrūpendi rem adeo uulgatā aut necessitas cū
non esset Mahumetes cū quo de fide cōtenderāt: corrup-
tio ei necessaria fuit qui nouā legem edere uoluit uæteri
& nouæ contrariam. Nec dubiū faciet iustus iudex quin
christiāo maior fides adhibenda sit: de christi lege q̄ sarra-
ceno Ipse enī conseruator est sue legis & manet in traditi-
one patrū. Sarracenus ab ea recessit & inuentiōes sequitur
nouas quas sui maiores ignorauerunt. Euangelia apud
nos quattuor recepta sunt: quæ sūma diligentia in genti-
studio & acri discussione sancti patres in generalibus con-
cilis non prius āplexi sūt q̄ esse uerissima multis recogno-
uerunt. Non est igitur quod legifer tuus de corruptione
sacrarū litterarū possit obucere. De ciuitate domini quæ est
in ecclesia. Si fundamētū eius quod est euangeliū uiolari
aut corrumpi potuisset: nec uey fuisset quod ait prophe-
ta Baruth loquens de lege dei. Lex quæ est in æternū: nec
illud stare quod dicitur: in æternum p̄manet uerbum tu-
um & in seculum seculi ueritas tua. Nec Ysaïas uera fu-
isset de christo locutus dicens. Sup solum dauid & super
regnū sedebit ut cōfirmet & corroboret illud ī iudicio &
iustitia usq; in sempiternū. Nos Gabrieli āgelo crediūs
q̄ de Christo: marie uirgini sic ait. Dabit illi domūs deus

95

sedem dauid patris eius: & regnabit in domo iacob in æternum. Quo modo regnat Christus in domo dauid nisi per fidem? quo modo per fidem nisi per euāgelium in æternum. Si corruptū est euāgelium. Mendax lingua falsa calūnia. Ego uobiscum sum inquit domūs usque ad cōsumationem seculi. & Osee prophetæ uerba ad ecclesiam referuntur. Spō sabo te mihi in fide usque in sempiternū. & ad petrum uicariū suū inquit saluator. Tu es Petrus & sup hanc petram ædificabo ecclesiam meā. & porte inferi non præualebūt aduersus eam. Et iteꝝ rogauit pro te Petre & nō deficiet fides tua. Præualuissent porte inferi & defecisset fides Petri si falsum esset euāgelium quod sequimur: sed manet fides magni pastoris in ecclesia romana quæ nunq̄ inuēta est errasse neq; errabit in æternū. magra enim est: & mater ōnium fidelium & disciplina ueritatis. Caue Mabūetes caue magne princeps ne sequaris errorem Porfirii siculi qui tuæ legi consona dixit. Is ex christianissimo ad ydola transiens ait: se deos consuluisse quid de christo sentiret. Et illos respondisse bonum virum fuisse christū: sed peccasse discipulos eius quod diuitatem ei attribuerunt quā sibi ipsi nunq̄ arrogasset. hoc deoꝝ testimonium est: id est idolorum quæ tu demonia esse non dubitas. An nō intelligis fraudem? an non uides tui legiferi & demonū vnum esse argumētum? vnā colusionem? vnā fallaciā? & Christo diabolum inuidere eiusque maiestati & glorie detrahere? Cuius consilio atque suasu tua lex edita est euangelice atque moisaice contraria. Dices pari modo moisaice christianā legem aduersari. Nam quæ iussit Moyses plurima uetat p̄mittēs illa quæ ipse uetuit. Nescis antiquæ legis archana quæ diu grauida fuit: nouam in utero gerens. Et cum statutum diuino consilio tempus uenit: eam pepit. Vidit Ieremias per spiritum legem hanc nouā cum ait. Ecce dies

ueniet dicit dominus & feriam domui Israel: & domui iu-
dæ fædus nouū non secūdū pactum quod pepigi cum pa-
tribus eorum. Sed hoc erit pactum quod feriam cum do-
mo Israel post dies illos dicit dominus: dabo legem meā
& in uisceribus eorū: & in corde eorū scribā eam & ero eis
in deum. Nouum fedus inquit quia baptissimus circūcisio
ni successit & legē meā inquit in corde eorū scribam quia
uetus lex in tabulis lapideis fuit. Noua p̄ caritatem ī cor-
de hominū radicata est: & ero eis in deum quia nouæ le-
gis auctor & promulgator christus deus & homo ē. Antiq̄
per moysen innotuit tamē hominem & eueniente p̄fecto
euacuatum est imp̄fectum: nec amplius in preputio no-
biscum deus: sed in corde pascitur dicente apostolo. Si cir-
cuncidimini nihil prodest christus in uobis nec ulterius
cerimonix legis habent locum. Venit enim ille de quo lo-
quitur in Deuteronomio moyses p̄pheta de gente tua: Su-
scipiat tibi deus ipsum sicut me audies & subdit. Ponā
uerba mea in ore eius: Loqueturq; ad omnia uerba quæ
p̄cep̄ero illi. De christo hæc prophetia est qui loquutus
est ex ore dei. Quod uidelicet erat os suum in cuius adue-
tu legalia & cerimonie desitura erāt. Sicut apud matheū
scriptum est. Lex & p̄phetæ usq; ad iohānem p̄pheta-
uerūt. Sacramenta enī quæ ueteres obseruabant adnūci-
atiua erant futuri christi: quæ in eius aduentu completa
cessauerūt & alia instituta sunt uirtute maiora: & uerita-
te meliora: actu faciliora: numero pauciora: & sicut sacer-
dotiū mutatū est sub cuius administratione lex erat: ita
& legē mutari oportuit. Nō igitur aduersa ueteri noua
lex est. quæ in eius uentre conclusa erat: & adueniēte chri-
sto & euangelii luce clarescente patefacta circūcisioi &
aliis cerionis antiq̄s obseruatis sicut p̄finitū erat finē
imposuit. Est autē christiana lex tanto dignior q̄ iudaica

96

quanto nobilius est oraculum dei q̄ hominis. Cognoscis iam nisi fallimur ueritatem & maiestatem nostræ legis: nec utilitatem ignoras. Incipisq; de tua diffidere: & ardes de siderio disputadi. Vellesq; latius cuncta discutere: sed obstat legifer tuus: & inq̄rere ueræ prohibet & iterminatur & clamat. Non est mea lex quæ disputationi subicienda sit. Caue ne quid loquaris arma sunt in manu tua: dum mihi credis multum impu adeptus es. Qui non audiunt uocem meam gladio conteredi sunt. Ensis meæ legis dignitatem tuetur. In arabia ortus eius fuit ex paruo principio: quātum creuerit uides. Egiptū meæ legi adiecti & syriam Mesopotamiam & libiam & numidiam & mauritaniam & partem hispanie & diuitem asiam & doctam græciam & fortē Traciam & nobilem macedoniam. Sunt & alie cōplurime regiones sub impio meæ legis quæ armis non uerbis quæsitate sunt. Muliebre est uerba uerbis refellere: uiri ferro decertant: si non fuisset uera lex non dedisset superi impio nostro tantos successus. Amat nos deus & legis odorem sentiens gratulatur & sternit iter uictoris nostris. Scis quæ feliciter in hoites sæpe pugnauisti: & modo in ponto & sepe in græcia. En fili quid cogitas? quid moliris tot triumphis sub mea lege illustratus? Christū sequeris cuius cultores strauisti totiens & ad iteritionem usq; occidisti? Caue ne meam relinquant legem: relinqueris a deo. Credimus his te uerbis non parum commoueri: & aliquem inesse in tua mente timorem: Sed audi q̄ inanis est timor omnis qui malum facit: inquit in euāgelio. Veritas odit lucem: fures noctu domos perfodiunt & in obscuro adulteri latitant: non adhibent testes qui peccant. Nolunt depræhendi mendaces. Cum his sentit tuus legifer: ueretur ne disputatio sue legis uanitas innotescat. ueretur ne pudenda sua detegantur. prohibet disceptari uerbis: armis defendi suam legem

iubet: nec alium iudicem q̄ ferrum deposcit. Multūq; glo
riatur de sue legis incremēto. Diximus cur creuerit. Ple
bes uoluptas allexit. Neq; inficias imus multas tuæ gen
tis uictorias partas: & ingentia confecta bella & tuipte in
prælius clarus euasisti. uicisti hostes non paucos & trium
phasti sæpe. fuisti tamen etiam aliquando uictus. Parua
christianorū manus tuas ingētes copias ut ante diximus
confluētes apud Sauum & danubiū paucis ante annis de
leuit: non milites ueterani non duces inbellis ante proba
ti: non uiri nobiles armis potentes & equis: sed pauci cru
ce signati ex agris collecti iermes & nudi: fide tantum ar
mati ferro fulgētes & auro tuos fuderūt exercitus. quod
si uictoria ueritatem legis ostendit hoc uno prælio satis
admonebare: in quo multi fugerunt paucos tuæ uictoriæ
nihil miraculi habent ad quas nunq̄ sine tuorū p̄grandi
prerogatiua puentum est. Sed quid agimus: non his ar
gumētatiōibus stat recta fides. uici: fudi hostes: Impium
teneo: si sic licet arguere: uera fuit sub Alexādro magno
tot uictorius illustrato & sub eius successoribus religio q̄
& in græcia & in asia & in syria & ī egypto & in libia & ī
p̄fice & in scythia & in India regnauere: impio per arma
quæsito. Vera etiam romanorū fides usq; ad priorē Constā
tinum qui p̄ orbem sibi subiicerēt: & oēs domuere quas
oderunt gentes. Scimus tamen & Alexādrum & eius he
redes: & Romāos & qui sub eis erāt (iudeis exceptis) ido
la coluisse: alii iouem: alii martem: alii mercuriū: nōnulli
sollem & lūam & alia sydera. Multi erāt etiam ut egyptii
qui aīalia bruta colebāt. Quis nescit inq; unus ex poetis
uolusi bitinice qualia demens. Egyptus portēta colat: Co
codrilon adorat: & quod stultus fuit alium & porros &
cæpe inter nūina posuerūt: Præclare tamen egyptiorū uic
torix memoratur sicut de Osyride proditū ē qui uictor
peragrauit orbem. Ergo & deos egyptiorū recipiemus: &

ueram eorū religionem fatebimur quia uicerūt: nō sic ra-
 tio suadet neq; sic iudei sensere qui uicti ab Asyrus & ab
 antiocho: & a Romanis & in seruitutem ducti non tamen
 uictorū legem de diis acceperunt. Sed uicti angariati & mil-
 le modis oppressi in sua lege manserūt. Nec nos christiāi
 cum preliis supamur aut aliis calāitatibus affligimur le-
 gem nostram aut relinquimus aut accusamus: Sed arbitra-
 mur pium deū nos tanq̄ filios ppter peccata quæ cōmit-
 timus euerberare quia non paremus euangelio: non ser-
 uamus legem nostram: non manemus in traditionibus
 sanctorum patrū: sed uicti fragilitate aberrāus & labimur
 ut homiēs. Ipse uero lapsum corrigit et plagis multis no-
 stras iniquitates emendat. Cognoscimus errata nr̄a: & con-
 siderantes quæ fecimus minorē esse pœnam q̄ delictū nō
 ignoramus. Si cadimus in bello: si amittimus regnum: si
 iugo seruitutis opprimimur: dicimus cum daniēle ppheta
 Deum esse in cælo qui releuat misteria: mutat tempo-
 ra & transfert regna: ut uniuersi cognoscant q̄ dōinatur
 excelsus in regno hominū & cui uoluerit dabit illud. No-
 uimus deum & iudeos & christianos posse cum uelit: &
 uoluisse aliquādo alterius seeste hominibus subicere prop-
 ter offensas populi qui eum ad iracundiam prouocauit.
 Sed cōuersi ad eum non despamus misericordiā cōsequi.
 Quamuis enim irascitur deus ut inquit ppheta non tñ
 obliuiscitur misereri. Pius est et benignus nec deserit cla-
 mantes ad se. Absit aut̄ ut pp̄ uictoriā meliorē esse cre-
 damus religionē uictorum. Sic enim fatendū omnes qui
 uicerūt æbreos melius de deo sensisse q̄ ipsi uicti. Quod
 neq; tu diceris neq; tuus legifer qui defensorē suæ tradi-
 tionis in armis collocat: et omne genus ratiocinationis ef-
 fugit. Maximū iniquitatis iudicium. non sic beatus Petrus
 qui dōatus a christo dono cælesti regni clauibus & pastor

constitutus gregis christiani paratum se ait. Rationē ōnibus reddere de ea quæ erāt ī eo fide: nec aliter suos auditores edocuit & beatus laurentius martir. Mea uox inqt non habet obscurum: non habet: sed omnia in luce clarescunt & in euangelio non probat dominus eū q̄ lucernā accendit & sub modio ponit. Sup candelabro eā esse uult ut luceat omnibus qui sunt in domo & predicari uerba sua per tecta iubet. & de seipso dicit. Ego palā loquutus sum mundo: Deceptores & pseudo pphete in angulis predicant & uolunt & iuramēta taciturnitatis exigūt. Sicut Romæ accidit in ius qui bacchanalia suadebant. In occulto enim deo suo sacrificantes nullū flagitiū libidinis obmittebant. Quod si alia non essent aduersus tuā legē iudicia hoc unum sufficere potuit. quia prohibuit eius lator. ne quis in disputatione ueniret. Sciebat enim non equa esse neq; uera quæ tradiderat. Videbat enim nouam & uerē ē legem contra se stare. intuebatur philosophoꝝ rationes si bi aduersas esse: nec sperauit in cetu hominū aut ī scolis uiroꝝ excellentiū sua deliramenta posse defendi. Animaduertit homo sagax & ingeniosus in malo. Gentiles qui deos colebant damnatos esse: & iam propemodū determinatos nec iudicis locum esse. Quoꝝ lex translata esset. In sacerdotio ad christianos: cumq; statuisset nouā legem edere quæ sibi nomen daret sperauit quod euenit. Iratū deum qui christianis sue legis mandata transgrediebatur aduersus transgressores uictoriam concessurum. Atq; idcirco suæ legis deffensionē in armis collocauit: quam alioquin hoībus gratam propter licētiam uoluptatū non ambigebat. Diaboli hoc fuit inuentum antiquus sue nequitia hanc uia serpens excogitauit: qui cū uidisset sese pcul eici: & christiana religione augete delectari nec amplius multitudini deoꝝ locū esse: sed unū tantum deū adorari

98
cum patre & spiritu sancto christū Iesum heradio impā
re Mahumetis spiritum excitauit: eumq; sibi ministrum
elegit omnem ritum prius idolatrā fortūa pauperē mēte
supbū: natione arabem qui consilio uisus quorūdā iude
orum & Christiāorū puerorū: inter quos fuit Sergius spi
ritu inflatus ambitionis legem tertiam edidit: ex veteri
& noua conflata multis iēptiis extrīsecus adiectis legē
diximus quia ipse legem uocat: nos blasfemiā potius ap
pellabimus. Rugasti frontem: auertisti oculos: horruisti
turbatus es: subiratus es dum hęc dicimus. At si uerita
ti amicus es audienda ueritas est. Neque tuus legifer si
tibi amicus est ueritatem interdicit: quae tanto magis
amica est quāto salubrior: & homini ab ipsa natura cōue
nientior. Audi uez & disce quo mō sit appellāda lex. legē
dicunt esse philosophi quod ratione prācipitur. & sunt q
nihil aliud legem esse affirmāt q̄ rectam rōnem a diuino
numine ductam. Quicq; dicitur rationi aduersum est: Le
gis nōne caret. At tuus legifer ratiōtari de sua lege p̄bi
bet & solum arma suffragari illi uult. Non est igitur di
cenda lex nisi ex illis quaz conditores apud Isayam domi
nus maledicit. Docet nos Dauid cognoscere legē domini
dū ei quaz ppria sunt exponit Attende & uidebis. An ma
humetea lex de cælo sit: & a lumine tracta diuino. an aliū
de. lex dñi inquit p̄pheta immaculata cōuertēs aīas testi
moniū domini fidele sapiām prāstans puulis. Immacula
ta est lex domini q̄a mala quazque excludit. neq; libidēm
neq; turpitudinē ullam admittit: sicut apud eundē p̄phe
tam eloquia domini casta dicuntur: & apud Iob legitur.
non inuenietis in ore meo iniquitatē nec in faucibus me
is stultitia p̄sonabit. & apostolus lex sancta inquit & mā
datū sanctum & iustum & bonū. At quo mō mahumetea
lex īmaculata quaz stupra & adulteria: & omnes libidinū

maculas ac feditates admittit? Dices quia ieiunia quædam præcipit & orationes & elemosinas. non dānamus hæc. absit ut ea maledicamus. Sed inuentorē mahumetem esse negamus absq; mahumete scribamus hæc esse bona. Ieiunauit moyses. Ieiunauit helias: Ieiunauit Christus: orare & frāgere exuriēti panem suum: & egenos & vagos in domum inducere multo ātīquus est q̄ tue legis inuētū. Multi nos legis latores ad opa pietatis iuitauerūt. vēr̄ adulterari: fornicari: seruire uētri: & in cæno uoluptatū iacere. Solus tuus legifer iter bona collocat: solus mahumethes est qui turpia docet: & flagitia precipit: quāuis hereticorū more ut facilius decipiat bona simul & mala commiscet. At lex quæ domini dicitur ut inquit p̄pheta. Aīas cōuertit. Quo modo conuertit ad suum creatorē: ad sūm bonum: ad ultimum finem. At lex mahumethica non conuertit ad deum: sed auertit ab eo. Dicit enim deus estote sancti quia ego sanctus sum. Mahumetes vxores inquit ducite & cōcubias quot placet. Nam ego q̄dragita viros in meis lūbis uires habeo: & uxoribus atq; ancilis p̄missero plurimis. Quid de testimonio fideli: cum data est moysi lex ī mōte sinai fulgura & coruscationes apparuerūt: & signa de cælo quæ testimoniū legi præberēt. Lex Christi miraculis admodum multis confirmata est: dicente ipso Si opa non fecissem in eis quæ nemo alius fecit peccatū scilicet ifidelitatis nō haberēt: & p̄pterea de ueteri & noua lege inquit dauid. Testimonia tua credibilia facta sunt nimis. Et ī euāgelio marci circha finem legimus. Illi p̄fecti predicauerūt ubiq; domīo coopāte & sermonē com̄pban te sequentibus signis. At Mahumetis legem quæ signa: quæ miracula probāt? Audiāus eum īquit: non sum misus nisi in uirtute gladii ut qui non suscepit meam p̄phetiam occidatur aut reddat tributū pretium p̄ ifidelitate

99

sua. Quid hoc est: nunquit manifeste negat se miraculorum
uirtute carere. Et ficta falsaque esse omnia signa demonstrat
quæ tui legis doctores in populis predicant? Non habet igitur
tua lex testimonium nisi in armis: Sed id non est fidele
ut ante docuimus. Ad ultimum trāseamus & quo modo sapi-
entiam præstet paruulis idest populis. Tua lex aduertamus.
Sapientia ut antiqui tradiderunt diuinæ & humanæ
rege scientiam continet. Estque admodum sapida & dulcis amore
diuinitatis dum mentibus nostris instillat: propter quod in-
quit psalmografus. Quam dulcia faucibus meis eloquia tua
super mel ori meo. Tua lex neque de deo sapit neque de celesti-
bus: neque terrena satis intelligit quæ putet superis curæ non
esse. Magna olim & florida in Alexandria philosophorum scola
fuit. & multi per Syriam & aliam uiri doctissimi claruerunt quo-
rum nomina ad nos usque perueniunt: & postquam lex mahume-
tea cursum habuit paucissimi nominantur: qui naturæ archa-
na perscrutati excellentes euaserunt. quia non præstat sapi-
entiam paruulis tuus propheta aut tua lex cuius fundamentum
uoluptas & tutela gladius: Inter nos uero liberalium
artium studia admodum florent. Legitur publice philosophia
& auditur in scholis theologia: nullum doctrinæ genus preter-
mittit. Gynasia litterarum in pluribus Italiae ciuitatibus clara
reperiuntur: nec transalpes in hispania & in Gallia nec in
germania & in Britania collegia desunt: Virorum excel-
lentiū qui sapientiam præstant paruulis. Est enim ingens
christianorum cura ut indocti erudiantur: & ueritatem intelli-
gant in nostra lege quæ nunquam mentita est diuinitus com-
prehensam. At legis tuus non modo mentitur: sed leuiter
sed indocte: sed imprudenter: sed insipide mentitur & sibi ipsi
sæpe contrarius est: quæ admodum sue legis inspector plane
intelliget. Innuerabiles sunt eius ineptiæ & aniles fabule
& pueriles nuge: de quibuslibet hic pauca referre quæ de

caeteris iudicium præbeāt. Exponens mahumetes capitū
lum alchorani quod dicitur filioꝝ israel. in hanc sentēti
am loq̄tur. Sit laus ei qui seruū ab oratorio quod ē hel
carara ipsa est domus. Mesc̄he usq; in oratorium sancte
domus Yerusalem nocte una transtulit circha quam be
nediximus deum. O uos hoīes audite & intelligite. Cum
abti a uobis uenit Gabriel sero post psalmodiā uestinā
Quæ ultima est & ait. O mahumetes iubet deus ut se ad
eas. Cui respondi & ubi eum uisam? Et ait gabriel ubi ip
se est: & iumētum illico adduxit magnitudine inter asinū
& mulum. Elberail uocant humanæ uocis capace & una
non amplius hora iter egi annoꝝ qnquegitamiliu: & ait
Gabriel ascende animal & ito ad sanctam domū. ascende
re uolentem fugiebat iumentū. At iussum stare quia ma
humetes ascensurus esset nūquid accersitus ē inquit. Et
respōdente Gabriele accersitū esse: non sinam adidit nisi
pro me deum rogarit. Obtuli preces deo meo p̄ iumen
to quod me insidente suauigressu incessit ponēs unguā
pedis anterioris in orizonte sui uisus & minori spatio
q̄ ictus impleretur oculi ad sanctam domū pueni: Cōes
aderat Gabriel qui p̄duxit me ad domum sanctā ī yeru
salem & uicinam ruptam: dixitq; descende: quoniā ex ru
pe in cælum ascēdes: & colligato illic iumēto portauit me
humeris suis in cælum & cum applicuissemus ad cælum
mundi & ad portas eius pulsauit Gabriel: & quesitum
est qui esset. Gabriel ego sum: & iterum querenti quis te
cum adest. Respōdit mahumethes: & subdit Ianitor nun
quid uocatus? & ait Gabriel uocatus: & aperta est porta
vidi angelos bis gēua flectētes orauī p̄ eis: & accepit me
rursus Gabriel & uexit ad secūdam cælum: & fuit distā
tia inter cælum & cælum q̄tum est iter quinquaginta an
noꝝ. & sicut in primo cælo pulsatum: dicit & responsum

100
pari solemnitate ad septimū usq; cælum procedit æquam
cæloꝝ distantiam ponens: & ait in septimo cælo uidisse se
angeloz populū: & longitudinē angeli cuiusq; istar mū
di fuisse & aliquoz mille uicibꝰ extēiorē & inter eos unū
aliquem iuenisse cuius spesies centena mille millia essent
capita: & in quolibet capite totidem ora: & in quolibet ore
totidem linguæ quæ septigentis mille millibus idiomati
bus laudabāt deum: & rursus alterꝰ angelum offendisse q
fleret & quæsiuisse causam flatus: & cum ille dixisset cul
pas esse orauit pro eo & addit. Tunc cōmendauit me Ga
briel alii angelo & ille alii donec fui in conspectu dei & tri
bunal eius adhesi: tetigitq; me manu sua deus inter hūe
ros & frigiditas manus eius puenit usq; ad medulas dor
si mei. his nugis atq; deliramentis implet mahumetes au
res populi. Sed audiamus alteram fabulam in libro cui ti
tulus est de doctrina mahumetis. Duo āgeli nominantꝰ.
arothes & marothes quos ille asserit iussu dei in terram
descendisse. Ut gēus hominum regerent atq; instruerēt.
Tribus mandatis acceptis. Nequaq; occiderēt: alterꝰ neq;
iniuste decernerēt. Tertium ne uinum biberent: Cum ali
q̄diu rexissent: & iam ex toto orbe ad eos iudicia deuoluerē
tur. Mulier quædam decenti forma & oīum pulcherrima
aduersus maritū suum cām agens: Iudiciū ab eis petit
atq; ut fauentes haberēt iudices ut aput se prādiū hēant
multis præcibus inuitat. Non abnuunt angeli. Compara
tur splendidum conuiuium: apulas & pocula mulier ipsa
ministrat. Apponūtur fercula multiplicia: & cum his ui
num quod cum angeli recusarent instāte sapius muliere
& multas adiciēte blāditiis tādē biberūt: & ebriati uīo ī
hospitā icauerūt eiusq; cōcubitū postularūt Spondet mu
lier ea conditione ut alter eorum ascensum in cælum ostē
deret: alter descensum. Placet condictio illa ut iter didicit.

mox ascendit in cælum relictis atq; irrisis angelis quam
deus re cognita iter sidera collocavit cui lucifer est nomē
angeli ad iudicium reuocati catenis ferreis in puteo p
fundissimo religati sunt usq; in diem iudicii permansuri
cum elegisset in hac potius uita q̄ in altera plecti. hęc sa
piētia mahūetis quā docet paruulos. hęc eius theologia:
hęc doctrina diuinitus reuelata. Mira hominis audacia
ne dicāus stultitiā seu demētiam. Quot sunt in his fabu
lis derridēda somnia! Non obiurgāus iumētū uerba quā
do & asinam sacre littere loquutā pdiuit & gentiles bo
uem: Sed quid est quod una hora iter qnquagīta milia
annoz pgitur! Metire hęc & cogita an corpori nundū
glorificato id possit accidere: quo iuit: ubi fuit: qd circuit
non adhuc cælum ascēderat quibus in locis tantū spatii
peragrauit: nec iumentū eum tulit. Quis tulit eum! ūde
uenit! quo modo uenit! Nihil hoz dicit. quid peccauerat
iumētum precibus ut egeret! cui non est lex alia nisi na
turæ & illi paret! Quid hostiarius ī cælo collocatus roga
mine mahumetis ægebat! At nō satis felix erat! fortasse
altius cupiebat ascendere! tanq̄ non sit illic pfecta ōniū
beatitudo & regnet adhuc ambitio. Distantiā cæloz ostē
dit & speraz q̄nta sit crassitudo demonstrat qngentorū
annoz iter ex cælo ī cælū ponit: & parē oīum sp̄itudinē
Quid hoc quis credat! gentiliū fabulis simile somnium
est. Atunt illi Dyonisiōz quēdam caidum geometriæ sciē
tiæ nobile in patria senectam die obuisse p̄pinquas fūus
eius duxisse ad quas ptinebat hereditas. has cū sequutis
diebus iusta pagerēt iuenisse in sepulcro eius epistolam
Dionisiodori nomine ad supos scriptā quæ diceret eum
a sepulcro ad infinitā puenisse terram: essetq; illuc usq;
quadragīta milia stadiōz. Nec defuerunt geometræ ut
plūius ait q̄ iterpretrarētur significare epistolā a medio

101

terraꝝ orbe missam quo deorsum a sūmo lōgissimū esset
spatium: & idem pilæ mediū ex quo cōsequuta cōputatio
est qui circuitū pilæ idest totius pilæ ambitū ducenta qn
quegītāq; milia stadiorū pnūciaret. Sed armōica ratio
que cogit rez naturā sibi plū congruerūt eodem Plinio
teste addit huic stadiorū mēsuræ septem milia Heratosthe
nes huiuscemodi rez solertissimus idagator uniuerse ter
re ducentorū quinquagintaduorum miliū stadiorum pro
didit. Hypparcus paulominus xxviii. adiecit. Reperiunt
aliorū sententiā admodum dissonā: nec in hanc usq; diem
mortali cuiquam satis exploratam credimus terre mensu
ram cuius neq; septentrionē neq; meridiē uersus cogniti
fines sunt. At tuus legifer maiora concepit aīo qui tanq̄
cælum ascenderit qngentorū annorū itinere distare cælum
a cælo prodidit. quoniam tāta esset crassitudo sperarū. hoc
idē asseruit. Raby moyses æbreus gēre philosophus qui
aquā ægyptios clāruit. Ac philosophi quos nostri probant
nō hoc sentiunt. nec Ptholomeus alexandrius astronomo
rum facile princeps de crassitudine lunaris speræ cū tua
lege concordat. in qua iter ānorū Sexagītanouē & aliquo
rum mensiū ac dieꝝ posuit milibus passuū uiginti quī q;
seu stadius ducētis pro quolibet die computatis. Alii uero
astronomi qui hęc diligenter indagauerūt speram solis:
plusq̄ sexcentis uicibus superare lunare tradiderūt. Rur
susq; martis spera quæ sole altior est: & longemaiore ha
bet ambitum spissitudine tamē multis uicibus superari.
Impbum humane mentis ausum uerū: ita subtili argu
mentatiōe cōpræhensum ut pudeat aliquos non credere:
Plurimi hęc incerta respuunt: Tuæ legis latori fortasse
credēdum fuerit: non quia illic angelo bono deferēte cō
scenderit. Sed q̄a cum pueris occiderit: quod si hac decā
fidem expetit: Credius: alioq; cum sacra scriptura dicius

cælum sursum: & terra deorsum: & cor regis inscrutabile
est: Sed alia pcurraus: angelos mundo maiores se uidisse
affirmat. Eos deniq; corporeos: si mūdo maiores angeli
sunt. Necessariū est aliquā eorū ptem extra mundū esse
At philosophi mūdi circūflexu oīa contineri dicunt: neq;
quicq; exterius esse. Tuus legifer quādo aliqd solito plus
abbibit sopore deditus quicqd somniauit pro uero retu
lit: & oīa sibi licere putauit: quo errore & āgelos corpore
os & peccare & egere uenia: & se rogasse pro eis dixit. Si
mili somnolētia tactum se sup hūeros affirmauit manu
dei: cuius gelu addorsū medulas penetrauerit quæ oīa su
perius cōfutata sunt: quid illud patienter audiat q̄ āge
li dei uino inebriati specie mulieris decepti cōcubitū ei
appetierūt: quæ iter cæli edocta ad conspectū magni dei
puenētunt: & honore accepto inter astra locum obtinuerunt:
angeli poenas dederunt atq; idcirco uinum homiū
interdictū qui tanti mali causa fuerit? Cōmemorat tuus
legifer hęc: & tāq; ex penu dei recepta homibus iculcat
Vide q̄ grauiter q̄ uere q̄ pite loqtur poetarū figmenta
quæ pueris leguntur inter archana legis iserit. Pueri no
stri non sine risu audiunt cur raptæ in cælum fœmine
referuntur: & in astra cōmutate quæ maior & minor ur
sa uocantur. Pigri circa sarraca boethe lucētes. Credius
pro tua sapientia te iam paruifacere atq; contēnere tuæ
legis figmenta. Sed mirari uahementer: q̄ in dies aliqui
relictō dogmate christiano ad tuum migrant: & asseren
tes iniquā nostram legem amplexi tuam circuncidunt &
tuis inciātur sacris: & qui trinitatē prædicabant: nunc
detestātur: & qui christum cruci affixū colebāt & lauda
bant: nunc derident. Sunt qui hoc agūt non dubitamus
Sed qui nam hoīes? aut libidinis serui aut ambitionis: &
quibus nullus erat locus in nostra lege: spreti a nobis &

102

electi tanq̄ uilia & inutilia mancipia ad te trāsierunt: nec tamen illos īextinguibilis conscientia uermis rodere cessat. Quod si posses eorum ītrospicere corda intelligeres ꝑculdubio eos aut uitæ future spem nullam habere: aut admōm esse anxios quia fontem aquæ uiuæ relinquerūt Christum Ihesum & nesciunt quo pacto redeant maius suū peccatum existimantes q̄ dei misericordiā: Sed quid miraris. Si ad opes consequēdas ad uoluptates exhauriēdas nōnulli tuæ legi se subiciunt: non est hoc nouū neq; dignū admiratione. Idem quoq; et saraceni faciunt: qui sæpe ad nos migrant. Illud est mēorabile: Illud stupēdū illud magnoꝑe cælebrādum q̄ tot milia populorū christiana no īsignita noīe sub tuo impio degūt grauiā tributa ꝑdunt: nunc liberis priuantur: nunc cōiugibus opprimūt durissima seruitute lacerantur. Vexant mille modis nec tamen cristiane legi renunciant. Quod si tuā acciperēt mitius ferrent imperium: fierent liberi: honores & opes sperare possēt. Sed malunt tollerare seruitutis iugū & in squalore ac miseria uiuere q̄ cristū negare. hoc stupēdū est & diuinū opus & quod te precipue mouere debet nō q̄ pauci ab nostra lege aberrēt: sed q̄ tā multi in ea ꝑseuerent & tanta sit uel ī aduersis constantia miraculū est: facit hoc bonitas legis & securitas eternae gloriae quam nemo sapiens presenti postposuit. Quid tu hic dices? Quid contrahiscere aut mutire poteris? Vera est christiana lex ex utero recepta mosaice ex prophetis ex diuinis oraculis. Deus auctor eius ē: filius dei eā tradidit ex ore dei māifestata est. Pura est & nitida & īmaculata & sancta & perfecta ex omni parte nullam habet rugam nusq; deficit: nusq; claudicat: in ea qui querit inuenit: qui petit accipit: & pulsanti aperietur. Ipsa est fons clemētia: iustitiae culmē: pietatis speculū: māsuētudis & misericordiæ

plena p̄ ea martires innumerabiles sūt occisi. Senes. iuue
nes: pueri: matronæ: uiduæ: virgīes: inuptæ: puellæ: crude
lia carnificū non expauere tormenta. Sciētes beatos esse
mortuos qui moriuntur in dño. Permittimus signa & p̄
digia quæ certitudinē christiæ legis ostentāt quis viros
cōmemorare queat: & christiano genere diuini & hu māi
iuris excellentissimos p̄fessores uera mundi lumīa scien
tiæ fontes. Qui usq; ad mortē in fide christi p̄seuerantes
præclara uolūna ediderunt: quæ tanq̄ sidera quædā doc
trinæ humanas leges illustrant. Et quænam ullo in loco
lex est: quæ alterꝝ habeat Augustinum. alterū Hieronimū
alterum Ambrosium. alterꝝ Gregoriū & ne græcos præte
reamus quē religiosum virum unq̄ habuit: qui Origeni
comparari possit: q̄uis hic in pleris locis errauerit. Quis
Iohanni chrisosthomo exequabitur. Quis magno Basilio
quis Cyrillo. quis Eusebio: quis Gregorio nazareno: non
sufficeret dies si numerare p̄gimus illustres nostre legis
doctores siue uiuos siue mortuos q̄uis non sunt mortui
sed nunc maxime uiuunt: & tanq̄ stelle in firmamento lu
cent qui fidem sacratissime trinitatis elucidarunt. Quid
dicemus de religiosis domibus in q̄bus angelica ducitur
uita: & assidue pro peccatoribus effundūtur preces dōino
nec unq̄ cessant laudes ac psalmodie. Benedictus misericōs
apud nos multorum monachorum doctor & pater exti
tit. apud græcos magnus Baxilius sequuti sunt. Bernar
dus abbas clareualis. & Bruno qui Cartusiam instituit
Quotidie sanctorum Virorum apud nos augetur nu
merus. ædificantur sancta monasteria renouantur sãcta
instituta. Quos fructus edidit Seraphicus franciscus exi
mius. paupertatis amator in umbria quæ est italiæ pars est
natus quot eū discipuli secuti sunt: quot sub eius regula
sanctissimi uiri floruerūt. Antonius pataui iacet miracu

103
lis clarus Bernardinus senēsis in aquila. quē nostra ætas
quasi alteꝝ Paulum predicatē audiuit. Nicolai Iiritani ex
tant opa quæ oēs admirātur. Domīcus in extremis his
paniæ natus oris quasi alius uesper emicuit: qui nouum
quandā factū & nitidū viuēdi morem suis auditoribus
tradidit: & predicatorꝝ instituta regula ūiuerſum luſtra
uit orbem. Multi ex discipulis eius clarīmi euaserūt. Sed
precipua est magni Alberti fama. qui nullū doctrinæ ge
nus ignorasse creditus est: nec minor eo Thomas aquinas
fuit in litteris & si maior extitit in sanctitate. claruit &
nostro sæculo sub eadem regula vicētius hispanus quē
noster antecessor inter sanctos christi confessores retulit
& in ordine diui augustini Nicolaus Tolentinas pauloan
te inter cælestia relatus sanctorum agmina Noua indies
prole florescit nostra religio. Quod si non desunt etiā cō
ciliatores viri sancti deo accepti. & virgīes immaculate pre
cibus assiduis diuinā iram auerentes. nec timemus diui
nā deesse protectionē tantis adiuti patrociniis. Tu ergo Pri
ceps nobilis qui non es rōnis incapax neq; īgenii obtusi
colige quæ diximus: & conserua in mente tua: & consule
tibi & tuæ genti & nolli esse incredulus sed fidelis. Relin
que tenebras & lucē sequere. Intelligis quo pede claudi
cat tua lex & quātis scatet erroribus & q̄ procul auerita
te recedit & q̄ non est in ea salus noue & antiq; legis ini
mica: Intelligis q̄ solida est euāgelica doctrina: q̄ uera q̄
sancta: q̄ mūda & immaculata. & quæ tandē iter ī cælum
ostendit & non alia. Intelligis si uerba nostra memorie te
nes q̄ trinitas in unitate: & unitas in trinitate collenda
est: neq; altera contradicit alteri: Intelligis quonā modo
pater filiū equalē sibi gēuit: & quo modo a patre & filio
sanctus procedit spiritus: q̄ est caritas & amor: Et simul
colendus est & deus est: & quod filius pro nostra salute

incarnatus mortem tulit: & spoliato inferno tertia die re
surgens quadraginta diebus cum discipulis conuersatus ascen
dit in caelum: sedetque ad dexteram patris uenturus in fine
seculi iudicare uiuos & mortuos: quo facto mali perpetui
poenam ignis subibunt: boni aeternam beatitudinem conse
quentur: non in carnalibus desideriis: non in cubilibus: aut
in pudicitis: sed in dulcedine mentis & caritate christi qua
supat omnem sensum. Ante omnia uero monstratum est non pos
se te assequi inter Christianos gloriam & potentiam quam ui
deris optare maxime apud europeos & occidentales popu
los dum tua insecta perseueraris. Quod si uelis christia
nis initiari sacris magnam tibi spem fecimus: & potentiam
& gloriam. Memento igitur uerborum nostrorum: & accipe fide
le consilium. Sume baptismum Christi & lauacrum sancti spi
ritus. Amplectere sacrosanctum euangelium: & illi te totum com
mitte: sic tuam animam lucrifacies: Sic turcorum populo bene
consules: sic tuae cogitationes adimpleri poterunt: sic tuum
nomen in saecula celebrabitur: Sic te omnis italia: omnis Euro
pa demirabitur. Sic latinae te litterae: sic graecae: sic aebraicae
sic arabicae: sic omnes barbarae celebrabunt. Sic nulla aetas de
tuis laudibus conticescet: Sic pacis auctor & fondator
quietis appellaberis: sic te turci animarum suarum reprobos
& christiani suae uitae conseruatores uocabunt. Sirii: egyp
tium: libies: & arabes: & quaecumque sunt aliae gentes extra chri
sti caulas aut his auditis tuam uiam sequentur: aut tuis
christianis armis paruo negotio domabuntur. Et si nolue
rint se totum socium in nostra lege habere experiuntur domi
num in sua. Nos te iuuabimus & omnium eorum assisten
te diuina gratia legitimum principem. Nec sunt quae ti
bi cum baptismo praemia promittuntur. his te bonis diui
na pietas proculdubio cumulabit obsequentem euangelio
Quod si respueris consilia nostra peribit tanquam fumus tua

104
gloria: & tu more hominum reuersus in cinerem totus
moriere.

viii Epistola Pii Pape secūdi ad nobilem uirum Pasqua
lē maripetrū ducē: & cōsiliū rogatorū ciuitatis venetiāz.

PIus Episcopus seruus seruorū dei. Dilectis fili
is Nobili uiro Pasquali Maripetro Duci &
cōsilio rogatorū Ciuitatis Venetiāz Salutem
& apostolicam benedictionē. Romæ cum esse
mus p̄miserūt nobis Oratores uestri cum primū hic cō
stituerētur legationē uestram affuturā. Idem litteræ ur̄æ
ad nos & alios missæ sapius affirmāt. At tertiū Mantuæ
iam agimus mensem & nemo uestro noīe apparet. Scrip
simus nūcium missimus: diuersis uos mōis excitare cōa
ti sumus ut legatio ur̄a quāprimū ueniret: Frustra oīa
cesserunt. Ad sunt hic oratores omniū ferme nationum
Rogant ut rem aggrediamur pro qua conuenimus. Cæ
pissimus iam pluribus diebus tractare si affuissent ur̄i.
Non adsunt nec scimus cur tam diu differant. Si agere
mus de aliquo nostro cōmodo: aut de aliqua re quæ uos
non tangeret: non miraremur: Neque enim aliena cura
re homines solent: At nūc uestra res agitur: Libertas &
omnis status uester in piculo est: nisi Turcorū cōatibus
obuietur. Albani fessi sunt. Peloponenses uiribus exhau
sti: Rasciani & Bosnēses ad turcos defecere: Soli Hunga
ri arma tenent & hostibus resistūt. Verum hi quoq; pau
latim deficiunt. Sunt inter se diuisi & multis belloꝝ cala
mitatibus afflictī: nisi adiuuentur p̄seuerare non possūt
si succūbunt aut aliquas cum hoste conditiones accipiūt
Vos primi estis quos arma turcoꝝ arripiat: in uos ōnis
hostium impetus casurus est. nec uos fædera iuuabunt
nec pacta fides infidelem hostem tenebit. non latent ista

uos: Cur ergo dissimulatis? cur oratores nō mittitis: sūt
qui uos excusāt: quia timetis mittere priusq̄ res huius
conuētus solide sint: ue si deficiāt conatus nostri: uos pe
nas detis qui ad nos miseritis. En animū rei publice que
ad romanū pontificem legatos mittere non audet: & ubi
uestra magnanimitas ubi altum cor: ubi memoria rerū
quas uestri p̄genitores pro religione magnifice gesserūt
Siccine p̄gitis: quanto maiores ditiores potentiores facti
tanto remissius fidem christianā tuemini. Non meruit
hoc de uobis christus deus uester & noster qui uobis pro
speritatem magnā usq; in hāc diem largitus est. Gratos
uos esse deceret & attentissimos adiuuandam religionem
Non excusatur hic timor uester: norunt oēs q̄tum uale
tis nec dubitant uos si uelitis solos sufficere ad expellen
dos Europa turcos. Quāto magis animo pleni esse debe
tis: cum sedes appostolica uobiscum sit: cum hungari ar
ma conferant: cum cathelani: Siculi Burgundi Sabaudiē
ses: mediolanēses: ferrariēses: florentini & omnis ferme
Italia auxilia polliceat? An nō isti sufficiūt uestris iūcti
armis turcos deledere? Dicetis non nobis constare de tot
auxiliis: non cōstat quia nō mittitis nec uultis cognosce
re quid alii offerāt: neque cognosci quid offeratis: Loqui
mur uobiscū aperte ut in tanta re decet: Dolemus uestri
causa uidēus in negotio hoc non parū honori uestro dero
garum iri: Dilexiūs semper rem publicam uestram & di
ligimus: & si qui aliter uobis suadent mendaces sunt
neq; uos neq; nos amāt querētes dissidia & publica mala
hostes ueritatis & christiane fidei p̄secutores: Nos nūq̄
cogitauimus aliqua quæ rei publice uestre aduersa essēt
Sed statum & gloriam uestre magnificare quæsiuimus: &
quæremus uobis uolentibus: sed impeditis uoluntatem
nostram tam diu tardātes ad nos mittere: cū nulla subāt

105

excusatio legitima: & enī si ut aliq aiunt oratores uestri differunt donec melior efficiatur Mantuāus aer: nimia sunt deliciae uestrorum ciuium qui illa preferre nequeunt: quae senex patitur Romanus pontifex: quae debiles Cardinales tolerant. quae nobilis Dux cluensis: & tot regum & principum Oratores paruifaciunt: ut rei. p. consulant. Male sese res habent quando in ciuitate non sunt qui pro cōmuni utilitate mortem subire parati sunt: & quo mō ibunt ad bellum pro tutela fidei qui mantuam intrare formidāt. Credite uiri ueneti qui prudētes estis & uerba cogitatiōesq; hominū etiam absentiu pensitare soletis: nō defunt multi qui nōi uestro detrahūt: alii uos pluris Turcos quā christianos facere dicunt. Alii uos solum mercionia curare: & opes ac lucra mundana quære: fidem & religionē paruipēdere murmurāt. Dolemus de uobis & uestra potenti ac nobili re publica uulgari. Excusāus uos quantū ualemus. At ultra uestrā mittendi huc moram ferre non possumus. Vocauimus omnes potētatus italiae: adsunt ex regno Siciliae legati: filius ducis sabaudiae propediē aderit: Duces mediolani & mutiae uti confidius intra octo dies uel decem aderūt. Idē putamus de oratoribus florētinoꝝ: solum de uestris dubii sumus. At cum uelimus sine ulteriori mora in kalēdis septembris pximi negocia pro qbus uenimus aggredi: & illis finem imponere: hortāur uos ne amplius legationem uestram suspendere uelit. Sed mittite cum pleno mandato & facite ut bonos decet christiāos. Immittemini pgenitores uestros qui magnas saepe classes armarūt pro testamēto dei & magnas ex hoste uictorias reportarūt. Si miseritis & ea facietis quae de uestra deuotiōe confidius inuenietis Pium Pontificē non minus rei uestre affectū quā aliquis unquā fuerit praedecessoꝝ nostroꝝ. Inuenietis

nos ardētes in hoc turcorū negotio: inuenietis præsulem
qui uestre gloriæ uestriq; cōmodi pcurator erit: nec ūq;
uos deseret. Quod si negligetis: nostrisq; uocibus resiste
tis quibus inuiti: cogemur tamen in hoc cōuentu resisten
tiam uestram accusare: atq; in mediū adducere & præte
rita & præsentia. Ipse etiā cōuentus quin & ipse maxi
mus atq; optius deus inter nos & uos iudicabit. Cogno
scentq; omnes gentes omnes tribus & lingue quia p nos
non stetit quominus religioni & fidei christianæ turcorū
insultus patiēti bene & salubriter cōsulere. Et uos for
tasse auxilia quæ nunc sperare uidēini ultro reqretis: ne
que inuēietis. Quod deus pro sua summa pietate digne
tur auertere: & in cor uestrum ponere ut pgenitorū ue
stroꝝ uestigis inherentes ea faciatis quæ nos cupimus &
quæ infelices hūgari & alii christiani turcis uicini erectis
in cælum māibus ex uobis petunt. Datum Mātua anno
īcarnatiōis dominicæ. Mcccclix Octauo kalendas Septem
bris Pontificatus nostri Anno primo:.

Quæ suprascripta sūt: nos ipsi dictauimus ut inteligeretis
nobis esse cordi quod requiritur. Si obedietis ecclesiæ ma
tri uestræ addet gratia capiti uestro & torques collo ue
stro. Si minus cogemur in hoc celebri conuētu puidere
nequid detrimenti res publica christiana p uestram uel
contumaciam uel negligentiam patiatur:.

VIII Epistola Pii Pape secūdi ad Federicū Imperatorē
ei suadens ut Officium Capitaneatus sibi cōmissū poti⁹
impartiat Alberto marchioni brādeburgensi quā alteri.

PIVS Episcopus seruus seruorū dei. Carissimo
in christo filio Federico. Ro. Imperatori Au
gusto salutem & apostolicam benedictionem.

106

Occupationibus impliciti perpetuis ac difficillimis nō tñ
grauamur ad te scribere: cuius memoria nobis dulcissi
ma est: ut cuius extant in nos immortalia beneficia & in
gratissimi essemus: si tuis puocati litteris non rescribere
mus. Quæris ex nobis quo modo te habere debeas circa
officiū Capitaneatus tibi cōmissum: nō est nostrum Miner
uam instruere. Tu ipse optime nosti quæ dignitati icūbāt
tuæ: & necessitatē fidei uides: & piculū in quo est christi
ana religio non ignoras. Vtere ingenio tuo & omni arte
nitere. Ut nōini & auctoritati tuæ satisfacias: habes con
siliarios uiros prudētes: utere eorū consiliis: Erit apud te
legatus noster Bissarion Cardinalis nicenus non rudis
homo: Ipsius quoq; uocē audire poteris: triplex cura ur
gere te debet: Prima ut pacem nationis tuæ pquiras: Se
cunda ut cum Hungaris uel pace uel idutus recōcilies
Tertia ut exercitus cogatur q̄ maior fieri pōt: His actis
expeditum ad reliqua patebit iter: De subrogādo capita
neo q̄ tuas uices impleat si queras iudiciū nostrū: multi
ut nobis uidetur apti sunt huic muneri in tua natione:
Est Albertus germanus tuus: est Federicus comes palati
nus: est Vilhelmus dux Saxonix: ē Lodouicus dux boua
riæ: est Albertus marchio brādeburgen̄: ē & Carolus ba
dēs: Omnes hi digni sunt nostro arbitratu: Verum ex
pientia rerū ætas: auctoritas: solertia: foelicitas quoque
apud Albertum marchionē maior esse uidetur: & nos in
hunc iclināur magis: Si quid tamen tibi aliter uidetur cō
q̄scēus iudicio tuo: nulla nos urget ratio nisi christi ca
ritas & fidei defensio: Poteris cum legato nostro cōferre
aut nobis rescribere: In omnem euētum scias nos tuum
in hac pte iudiciū secuturos & missuros uexilla ecclesiæ
cui uolueris: Tantum fac ut magno aīo res sumatur in
manus & executiōi detur: Sic enim deus te & filium tuū

Maximilianū quem filium nostrum existiamus felicita
bit:& in hoc:& ī alio seculo bona tuæ māfuetudini tribu
et:Quæ acta sunt hactenus p Cardinalē sancti angeli in
tuam molestiā nobis quoq; molesta fuerūt. Scripsimus
ei s̄penūero & actiones suas repræhēdiūs nosti hominē
Non est qui facile sua sentētia dimoueat:tolerādus ē
potius quam irritādus:Paulatim melius dissoluetur no
dus quam trūcabitur:habet auctoritatē in regno Hun
gariæ & inter Cardiales habet amicos:& fama eius cele
bris ē tota italia:Si eum modo reuocarēus timemus scā
dalum:Hūgari fortasse aliquod insigne malū moliren
tur & ipse indignatus posset accedere ad nouitates:nec de
essent qui dicerent nos colludere in facto Turcoꝝ & men
tē habere non rectā & nos tuarꝝ p̄tium fautores asseuera
rent Tutius est tolerare ad tempus & p̄uidere ne noce
at:Missimus Nicenū Germaniæ legatum qui tēperabit
oīa & tibi assistet:& illi non erit facultas nocēdi quīis pu
tamus neq; nocēdi illi uolūtas est qui alioqñ te diligit
in hac re hūgari ea tecum dissentit.Credito nobis:Non
expedit modo eum reuocare:Sed cogitabiūs in tempore
quid rebus cōducatur & studebiūs honori tuo:neq; p̄mit
temus tibi nocēntū fieri.Vale & p̄suade tibi habere pō
tificem qui tui & tuoꝝ curam gerat.Datum Senis die
vi. Februarii. Mcccclx. manu propria & raptim.

X. Epistola Pii Pape secūdi ad Ducē Mutinæ eum īcre
pans & mandās sub excoīcatiōis p̄na ut assignet p̄cu
ratoribus apostolicis facultatem exigēdarꝝ decimarꝝ uige
simarꝝ & trigēsimarꝝ ī oībus locis suæ ditiōis & territorii

PIVS Episcopus seruus seruoꝝ dei. Dilecto fi
lio Borſio duci mutinæ ac Ferrariæ: Pro sc̄ta

107
Romana ecclesia in tēporalibus Vicario: salutē & apostoli-
cam benedictiōem. Nunq̄ fore putauimus ut ea nos scri-
bere oporteret: quæ cēsura aut obiurgationē ī te aliq̄ pre-
se ferrēt. nā cū baptisimi gratia & christiāus character fi-
liū te nobis fecerit Ferrariēsis uero vicariatus subditū
prebuerit: prius stellas ut ita loquāur ecælo casuras quo-
dammō & elemēta quæq; confusū iri credidimus q̄ te su-
pbie spiritum assumētē aduersus matrem tuam. Ro-
ecclesiam posse recalcitrare. Huc accesserāt blandissima
uerba quæ tum p̄ oratores: tum p̄ teipsum ad nos sæpe
numero habuisti: inq̄s omnem reuerētiam & sub eccto-
nem pollicebaris. Vultum alacrem ac iucundū præferēs
sed facis longe aliter quam putauimus: nec tuæ uel digni-
tati uel nobilitati respōdes: fefellisti spem nostram & iu-
diciū quod multi de te fecerunt: erroneū ostēdisti. Cū
dolore ista referimus: ingrātū te deo exhibes qui te maxi-
mis & singularibus donis ac gratis cumulauit. Indigna
refers ecclesiæ romanæ præmia: quæ tibi nobilem & præ-
diuitem præcipatū commisit. Contemnis matrem tuam
& aduersus fratres tuos præparas scandalum. Rebelliōis
erigis cornua & illum imitari uelle uideris qui ait: Ponā
sedem meam ab aquilōe & ero similis altissimo. Nam qd̄
aliud est Romani Pontificis mandata cōtemnere quam
nullum uelle in terris supiorem habere? Dices quid com-
merui? quid egi? quid peccaui? in quo supbia mea ostēsa
est? multa & magna sunt fili quæ tuam contumaciam &
rebellionem ostendunt. Ommittimus quanta molitus es
in Franciscum olim Ferrariēsis ecclesiæ præsulem quem
diu contra iussiones nostras longe a plebe sua remotum
tenuisti: fructibus spoliasti: cōtūelias affecisti: & quis po-
stea puentus sibi restitui iusseris. Mille tamen aureos
penes te conseruasti & in hanc usque diem conseruas.

Nec iubentibus nobis ut redderes paruisti. Ommittis
quam fecisti resistētiam priusq̄ dilecto filio Laurētio ro
uerelle nunc electo Ferrariēsi possessionē traderes eorū
benefitiorū quæ sibi p̄ obitū Iohānis aurispæ uacātia con
tulimus. Ommittis alia multa quæ longum esset enū
rare; in quibus mādatoꝝ nostroꝝ te cōtēptorē præstitisti.
Ad ea transimus quæ ad cōuentum p̄tinent mantuāum
Non ibi de finibus regundis non de termio moto nō de
aqua pluuiā arcēda non de sepulchro uiolato: sed de reli
gione seruanda de tuenda fide catholica: de protectione
christiani noīs de salute oīum fidelium agebatur: Aduer
sus impios turcos auxilia quærebātur qui sacrosāctum
euangeliū euertere nituntur: qui iam nō ex Asia solum
& Africa: sed ex Græcia quoq; christi legem eliminant
Et nunc Hungariā inuadētes ad Italiam petunt aditum
ut per omnem Europā Mahumeteas spurcitas inferre
possint. Rogauimus ne te iuuenem ac ualidum eo profi
cisci pigeret: quo nos senes ac ualitudinarii p̄gēus. Neue
breuissimo grauareris itinere cum nos longum ac diffici
le haud ægre p̄gisseūs. Respondisti te uenturū si posses
Cumque iam multi ex orbe christiani cōfluxissent: & di
lectus filius Franciscus Mediolanēsiū Dux & oratores
regis Sicilia. Venetoꝝ. Florentinoꝝ ac ferme ex tota Ita
lia legationes adessent: adhortati sumus ne p̄ferres ad
uentum. Rescripsisti propediem te affuturū. Sed rogatus
monitusq; iterum atq; iterū ut uerbis facta cōiungeres
cum excusationē aliam prætere non posses: ad uatici
nia confugisti ac Genethliacos & astroꝝ inspectores ī me
dium adduxisti qui magnum tibi malum impēdere uati
cinabātur si Mātuanam intra præfinitum quoddam tēpus
ingredereris. Benigna p̄fecto sydera quæ tibi & fugien
da p̄tenderent. Increpauimus te liꝝ ac nūciis qui uana

108

sequeris astronomorū iudicia & anilibus crederes delira
mentis. Teq; rursus euocauis: Cōtēplisti mōita nostra
neq; paternis īstructionibus præbere aures dignatus es
Sed dum nos mantuæ legationes orientis & occidētis au
dimus dum principum qui adsunt consilia exquirimus
dum inter diu noctuq; christiā rei negocia tractamus
& omni conatu saluare christianam plebem studemus.
Tu Ferraria egressus quamuis egrotum simulas. Iuuen
tute circumdatus Padum tamen transis: & in Emy
liam profectus totos dies in agris aut feras aut aues
agitas: & modo equoz cursu modo sagitta cum aquali
bus contendis: neq; tectum nisi cum tenebris subis. Sic
te res pu. studiosum: Sic te religionis & communis boni
amantē ostendis: Ne tamen conuētū christiā orbis pror
sus negligere uidereris: Oratores misisti præstātes uiros
qui tuum munus expelerent his mandatum dedisti siue
ut aiunt procuratoriū amplissimū: quo te ad trecēta usq;
milia auri nummū obligari posse uoluisti: cū res in cōsul
tationem uenissent: uisumq; oibus esset ad bellum con
tra turcos gerendum magnam uim peccūæ esse necessa
riam. Placuit maiori parti Italoꝝ qui aderāt clericos per
omnem italiā decimas fructuū & reddituū suoꝝ bene
fitioꝝ: Iudeos uigēsimas oīum quæ optinerēt bonorum
Principes uero sæculares & oēs laicos trigēsimas quorū
cumq; puentum in tempore a nobis præscribēdo: In hoc
tam sanctū tanq; pium & necessariū opus conferre: Qui
secus agerent Anathemate ferirētur: Scripserūt decretū
Principes & legati qui affuerūt paucis exceptis: Inter sub
scribentes etiam oratores tui reperti sunt: his peractis si
gnificasti nobis te piculum euasisse: Iam enī exitialis ho
ra præterisset & astra suum te saluo pegisset cursū teq;
uentuꝝ q̄primū uellemus: Respōdius affuturos p̄pediē

ex Germania nobiles principes: Sigismūdum austriae du-
cem: Albertum brādeburgensē & Carolum badensē mar-
chiones: Cupere nos ut cum eis concurreres: Declinasti
mox semitam & pmissum pro tuo iudicio iterpretatus
Excusationes longe quasitas attulisti: spreuisti nos & ad
uentum prius denegasti: hęc fecisti & siluimus: putau-
imus te correcturę mutaturęq; mores. Et quoniā p orato-
res magna pmiseras uerbis & scriptis fidem habuimus
Certa & stabilia esse arbitrati quę princeps nobilis affir-
masset. Dissoluto mātuano cōuentu cum occurrisses no-
bis in Pado flumie: nosq; tua in nauī Buciatoria excepis-
ses exposuimus quę mantuę gesta erant de trigessimis
uigessimis ac decimis: & an rata esse uelles quę tui pcur-
atores egissent pcontati sumus. Cum respōdisset place-
re tibi oīa. Iussimus ut & ipse decretū subscriberes: paru-
isti: & pro tua cōsuetudie magnificis uerbis usus es que
nos & duos quos accersuerāus sancti Laurentii in luci-
na & sancti marci Cardinales miximodum recrearunt.
Credidimus uerba tua ex mente prodire neq; labia cordi
esse aduersa putauimus: spe pleni & aīo lato a te recessi-
mus. Cum senas applicuissemus & hic aliq̄diu ualitudis
curadę gratia remorari statuissemus: pcuratores & col-
lectores uiros bonos elegimus: qui apud ferrariā & ī re-
liqua ditione tua Decimas uigimas: & trigimas exi-
gerent: eisque litteras apostolicas & facultates in eam rē
necessarias trāsmissimus. Tibiq; scripsimus ad executoris
officium demādatū fauori atq; auxilio esses. Requisitus
ab eis ut apostolicos apices puplicari: & executiōi manda-
ri pmitteres. Dixisti nolle te primū uideri qui hoc opus
incipes. Inter principes italiae primum esse Ferdinādum
Siciliae regem. Alterum Frānciscum mediolāi ducem. ex in-
tertio loco succedere secuturum illoꝝ exempla. Ea cum

109
accepissēus admirati rei nouitatē rursus ad te scripsimus
teq; paternæ & sūma cum caritate monuimus ne his di
lationibus ac techiris uterere: neue cōditiones in obser
uatiōe reqreres. Iussimusq; ut pcuratores ipsi iterū te
accederēt: teq; hortarētur ne tam pio operi moras necte
res: hi cum te non facile adire possent nec eis tui copiam
faceres aulicos tuos cōuenere: & p internūcios qbus oīa
credis de nostra te uolūtate certiorē fecere. Et hoc dēiq;
responsū de tuo impio accepunt. Te scilicet nullo modo
passurū mādatorū nostrorū executionē nisi postq̄ constite
rit Sicilia Regem. Venetorū & Mediolanēsium Duces ac
Florentinorū Magistratum Mantuanā deliberatiōi satis
fecisse. Illis autem parētibus: te quoq; pariturū nisi ali
ud noui emerferit impedimenti. Nam conditionem hanc
oīa tua pmissa cōtinēt. Sic enim scola Ferrariēsis admo
net: ī qua ut tuis utamur uerbis quicq; dignoratur nūq̄
scitur: sic tua dilatio post diutinā deliberationē pcurato
ribus nostris respōderi mādauit. Non uis esse primus q
rei publice christiane opem feras: sed primū inueniri in
ter oēs qui auxilia fidei catholicæ negauit: neq; recusas
neq; indecorū putas. Sic desyderio nrō respōdes: sic supi
oris & domini tui iussibus pares: sic prōissa custodis: sic
magnificis & amplissimis uerbis tuis satisfacis. Ferrēus
hæc patiēter si nos rātūmō læderes: At cum tua rebellio
dei offensio sit & totius christiāitatis ruina: nam tuo ini
quo exemplo multi mouentur: ulterius tamen tuam cō
tumaciam tolerare non possumus nisi tecum diuinā con
temnere maiestatem: & rem publicā pdere uelimus: pu
blica est enim causa & diuina cui te opponis & dum no
bis resistis dei uoluntati atq; ordiatiōi resistis: Impius
es qui religioni te obicem facis: iniustus q̄ pmissa rescin
dis: infidelis q̄ fidei denegas auxiliū. Nā qd nos petim?

nisi ut religioni christianæ opem feras! Quid rogamus!
nisi ut promisso facias satis! quid uolumus: nisi ut fidei
Orthodoxæ non desis! Contra nefarios Turccos qui no-
men christi delere nituntur auxilia tua req̄rimus. Dicis
forsitan non sufficient pecunie meæ. Verum est id quod
non sufficient: sed alii quoque argentū conferēt. Incipiant
alii subicis rei publice nihil interest. Tu incipias an alius!
At tua magna laus est si prior om̄ium tam sancto operi
manum imponis: quæres quid si alii non sequantur! Mi-
nime hoc putandum est: quauis eo casu & aiæ tuæ & glo-
riæ consultū erit & pecunia nō peribit: neque enim ex ter-
ritorio extrahetur aurum nisi postquam constitit & in tuo
& in aliorum dominio tantam pecuniarum uim collectā esse quæ
ad ferenda Hungaris auxilia sufficiat: neque argentū ex-
poneretur sine oratorum cōsilio & tuorum & aliorum qui penes
nos fuerint. Neque mantuanæ forma decreti mutabitur
Quid igitur resistis fili! quid rebellas! quid fidem fran-
gis & iusiurandū! An non intelligis quatum moliris ma-
lum! in quo religionē piculo ponis! si te alii imitāt: actū
ē de christiana fide nemo resistet hostibus. Turcorum om̄es
erimus præda & Mahumeti seruire cogēt euāgelica lex:
Nos & si te alioquin diligimus: in hoc non diligimus. ini-
qua est respōsio tua iniusta: indigna: arrogās: p̄niciosa:
detestabilis & prorsus reuiciēda. Nec nos sustinere ultra
debet iniquas operationes tuas: Deo enim magis quā tibi
placere debemus: & cum tu deum contēnas nos deo ser-
uire oportet. Non sunt ferendi qui suo exemplo alios in-
ficiunt: aduersus quos si non profunt monitiones in ca-
ritate facte: Spiritualē uibrare gladium necesse est: atque
his armis uti quæ nobis iustus & misericors deus con-
tra rebelles largitus est: & quibus usos constat beatos apo-
stolos Petrum & Paulum: Illū aduersus Ananiā & Saphirā

110

Istum contra corinthiū: Arguimus te saepe ueluti filium
monitiōes nostræ caritatis & beniuolentiæ plenæ pluribus
te uicibus interpellarūt nihil pferimus: neglexisti & con
templisti uerba nostra asperior ac rebelior emerxisti. Iam
non est cur te ultra feramus nihil resipis nec spes est te
resipiscere nisi censuris ac pœnis utamur. Nam quæ lani
tas iudicis & mansuetudo non flectit equum est ut seue
ritas & censuræ coerceat rigor. Dices iniquus nos agere &
ingratos esse qui aduersus affinē & quidē benemerētē
legum seueritate utamur. Soles enī asserere nos tibi affi
nitate iūctos esse: & multa ex te dona magnosq; honores
recepisse nos sane & si gloriosum putamus estēsi fami
liæ iunctos esse non tamen fictam & inanem gloriā quæ
rimus neq; affinitatem magnificimus post accepta sum
mi Pontificatus gubernacula repertā. Et si enim ex Ptho
lomea profapia mater tua nata est. Cui gēs Picolomīea:
ex qua nos secundum carnē orti sumus pluribus affini
tatum uinculis nexa est. Affinitas tamen ultra personas
quæ coniūguntur haud quanq̄ p̄greditur. nec nos de sā
guinis altitudine idest de aliena dote gloriandū putāus
Et qui ante nos in apostolica sede sederunt non stemati
bus aut maiorū imaginibus: sed animi uirtute claruerūt
ut pote qui piscatura & sordidis nōunq̄ ante pōtificatū
artibus uictū parassent. Vtiam prædecessoribus nostris
ita uirtutibus & meritis æquari sicut sanguis nobilitate
possemus. Vtrunq; sit: quāuis indigni: diuina tamen dispē
satione vicariatū saluatoris & domini nostri ihesu christi
gerimus in terris: & inter causam & causam: sanguinem
& sanguinem: lepram & lepram: absq; psonarū acceptiōe
iudicare: uiciaq; subditorū corrigere & uirtutes cōfouere
tenemur. Neq; tu mūera aut honores i pperaueris neq;
enim magnū est si nobis in exordio summi apostolatus

dona uel præciosa misisti qui sedis in qua sedemus bene-
ficentia cētūmillia auri nūmum & āplius quotānis ex uec-
tigalibus tibi concessis exigis. Munera tua uix aureos bis-
mile ualuerunt: nec ea apud nos gratis esse permisimus
priuilegia enim & gratias tibi cōcessimus: quæ absq; ma-
gno auri pondere ab aliis pontificibus obtineri minime
potuisses. Tu neq; scriptoribus prætaxatā pecūiā p̄solui-
sti. Quod nos curiāq; nostram euntes Māruam & inde
redeūtes summis honoribus excepis: quibus laudabile est
tui tamen debiti fuit. Neque tibi decori fuisset tua in di-
tione ihonoratū dōinum iter habere. Verum quibus libera-
litatem & magnificentiā istam tuam probāus: nō tamē
ferendum est ut in p̄niciem christianæ plebis nunc aua-
ritiæ studeas contumaciā prætedas. Deus & iudicium &
magisteriū & domium sup te nobis in terra tradidit: &
aīa tuæ curam cōmisit: nō prurire auribus tuis aut que
sint placita in oculis: sed utilia & salubria consulere: atq;
imparare debemus. Cura nobis totius dōinici gregis im-
posita est. Nostrum est ex agro dōinico zizanas malasq;
herbas eradicare: bonūq; semen ferere: hoc est in pectori-
bus subditōꝝ succisis uicioꝝ fōitibus: bonarū artiū & to-
tius uirtutis plantare radices: Si quis nostro non paret
impio) sicut in ueteri lege scriptū est) mortis p̄cā me-
retur. Neq; enim minor est in nouo testamēto sūmi pō-
tificis auctoritas quam fuit in antiquo: quibus benignitas
atq; misericordia maior. Sed nō adeo placidū aut clamē-
tem esse sacerdotem oportet ut peccata sinat inualescere
& dominari portas inferi. Imitandi sunt prudentes me-
dici qui leues morbos leniter curant in piculosis ægritu-
dinibus amaras & asp̄as adhibent medicinas: nec ueren-
tur crudeli manu putridas secare carnes ut pio cōseruēt
animo incorruptas. Abscidendum est omne quod christi

111

nocet ecclesie omnes abusus rescandendi omnes inobediencie
mulctande atque auferende sunt: nitendumque summo cona-
tu est ut lex christi id est uoluntas dei seruetur in terris.
Quibus ex rebus uolentes animo quam preciosa est in
obediencia tua qua ueris mandatorum nostrorum executionem
impediens: nihil aliud hoc esse aduertis quam ea qua pro
salute populi christiani excogitata & decreta Matrua sunt
uelle pertere: & turcis diuina legis hostibus in nos porta
aperire cunctaque nostram religionem conculcationi ac ruinae
& desolationi committere. Ne igitur tantum mali tua re-
sistentia atque contumacia pariat: uolentes tam tuae saluti quam
rei. publicae christianae utilitati opportune consulere: auctori-
te omnipotentis dei & beatorum Petri & Pauli apostolorum eius
ac nostra tibi sub excommunicationis poena latae sententiae qua
contra te ferimus in his scriptis: nisi parueris harum serie
praecipimus & mandamus: quatenus infra nouem dies a
praesentatione earum tibi facienda computandos: quorum tres
pro primo: tres pro secundo: & rursus tres pro tertio &
peremptorio termino assignamus: uocatis ad te procuratori-
bus seu collectoribus nostris plenam libertatem & facultatem conce-
das ut pro eos litterarum nostrae tam cruciatarum quam decimarum ui-
gesimarum & trigesarum: in omnibus locis tuae ditionis & pu-
blicari & executioni mandari tute libere: & absque omni
impedimento ualeat. Et tu nihilominus trigesimalam & conti-
gentem iuxta formam earundem litterarum & in termino in
illis contento sine diminutione persoluas. Sciens quia nisi
haec feceris grauioribus edictis ac poenis tuam contuma-
tiam obstinationemque coercebimus. Cuncta privilegia cunctaque
gratias uel tibi uel tuis maioribus ab apostolica sede con-
cessas reuocabimus & adnihilabimus: neque patiemur quod re-
bellionem utens erga matrem tuam Romanam ecclesiam & de-
fensionem impediens christianae fidei vicarius temporalis sub

Romano pōtificatu aut honore aut cōmodo potiaris. De
præsentatiōe litterarū tibi faciendā eas latori fidem præ
stabitimus. Expende igitur hæc & cūcta diligēter consyde
ra: & quā nobilis es & potens nobiliorem tamen & lōge
potētiorē esse apostolicā sedem scito. Tu filius es ipsa ma
ter: tu discipulus ipsa magistra: tu vasallus ipsa domina
Tu fragilis & more mortaliū cito periturus. Ipsa supra
firmā petram idest supra christū fundata īuiolabilis p̄se
uerat. Nam quā aliquando fluctuet beati Petri nauigiū
uētōrūq; uariorum turbinibus agitetur: sumergi tamen
aut p̄ire nequaquā potest: Considera diligenter quibus te be
neficius Romana ecclesia cūlauerit: & caue ne repiaris
ingratus qui fratri tuo nullatēus succedere potuisses ni
si te mansuetudo & exuberans apostolici throni benigni
tas miseratiōis suæ gratia præuenisset. Age gratitudinē
atq; obedientiam ostende Romano præfuli neq; moleste
feras quod te pœnalibus cōmouemus edictis. Inuiti enī
hoc agimus: inuiti tuam dilectionē exacerbāus: sed urget
nos zelus domus dei & publici tuiq; cura boni. At hæc
quā amara & acerba prima gustatiōe uidebuntur: mox
tamen dulcia fient ac iuauiā si ad cor rediēs non tam sæ
culi pompas quā christum amare & quæ sursum sunt sapere
non quæ super terram cœperis. Datum Senis.

XI Epistola Pii Pape secundi ad ferdinandum Regem
cōmendans negotia Mirabali & petens animū eius
in re Castilionis sæpius promissi:.

PIVS Episcopus Seruus seruoꝝ dei. Carissimo
ī christo filio Ferdinando Regi Sicilia salutē
& apostolicā benedictionē. Conturbasti & ad
huc conturbas miro modo mentē nostrā duabus ī rebus

112
Vna est in negotiis dilecti filii Iohannis miraballi: quem non tractas eo modo quo uellemus: cum scias nos eum & familiam suam plurimū diligere. Alia est de Castilione sapius promissio: cuius traditionē modo una uia modo alia protrahis: sup ambabus rebus mittimus ad te dilectum filium Antoniū de noxeto scutiferū nostrum ut intelligamus tandem mentem tuam: & sciamus quo modo nos habere debeamus. Nam haētēus licet tui causa multa & magna fecerius ex te nihil nisi bona uerba reporta uimus. Dabis antonio fidem ī dicēdis tanq̄ nobis: & fac ut aperte tuum anīum in utraq; re intelligāus. Datum Macereti die xxix Maii Mcccclx. manu propria.

XII Epistola Pii Pape secundi ad Isabellam Siciliae Reginam de his quae ad Regem scripserat.

PIVS Episcopus seruus seruorum dei. Carissimae in christo filiae Isabellae Reginae Neapolis. Salutem & apostolicam benedictionem. Sup nonnullis rebus concernentibus factum dilecti filii Iohannis miraballi mittimus ad te & uix tuum Regem dilectum filium Antonium de Noxeto Scutiferum uostrum: cui uelis in dicendis nostro nomine plenam fidem praebere & ita te habere sicut de tua deuotione confidimus & nra erga te & dictum Regem opera exposcunt. Datum Macereti die xxix Maii. Mcccclx. manu propria:.

XIII Epistola Pii Papae secundi ad Franciscum Cardinale senese ut cardiale sanctae Ceciliae tanq̄ patre ob

Pseruet proficiscentem ad exercitum:.
PIVS Episcopus seruus seruorum dei. Dilecto filio Francisco Cardinali Senensi. S. & apostolicam

benedictionem: Exigētibus ecclesiæ necessitatibus mittimus dilectū filium Cardinalem sancte Cecilie ad partes Marchie & regni sicilie: & ad exercitum nostrum. Voluimus ut oīa executioni mādes quæ ipse dixerit eumq; licet sine legatiōe ꝑficiscatur tanq̄ patrem honores & obserues: q̄ tamē cito ad nos redibit. Accepīus quæ scripsisti ꝑcuratori tuo de facto thesaurarii: sūus de te bene cōtenti: laudamus quæ opatus es ī oppido Saxiferrati prudenter singula & diligenter egisti ꝑge ut facis: & bonum nomen custodi. Sic nobis maxime placebis. In Saxoferrato fiet quod uis tuæ iurisdictioni cōmittetur. Nos tamē unū de Picolominibus in ea arce uolumus collocare: De præside siue potestate facies ut uoles. Datū Sēis & scriptum manu propria die vi. Augusti. M cccclx:

XIII Epistola Pii Pape secūdi ad Cardinalē Aqleginēsem: in qua hortatur eum

PIVS Episcopus seruus seruoz dei. Dilecto filio Lodouico Cardinali Aqleginensi: salutem & apostolicā benedictionem. Cum tuitionem carissimi filii Ferdinandi Sicilie regis accepimus multo melior eius erat quam hostis sui conditio: & ratio suadebat ne sine causæ cognitione pateremur eiici regno quē constituissemus regem. Mutata est res & hostis effectus potentior sicut fortuna belli uaria est. Non tamen idcirco mutata causa indecorz nobis uidetur eius res miseras nō tueri cuius florētes audiuius. Neq; ferendū est ut regnum ecclesiæ iuita ecclesia possideatur. Stat igitur sententia ceptum bellum & iustum non derelinquere. Audiuius quæ per Scarāpium tuum nobis in hac resignificasti. Laudamus consiliū & auxiliū amplectimur: est āimi

113

nostri legatum mittere in regnum experientia & nomie probatum nec alius quam tu occurrit melior. Hortaur igitur hanc prouinciam acceptes & ei te accingas: qua re nihil e quod nobis efficere possis gratius. Neq; subtrahas quasi egrotum. Podagra enim non est exitialis morbus Neq; nos tuas manus aut pedes: sed consiliu exigimus & si pedibus opus erit & manibus Archiepiscopus rauē nas hac tibi istrumēta supplebit. Neq; rursus res afflictas auferis: fiet enim magna mutatio ut & nos & Ducē mediolani notum erit auxilia totis conatibus suppeditare: & lūma laus est res pditas restituere. Viros fortes in aduersis cognoscimus: & ardua petit uirtus. Age igitur Noli hoc onus honori coniūctum maximo fugere: & gere nobis in hoc quod magnope cupimus morem. Tuūq; animum q̄primum nobis effice notum. Datum senis nona Septembris. Mccclx. manu propria.

XIIII Epistola Pii Pape secundi ad Ferdinandum Regem: in qua dubitantem eum de Pōtificis aīo cōfirmat.

PPIVS Episcopus seruus seruorū dei. Carimō in Christo filio Ferdinādo siciliæ regi illustri Salutem & apostolicam benedictionē. Ex his quæ multifariā nobis tum alias tum nouissime per Raphaelē familiarem nostrum significasti: aīaduertimus te dubitare ne mutato in te aīo simus: uel propter Castilionis: uel propter Terracinæ casus. Credius nō deesse q̄ hoc tibi suadeant: ut multi repiūtur qui principum aīos disūgere quam coniūgere paratiores sunt. Et nos olim tibi scripsimus uicinorū potētātū raro stabilem esse amicitiam: quod tamen nos futurū minime arbitramur: quādo nec tu iniq; delatorib; præbebis aures: nec nos uerba

non pbata mouebunt. Et si enim aliquando coniecturis aliquātis pmoueamur non tamen cadimus ex pposito: nisi re plane cognita. Quod si Castilionēses Terracinensesq; res nonnichil animi rationis præbuerūt. Nunquā tamen nobis psuaderi potuit tuam rem non recte erga nos uadere. Idq; tandem exploratū habemus: non est igitur cur nos uel mutatos esse iudices: uel facile posse mutari. Nos te inuestiuimus & coronauimus de regno & magno & nobili. Nos te regi réato præposuimus: nos tuam causam in conuentu Mantuano magnifice defendimus. Nos propter te magni & potentis Fræciæ Regis inimicitias paruipēdimus: nos ut Picininum tibi retineremus pacta quæ pro Malatesta habebāus nobis utilia & honorifica remisimus: nos Symœtum cum magnis copis: & Iohannem malauoltā in tuum auxilium misimus quoq; alter captiuitatem incidit alter necem & alium exercitū in Abrutiis iam rebellanti Picinino opposuimus: nos etiam te auro iuuimus: nos etiam nuntius & litteris tuas partes ubiq; gētum tutati sumus adeoq; fauoribus psequuti ut bellum etiam tui causa nostris laribus sustineamus: uidemusq; nunc subditos nostros omni hostili clade uexari. Quantū pecuniarū exposuerimus in hoc bello quātos feramus repransores: quot subiecti sumus & piculis & insidiis non facile dictu est: haud quāq; tot & tanta pro te fecissemus si mutare animū libuisset. Stat sententia non mutare propositū. Quod si deus dabit ut hic uicinus noster ex agro nostro repellatur hostis: itelligēt omnes quanti Ferdinandū eiusq; iusticiam faciamus: & tu plane cognosces neminem esse qui caritatem erga te nostram super. Quāuis hoc ipsum iam opera nostra palam ostentarunt. Nam neq; Alfonsus si uiueret maiora potuisset ostendere dilectionis signa quā nos ostendimus.

114
Scriberēus plura nisi propositi nostri edoctus Raphael
ad te rediret. Ex eo cogitatiōes nostras ōnes itelliges Tu
ei fidem adhibeto & adhibeto: & psuadeto tibi ipsi nichil
prorsus de aio nostro erga res tuas esse mutatū. Tantū
demorato ut pium ppositum nostrum possimus exple-
re. Scriptū Romæ māu propria die xxiiii Octobris: M-
ccclx. Pontificatus nostri. anno Tertio:.

XVI Epistola Pii Pape secundi ad Regem Castellæ &
legionis: ne se opponat Cardinali sancti sisti ad p-
uisionem ecclesiæ legionensis.

PIVS Episcopus servus servorum dei. Carissimo
in christo filio Henrico Castellæ & legionis
Regi illustri. Salutem & apostolicā benedicti-
onem. Cum uacasset in curia nostra apud Senam ecclesia
legionensis prouidimus ei de psōa dilecti filii Iohānis Car-
dinalis sancti Sisti. Cuius probitas ac doctrina toti orbi
nota ē: quē clarā mēoria genitor tuus plurimi fecit: hęc
potestas prouidendi ecclesiis p uniuersum orbē non ab
hōibus: sed ab ipso deo tradita ē beato Petro apostolo: &
per ipsum eiusq; successores ad nos usq; deriuata. Tute
nostræ prouisioni opponis. Non uteris bono consilio nec
bona excusatio ē ius patronatus allegare. Nam sedes nra
in ecclesiæ regimine nullis hūanis iuribus aut priuile-
giis impeditur. Cōminaris Cardinali nisi cedat eius cōsā
guineos regno tuo euicere. Idem fecit Rex Angliæ erga
sanctum Thomam cātuariensem: sed non fuit ipune pec-
catum suum. Caue fili hęc exempla & bonorum potius re-
gum q̄ tyrannorum imitator esto: neq; audias eorum uoces:
qui te contra sedem Romanam incitant. Nam hoc ē ma-
trem psequi ab euangelio discedere: sine quo saluari nō

potest. Vide quid agas: nos te amāus & honori tuo cōsuli
mus; studebīusq; quoad poterimus salutī tuæ adesse; &
bonum statum tuum adiuuabimus. At si p̄gis aduersari
nobis non erimus nos in culpa si tuebimur Romanæ se
dis priuilegia quæ diuina sunt: & a nullo possunt quī
Rege aut Impatore cassari. Fugito omne cōsiliū quod
nostrā caritatē a te possit auertere. Quod si feceris opti
me aīæ tuæ: & tuis subditis cōsultū ibis & nobis cāmpre
bebis ut amplius atq; amplius te amemus. Scriptū Ro
mæ apud sanctum Petrum Kalendis Nouembris manu
propria & raptim Mcccclx.

XVII Epistola Pii Pape secundi ad Cardinalem sanctæ
Ceciliæ: qua monet eum ne putet extimationē
suam esse apud se imminutam ex direptione cu
iusdam oppidi.

PIVS Episcopus seruus seruoz dei. Dilecto fi
lio Nicolao tituli sanctæ ceciliæ Cardinali The
anensi. Salutē & apostolicam benedictionem
Magno merore nos affecit concussitq; miro modo mētē
nostram tristis casus qui nudius tertius in castris nr̄is
accidit longeq; magis animū nostrum conturbauit: quā
cōflictus apud Sarnū proxima æstate habitus. Illic enim
nemo cecidit nisi qui hosti occurrit armatus: hic etiam im
belles & innocentes pueri sunt extincti. Ibi uicti nostri so
lum arma & equos amisere: hic uictores nomen & fidem
perdidere. Gaudebamus oppidum sine sanguīe sine præ
da in deditiōem uenisse. Et ecce ruptis fœderibus seuitū
est in eos qui sese spōte dediderūt. Nec fœminis sua ser
uata est pudicitia: nec infātibus uita. O nephas: O pudor
Siccine crassatur maximi præsulis exercitus. Et quid alii

115
faciant! Quis deinceps nr̄am fidem sequetur! Succubuit
se in bello minus damni erat. Sed sic in cælis uisum erat
futurū. Magna ruina facta est nostri honoris. Per famā
& infamiam trā̄ire oportet. Nihil imputabimus tibi fi
li dilectissime: Scimus quantus est ipetus furentis exer
citus. Sape magnis Impatoribus hæc acciderūt. Sape in
uito Pompeio exercitus arma tulit: nec semp Alexander
aut Anibal aut Iulius suas copias retinere potuerunt.
Quid mirū si alienorū Ducum turmæ tibi nō paruerūt?
Credimus: & si læsa est estimatio tua apud ignaros rerū
aiam tuam apud iudicem qui cuncta uidet nihil detri
menti passuram. Nec nos hi sumus q̄ ex te detrimentū
animæ requamus. Scis quia nunq̄ quicq̄ tibi mādauius
contra præcepta ecclesiæ iusticiæq̄. Si hoc scandalū sequu
tum est quod tuo nomini non nichil detrahit: Gaude
quia sic culpa es: gaude q̄a nos etiam socios habes. Nam
& nos omnis populus mordebit: q̄uis innocentes simus
Ne terrearis. Sufficit apud deum ueritati locū esse: p̄ge
ut cœpisti: cura ut infelicibus oppidais quantū fieri po
test damna refarciantur. Da opam ut arx omnino expu
gnetur: si non uult deditiōē facere & bona quæ ibi sunt
reddātur dominis: possunt paupes incolæ priuilegiis or
nari: & alius moīs pro damno compensari. Nos eis omnē
humāitatem præbendā cēsemus quādo contra ius fasq̄
uiolati sunt. Perge ne timeas impetum fortunæ: hæc uir
tuti nouerca est: sed uicitur pseuerātia: psuade tibi nos
bene de te credere. In magno nunc mari uersamur. Ha
ut undiq̄ aduersi uenti & fluctus imēsi agitāt nauē. Du
randum est donec tempestas conquiescat: & placidū fiat
pelagus. Dabit deus his quoq̄ finem malis: duremus &
seruemus nos secūdis rebus: neq̄ enim mons ē sine ual
le: & tempestati succedit tranquillitas. Alia scribet tibi nr̄o

nomie Georgius noster. Vale Datum Romae apud san-
ctum Petrum quinto nouembris: Mccccx: manu ppria.

XVIII Epistola Pii Pape secundi ad Iacobum Sabellū
qua eum monet ut dimisso Iacobo picinino ad
ecclesiæ deuotionem reuertatur:

PIVS Episcopus seruus seruorum dei. Dilecto
filio Iacobo Sabello Domicello Romano. Sa-
lutem & apostolicam benedictiōem. Miseret
nos tuæ senectutis q̄ atate grauiori cōfectus bello uexa-
ris & armis. Cōpatiur dōui tuæ prænobilis quā p̄pe casu
ram cernimus. Condolemus filiabus tus quæ p̄p̄t duri-
ciem animi tui hereditate magna ex parte fraudātur. Nā
si pergis obstinato corde mandata nostra respuere: neces-
se est ut ostendamus tibi q̄ piculosa sit in superiores rebel-
lio. Inuiti sane & prorsus mente aduersa contra te agi-
mus nobili prosapia genitum: quæ pontifices aliquando
genuit. Amamus tui claritatem generis & te aliquando
dileximus: sed compulisti nos ī odium tui cum nolles im-
perata facere. Mandauimus tibi ut milites Iacobi picini-
ni hostis nostri ex oppidis tuis arceres: si timeres aut illū
aut vrsinos militiam nostram obtulius: quæ te tuaq; cu-
stodiret. De vrsinis quos tibi iniuriosos aiebas iustitiam
polliciti sumus. Nolūisti audire uocem nostram: diu nos
cauillosis responsionibus suspēdisti. Deniq; cū uideri uel-
les aliquid agere paritur te dixisti: si Nazāum quod Ni-
colaus quintus ob demerita tibi abstulit restituere: si
stipendium in ducētos eqtes daremus: si vrsinos ablata
restituere cōpelleremus. Que postulata obsidētis potius
q̄ obsessi uidebātur. Quid ergo miraris si te urgemus?
si tuam cōtumaciam retundimus: si tuo exemplo alios

116
monemus ne rebellent. Cogis nos tua pertinacia & tela ec-
clesiæ contra te prouocas. Sed accusas spoliū in tuos fac-
tum apud nardini Podiū & fidem uiolatam affirmas: &
seuiciam militum damnas. Fatemur: seuitum est in tu-
os homines: idq; nobis inuitis ac dolētibus: sed fidē frac-
tam negamus. Oppidani enim contra ius belli post datos
obsides triginta pedites tuos admiscere: & nichilominus
seruare eos nepos noster Antonius uoluit: seruassetque
nisi Arcis tuæ præfectus uulgus militum e castris signo
dato in oppidum uocauisset: dedissetq; additum. Qui
cum essent præde auidi retineri non potuerunt. Antoius
dum contra nititur uix mortem euasit: quod si male ac-
tum est in oppido tuo præfecto: tuo imputa. Interroga fi-
lias tuas quæ affuerunt: ipsæ tibi ueritatem narrabunt:
& quanta fuerit nepotis nostri in custodia mulierū & pa-
uperū rusticorū diligentia referrent. Tu nunc Romanis con-
seruatoribus scribis: & minas adicis suadens ut armēta
sua custodiāt. Melius agas si tibi ipsi cōsulas: & res tuas
saluas uelis: neq; omnem ecclesiæ indignationē experiri
temptes. Credito quia non es tu par pōtifici maxio: nec
tuæ sunt uires quæ fundamēta ecclesiæ possint euertere
Romanorū peccora noster miles tuebitur: tua nisi Piccini-
nus custodiat peritura sunt: at quāta sit in piccinino spes
habēda iā didicisti qui sub eius promissis podiū amisisti.
Tempus est si sapias ut ad te redeas: petis ut romāi te no-
bis comēdent. Frustra ex aliis quæris quod ex te ipso ha-
bere potes. Tuū ē si uelis comēdarū te facere: tua te fac-
ta saluabunt. Non sumus nos qui sanguinem tuum sitia-
mus nec tuam domum p̄ire cupiūs. Quod diximus ab
initio belli: & nunc in medio repetimus. Reice Piccinini
milites & pacem habebis. Querito ueniā & inuenies eti-
am gratiam: nos quibus idigni vicem dei tenemus: iteris

Conuerſionē peccatoris non mortem quærimus. Nihil
exculationis habes quod Piccinino ſis obligatus: nulla ē
promiſſio quā non tollat iuſſio præcipis: Non licuit te fœ-
dus inſiſſe. In iuſſo noſtro inſitū auferre debes cū iubēus
alioquin iniurius es tuo domīo: & eccleſiæ fidē fallis. Nec
Piccinus ita ſe habuit erga te ut quicquid ſibi debeas: Reco-
le demū ex quo ſanguine natus eſt. Recole quid debeas ec-
cleſiæ: Recole quāta ꝑpeſſus es: & finem miſeris quære
Quæ res autē ſi mādāta noſtra obediēter recepiſ: loquimur
tanquā pater: qui non omnino filius oblitus eſt. Tu filiū ꝑ
digū imitare: de quo loquitur euangeliū: Redi domū & pa-
tris miſericordiā potius quam iudicis iram expiri uelis
Nos tibi æquas cōditiones nunquā negabimur. Datum Ro-
mæ manu propria: die xix: Nouēbris. ꝑōtificat⁹ nrī anno
tertio:.

XIX Epistoła Pii Papæ ſecundi ad Cardinalem Thea-
nenſē: qua hortat⁹ ut forti aīo militiā tolleret.

PIVS Episcopus ſeruus ſeruoꝝ dei. Dilecto fi-
lio Nicolao Cardinali Theanenſi. Salutem &
apoſtolicā benedictionē. Videris ex his quæ
ſcribis opinari aliquos eſſe apud nos qui tuæ fidei detra-
bant: non ita eſt: longe falleris. Nam qui carpi putas la-
udaris: uec nos hi ſumus qui de te ſiniſtra credere poſſi-
mus: natura ita iubet: ut quibus benefeciꝝ fidem habe-
amus. Nobis labor tuus cognitus eſt: nec de conſtantia
dubitamus. Quod ſi Antōii copias reuocauimur: id factū
eſt ne tempus fruſtra ducerēt: iam enim ex caſtris abie-
rant ꝑpter contētionē & iurgia quæ præceſſerāt: nec
ullo tibi erant uſui ut acceꝑamus Ex te. Igitur arbitrati
ſumus eas in campaniā mittere: ut ꝑ hoc tēꝑus quo aer
patitur hoſtes ubi uexarent: & hoc tibi ſcribi iuſſimus.

117
Si non est factū negligētiæ dabis non maliciæ. Iohannem franciscū putauimus Antōio sociādum: ut esset qui ei pro reꝝ expiētia cōsuleret. Incauta enim iuuentus est nō habens rectorem. De bracciāis est eadem sentētia quæ tuæ ne quo pacto recedāt nisi nouis supueniētibus. Nec nos te urfinū sed apostolicū existimamus esse neq; tua consciilia unq̄ damnauimus et si aliquando nostra prætulimus ut est mos dominorū: te æquū animum habere decet etiā si aliquando deliremus. Scis enim plus domini stultitiā posse quam serui prudētiā: boni autem seruatoris ē: que peccant dōini non carpe: sed emēdare: & hoc te facere p̄ tua integritate minime ambigimus: hortamur te ne turberis si aliquādo aut hoc aut illud impamus: quod præter tuam mentem sit: Existimas noxium esse quod iubemus: rescribe: tempa: corrige: muta: nihil nos uolumus quod malum esse intelligamus. Scimus grauem esse prouinciam tuam: sed grauiā quoq; subeūda sunt onera: & magnas dignitates magne curæ sequūtur: hoc nos exprimur q̄bus noctes isōnes trāseūt. Te quoq; harū miseriæ participem rubeus pyleus reddidit. Fac bono anō quod facis & dura nec rumusculos timeas: per bonam famam & malam non tibi solum: sed nobis quoq; trāseundū est hortare magnificū Alexādrum & Comitem Vrbinatem ne spem nostram fallant. Viuimus sub alis eorū. vrgeāt hostes dum tempora ferunt & Sabellum resipere cogāt. Nos illi scripsimus ut in his exemplaribus uidebis quæ mittimus: vtinam intelligat. Nam sibi & nobis proderit resipiēs. De Marchia cognouimus quæ significasti: multa mala minatur homo tuus nec nos minora expectāus nunc nos deo caros cognosciūs quādo ūdiq; tribulamur. Sed finis miseriæ aliquñ erit tu patere nobiscum q̄ etiā nobiscū regnaturus es. De officio quod pro amico quæris Gregorius tibi respōdebit: ē anius noster p̄missiōes

tuas haud irritas facere. Vale & militiã quã potius ma-
lita dici potest forti animo tolerato donec ad nos redeas
quod breui fiet. Scriptũ Rõã manu ppria. xx. Nouẽbris
Mccccx.

XX Epistola Pii Pape secundi ad Iacobum Sabellum
ut tandem redeat ad Põtificis gratiã: ut pollici-
tus fuerat

PIVS Episcopus seruus seruorũ dei. Dilecto fi-
lio Iacobo de sabellis Domicello romano. salu-
tem & apostolicam benedictionẽ. Audiuimus
aimũ gerere te: ut quã nobis grata sunt facias. Id nobis
acceptissimũ est qui te semp dileximus; & inuiti tua loca
oppugnauimus. Fac ut opa uerbis consonet: & sequere fi-
dem nostram. Plus recipies tacendo quã petendo. Nobis
mens est nobilem domum tuam honorare: non deprime-
re. Sapiẽtiã tuã fuerit ut scias uti pposito nostro. Scrip-
tũ Rõã manu ppria apud sanctũ Petrũ. Mccccx año. iiii.

XXI Epistola Pii Pape secundi ad Federicum Impera-
torem in fauorem Franciscisforcia Ducis Me-
diolani pro inuestitura Ducatus.

PIVS Episcopus seruus seruorũ dei. Carissimo
in Cristo filio Federico Romanorũ Impatori
semp Augusto. Salutem & apostolicã bene-
dictionem. Intelleximus referẽte Venerabili fratre nrõ
Episcopo & Cardinali Niceno: qui apud est sup re Duca-
tus Mediolanenẽ nihil esse conclusũ: sed abiisse nuncium
qui ad id missus erat sine spe ulla & truncatũ esse prati-
cam: ab altera parte cum sibi nimiũ uideatur quod peti-
tur: hoc certe nobis molestum est: nec uidemus causã suf-
ficientem propter quã hoc bonum impediatur. Illud enim

118

imprimis constat. Si pecunia quæ petitur exsoluatur ne
gocium absolutum esse. In hac parte qui petit facile pot
minus petere. At qui promittit iustam causam habere pot
propter quam non plura promittat quia desint facultates: &
nolit promittere quæ nequeat adimplere. Certe filii non sunt
tantæ opes eius qui Mediolano potitur quot creduntur
At onera opinionem excedunt multa ei necessaria sunt qui
tantum dominum & tam inuidiosum & cum talibus vicinis
tueri habet. Nos te rogamus ut hunc virum & familiam suam
amplexeris: quæ in posterum Maximiliano tuo & tuorum na
torum natis semper sit obnoxia. Tu nunc Imperator es utinam
diu uiuas. Migrandum tamen & tibi & omnibus est quod ui
uunt in terra. Nec tu post obitum Imperator eris: nec in tua
domo semper erit Impium: nec tu hoc prestare potes: sed
ut impii beneficia in tua familia perpetua sint hoc effice
re potes: efficiesque si dum poteris impio: ipsius impii uiri
bus multos tibi & posteris amicos feceris: inter quos no
stro iudicio hi quoque diligendi sunt: in quorum manibus Me
diolanum est Franciscus fortia & filii eius qui multum in ita
lia possunt: & in futurum ut credibile est poterunt. Multum
Imperatoribus ad res italias prestare lombardi possunt & po
tissime Mediolanenses. Scit hoc Robertus bauarus: qui de
posito Vincelao electus imperator dum romam pro corona
peteret a Galeazio Mediolanensium principe perfligatus in
patriam rediit sine corona. Galeazius enim Vincelai ca
usam ruebatur: a quo fuerat Dux creatus. Nosti quoque
ut arbitrauerit italiae statum: & quod exceptis Mediolanensibus pa
uci ad impium respiciunt: his etiam exceptis qui non ut ser
uent: sed ut perdat inspiciunt: quod si mediolanum in alicuius a
liquando populi potestatem uenerit: actum est de impio
in italia nec pauper ecclesia sine detrimento erit quæ longe
melius cum imperii amicis se habet quam cum inimicis.

Optāus igitur ut tui & nostri causa petitam sapius inue-
staturam concedas ne des occasionē quod alii tuam glo-
riam uenari possint. Non frustra loqmur imperialis iā
alias Genua frācoꝝ facta: & Astensis Vrbs frācis paret
Nec Dux Sabaudia tam te respicit q̄ frācia regem. Re-
gnum Sicilia nutat: & q̄uis conamur ecclesia in eo nōen-
tueri: nescimus tamē rez exitum quoniā futuri soli deo
cognitio relicta est. Age igitur prudētissime princeps no-
li propter defectum alicuius pecunia iuestiturā hanc ne-
gare: quā impiū seruabit ī italia & romāe ecclesia pluri-
mum consulēt. Si non moueris Frāncisci prācibus moue-
ant te filii eius qui ex sanguie Philippi prodeunt quem
tui prādecessores inuestiuerūt. Moueat te imperiū quod
nisi hoc feceris ex italia pelletur: moueat te pauper italia
quā inuita coronā & faices imperii deserit: moueant te
nostra rogamiā quā pluris esse debēt: q̄ requisitā pecunia
Concede nobis quod alius negas q̄uis tibi plura debēus
q̄ possimus ullo euo p̄soluere. Postreō moueat te tuus
Maximiliāus qui tibi deo prāstare sup̄stes erit: & aliquā
Principum familiam sibi amicam in italia cupit: quādo
& tu illi in italia nō parua dominia relictorus es. Nec a-
lium in Austria uides qui plura expectet. Nosti qui sunt
vicini tuā domus & quod non soli sui censes aliquādo ti-
mēdi sunt. Facito igitur tibi & liberis tuis amicos: & ute-
re imperio ī tuam tuozq; gloriam atq; salutem. Nec ne-
ges quod tantis prācibus impetrare nitūtur: cū id quod
reqrimus & tibi & impio & nobis ex vsu esse cognoscas
sempq; plus in amicis prāsidiū q̄ in pecuniis ponito. Da-
tum Romāe apud sanctum Petrum: scriptūq; manu pro-
pria. ii. nonas Februarias. Mcccclx.:

XXII Epistola Pii Pape secundi ad Federicū Impaorē

119
bonum animum suum erga illum ostendens q̄ non pos-
set immutari.

PIVS Episcopus seruus seruorū dei. Carissimo
in christo filio Federico Romanorū impatori
semper Augusto. Salutem & apostolicā bene-
dictiōem. Scribimus saepe & multa p̄ legatos
ac nuncios significamus quorū fortasse aliqua molestius
accipis: non tam mentem nostram q̄ uerba respiciens.
Nos illud tuæ māsuētudini psuasum esse uolumus: nihil
nobis placere quod animū tuum offendat. Scimus q̄ tum
excellentiæ tuæ debēus: nec unq̄ cōmittemus ut ingrati
repiāur. Si qs̄ putat nos posse aduersus te irritari maxi-
me fallitur: etiā si aliquādo facias quæ nolimus & que ue-
limus negligas. Vendicauerūt hoc sibi tua erga nos meri-
ta quæ nullis æquare obsequiis unq̄ poteris. Accepimus
hoc maligno tempore nonnulla parari: & tibi & nobis con-
traria: quæ ut arbitramur cum suis auctoribus euāescēt.
Certi sumus q̄a nō deeris: veꝛ scito nos quoq; tibi quoad
uixeris non defuturos: idq; tibi ifixum toto pectore sit
Esto itaq; bono aīo difficile est apostolicā sedem & Roma-
num imperium simul euertere. Altius fixe radices sūt q̄
uentis euelli queant. In sūmo positi uertice sine uentis es-
se nō possumus. Nostrum est persistere & solida uirtute
machiamētis malorū hōinū occurrere: Scriptū Rōarū ma-
nu propria apud s̄ctū Petrū: Nonas Martias. Mccclx:

XXIII Epistola Pii Pape secundi ad Regem fr̄acorū ad
hortās ipsū ut pragmaticā s̄acionē e regno suo
eliminet

PIVS Episcopus seruus seruorū dei. Carissimo
in christo filio Ludouico Regi franciæ illustri
Salutem & apostolicam benedictionē. Viuēte

patre tuo claræ memoriæ Carolo personam tuam semper
dileximus & magnificiùs. Nec ulli rei cõsẽtire unq̃ uolu
imus: quæ uel honori uel statui noceret. Nunc quando il
le a domino uocatus est: & tu eius locũ tenes nõ minori
te studio atq; amore prosequẽur. Bẽigna tibi semper erit
apostolica sedes. Tu facito ut uiceuersa in regno tuo Rõa
na ecclesia mater fideiũ in suo honore suisq; præminen
tijs cõseruetur. Neq; ulterius pragmatica factio: quæ cũ
deo stare non potest tui populi aĩas perdat. Veniant ante
oculos tuos gloriosa maiorũ tuorũ gesta. Qui mirificis ho
noribus christi uicarios prosequuti sunt: & pro tuẽda re
ligiõẽ sæpe cum exercitibus ĩ Asiam trãsiere. Cogita quã
to cum piculo fidei nostris ceruicibus: & ĩ Græcia & ĩ
Hungaria imminet Turcus: & da opam ut pacato q̃celer
rime regno ad tutelam religionis cõmunibus uiribus ar
ma sumi possint: Ad quam rem persuade tibi nihil nos
prætermissoiros ex his quæ ĩ nra potestate fuerunt. Sup
his latius te alloquetur Venerabilis frater Iohãnes Epis
copus Atrebatẽsis quem ad te mittimus. Tu illi tanq̃ no
bis ipsi fidem adhibeto. Pius deus tuos gressus dirigat:
& tibi semper assit. Scriptum Tibure manu propria. xv.
kalendas. Septembris: Mccccxi:

XXIII Epistola Pii Pape secundi ad Ducem Burgun
die ut Iohannem Episcopũ Atrebatẽsem ĩstru
at quo pacto se habeat regere: cũ Rege franciæ

PIVS Episcopus seruus seruorũ dei. Dilecto
filio nobili viro Philippo Duci Burgũdiæ. Sa
lutem & apostolicã benedictionẽ. Accepimus
claræ memoriæ Carolum Franciæ Regem na
turæ debitum p̃soluisse: & Ludouicũ filiũ eius ad regnũ

120
esse uocatum. Pius deus & patri defuncto misericordiam ostendat & uiuenti succedentiq; filio benignus assit. Nouellus rex ut existiamus memor erit tuæ erga se caritatis qui Extorrem confouisti. Multūq; tuo iudicio tribuet Arbitramur igitur iam uenisse tēpus quo & pragmatica sanctio uenenum terræ ex Frācia reuiciatur. Et aduersus Turcos christianæ religiōis hostes magnifice arma sumātur. Pro qbus rebus mittiū ad ipsum regem: venerabilē fratrem Iohānem Episcopū Atrebatensem quem tamen prius te iussimus adire: atq; ex te mandata suscipere secundum que se gerere habeat: q pro tua sapiētia noui Regis mores optime nosti: & quo modo sit aggrediendus non ignoras. Tu ergo amātissime fili & uerus apostolici defensor honoris instrue oratorem nostrum: & uias illi ostēde per quas ad ea perueniri possit quæ desiderāus recognoscatq; tandem Frācia ut debet christi Vicariū & defensionem religiōis totius conatibus assumatur quē admōm te semper optare aīaduertiū. Reliqua explicabit tibi dictus Episcopus cui tanq nobis ipsi fidem adhibeto. Pius Deus te nobis & uniuerse rei pu. christiæ diu conseruet. Scriptū manu propria Tibure. xx. kalendas septēbras: Mcccclxi. .

XXV Epistola Pii Pape secundi ad Regem Francorū cōmēdans eū quod pragmaticā e regno tollere uellit cui reginā Cypri e regno pulsā cōmēdat.

DIVS Episcopus seruus seruorū dei. Carīmo in christo filio Ludouico Regi Frāciæ illustri Accepimus ex litteris Venerabilis fratris nostri Iohānis Atrebatēsis quanta eum caritate complexus sis: & q̄piū erga nos & Romāam ecclesiā geras affectum. Vtq; ad tollendā de tuo regno cōstitutionē

illam quæ pragmatica dicta est uolenti & erecto sis anio
Laudamus deum & suæ maiestati benedicimus quæ talē
tibi mētem dedit. Nam quid aliud dicere Possumus: nisi
q̄ ex magnis periculis dei bōitate liberatus es: et ī hac tē
pora referuatus ut esses qui suscepto regno paterno sub
latis erroribus libertatem sacrosāctæ Romanæ ecclesiæ in
staurares atq; restitueres & maiorū tuorū æquata gloria
christiāo nomini quietē fundares. Benedictus deus q̄ tue
personæ custos fuit & spiritum tuum erexit ut cogitares
quæ pia & omni laude sunt digna. Sic magnus Constan
tius: sic duo Theodosii: sic Carolus magnus: & plures ex
tuis progenitoribus immortale nomen & īextinguibilem
consecuti sunt gloriam: quia Romanā ecclesiam matrem
suam debito sunt honore profecuti: quorū te uestigiis īhe
rentem & diligēsus totis præcordiis & laudāus: & omnis
te posteritas cælebrabit. Illud autem inter cætera cōmen
damus quod absq; conuentu & cōsultatiōe multorū prag
maticam auferre statuisti quēadmodū idem Episcopus
nobis significauit. Sapis certe regem te magnanimū ostē
dis qui non regaris: sed regas. Optiū enim princeps est
qui per sese recta cognoscat: & opatur: qualem te esse con
fidimus: nec scriptura quæ ait ubi multa cōsilia ibi salus
non consultorū multitudinē requirit: sed consilioꝝ maturi
tatem & digestionē quæ res in paucis facilius repiuntur
Neq; enim aut honestas aut iusticia multitudini facile su
adetur quæ uariis affectibus agitata ad peiora semp in
clinat cōfusione subiecta est consulentiū multitudo: Nec
bene se res habet ubi suffragia numerantur non ponde
rantur. Sape enim fit ut maior pars meliorem uicat. Fa
cis quod te decet qui sciens pragmaticam esse absq; deo
eam eliminare de tuo regno decreuisti: nec uis in discepta
tionē adducere an fieri debeāt quæ tu ipse faciēda nouisti

121

hoc est Regem esse & bonum regem: & quem boni amēt
mali timeant. Nam qui per alios regūtur nec p se intelli
gunt quæ sint agenda contēptui sunt. Probamus igitur
admodū & cōendāus quæ de tua deliberatione circa prag
maticam: Episcopus Atrabatenſis ſcribit hortamurq; ut
quæ ppoſuiſti in aīo efficere: cito facias. Neq; cum poſſis
hodie benefacere: cras faciam dicas: bilarem datorem dili
git deus quæ iuſta & honeſta ſunt moras nolunt: fac tuā
ſapientiā ſicut nos cognoſimus: ita & mundus oīs q̄pri
mum cognoſcat: ne aliquis dicere poſſit: diu noluit: q̄ diu
deliberauit: q; ſi prælati regni tui & ūiuerſitates aliquid
ex nobis deſyderāt: te mediator ad nos recurrāt. Nam ſi
quis unq̄ Pontifex fuit Gallicæ nationi affectus ut mul
ti fuerunt. Nos certe inter primos repiemur qui nomen
& gentem huiuſmōi honoremus & diligāus. Nec unq̄ po
ſtulatſis honeſtis aduerſabimur: ſcimusq; dignum eſſe ut
fratribus noſtris Coepiſcopis ī multis deferāus eosq; ho
noremus. Pariter quoq; uiris doctis & qui docti eſſe cupi
unt ī uniuerſitatibus litterarū ſtudia ſectātibus ſubueni
endum eſſe non ignorāus. Ab his enim catholica fides de
fenditur & doctrinæ lumen propagatur. Age igit̄ fili p̄fi
ce quod in aīo geris & confide nos tibi et regno tuo om
nia conſeſſuros quæ ratio & honeſtas ſuadebit: Ceterum
quia Regina Cypri ad nos & regno ſuo deiecta et Extor
ris profecta eſt: & ad tuam ut credimus ſerenitatem pro
ficiſcetur conſilium et auxilium petēs: nam regnum eius
Soldani Aegyptii auctoritate occupatū eſt. Et quia ſicut
accepimus Mahūetes Turcoꝝ domū Synopim & Trape
zuntā & multas alias Aſiæ ciuitates ac prouicias nuper
ſibi ſubiecit: & ī Europā uictor ac tumēs eo ppoſito re
uertitur ut chriſtianitatē totam proterat & cōculcet. Se
renitatem tuam rogāus & flentes petimus ut respicias
in quo ſtatu eſt catholica fides: quo modo ex uno latere

Turci ex altero Sarraceni urgent. Pone ante oculos tuos lamentabiles christianorum uoces qui per Asiam & Græciā in medio nationis peruerse cōstituti miserabilibus moīs affligūtur. Cogita in quo loco est sacrum domini sepulchrum quod inspicere absq; Mahumetanorum uolūtate nō possumus. Sancta terra quæ nobis lucem fidei præbuit nunc in tenebris est. Totus Oriens plenus est spurcitia Mahumetea quæ etiam in Europam suum uirus effudit inde Grecie: hinc Hispaniæ parte occupata. Nec dies ulla in qua non multæ christianorum anime pereāt: Rhodus in periculo ē nobilis insula & maris quondā domina: Pelopōnesus in potestate turcorum est paucis exceptis locis: Totā Epirus ad eos defecit. Bulgaria & Valachia & Rascia maiori ex parte turcis patet: Hungaria uulnus expectat & multis afflictis cladibus non potest tātos belli motus sustinere. Nec est qui consoletur eam: timet uictorem Mahumetem iam spoliis orientis & asiæ uiribus actū. timemus sane illi genti. timemus & alii qui sunt ī hostium circuitu: nec nos sumus qui succurrere possimus. Voluimus oculos nostros modo huc & mō illuc: & lustratis omnibus christianorum puinciis: Nemo regum: nemo principū nobis occurrit q̄ tantæ rei subuēire possit: nisi tu solus quē pius Deus sui populi saluatorem ut cōfidius hucusq; seruauit incolumen: Nec p̄misit in manus se quærentiū incidere. Tu dei ope hæreditariū regnū in pace consecutus es mortuo patre: Philippus Burgūdiæ Dux clarus & potens tibi obsequentissimus est. Cæteri Duces & Comites regni te domino gloriantur & tibi sine cōtrouersia parēt. Ex Anglia si uolueris nihil tibi aduersabitur: Hispaniā habes amicam. Omnes p̄ circuitū te reuerētur & colunt & legationes ex longinqs p̄tibus ac ex ipsa Italia te saluatū & honoratū aduēiunt. Magna ē hæc gloria: magnū

122
dei donum. Intellexit diuina pietas cogitationes tuas &
multa cognouit in aīo tuo pposita esse ad cōmune bōum
Nec dubitāus quin cum esses exul quodāmodo a regno
sape tecum dixeris si paterno in solio aliquādo sedeam:
quanta faciam tibi deus grata. Certe non patiar tuā hāc
reditatem a Turcis dilaniari: audiuit te deus & omīa tibi
aduersa reppulit: planauit iter tuū & te in auito regno col
locauit excelsum præ regibus terræ. Omnia tibi tranquilla
dedit. Si quid aliquādo intra te deo pmissisti illa seruato
si non promissisti quod non est uerisimile recognosce be
neficia quæ accepisti a domino deo tuo qui te filium re
gis creauit & in regnum cum diu extorris fuisses sūma
cum gloria restituit. Ostende te gratum diuinæ pietati
& pro tantis beneficiis uicem repēde. Tolle ut facturum
Oratori nostro spopōdisti pragmaticā cōstitutionem: &
hoc facto quod non est difficile erige te totum in auxiliū
religiōis contra Turcos. Stude ut expeditio aduersus ho
stes christi fiat: exhibe te huius rei ducem & caput: nec
dubita cuncta erunt tibi prospera: hoc est negociū te di
gnum: tibi hāc gloria seruata est: nihil est in quo te lau
dabilius exercere possis hāc tibi prouicia est
nam pugnare cū Turcis & uincere & terram sanctā recu
pare & fidem seruare et Romanā ecclesiā honestare. Frā
coꝝ regum proprium ē: & hoc tū cōmodissime præstare
potes. Vera francoꝝ soboles sapientia & rerū expientia
præditus in opulēto & pacifico & potētissimo regno su
blimatus. Omnium oculi te respiciūt: oēs afflictī te uo
cant: et nos præter te non uidemus qui hāc possit præsta
re: & ad te unū recurrimus christiane fidei defensorem:
Tu ergo & a nobis & a toto christianoz populo rogatus
& in primis a deo cōmonitus præpara te huic prouiciæ:
ad quam foeliciter dirigendam omnia obtinebis a nobis

quæ a iusto & pio christi vicario: & beati Petri successore obtineri debeant. Datum Romæ die xxvi. octobris. Mccclxi. pontificatus nostri anno quarto manu ppria.

XXVI Epistola Pii pape secundi ad Cardinalē Atrebatensem: ut confirmet Regem Franciæ in proposito tollendæ pragmaticæ.

IVS Episcopus seruus seruorum dei. Dilecto filio Iohāni Cardīali Atrebatēsi. Salutē & apostolicam benedictionē. Fluctuātī diu et maximis procellis tua nauis agitata est. Nunc in portu nauigas: Pius pontifex e medio tempestatum eripuit te & ex hostiū cuneis trepidantem suis extraxit humeris factum est quod non credebas & Pius suum tibi uerbum tenuit & pacem peperit tibi: at si nō est pax quādo ut ais in dubio ponitur quod de pragmatica scriptum est & pura dona conditionem recipiunt & tumultuatur et dubitatur an excusationi mādetur quod publice decretum est. Rursus promissa quædam referuntur & q̄ non licet retrocedere. Nō ignorāt Cardīalis Atrebatēsis quomodo possint ista conuici & scit non respondere ultimis primis: quis unq̄ audiuit Regem aliquem frācorū aduersari christi vicario. Tutrix est illa domus non oppugnatrix apostolicæ sedis: nec Carolus Ludouici pater ad arma unq̄ uenit contra romanū præsulē quī agere ferret Andegauēses regno Siciliae deturbari: quid faciat Ludouicus princeps deo amabilis & iusticiæ cultor & beatorū apostolorū deuotus. An ex pio filio & amante expectabīus quod ex patre paululū irato non timuimus? Ludouicus est & Ludouici ex frācorū domo nunq̄ romanis īfensi fuere pontificibus. Scis quanta est iusticia nr̄a causæ? Scis

quid tibi diximus abeunti: nec iusticiam negabimus nec paucis honeste tractatū: aduersus eum qui iusta offert nulla fas est arma sumere: habebas hæc quæ diceres regi & alia multa quæ pro tua singulari doctrina nō ignoras Miramur cur montium ruinā mineris quando assunt quæ impedire casum queunt. Memores sumus eorū quæ ante scripta sunt securitatis plena. Nec postea interrane sis in Franciā rediit: si quid mali ille seminauit iam radices emiserat quando priora illa splendida & magnifica plena pacis et gloriæ uerba scripsisti. Si postea immutatū est aliquid tuum est id corrigere & ita efficere ut talem regē experiāur qualem primo depinxisti quem non possumus non iustum & pium credere. Reliqua ex Antōio accipies Noxetano tuo & nostro. Vale & ueni quia cupimus te uidere pileatum. Ex urbe Idus Ianuarii Mcccclxi.

XXVII Epistola Pii Pape secundi ad Regem Francoꝝ extollens eū ob eliminatā pragmaticā sancionē

PIVS Episcopus seruus seruorū dei. Carissimo in christo filio Ludouico Frācoꝝ regi illustri Salutem & apostolicam benedictionē. Excellentiam animi tui & pietatem mentis ex multis opibus eius licuit hactenus intueri. Sed potissime diebus proximis quādo ex iclito regno tuo pragmaticā eliminari sancionē sic appellatā iussisti: quæ res diuinū ppemōm te principem ostendit. Veramq; francoꝝ sobolem & christiāissimū regem declarauit. Non præteribit deus hoc tā egregium factum irremuneratū: nec sedes apostolica immemor erit tanti beneficii. cum magno Constantino cū Theodosio cum Iustiniano & aliis clarissimis p̄cipibus tuū nomē collocabitur: Nos certe te sēper honorabimus

princeps deo amabilis & gratissimum habebimus tuæ uoluntati complacere: Sicut ex Antonio Noxetano dilecto familiaris nostro qui has tibi reddet plenius intelliges cui fidem dabis. Christus iesus dominus noster dextera sua te protegat: Tibique benedicat & regnū tuū feliciter. Datū rōmæ apud sanctū petrū Idibus Iāuariis. Mcccclxi: māu ppria:

XXVIII Epistola Pii Pape secūdi ad Regem Frācorū qua hortatur ne adhibeat fidem si quis de sua sanctitate ad eum mala suggereret:.

PIVS Episcopus seruus seruorū dei. Carissimo in christo filio Ludouico Francorū Regi christianissimo. Salutem & apostolicā benedictionem. q̄ te amamus fili toto pectore: q̄q̄ tuus erga nos amor recipus est: & tuo regno conducit & Romanæ primæq̄ sedi & toti rei publicæ christiāæ. admodū est utile. Sed hoc multorū offendit aīos qui ex publico dāno priuatum uenantur cōmodum. Crede fili: & in tua curia & in nostra non pauci sunt qui te uellent nobis inimicum esse: & nos tibi aduersari. Idem multi cupiunt extra nostras curias cōstituti: & magni & parui principes & priuati homīes. Nam quicunq̄ nos oderūt & te amant molestissime ferunt eam caritatē quæ inter nos est. Sciētes quā nō possumus non prosperari: ubi mutuo diligimus: & oīs nostra prosperitas illis est aduersitas. Ob hāc rem summo studio annittuntur: & te nobis & nos tibi abalienare: scribuntque tibi aut per alios suggerunt diuersa mendacia quæ male accipias: & pariter nobis de te multa mentiuntur: & oīa meditātur & machinātur per quæ coīs nostra dilectio extiguatur: & odia confurgāt ad quæ mitiganda opus sit ad eos recurrere: qui mediādo: tractando: & sese

124

sæpius iterpõendo crescât: & magni ac potêtes fiant. hæc dicimus non sine causa & qdem magna. Accepimus enī esse aliquos ex curia nostra: qui ad te aliqua scribunt siue alio modo ad te deferri curât: perque tuam possint beniuolentiam iminuere. Hec desunt qui pari modo ex aliis locis de te nobis scribant: Sed nos illis non habemus fidem nec malis eorū uerbis mouemur: quoniã tua uidemus optima opera nec credimus signis ubi uincimur expimentis: hortatur ut & tu quoq; his auctoritatē abroges: q̄ tibi de nobis sinistra referūt. Fallaces hæ artes sunt & iniqua iuenta quibus aliquãdo & Cardinales & aliq̄ uiri magni utuntur qui nunq̄ adeo creuere quin cupiant esse maiores qui nec honoribus satiari nec opibus expleri possunt: hi existimant multo sibi utiliore nostram tribulationē q̄ pacem: & idem de te censent: benigniorem te sibi futurū nō dubitant si aliquātulū uexeris q̄ si tranqulo statu fruaris. Antiquæ sunt huiusmōi uersutiæ: solent inter se colloqui & affirmare qui regum latera stipant & qui româis pontificibus assident: tunc se esse in præcio cum domini sunt in piculo & tunc suam potentiam crescere cum dominorum decrescit maestas & auctoritas ac ex dōinorū detrimento suum quærunt emolumentū. Si rex inquitur frãciæ romano Pontifici erit inimicus: & Papa illi non amicus uterq; nos quæret & nostra utetur opa. Magnū erit nomen nostrum: magna potestas: & ab hoc & ab illo uocabimur. Gratias impetrabimus quas optabimus. Simulabimus nos utriq; fideles. Nulli erimus practicãdo cõcordiã sēp nutriremus discordiã & arbitri ac iudices dissidentium repiemur. Ipse metus nos magnos ac beatos dōinos uero & humiles & bēignos reddet. q̄ si p̄gant se diligere uti faciunt: Rex & Pontifex non est cur nobis utatur. Ipsi per sese sua expediēt negocia. Nihil ad nos uēiet: nihil no

bis cōmūicabūt. Nullum erit nostrum emolumētū. Vez
ut tales homines priuatam & damnosam utilitatem suā
malo ingenio quærunt ita nos bono animo & optimis ar
tibus nostram & comunem utilitatem querere oportet
et his fraudibus obuiando uincere in bono malum: & rei
publice christianæ piæ consulere. Nam si discordemus in
uicem nō poterūt non oriri multa mala. Si erimus unāi
mes ut sumus: & tuum regnū florentissimū efficietur: et
tota christianitas miro modo lætabitur vnanimis autem
esse non desinemus si uterq; nostrū ea tantum uoluerit
quæ sunt honesta et in his quæ iusta sunt contentabitur
Nec prestabit aures susurrionibus ac delatoribus iniquis
Nos fili amatissime ex parte nostra tibi offerius q̄ ex te
nunq̄ aliquid postulabius aut non iustum: aut nō æquū
Et rursus amplius dicimus q̄ nunq̄ tuæ māsuetudini ali
quid negabimus quod cum deo possimus hōeste concede
re: Erimusq; tibi et tuis semper gratiosissimi. Nec facile
de te aliquid sinistre credemus. Rogamus pari modo et te
uelis exhibere maxime circa credulitatē ne præstes fidem
crimiatoribus: etiam si sint Cardinales: quia & in hoc or
dine reperitur nōnunq̄ iniquitas: & sepe iuēti sunt aliqui ex
Cardinalibus infestissimi romāis Pontificibus. Sicut et
Duces aliqui in suos reges pfidia usi sunt. Nullum colle
gium est malloꝝ hoīum omnino uacuū. Et in apostolorū
cætu Iudas inuētus est proditor. Discute priusq̄ credas:
& nihil credas nisi probetur: ex his quæ ad te mala de no
bis significātur. Nos adeo tuam serenitatē diligimus: ut
īpossibile sit aliquid nostra opera in tuā contumeliā fieri
saltem sciēter & appēsate. De regno Siciliæ hortāur ut ue
lis bene rē itelligere. Cardialis Atrebatensis tibi & nobis
ut credimus fidelis dicit se breui ad nos uēturū & allaturū
æquas cōdictiōes huic propter doctrinā & itegritatē suā

multū habēus fidei. Expectāus cū desiderio suū aduentū
 Si ita erit ut ipse ad nos scribit credito nos nihil recusatu
 ros q̄ possimus facere cum honestate. Audiēus & Atreba
 tensēm & alios Oratores tuos & in omnibus erimus faci
 les ac benigni quā iusta sint. Vtinam uideres mētem no
 stram & cor nostrum posses introspicere gauderes certe
 talem te habere pontificē qui tātum te amat. Noli aliqd
 in malam partem accipere quod per nos fiat: priusq̄ Car
 dinalem Atrebatēsem ex nostra curia scribentē audieris.
 Nec uelis his applaudere qui de tuo & nostro incōm odo
 suum quærunt cōmodū. Scriptū Romæ apud sanctū Pe
 trum manu propria. Sexto kalendas Martii. Mccccxii.

XXVIII Epistola Pii Papæ secundi ad Regem Frāco
 rum: qua eum laudat de estinctione pragma
 ticæ & pmissione auxilii contra Turcos.

PIVS Episcopus seruus seruoz dei. Carissimo
 in christo filio Ludouico Regi frācoꝝ illustri
 Salutem & apostolicam benedictionē. Attule
 rūt nobis Oratores tui extictam pragmaticā
 sanctionē. Et insuper auxilia contra Turcos amplissima
 p̄miserunt. Vtraq; res digna ē tuo genere: & tuis uirtuti
 bus. Laudamus benignitatem animi tui: & dignū te cēse
 mus quem sācta sedes apostolica p̄cipuis fauoribus &
 honoribus p̄sequatur. Et hoc q̄dem nostri propositi sēp
 erit. Nec credimus sessurū aliquādo in hac beati Petri se
 de Pontificem: qui te magis sit amaturus: q̄ nos amāus
 tuam probitatē. Petierūt a nobis Oratores ipsi: & maxie
 Cardinalis Atrebatēsis: ut copias nostras armigeraz̄ gē
 tium ex regno Sicilia reuocarēus ne militarēt aduersus
 consanguineū tuum Ducem Iohannē. Cupius desyderio

tuo complacere quia dignus es omni honore & omni gra-
titudine. Sed hortamur māsuetudinē tuam ut curam ge-
ras nostri honoris & patiaris ut quod petis absq; ifamia
nostra possimus efficere. q̄ exercitū mīsimus in regnum
non fuit ut tuū sanguinē offenderēus. Sed ut uiam facti
& violentiæ de regno ecclesiæ prohiberemus: & rem ad iu-
sticiæ tramitem reducerēus. Nunc si absq; uia iuris gen-
tes nostras reuocarēus appareret q̄ antea fuīsemus in-
iusti: qui tamen secundū iuris uiam processimus. Ea pp̄
ut tuæ uoluntati morem gerāus: & honorē nostrū cōfer-
uimus: uisum est nobis hoc mediū opportunū ut tollan-
tur offensa hinc inde & fiant induciæ belli seu tregue cō-
ueniētibus modis: & q̄ in curia nostra instituat̄ iudici-
um de regno: & illi attribuat̄ cui de iure debetur: q̄a no-
stra itēcio est parti tuæ siue Regis Renati tuo ituitu om-
nem fauorem honestū imptiri. Et cōfidimus q̄ tua sere-
nitas nō uelit aliud q̄ quod iustum & honestū ē. Si pars
altera acceptabit iducias fiet iusticia: & ut sperāus causa
tui amici & consāguinei bene stabit: quia solum habebit
locum ueritas & iudiciū. Si recusabit tunc habebis quod
petis et retrahemus gētes nostras de regno cum honesto
titulo. Si tui Oratores habuissēt mādatum acceptādi tre-
guas mox eas indixissēs: sed ipsi uoluerūt ad tuam sere-
nitatem ipsam rem referre. Et ideo nō sūt factæ tregue
quæ tamen nostro et omnium iudicio parti Regis Rena-
ti multum fuissent utiles: et alteri parti damnosæ. Opor-
tuit igitur rem hāc differre ad tuum examen: et expecta-
ri responsionē tuam: interim stabunt res sicut solent it̄er
eos qui bellum habēt. q̄ si acceptaueris quæ per nos res-
pōsa sunt Oratoribus tuis: mox habito respōso p̄cedēs
ad treguas indicendas: & si recipiētur fiet opus laudabile
ad tuam & nostram gloriam. Si nō acceptabūtur a parte

Regis Ferdinãdi:faciemus indubie quod petis Subtrahemus gentes nostras:& sinemus rem i manu tuoꝝ ut prosequatur ius suũ ut melius eis fuerit uisum:prouiso q̄ iuribus ecclesiã non fiat detrimentũ.Nec credas fili amãtissime hæc nos quærere ad differẽdũ:quia ut dictũ est ex nunc fecissemus iducias uel treguas si affuisset tuus cõsensus.Sed quia is abest oportuit rem differri.Persuade tibi quia uoluntas nostra est tibi complacere.Sed opus ẽ ut iuues nos q̄ cum honore nostro id faciãus:Postq̄ semel egressi fuerimus hanc litem nõ intrabiũs:iteꝝ eam de facili & studium nostrũ erit ut desiderio tuo morem geramus & omnia fugiamus quã nostram possint benivolẽtiam pturbare.Ita hortamur ut tu facere uelis erga nos:nec facile credas his qui mala nunciãt.Si postq̄ res hæc composita fuerit inueneris nos promissa non seruare:poteris de nobis iure cõqueri.Sed nunq̄ iuenies q̄ uiolenter a nobis cõuẽta.Fac ut q̄primum cõcordetur hec materia regni per uiam iam conscriptã:& uidebis quia tibi & domui tuã Pius Põtifex semp ero bẽignus & gratissimus.Nec unq̄ te poenitebit seq̄ hoc consiliũ quod damus.Scriptum manu ppria.die xxviii Martii Mcccclxii.

XXX Epistola Pii Pape secundi:ad Ducẽ Mutinã qua honeste reffellit quãdam ab eo scripta ad oratorẽ suũ agentem romã.

PIVS Episcopus seruus seruoꝝ dei.Dilecto filio nobili uiro Borsio Duci Mutinã & nostro in Ferraria Vicario.Salutem & apostolicã benedictionẽ.Nemo uerum de se miũs audit q̄ publica potestas quã quanto maior est tanto magis fallitur.Experti sumus hoc i nobis ipsis qui postq̄ beati petri

cathe^dra uel indigni conscēdimus praro accep̄us qui fo-
lium Sibylle nobis recitarēt. Cecidissēmus inter multipli-
ces adulātiū laudes: & multa de nobis credidissēus ma-
xima & falsa nisi ex hūili loco ad hoc sublime solium per-
uenissēmus: & uersati diu apud Reges q̄bus artibus iāu-
ratis palatiis uiueretur p̄calluissēus. At tu cuius & pater
& auus & longa serie maiores & frater fuere p̄cipes: fa-
cile caperis adulāti hamo: et nichil te laudāti non credis
Probat hoc epistola tua quam misisti Antōio oratori tuo
apud nos agenti. In qua fere tot sunt p̄clara de te ipso
testimōia quot uerba. Nihil est enim illic quod in tuā pre-
cipuam laudem non uergat: & tamen a te dictata depræ-
henditur & tuum sermōem redolet. Iussisti ut nobis ostē-
deretur. Legimus eam quamuis longissima est non semel
sed iterum. f̄ uerūt enim & quæ cum uoluptate: & quæ cū
molestia audiuius q̄bus abūde cōsideratis coacti sūus et̄
inuiti aliquid respondere tecumq; non adulantis sed pu-
patrix more agere nullamq; boni pastoris partem relin-
quere. Vera erunt uerba nostra: & si fortasse dura uide-
buntur. Sed melior est amara ueritas q̄ dulce mendaciū
Tu si sapiēs ut sperāus cuncta in partem recipies melio-
rem. Audi ergo fili & gaude quia non impugnamus oleo
caput tuum: sed acri potius ramno lauamus. Quærelis
& purgationibus plena est epistola tua. Verum nec iuste
quæreris neque rite purgaris: monstrabiis ista per par-
tes: hic capitibus adnotatis in quibus magis instas: Ab ini-
tio autē scriptorū tuorū illud grauit̄ ferre uideris quod
Antōio legato tuo & Gurrōi germāo pleraq; dixiis quæ
tuo nomini detrahūt: & honorē sugillant: & ponis tu ipse
uerba q̄bus nos ufos dicis. Nolūus ea repetere ne replica-
ta cicatricem aperiant ipsa rememoratione duriora. Per
ea existimas nos iā te iudicasse nō auditū: quod nec deus

117

Adam fecerit: ac si uelis iudicii quæ sit ordiēda tela mon-
strare: & nandi artem docere pisces. Nos assidue uersāur
in iudiciis: & ubi sit citatio necessaria non ignorāus. Sci-
mus quo pacto notoria: & quo pacto dubia iudicāt. Non
dum contra te sentētia ulla pmulgata est: nec iudicium
intentatū nec quærela aduersus te publice pposita: nec tu-
us honor læsus. Sed cū accepissēs te multa moliri aduer-
sus ecclesiæ Romanæ statum & inimicis nostris cōsilio au-
xilioq; adesse: nec deessent ingētissimæ cōiecturæ: & id ru-
mor qui raro mentitur publicus comprobaret. Accersui-
mus Oratores tuos Gurrone & Antoniū deq; tuis actio-
nibus cōquesti sumus. Diximus non placere quæ contra
nos & romanam ecclesiam moliebaris: & plærosq; de tuis
moribus repræhēdimus: mandātes ut monita nostra ad
te deferrent & te meliorem cōarentur efficere. Non tene-
mus uerba ex ordine quæ diximus; nescimus an his uo-
cabulis usi sumus quæ in tuis litteris inseruisti. Illud sci-
mus quōiam sbocatiatū nūq̄ te appellauimus quod uer-
bum in sermōe latino quo utimur non inuenitur. Possi-
bile est inter conquerēdū nos uel infidelitatem accusasse
tuam uel leuitatem non infamē te redderemus: aut tuæ
familiæ gloriam obfuscarēus: quam semp magnificūs
Sed ut emendarēus errores tuos: & te reducerēus in uia
Nam cum illos alloquerēur te ipsum uidebāur affari atq;
monere: ut deinceps caueres ecclesiam lædere & tuæ pa-
renti aduersari & ne pmitteres quæ nolles implere quia
in altero pditionis: in altero leuitatis est crimen. Tu hæc
quasi iudicia recipis: & iniuste actum existimas q; sine p-
cessu damneris. Paterna sunt hæc monita nō iudicia. Ser-
uauis euāgelicā legem: & quod illa in fratre iubet feci-
mus in filio: qui cum te alloqui non possemus in nos pec-
cantē cōuenius Oratores tuos & semotis arbitris dixiis

quæ de te acceperâus ut te tandē corrigeres. Nam quod
illis dictum ē p̄inde accipere debes ac si tibi fuisset dictū
Tu p̄inde habes tanq̄ ecclesiā adhibueris quod ad ulri
mum referuâus ne uiolamus euāgelium. Inique agis qui
tuo detractū honori censes quasi te publice criminati si
mus quod minime uerū est: neq; in Collegio Cardinaliū
unq̄ neq; in aliis cōuētibus de te uerba fecimus nisi ma
gnifica & hōestissima: supplicia & quidem acerba & mor
talia uulnera uocitas monita nostra: & ais te illa perpeti
non posse. Cogitasse legationem ac de causa insignem mit
tere: quæ tuam innocentiam ostendisset postea mutasse con
siliū quia sufficeret Orator ad expugnationē istiusmōi
& præsertim cum non dubites decem Cardinales etiam
in publico Consistorio aduersus nos pro tua defensione
assurrecturos & tuæ astipulatuos innocentiam. De missiōe
legatorū tuum fuerit arbitriū. De Cardinalibus uide quid
dicas. Viri cum graues tum iusti sunt nec pigebit eos eti
am contra nos ueritati phibere testimoniū. At si ueraces
sumus libentius pro nobis contra se stabunt: nec nos eorū
assertiones recusabimus: & si p̄ges expiri iudicium conten
tabimur ut inter te nosq; iudices fiant. Nam si te uolue
ris expurgare magno labore opus erit: & arte magna. Si
quidem ubi macula impressa est ad benetergendū multa
laborat aqua. Cupis ut te hostem declarēus potiusq̄ hoc
pacto tuam existimationē imminuâus: nam fidei non tā
tum nostris inesset assertionibus. Nos quibus tua opera id
uiderentur exposcere: non tamen adhuc eo properandum
censuimus: ut te hostis loco haberemus: sed beneficiis &
gratiis prosequi maluimus: ut uiceremus in bono malū:
sicut iubet apostolus. Sperantes q̄ aliquando te ipsum re
cognosceres: & Pii pontificis beniuolentiam uti scires. Cō
tra euenit prorumpis in uerba despatiōis plena: & asseris

178
te perpeti non posse improperia nostra quæsitusq; modos
quibus his molestiis ex uariis: siue amicos siue inimicos
expiri debeas: & traditurum alteri Ferrariæ clauis muta-
tusq; dominū. Atq; hoc esse magni animi cui carior ē ho-
nor q̄ dominatio. Nimum delicatus es: si non quis tui
domini pferre monita: & si maius priuari domino q̄ re-
prehendi. At si probaueris alienū dominū intelliges quid
sit ecclesie subesse. Quocunq; te uertes pœnitentia præ-
sto aderit. Facis more hominum q̄bus contemptui est mite
Impium: dant tamen aliquando contemptores pœnam.
Tu si sapiens nō quæres meliorē panem quam triticeus est
Nec pgenitorū tuorum uestigia desereres nec moleste ferēs
tui dōni reprehēssiones: etiam si fuerint indigne nec ma-
gni animi iudicabis principatum relinquere & dominati-
oni sponte cedere: Dionysio Syracusarū tyrāno in arce ab
hostibus clauso & nullam spem retinēdæ potestatis habē-
ti cum Polyxenus socer consuleret ut uelocissimo equo
conscēso intra fines. Carthaginēsiū sese reciper dānauit
Phylistus qui postea historiam conscripsit atq; haud ex-
pedit tibi Dionisi equo uestū spōte extra dōinationē euo-
lare. Sed contra per crura quod adiuues suppetant reluc-
tantem extrahi. Eloris quoq; inter amicos Dionisii non ī-
firmus idemq; poeta dominationem inq̄t honestissimum
esse sepulchrum. Non est nobis dubium quū horū sentē-
tia tuæ menti magis amica sit: quoniam Poliseni quāuis
aliud uerbis exprimas: tuo tamen ex animo pendent om-
nia quæ dixisti: & tui arbitrii est ea uel facere: uel negligē-
re exitus ipse ostendet: an sis eius celsi animi quē laudas
expurgationem deinde tuam ingrederis. Atq; imprimis
idcirco nos tibi succensere diiudicas quia nolueris aduer-
sus proditorem ecclesie Romane Sigismundum arma su-
mere. qui tibi sanguine iunctus sit: & cōsuetudinē maiorū

tuos prætendis qui pacifice cum uicinis uiuētes; & opes
multas cumularūt & mirifice a suis subditis amati & ob
seruati fuerūt. Nos & si æquum cēsemus eum qui uassal
lus ē seu vicarius pro salute sui domini arma cape; & ma
ius esse uinculū inter subditū & dominū q̄ inter cogna
tos & affines. Scimusq; sæpe patres in filios; & filios i pa
rentes pro statu sui principis strinxisse ferrum non tãen
propterea tibi subiraſcimur: quia Sigismundo nō inferſ
bellum homini p̄nicioso & færido. Neq; hoc unq̄ tibi cri
mini dedimus: sed illud repræhendius accusauis accer
be tilius quod ōniū hoīnū sceleratissimū excōmunicatū
hostē ecclie declaratū domi apud te sæpe habuisti eiq; cō
municasti & ut nobis affirmatum ē petenti opē nō dene
gasti hoc certū est quod hereticum & anathemate pcussū
non euitasti nec timuisti censuras nostras. Et q̄ quis excō
municationem incurristi ei cōmūicans qui a romāo præ
sule excōmunicatus est: nō tamen diuinis officiis astinui
sti quæ tua præsentia polluebatur. Inuisibile est Anathēa
& iuisibiles opatur effectus: tu hoc aut nō sentiebas; aut
non curabas. Nos autem qui scimus excōmunicationem
istar lepræ cōtagiosam esse & tui causa dolebamus & eorū
qui tecum conuersarentur; nec poterāus non ægre ferre
quod in terris ecclie maiestas ecclie cōtemneretur &
eius hostes honore cumularentur. Hoc doluimus Borſi
non q̄ bellum recusares tuæ ut dicis iſuetū familia. Nam
deo uolente satis erunt ecclie uires ad expugnandam
delendamque detestabilem & abominandam Malate
staz familiam quæ non solū ecclie romanæ domiæ suæ
sed fidei catholicæ bellum intulit: & Turcorū impiā gen
tem in italiam studuit aduocare. Nec tu nobis alphonſū
regem aut alios cōmemoraueris: quorū societate recusa
ueris ne bello implicareris. Vide q̄belle arguis neuauī re

129
gi possum & papæ negare admisit Rex excusationem cur
nō admittat Papa: tanq̄ minor sit Papa q̄ Rex: & minus
ecclesiæ sis obnosius q̄ Regi: ita ratiōaris. Admittimus
argumētatiōes tuas: quādo plus armis q̄ dialecticæ opā
dedisti: & si nūc arma recusās dialecticam uideris āplecti
Nescimus quanti apud alios momēti erit hoc argumētū
Quod propterea sibi uult cum te dicis non optare āplia
tionem domini & contentari eo quod a maioribus acce
pisti. An bellum augēdi tantum dōini causā geritur? At
id nō est iustum ad res repetēdas ad uim propulsandam
ad opem ferendam his qui patiuntur idigna ad obediē
dū suo principi iuste sūunt arma. Qui propter gloriam
et Imperium augendum bello uicinos infestāt rē p̄nicio
sā agunt. Sapis tu & iter paucos es laudādus si parta tibi
sufficiunt ne ultra cupis & philosophi magis q̄ principis
uitam iduisti. At nos ex ore tuo accepimus sperare te bre
ui uenturā esse in potestātē tuam urbem quā non igno
bilē quam nolūus nomīare & tum quidē affirmasti onē
te operam ipartiri ut illius domiō potiri posses quæ tua
non est. Sed mittimus ista illuc p̄gimus: ubi de mutuo
denegato te purgas: Quo in illo non ira rem narras ut
gesta est: si dominico fuerit credendū qui nos inter & te
fuit iterpres. Audi quomodo ille ad nos scripsit qui neq;
puer est neq; somniator. Ait ille se fuisse ī domo tua teq;
multa locutum de tua ardentissima erga nos caritate &
inter cætera quod admodū cuperes edoceri in qua te no
bis posses morem gerere quod nil tibi iucūdius esset: quo
niā nostris desideris satisfacere: seq; respondisse nos bel
lo implicitos uecessario nullius rei egentiores esse q̄ pec
cuniæ quam belli neruū dicūt facturum te opus egregi
um nobisq; acceptissimum si auri xx millia numum aut
aliquid amplius mutuo traderes: excepisse te id sermonis

alacri uultu: exhilaratūq; dixisse quod petentibus nobis
hoc mutuū haud quāquam negares. Suadebat igitur Dōi-
nicus ne rem intēptatā reliquerēs: quia certum esset te
aurum numeratūq; adeo te uerbis efficacibus obstrinxe-
ras: subrisimus acceptis litteris. Diximusq; Domīco non
bene notum esse Borsium qui dicta eius pro factis habet
Subiratus est Domīcus cum accepit suum apud nos con-
temni iudicium rescripsitq; ne tuas oblationes paruifa-
ceremus: quoniā aut nulli credendum esset: aut seruares
ipse uerbum tuum. Quibus auditis significauimus ei si si-
bi uideretur aug; peteret: scire se tamen deceptū iri mul-
tumq; distare obseruatiā a promissis. rediit ad te Dōini-
cus & postulato mutuo nihil obtinuit: & confessus est er-
rorē suum & te nobis: quoniā sibi notiorē esse suis litteris
affirmauit. Sic res acta est. tu inde excusationē prætedis
quia non inuenisti aug;. Facile est nolentem nō inuenire.
Recordati sumus illius poeticæ sententiæ id hominū gēus
reprobantis quibus ī denegando paululum pudor adeſt
post ubi tempus est promissa iam pfici tū coacti necessa-
rio se apriūt: & timēt & tamen res eos præmit denegare.
Et paulo post Si Rege ubi fides nihil illos pudet: hic ubi
opus est non uerentur illic ubi opus non est ibi uerētur
Nemo qui ducem Mutinæ auri. xx. milia numum nō pos-
se alicunde corradere cum uelit dummodo uelit arbitre-
tur. Sed multum distat a uoluntate uoluntas. Nec fugi-
entem iudicii pœnas filium missus pater inquirere facile
reperiet. Tibi an cordi fuerit mutuū facere nemo te me-
lius nouit. Nos pudet tedetq; non mutuo: sed amico care-
re quem pbando pdidimus. Sed ad res Gallicas sermo
uertatur: ppter quas iratos nos tibi affirmas tanq̄ ini-
quo tulerimus animo te franciæ regibus esse ppenſio-
rem. At hæc respondes quīs ex domo franciæ ducas origi

130

nem & oratoribus gallicis sæpe honores ipenderis ex tua consuetudine quemadmodum Cardinalibus & cæteris uiris præstantibus illac trãseuntibus nunquam tamẽ aliquid tractatum esse per te quod statui nostro aduersaret. Es enim Italus nec uelles Francorum causa aliquẽ Italum lædere. Constanter ificiaris te Duci Iohanni: aut Comiti Iacobo aliquod auxiliũ præbuisse: & opinioni nostræ quam de tua in Gallos affectione nos asseris concepisse fatasix nomen indidisti: tanquam fantastici simus bis enim fantasix uocas. Damus tibi arbitrium ut de nobis loquaris ut libet nec propterea erimus alii quam sumus: Nos de tua origine non disputamus: neque inficias imus maiorum tuorum nobilem & antiquam originem esse. Rursus quoque amicis & regibus esse Franciæ & illis obsecundare nunquam damnauimus dummodo Romanæ ecclesiæ quæ tua domina est non insidiareris. Procul a uero est opinio tua qui te idcirco displicuisse nobis existimas: quod benigne Gallos oratores exceperis. Carolus Rex Franciæ illustris huius qui nunc regnat pater absque culpa nostra magnopere nobis fuit infelix nec tamen unquam reprehendimus Legatos eius in domo tua honoratos esse. Quomodo id nunc damnaremus in Oratoribus Iudouici Regis qui de nobis & apostolica sede optime meritus est & a nobis admodum diligitur & obseruatur nec legati eius absque honore præcipuo ex nostra curia recedunt. Dicis te non misisse ullos ad eum nuntios ne quempiam offenderes. Nescimus quos timuisti tuipse scis nos certe uereri in hac parte non oportebat quod & nos ad eum misimus & tota ferme Italia misit. Tu si non misisti ut ais aliorum certe causa abstinuisti non nostra Nam nos te neque regi amicũ esse dolemus neque duci Iohanni quem non minus uirtute quam genere nobilem dicunt. At quod illi & comiti Iacobo nullo præsidio

fueris quo uultu asseras ignoramus. Cum Hercules germanus tuus quem de pditione Regi Ferdinando facta apud principatus Italiae palam insimulasti: nunc eidem Duci contra Ferdinandum militet. Et magna ex parte tuis alatur stipendiis. Cum saepenumero comiti Iacobo argentum miseris & tu ipse auctor fueris quod princeps Tarentius eum conduxerit sicut compta tuorum domesticorum littere insinuant. Sed quid coniecturis opus est in rebus manifestis: Silvester piccinini Comes quasi aliter Achates qui aetate proxima ante hanc illius nomine aduersus nos bellum gessit & usque ad urbis moenia praedatus est ac prope dum Tibur abitulit insignis latro & hostis ecclesiae manifestus: his diebus tecum in colloquio fuerit quem tu nostri cōreplatione blande allocutus magnifice honorasti militemque conducere arma & equos emere in tuis terris absque ullo impedimento permisisti. Potes hoc negare si uis: quibus extant littere tuae quibus te colloquio Siluestri efficit mentionem si dicimus te multa transigisse cum Sigismundo hominum sceleratissimo: & cum Piccinino aduersus statum nostrum & si non accepimus testimonium tuum in quo negas non mirere. Nam tu ipse fateris quod gentes mundi non credunt tibi: sumus & ipsi in mundo & commune sequimur opinionem. Nec adhuc testimonium dei audiuimus in contrarium quod imploras. Illo audito sententiam mutabimus: quia ipse ueritas est & mentiri non potest. Interea non possumus more hominum uerbentibus non auscultare coniecturis. Scis quod saepe auditus es dicere: ego francus sum nec possum francis non fauere: ferraria scola Italiae est in qua quod nescitur nusquam scitur: quae uerba cum aliis operibus tuis profecto aliquid significant. Cardinalem Atrebatensem citas testem: & Regis franciae litteras qui tua erga se officia non satis probet. Nolumus Cardinalis de te sententiam querere

131
Regis reprehēsiōes pbamus. Vellet enim te aptum esse
nec ulla uti dissimulatiōe: & ita sane dicebat uel cōsāgui
neum uel amicum. Nam q̄ sub pallio prestat opem: nec
satis animosus est nec suo facit officio satis: amicis & cō
sanguineis palam subueniendū est: & magnanimi est oc
cultare quæ faciat siue noceat siue p̄sit. Ingens spiritus
non quærit tenebras: Leo manifeste irascitur: Draco oc
culte insidiatur: vilissimi cordis est more vulpeculæ: qua
si p̄ furtum aliquid agere. q̄ si amas frācos ut ais: & si sã
guis illoꝝ es: cur non publice partes illoꝝ tueris! & mani
feste suppetias bellātibus affers! Nemo te accusabit quã
do tot sunt uincula nec nos damnabīus: dabimus amico
ueniam qui subuenit amico. Nec im̄ pbabīus cōsāguine
um: qui cōsāguīneo opem affert. Et simul sciemus quid
de te sētiēdum sit. Ceteræ ue falsa opiniōe ducaris existi
mas nobis molestū esse tuum cū gallis cōmertium edici
mus tibi palam. Nos eum q̄ nunc regnat in Frācia Regē
loco filii habere & amare toto pectore si quem mortalem
amamus. Sic enim egregia sua uirtus & altus animus &
beneficia quibus romanam ecclesiam cumulauit expos
cunt. Non est igitur quod opinari queas ingratham nobis
esse tuam cum eo beniuolētiā. Illud ingratum nobis ē
quod ei nō apte faues: & quod illi causam præbes: ut de
te non satis contētus existat: qui dum ei simul & aduerse
parti uis amicus uideri neutrius plenam unis gratiam.
Hæc ad Gallos quos ut seruato iure quo teneris ecclesiæ
& ames & obserues hortamur: quibus nec illos ultra cupe
crediderīus. Nunc de uenetis agendum est quos te nobis
odiosum reddidisse arbitraris quoniã ad eos nauigaueris
Et asseris te nihil cum eis egisse quod nobis molestū esse
debeat in qua re possis eorum uti testimonio. Cur iueris
Venetias incertum nobis est quibus non vulgariū hōinū

neq; læuium litteræ ad nos datæ sūt quæ te perniciosas
statui nostro res molitū affirmare quāuis Senatus ille
grauissimus & iusticiæ tenax tuis suasiōibus nō auscul-
tauerit. De suo autem erga te amore uel odio nihil memi-
nimus nos dixisse: neq; enim illius rei. pu. secreta noui-
mus: nec nostri moris est incerta pro certis asserere. Nō
est igitur uerbum nostrum: quod te ueneti punituri sint
infernū tuis moribus ut ais nos affirmasse. Tu tamen no-
sci quæ nobis Ferrariæ de illo Dominio locutus fueris:
nos illa nunq̄ uiuenti homini effudimus ne tibi nocere
mus: & scis quæ suauissimus tibi ut amicitiam Venetoz; ma-
gnificares: quoz; præsidio rem tuam seruares. Cur tuū
ad eos iter dānauissemus: aut cur inde fuisset indigna-
ti tibi? An non potes ire quo ueils? Libertas huius rei pe-
nes te est: quæ inuis in tuis litteris te nō uēisse ad nos
Mantuanæ ne Venetis displiceres: & tamen eo tēpore cū
tuum quæsiuissimus aduentum non Venetos te uereri: sed
astra respondisti: quæ tibi mortem portēdebant quoz; ē
magna prenunciare. Vide quæ fueris tibi ipsi constans. Mul-
tis te uerbis expurgare niteris: quod neq; cum Venetis:
neq; cum Gallis: neq; cū alii quibusuis hominibus aliqd
tractaueris in cōtumeliā aut damnum nostrum: & accu-
sas nos quod leuiter crediū delatoribus. An sit leuiter
credere que tot astipulatores habent: tu ipse iudica quæ pa-
uloante dixisti tibi gentes mundi non credere quod si ita
est quod nos crediū cuncti credūt & si leues sumus om-
nibus sumus leues qui mūdum incolunt. Asseris quod
in ignem ires corpusq; omne dares flammæ pro ueritate
aseruāda innocentia tuæ nec tibi flāma noceret. Primo to-
tum corpus igni expimento deuoues: postea quasi pœni-
tuerit solam manum offers: ut Sceuolæ imiteris exem-
plū. Et ais quod non arderet māus tua igni admota: ueritas

132

incendio resisteret. Recte Sceuolam adduxisti. Nam mu-
tuis delicti conscius eam quæ peccauerat manum: foco
admouit: passus est constanter exuri hominis cōstantia ī
eo facto non innocentia laudatur: & tu si ita constans fu-
eris parem consequeris laudem. Sed cauebis nec quæ di-
cis omnia facies. Perraro enim magna dicuntur anteq̄
fiant: & facere uiri fortes q̄ dicere malūt. Angeris indi-
gnaris irasceris quod te leuem & nugacem & uerbofum
siue linguacem ac deniq; parum penli habentē stultūq;
esse dixerimus & odio p̄sequamur: Cum te subditi tui
& cūcti Italiæ populi ac principes nobis exceptis & amēt
et prudētem existimēt. Si ita esset nō ab re doleres & iu-
sta esset querella tua. Verum nos te neq; stultum neque
amentē unq̄ iudicauimus neq; illa tibi ascripsimus unq̄
uicia quæ nomias q̄uis de tuis oratoribus questi s̄imus
Nam quo pacto sbocatiatum te uocauissemus quod uer-
bum latina qua utimur ut ante diximus lingua non ha-
bet: Quo modo te stultū appellauissemus aut amētem cu-
ius astutias sæpe repræhēdimus: & nimias in rebus agē-
dis cautiones atq; uersutias! De leuitate potuimus aliqd
dicere: cum de tua inconstantia loqueremur qui promit-
teres & non faceres quod non potest leuitati non ascribi.
Quod te odio p̄sequamur cum ceteri ament non recte
ais: nam q̄uis tua quædam facta damnēus: te tamen non
possumus nō diligere: q̄ homo es & creatura dei & mul-
te in te sunt p̄tes dignæ amore & laude: & nos christi lo-
cum tenentes immeriti cunctos fideles ī christo diligis
& te præsertim qui uassallus noster es: & ecclesiæ Romæ
vicarius. Dolemus tamen aliquando q̄ non exequeris tu-
um mūus: neq; illum te exhibes domino tuo quem debes
Sed odium p̄cul abest & rancor & maliuolētia: quæ si au-
tem alioꝝ de te uel existimatio uel opinio: & quantū ab

eis ameris non est exploratū nobis: sed testis es tu ipse tibi: qui & Venetos te magnificare & amare uerementer affirmas. Amplectiur testimoniū tuū quāq̄ ex alieno ore tua laus efficacior exiisset. Quibus officis & Ducē mediolani & Ducissā & Comitē Galeaciū sis persecutus multis in mediū uerbis affers: & coli te ab illis & obseruari & magno habere in precio asseris. Nō imus ī īficiis quibus non omnes principes ita sunt apti ut nos: & illi nostra ætate uidentur sapere qui melius dissimulat. Quod Florētini ut ais prudentē & circūspectū & alti cordis sensusq; magni principem ducant & ament: & nullam unquā tibi de finibus litem moueāt & subditos tuos nullo damno nulla cōtumelia afficiant audiuius non sine uoluptate tuoq; nōi magnam accessionē hinc factam esse cognoscimus: quod te populus ille iter etruscos occultassimus admiretur & laudet. Illa est enim uera laus quæ ab homine laudato proficiscitur multo magis ab excellenti populo. De Mantua no principe & aīa una in duobus corporibus: sicut Aristophanes ait: consētimus tibi: & quod ille perspicacem & cautum & sapientem & principem iudicet: tuam sequimur auctoritatem. Nec Bononiēses & magnificare & procul uidentem existimare negauerimus. At quod te ament non fit nobis uerisimiles cum suos exules in tuis urbibus foueas: nisi occulta est inter uos intelligentia: cuius rei tibi iudicium relinqmimus. Illud exploratissimū est quod de tyrannis Romadiole affirmas es illis ut scribis carus atq; acceptus. Sigismūdo præsertim homini pernicioso: & fratri eius nihil meliori. Quibus uel fauisti contra nos uel non astitisti nobis contra eos ut tenebare. Verū ex cōmercio tam facinorosæ domus nulla tibi assurgit laus: & cautiū erat hunc locum præteruisse: & si cōsanguinitas intercessit ut ais: non est efficax testimoniū sanguinis. Pergis

133

ad Regis Ferdinādi negocia & plurima dicis de patre suo: & de affinitate quæ tuo germāo cum illo fuit: & longas explicas regis abages quo mō te Alphōsus amauerit honoraueritq; & munera quæ illi attulli: q; nunq̄ Ferdinando nocueris & litterarū eius exemplaria nobis misisti in quibus ille te optime meritum de se affirmat. Ais tamē nepotem tuum qui cum eo fuit aliam Regis mentem ad te detulisse: & plus Regi q̄ tuo nepoti adhibes fidei: & tamen dicere soles nobilissimū Estensis familiæ sāguinem ueracem esse: nec scire mentiri. Si ita est cur Ferdinandi litteris q̄ nepoti tuo magis credis? Si uera est Ferdinādi epistola mentitus est nepos tuus. Si uerax tuus nepos: falsa ē epistola: nec de te Ferdinādu bene sentit. Nos & nepoti tuo crediū & Ferdinando ignoscimus ea scribēti quæ tibi placeāt quia non est calamitosi hominis & in aduersa fortuna cōstitutū potētes principes: etiam nocentes accusare fatetur potius quæ illi uolūt & tolerat & dissimulat iniurias siue ut desistat p̄ seq; siue ne magis noceant: et multum interest quo tempore q̄ loquat̄. Postq̄ multa iculcasti de tua in te omnū gratia nobis demptis dicis te more progenitorū tuorū ī bellis quæ Italiā agitant neutri partium adbelisse ipsamq; neutralitatem magnis effers præconis. Nā tui subditi hinc ditati sunt pace frūentes: & sæpe Italia tuorū studio maiorū qui neutralitatē seruauerūt ad ocium redit. Subdisq; & patrem tuū & alios antecessores sæpe graua in se odia excitasse cum essent neutrales dicentibus his qui cōtendebāt. Qui non ē mecum contra me est: & idem tibi nunc ais accidere quē oēs oderūt quorū belli societatem refugis. Multi ergo te oderunt qui uel Ferdinādum uel renati secūtur firma: qui multi sunt & ipsi contēdentes oderunt. Non igitur solus te Pius Pontifex odit. En q̄ cohærēt ista prioribus

Sed damus ueniam multa dicenti: qui non pōt in multo loquio deesse peccatū. Extollis pluribus uerbis neutralitatem & rem iustam ac p̄necessariā conaris ostēdere. At Solon qui leges dedit Athēnēsis rem ciuitati p̄niciosā censuit: exilioq; neutrales mulctauit. Stante Basiliēsi cōcilio cum germāi neutralitatem quādam recepissent. Et ab Eugenio: & ab ipso concilio reprobati fuerūt: & sunt q̄ angelos quosdā ex cælo præcipitados aiunt quia pugnāte Michale archāgelo cum Dracone stante bello dubii fuerant nec agno adherentes nec lucifero. Bonōienses quos tibi amicos asseris eos qui diuisa ciuitate partem nullam recipiūt male transuersos appellant. Christianitas tota quasi ciuitas quādam est dei in terris quæ cælestem inquit iherusalem: hanc vnitam esse conuenit: quod si diuidatur in p̄tes & altera ipugnet alteram ei consentiendum ē quæ iuste induit arma ut fiat belli finis & discāt iniquā pacē tenere: & parere superioribus. Et si licet aliquando belli exptem esse id p̄fecto non licebit dom̄o iubente ut arma pro se capiat contra hostē suum. In his quæ p̄cedent ex gratia & arbitrio poteris neutri auxilia subministrare. Vt si Veneti & Florētini uel Mediolanēses inter se pugnent: quādo istorū nemo tibi superior est: & quicquid ex te petunt: ex gratia petunt. Secus in Papa fuerit: cui uel non rogāti teneris ut domino assistere. Si modo eius Vicarius es ut non tam ope q̄ uerbo fateris. At dicis nō posse te p̄peti mortalia uulnera nostra: hoc ē uerba quibus te repræhēdimus: & p̄emptoriū nobis comminari edictum: quasi grandem aliquā sis facturū mutationē nisi desistamus te obiurgare plusq; commoueri nostris uerbis q̄ nos tuis factis agitemur. Est tamē tui arbitrii facere ut uelis & uti edicto p̄emptorio cum tuo domino quando eum non habes ut dominū. Facile patiemur te

sequi desiderium tuū si non poterimus impedire nec ho-
 mines sine lege: ne equi sine freno retineri possunt. Si le-
 ges contēnis difficile est ī officio te retinere qui postquā
 aliquādiu accerba locutus es. Dēiq; subiūgis uelle te sci-
 re quo pacto debeas nobiscū uiuere: tanq̄ uelis obseq; no-
 bis si noscas quæ sint officii tui ptes. nō ē q̄ te multis mo-
 réur breuis ē formula. Recte uiuito nos nihil ex te quæri-
 mus nisi quod æquū quod debitū ē. tu nisi oēs quas petis
 ex nobis gratias obtineas iniuriā tibi factam putas: nec
 distinguis inter debitum & gratiosum: & cum res ardu-
 as ingentesq; petas si negantur gratiolas inquis obtine-
 re non potui si cōceduntur: & quid est ais parua res est
 mihi cōcessa quæ nulli plebeio fuisset negata. Atq; ita fit
 ut siue negemus: siue concedāus quod postulas parē ine-
 amus beniuolētiā. Petiisti ut publicani qui tuo nomie
 ab ecclesiasticis uiris uectigalia exegerunt absolui posset
 Indulsimus teq; alieno donauim⁹ ære. Tu hoc minimū
 ducis et tanto te munere indignū reddis. Nec priuilegia
 tibi cōcessa trahis ad gratiā quæ plurima sunt. Relinque-
 mus deinceps in terminis iuris atq; ita intelliges quot
 quātasq; gratias a nobis accepis. Non erimus iniuriū ti-
 bi si iuri te relinquemus. Amplificas & admōm extollis
 quæ in nostrā laudem feceris uel utilitatē: quæ uero ac-
 cepisti a nobis iminuis atq; contemnis. Quod nos lauda-
 ris habēus tibi gratias: quāuis non stabit laus nostra nisi
 opibus nostris conueniēs fuerit: quicquid supra uerum di-
 citur caducū est: tua tamen pbanda uolūtas est. De utili-
 tate quam nobis præstiteris amplo loqui ore non possu-
 mus: non es tamen fraudatus tua laude: Misisti ad nos
 uasa quædam siue vitrea: siue christalia pulcherrīa que
 de auro atq; argēto uestita: quorū ualor mille aureos nō
 excessit: at q̄ ea detulit secū priuilegia ad te retulit mul-

tarum & magnarū rerum quarū taxa auri decē millia nu
mū ascendisset: tibi nihil constiterē: gratis enī cūcta tuo
anibali ingēio nō natu peno tradita sunt. Honorasti nos
ferarie egregie quidē ac magnifice: & cum mantuam iui
mus & cū inde rediimus nec negamus nos inde tibi ob
noxios esse: quā sine tuo magno dedecore & ingratiudi
nis nota nō poteras tuum dominū non honorare qui te
summo cumularat honore: Ferariam petens: & in tuas
edes familiariter & absq; ulla pactione uel cōditiōe descē
dens. Que res tuū nomen orbe toto clarius atq; illustri
us reddidit. Nec quisq; fuit qui te papæ aduētu non ma
gis exaltatū existimauerit: quā papā tuis honoribus decora
tum. Nos tamē officium tuū non dedimus obliuioni: nec
ppter ea satisfactum liberalitati & magnificentiæ tuæ iu
dicamus. Sed auxiliū gratias: & q; maxime cupiebas quā
non satis ex honesto cupiebas. Episcopum ferariēsem ad
feltrensem transtulit ecclesiā. non q; aliquid deliquisset
Erat enim uir grauis & iustus: sed q; eum priuatis qui
busdā simultatibus recto itueri uultu non poteras. Nec
suffecimus ei extraneū quenpiā aut ignotū ingratiq; ti
bi. Sed elligimus ex familia Rouarellarū quam inter pau
cas obseruas Laurentium per te nobis sæpe cōmendatū
: uirū excellētem: & litteris & moribus sacræ theologiæ stu
dio inter primo laudatū. Optabas Bartholomeū eius fra
trem Archiepiscopū Rauenatē in Collegio Cardinalium
assūi idq; litteris & nūciis & ore tuo sæpe a nobis effla
gitasti. Cegissimus ut primum facultas data est tuæ ingē
ti cupiditati morē: & ais nos tibi cūcta negare quæ petis
& si qd obties gratiolas ipetrasse te minias dicis & nulli
negandas: fortasse parua existimas priuilegia & indulta
quā plurima ex nostra cancellaria obtenta: quia nihil solui
sti: & liberaliter gratisq; oīa cōcessa finire. More hominū

135
facis: illa pluris existimantur quæ carius emuntur: quæ gratuita sunt ipsa donatione uilescunt. Tu si nostra tuaque beneficia in equilibrio posueris inuenies te longe superatum. Nec nos hortaberis ut nepotum nostrorum salutem & firmitatem in tua quæramus familia: ut ad oratorem tuum scribis. Suades enim ut meminerimus qui fuerit exitus nepotum aliorum pontificum qui post illorum obitum mox corruerunt. Commemoramus uetustatem tuæ domus quæ per tot sæcula durauit: tutumque nepotibus nostris refugium in tua domo querendum censces: id fiet si te beneficiis persequemur: ostendamusque te nobis esse carissimum retribuens enim nostris nepotibus. Vis prius accipere dare feneratoris hoc fuerit qui pignus ante capit quam mutuam pecuniam e manu mittat. Veditores prius mercem tradunt: deinde pretium accipiunt. Esto fiat quod admones. Erit ne propterea bene consultum nepotibus nostris? Non dicis quod multa expectare illi ex te queant: sed refugium ais habebunt in domo estensi. Refugium eiectis extorribusque conuenit: exulare illos prius oportet: deinde apud te refugium inuenire. At quod refugium? tectine aut uictus? uestitus uel. An quod Moyses apud sacerdotem Midianitam. An quod dauid apud Achis filium Maochi regem Gethi: Incerta est hæc refugii promissio quod etiam fugientibus ex ore canum aliquando feris præbentur. Pulcrum nempe refugium nostri nepotes abs te sperauerint post obitum nostrum qui nobis uiuentibus & summis te beneficiis persequentibus iniurius eis fuisti. Andreas Ptholomeus & Iacobus pater eius testes sunt: quibus quas minas intuleris tuæ littere docent quæ in manus nostras puenere. Alter eorum frater noster secundum carnem consobrinus est: alter nepos: uel tamen eis pepercisti: quis consanguineos tuos appelles. Egerrime tulisti nos andream in tuo territorio ecclesiasticum beneficium contulisse: & refer

uatum quidē atq; in curia uacans. Restitisti & diu impe
diuisti. Quomodo tua nostris nepotibus elargire q̄ aliā
eis donari nō pmisisti? Satis hoc idicat qualis post obitū
nostrū sis futurus: qui dum uiuimus talem te exhibes.
Nam si hoc fit in uiridi quid fiet in arido! quīs nō habet
cæli decretum post nos uictur; te esse & nescis quid uesp
uebat. Multus est tuus de nostris nepotibus sermo & ar
bitraris nos eos uelle reges constituere: Falleris. Non
quærimus eis montes aureos: nec ppter eos spoliabimus
Romanam ecclesiam nec ut eis benefiat uel tibi: uel aliis
remitemus census beato Petro debito. Facilius erit bōa
ecclesiæ a nobis erripe q̄ recipe. Nepotes nostri eā ferrēt
sortem quam tulerunt aliorum pontificū uel consangui
nei uel affines. Satis erit eis si tanquam priuati ciues hōe
ste queant uiuere nec si tibi æquabunt: nec ceteris estensi
bus quorum nobilitas uetusta est: & opes multæ nobis
cura est: nō de nepotibus nostris: quīs eos nō negligius
sed de sede apostolica quæ multo atiquior est: & nobilior
tua domo: & si nō male audis etiam ditior huic cōsilius
:huic prodesse studemus: & scimus q̄ sicut tu morieris
& successorē habebis: ita & nos morituri sumus: & habitu
ri successorē quē sacrum collegiū ellegerit: & his erit Ie
su christi uicarius: pater pauper; æterni regni clauiger:
nec nr̄ tantū: uerū etiā beati petri successor: huic heredita
tem seruare integrā cupimus. Nec maior affectus tuus
est erga heredē qui tibi succedet incertus quam nobis er
ga successorē quem certi sumus adeo eligendum esse
Nec familia nostra piccolōinea uel paup absq; gloria erit
nobis uita functis quæ Romanū pontificem unū gēuit:
etiā si non sumus hoc culmine digni. Tu fruiere ut libet
domus tuæ nobilissima fama & maior; te titulis ac triū
phis oblecta: tantū desine nepotibus nostris uel ignobili

136
tatem uel paupertatē ex pbrare: mēinerisq; multorū regum
parentes fuisse seruos: & seruorū progenitores aliquando
regnasse: nec potentiā ullā ulli iter mortales nō deficere
nec nobilitatē nō obscurari. Atq; hęc de nepotibus nostris
quorū te curiosum esse nō inuiti audimus: si modo uera
caritas est & non mercenaria. Videris tamen oīa tui emo
lumētī causa dicere ut te magnificēus & reuerteris ad pur
gationē & iterū atq; iterū obiecta nō tā refellis q̄ negas
& inīstas: ut tibi negantī fidem habeamus: & quoniā hoc
assequi desperas: offers ad confutandam calumniā quā
tibi falso impositā dicis auri centū milia florenū uelle de
pōere apud m̄sarios rōā q̄ nō cedāt erario: nisi tuā ino
cētiā plane ostendas: nec diu manes in proposito: mutas
oblationē euestigio: & depositum ipsum trāsfers iuades:
aisq; decē cardinales hanc sumā tuo nomine p̄missuros
neq; dubitas quin singuli eorū pro decēmillibus se se obli
gent tanta est tibi de his fiducia. Quid hic dicamus: hęc
profecto uia est qua te optime purges. hic ē legiptius de
fensionis modus. Acceptamus oblationem tuā eo quo fit
ordine. Deponito aurum: aut uades dato: nō recufamus
cardinales: si non probaberis deliquisse: ip̄pune habibis ac
peccuntā & famā refers tecū & dignus eris quē magnis
efferamus p̄raconiis. Pulcra res: bellū inuētum provide
cogitasti: duplex hic periculum fiet & tu experieris quan
tū te cardinales ament: & nos palam uidebīus an teneas
quod policeris. nostra sententia est: neq; te dicta seruatu
rum: nec cardinales tuā satisfacturos opiniōi. Falli uelle
mus: Sed non patieris a deo labi romanū pontificem: ut
falsa pro ueris accipiat: neq; plus uix hęc oblatio habebit
quam altera Dominico facta de argento: & altera nobis
de petenda mātua: At qui magnopere petis ut te ī priorē
gratiam recipiamus & omīssis querelis te amemus te ho

noremus & cum aliis beneficiamus :nec te unū poster
gemus:Cupisq; tandē scire quo in te āmo simus.Libet
tecum aperte loqui & nostrā seruare consuetudinē.libe
ra est mens nostra:& quod gerimus in corde promptū
habemus in ore.Audi ergo animi nostri sentētiam:nec
uageris amplius incerta pro certis habens.foliū tibi non
Sybillæ:sed euangeliū recitabūus.Nos neq; te odimus ne
que contemnūus:nec familiam tuā libēter ledimus.Sed
admirāur paulū:ac dolēus q; eum nō te nobis exhibes
quē sperauūus:& qualē te esse uel familia tua uel dignitas
requirit:atq; idcirco tuos legatos absq; arbitris seortum
accerfitos adhortati sumus:ut te nostro nomie cōmone
rēt ab errore abire & in uia reuertī:ne pgeres ulterius
Romanū offendere pontificem qui dominus tuus est:&
cuncta quæ de te acceperāus illis aperta fecimus.Si non
sunt uera quæ tibi obiecimur recte negas.Sed purgāda
sunt iudicia & coniecturæ dissoluede & faciendū depoli
tum quod polliceris.Sin uera de te loquuti sumus & iu
sta est querimonia nostra:nō multa ex te petimus.Fate
re delictum & presto sumus uolenti mores corrigere ue
niam dare.Imitare filiū prodigum sua peccata confessū
& apponet tibi pater uitulū saginatum:& fiet in tua con
uersione laticia similis illi quæ refertur in euāgelio.Sed
non potest facile aduci:ut peccasse aliquādo censeas.Re
cta tibi & summa laude digna cuncta uidētur quæ agis:
Atq; idcirco preter nos principes omnes te colere & admi
rari magnopere asseris.In culpa sunt domestici tui qui
raro uey tibi de te dicūt.Multa ē in tuo palatio palpās
adulatio:regum familiaris morbus.Approbāt quicquid
agis purpurati tui quicquid loqueris admirātūr.Alius
sapientiam tuā:alius eloquentiam tollit in cælū:hic te Sa
lomoni præfert.Ille Demostheni:nūc liberalitas tua nūc

137
magnānitas laudatur. Si quem plectis iustitia & seueri-
tas magnis effertur preconus: Si absoluitur etiā innocēs
clemētia misericordiāq; conceditur. Quicquid mente agi-
tas diuini ducitur esse consilii. Si laudas quēpiā laudāt
& illi: si rursus dānaueris eundē damnant. Ais aiunt ne-
gas negāt: si dixeris estuo sudāt quocunq; pergis semp
inter laudam placentiāq; te reperis: Veronā quoniam li-
beri populi est nunq̄ pergis: hinc tu tibi cōplāces. Neq;
animaduertes alium de te sermonē esse in foro alium ī
thalamo. Si priuato non nunq̄ habitu circuires urbē īco-
gnitus: & modo in plateis modo in balneis & aliquando
in pistrinis seu tabernis unarius audires populi uoces q;
sæpe tuus genitor tuusq; frater dicitur factitasse: uerū
de te ipso cognosceres & multa de tuis operibus emenda-
res. Et si statua tua quæ in foro sedet apertas haberet au-
res: possetq; tecum loqui qualis sit plebis erga te animus
non subiceret. Nam sæpe in eam tanq̄ ī te ipsum maledi-
cta probraq; iaciuntur: ut est omnis in suos rectores cō-
tumax populus. Sed quoniā neq; statuæ datus est sermo
nec tu libere loquētem audis plebem: nec qui tecum uicti-
tant ad uerum te fantur: officii nostri esse putauius de
te aperte ad te scribere quæ sentiremus non carpentis de-
trahentisq; inimici: sed more pii patris corrigētis & amā-
tis quem nō decet adulari aut inpinguare oleo caput filii
Si uera dicimus intelligis quæ sunt corrigēda: potes adhi-
bere medicinā cognito morbo & gratia est indicāti habē-
do qui uoluit te ignorantem perire. Si sanus es & nulla
eges cura gaude consiētia tua & nihilminus ama qui te
admonet: amat enim & te ille qui corripit q̄ quis corripiat
frustra: si nō amaret sineret pro sua opinione te labi cui
nulla esset de tua salutecogitatio. Nos te diligēius ut an-
tediximus: odimus autem ea quæ crediū in te mala esse

atq; iccirco monēus ut illa relinquant si uera sunt: sin falsa ut ita purgeris: ne uel uos uel alios sinistra opinio de te teneat: quia non malo tantū sed mali quoq; suspitione carendū. Accipe uerba nostra in bonam partē: quāuis duriora uidentur: & habeto gratiā q̄ aperte loquimur: neq; figmētis utiur aut blanditus. Si capesces consilia nostra delectaberis tandē in eis: quāuis ab inicio paululū acerbitalis uidentur habere: ut sunt omnia precepta salutis que amaritudinē quandā ab inicio pre se ferunt: & ipsos ichoantes deterrent: postq̄ uero recepta fuerit: & consuetudinem transierint mirabilē proficiētibus suauitatem exhibent: & dulcedinē suggerūt incredibilem. Datū Viterbii nonis Iunii Mcccclxii. Pontificatus nostri anno quarto.

XXXI Epistola pii papæ secundi ad regē francoꝝ commendās eū de bono animo erga pōficem & de regno Siciliae ratum fore affirmans quod promisit.

PIVS Episcopus seruus seruoꝝ dei Carissimo in christo filio Ludouico Regi Franciæ christiāissimo salutē & apostolicā benedictionem. Reuersus ad nos Antonius Noxetanus familiaris noster dilectus: multa de tua erga nos caritate exposuit: quæ p̄r cupide audiuimus quāuis alii alia uario rumore assererēt & præsertim de reuocādīs ex curia nostra prælatis tuis: q̄ nunq̄ potuimus de tuo castissimo pectore credere cum nos te etiam atēq̄ regnares semper amaauerimus: & pro nostris uiribus saluti tuæ consuluerius. Illud autem quis potuisset uerum arbitrari ut plus tu illos existimares qui te aliquando persecuti sunt quam nos qui audiuius semper dileximus toto corde: & plura possumus ad tuā gloriā confere multo quam illi! Affir

138
mauit nobis Antonius te iuxta cor nostrum regem esse
qui alta mediteris & nobis in amore respōdeas. Quare
nihil nobis potest esse iucondius maxime uero id magni
fecimus: quod de conuētionē Antonio exposuisti: est enī
res te nobisq; digna: si modo caute conducatur & secrete
conueniētibusq; modis: ut eidem Antonio respondimus
qui de hoc ipso ad te rescribet. Speramus bona multa īde
emergere posse & pro re publica christiana & pro tua glo
ria. Nam & tu es ut uidere uidemur q̄ ad magna sis na
tus: tuorum more progēitorū: & nos minima fastidimus
& cupimus aliquando tibi ostendere q̄ti te tuamque do
mum faciāus. De regno Siciliae quod scripsit tibi de mā
dato nostro Cardinalis atrebatēsis: & quod tibi retulisse
credīus Episcopum Ferrariensem: ratum & firmū erit:
si per te fuerit acceptum. Nam ea uia est quæ cum no
stro honore teneri potest cuius sumus parcissimi: Nec
credimus tuam serēritatem honori nostro uelle derogare
cum nos tuum & seruatum uelimus & ampliātū. Ample
ctere igitur oblationes nostras et iuenies nos nō uerba
dare sed facta. Si quid interī audis nō moueare. Nā dū
pēdent tractatus uel pacis uel idutiārum sua quisque ne
gotia prosequitur: ne comprēndatur incautus. Vale in
christo optime. Die xi Iunii Mcccclxii: Viterbii manu p
pria.

XXXII Epistola Pii Papæ secundi ad Regem francoꝝ
credentialis in Episcopum Andegauensem

Pius Episcopus Seruus seruorum dei: Caris
simo in christo filio Ludouico Francoꝝ Regi
illustri: Salutem et apostolicam benedictionē
Venerabilis frater Episcopus Andegauensis

Orator tuus nobis propter uirtutes suas acceptissimus
et gratissimus fuit: Is ad te reuertitur Speramus bene i
formatus de nostra erga te caritate & singulari affectio
ne. Rogamus uelis ab eo audire quæ secum contulimus:
& tibi persuadere inter principes q̄ hodie uiuāt te nobis
esse carissimum. Reliqua ipse tibi exponet quem pro sua
nobilitate uera omnia loquutus non dubitamus. scri
ptum Romæ manu propria: Die quarto Maii Mcccclxii

XXXIII Epistola Pii Papæ secundi ad regem Francoꝝ
in qua quædam refellit quæ falso ei fuerunt
enarata.

PIVS Episcopus seruus seruoꝝ dei: Carissimo
in christo filio ludouico Francorum Regi il
lustri Salutem & apostolicā benedictionē lit
teræ tuæ quas heri accepimus datas Burdega
lis quamuis modestissime & humanissime querelarū tāen
plene fuerunt. In his enim ais uenisse ad te aliquos qui
affirmauerunt nos cū tuæ obediētæ litteras & pragma
ticæ abdicationem accepimus: ter clamasse guerā usque
ad capillos. De qua re tanquā uera dolere te ostendis: &
sentire uideris nos quæcūq; agimus eo tendere ut consā
guineus tuus Regno Siciliae excludatur & tu dominio ge
nuæ frauderis: Quas res multis de causis indignas dicis
Non miramur fili amantissime inueniri homines qui ta
lia dicant asserant: iuramento confirment. Multi sunt e
nim homines a deo maligni: Vt omnes eorum cogitatiōes
in malum uergant: neq; homines uereantur: nec deū qui
bus & peierare & mentiri pronum est. Sed mirāur nobi
le tuum pectus his nugis potuisse fidem prestare. Nam
quantum littere sonant persuasum tibi est: nos ea uerba

139
dixisse quæ supra scripta sūt de guerra & id opere imple
re: & dicis de duce mediolani & de nepote nostro multa.
Certe fili dignum erat eos qui de nobis talia ad te detu
lerunt comprehendisse & tenuisse donec ueritatē inqui
siuisses: & pro rei euentu uel puniuisse uel premiassse. Nā
in tali & tāto negotio aliquid affirmare grauissimum est
quod potest internosq; discidiū parere. Nos certe ne dū
talia non diximus: sed neq; uel cogitauimus unquā uel
somniauimus fuissetusq; admodū stulti: si hunc sermo
nem emissemus. Nam quis pōtifex est qui talia uerba
effunderet? Sunt ne illa uerba sacerdote digna? An poti
us secura? Quippe tam leuis fuisset pontifex talia dicēs
quam uanus & nugax qui ea ad te detulit: atq; ut scias
quibus uerbis usi sumus quando primū de sublatione
pragmaticæ certitudinem habuimus hæc ueritas est:
Eleuauimus manus ad cælum & cum lacrimis diximus
Gratias agimus tibi deus qui hoc tempore tam religio
sum & nobilem Regem enexisti in cuius corde posuisti
dilectionem ecclesiæ tuæ sanctæ. Da mihi gratiam ut pie
tati suæ digna possim præmia retribuere hæc uox no
stra fuit plena lacrimis quæ predulcedine tui doni ema
nabant. Vide an hæc cōsona sint his quæ tibi relata sunt
Quæ autem publice diximus in tuam laudē & tuæ dōus
gloriam: ipsa oratio per nos edita docet. Hortāur & ite
rum hortamur: ne susurronibus his credas aut tā facile
aures præbeas: Sed comprehensos teneas usq; ad inqui
sitionem ueri. Nos te amamus & magnificamus & a
maturi sumus uita cōite. Cardinalis Atrebatēsis & mul
ti alii testes sunt nostræ feruētis erga te caritatis: quod
ais de nepote nostro: scito q̄ anteq̄ pater tuus morere
tur per uerba de præsentī matrimonium cōtraxerat: cū
puella xi annorum: ut nobis affirmatū est: & debebat tūc

consumari nisi quod in estate bellis intēdendū fuit. Dila-
tū est usq; ad festa natiuitatis: & tunc sponsæ suæ cōmu-
nicauit nepos noster: Quo tempore nondū uenerāt Ora-
tores tui ad nos: nec certitudo erat ulla de pragmatica
sublata: Imo omnia dubia fuerunt usq; ad aduentū ora-
torum: Nec nepos noster de consilio nostro matrimōiū
consumauit: quando eius rei arbitriū nolimus unquā
nos assumere. Sed de uxore diximus ut ageret quæ in su-
am rem existimaret: quia ipse esset qui de coniuge sciret
quid sibi conuēiret. Et ita fecimus semper cū nostris con-
sanguineis permittētes eis ut nuptias sibi deligerēt. Præ-
terea multis mensibus & fere anno ante miseramus copi-
as militum nostrosq; pro defensiōe regni Neapolitani q̄
de matrimonio: aut uerbum ullum esset aut cogitatio ul-
la. Non ergo matrimonium ipsum fuit causa fauoris per
nos ferdinando impensū. Sed ratio tuendi honoris nostri
& iuris romanæ ecclesiæ: nec tu tibi persuadeas quod p-
pter nepotes nostros aliqd agamus honori nostro cōtra-
rium. Nos non solemus unū dicere & aliud agere. Nec ī-
uenies nos inconstantes: nec studemus auferre tuo gene-
ri Regnum Siciliae. Sed postquam tuā accepimus obediē-
tiam multa intermisimus: & de aquila & de abrutio & de
duce Sore & aliis pluribus tui causa Quod si uoluisse-
mus agere quæ poteramus: audiuisses alia noua: Nec pec-
cuniæ regni tui hæc fecissent aut pecuniæ contra turcos cō-
geste que nullæ sunt. multa tibi dicuntur de auro q̄ ad nos
uenit propter sublactiōem pragmaticæ Rogamus ne cre-
das omni uerbo: Quia non augmentur propter hoc reddi-
tus cameræ īq̄ndeci milibus aureis ānuati nec ī decē milli-
bns: & qui aliter dicūt nesciunt ueritatē. Vide quæ guer-
ra hinc fieri possit. Sed si posset: non tamen faceremus
maxime contra te qui de nobis optime meritus es. Quod

110
autem non cessatur a bello id est quia expectamus respō
sum tuū super his quæ ad te misimus. Talia non debent
fieri sine modis & formis debitīs & cum bonis securitati
bus ut saluetur honor noster & status ecclesiæ. Quod at
tinet ad genuam contrarium eius est quod tibi persua
des. Nam nos duci Mediolani semper scripsimus quod
in facto Genuæ tibi morem gereret & in omnibus rebus
tuam beniuolentiam quereret: & in hoc multa sunt scri
pta nostra: & multe suasiones oratoribus tuis factæ. Ipse
quoque ludouicus qui se gerit pro Duce Genuæ bis ad nos
legatum misit: cōsiliū & auxiliū petens: Auxiliū di
ximus palam: nos minime duros contra domum Frā
ciæ. Cōsiliū autem dedimus ut cum tua maiestate se
componeret: & obtulimus etiam si uellet nos mediatores
Hæc p nos acta sunt ī facto Genuæ postq̄ tu Regnū frā
ciæ accepisti. Vide si hæc sunt signa quod te uelimus ex
cludere an non. Quāntum autem ad matrimōiū filiæ
tuæ id nos manīfacimus & gratias agimus tuæ serēitati
Non potuit id tractari: quoniā ut diximus ante aduētū
oratorum tuorum cum alia consumatum erat. Verum
de hac re latius tibi scribet dilectus filius Cardialis Atre
batēsis. Pro deo filii ne suadeas tibi sinistra de nobis: nec
putes nos uti dolis. Quia non sunt nobis amici: Natura
nostra est uerax: Dicimus est est: & non non: nec uariāus
sermones nostros: Persuade tibi quia te diligimus: si quē
diligimus homiē: Cogita ut regni huius Siciliæ nego
cia cum tuo & nostro honore terminētur: & conuerte a
nimum ad rem fidei tuendæ contra turcos sicut tibi per
Episcopum Ferrariēsem significauimus. Et uidebis an
Papa pius uerax sit: & an te tuosq; diligat. Vt unam esses
in loco in quo possemus te alloqui & audire. Certe nō di
scederes a nobis nisi optiē contētus: Vale: & noli credere

delatoribus plusquā nobis. Scriptū Viterbii manu propria. die. x Maii Mcccclxii.

XXXIII Epistola Pii Papæ secundi ad Regem Frâcorū ubi excusat se de his quæ acciderūt in regno Siciliæ.

PIVS Episcopus servus servorum dei Carissimo in Christo filio Ludouico Regi francorum christianissimo Salutem & apostolicam benedictionem. Credimus te accepisse quæ his diebus in Regno Siciliæ acciderunt aduersus partes Regis Renati: quæ res nō ita eerlissēt: si oratores tui ad treugas componendas citius iter ad nos fecissent. Vtrunque sit persuadeto tibi nos neque aduersis rebus frangi neque secundus insolescere: quæ alias tibi scripsimus de mente nostra in facto regni Siciliæ & oratoribus tuis pariter affirmauimus: non mutabimus. Sed uenientibus ipsis tuis oratoribus cum plēo mandato ad unguē seruabimus quæsumus polliciti. Vtinam qui primo ad nos uenerūt componendarum rerum facultatem habuissent. Iam res in uado essent. Tu sapiēs es & iustus: Cogitabis quæ tuo & nostro honori conueniant: & illa prosequeris: & ad ea inuenies nos absque ulla fictione prōptissimos: Si quis aliud pietati tuæ suadere conabitur a uero erit alienus & indignus cui præbeas aures: Optimus deus serenitati tuæ semper propicius assit. Scriptum Piētiae. vi Kalēdas Septembris Mcccclxii manu propria:

XXXV Epistola Pii Papæ secūdi ad Cardinalem sanctæ Ciciiliæ monitoria de agendis cum Illustri Comite vrbinati:

141

PIVS Episcopus seruus seruorū dei Dilecto filio Nicolao Cardiali Sanctæ Cæcilie apostolicæ sedis legato: salutem & apostolicam benedictionem. Tua fides & in rebus omnibus diligentia & circumspectio liberat nos scribendi onere quia ubi tu es nos sumus & ea facis quæ ipsi faceremus nec hortatu indiges: Si qua sunt apud nos quæ tibi cognita esse cupimus: Scribit ad te Gregorius Lollius nostro nomine: Non igitur miraris ut arbitramur: si litteras manu propria scriptas haud multas recipis: et credimus labori nostro te non inuitum parcere: Nunc epistola hæc parua a nobis exarata ad te ueniet: et cum ea exemplar litterarum quas Urbani comiti scribimus aduersus dolos et machinamenta Sigismondi proditoris: Cuius artes et insidias euitare perarduū est: quæ Federici prospecta nobis uirtus est & constantissima fides. tamē omni ingenio adnitendū est: ut in officio retineatur: & ut ipse omni conatu hostem urgeat: neque sinat protrahi bellum: quoniam neque post uictoriam ipsum deseremus. tu scis quæ illi dicenda sunt & naturam eius calles. Vtere tua industria: & accelera quæ maxime potes ad belli exitū: neque aut uenetos aut alios uerearis: Nam ueneti nobis amicissimi sunt & nostri causa cõitem Carolū denuo conduxerūt: in qua re frustrata est & Sigismondi expectatio: & Ducis Mutie diligentia: Nunc oratores Regis franciæ uenturi sunt: & in his quoque spes Sigismondi sita est: ut in induciis quæ de regno faciende sunt cõcludatur decipitur: neque enim de nostris subditis aliorum erit iudiciū: In regno res nostræ superiores sūt: Curato quæ citius fieri potest sigismundus pereat: & euersus comes sentiat quod ueretur: Vale: & sæpe nobis scribito: Dux Mediolani ut nobis significat mittit Comiti aurinum sex millia: & Ludouico malucio in Aprutiis mille

Scriptum manu propria apud balnea Petriolensia nōis
Octobr̄ts Mcccclxii:

XXXVI Epistola Pii Papæ secundi ad Federicū Comi-
tem Palatinum repræhendens eū q̄ arma Di-
ethero uinxerit & edixerit ne quis apostoli-
cas litteras in suo dominio publicaret

Pius Episcopus seruus seruorū dei Nobili ui-
ro Federico Comiti Palatio sacri Imperii ele-
ctori salutem. Quod te dilectū de more fili-
um non uocamus neq; benedicimus tibi: fa-
ciunt opera tua qui ut ecclesiæ Magūtinæ bōa ad te tra-
heres aduersus apostolicæ sedis mādata Diethero priuato
& anatmatizato iūgere arma nō es ueritus & ulterius
publica edicta ponere ne quis litteras nostras in tuis ter-
ritoriis uel publicare uel exequi audeat mortem ei comi-
minatus qui contrafecerit. q̄ nihil est aliud q̄ primæ sedi
& Iesu Christi uicario rebellare: Quibus ex rebus q̄uis
nolis ipso tamen iure excōmunicatus es: & extra ecclesiā
Christi factus: neq; dilectus filius appellari potes: neq;
benedictionis capax haberis: nec te tua tuētur edicta & i-
hibitōes quibus apostolica decreta prohibes ad te defer-
ri. Non flumina nō montes non muri aut aliæ quæuis
munitiones excomūicationis ad te aditū impedire possūt
Dei flumē est apostolicū anathema: cui nulla possunt ar-
ma resistere. Tu longam epistolā ad nos scripsisti: ut excu-
sares quod fecisti. Sed q̄ti momenti sint quæ dicis Deus
nouit: & tu ipse scis: nec nos ignorāus. Iudicat te consciē-
tia tua. Quæ te causa mouerit Diethero tuo prius inimi-
co auxilium prestare: contra iusticiā omnes intelligūt. Po-
tes multa dicere: Sed ueritas in suo loco manebit: petis

ne credamus inimicis tuis: ne ue tibi causam demus quæ
 rendi remedia qbus defendi possis: & arroganter aliqua
 & per minas subnectere uideris. Nos solum opibus cre
 dimus: Et ea que palam uidemus: non possumus nō cre
 dere. Tua offensio notoria est & manifesta rebellio. Si te
 uolueris emendare: & ut bonum filium decet: apostolicis
 obedire præceptis: Vtemur pii patris officio: nec redeun
 tem filium aspernabimur: Quin potius uitulum sagiatū
 apponemus sicut in euangelio erga filium prodigum fe
 cisse legimus bonum patrem familias: Quod si perges
 apostolicam sedem impugnare: & eius decreta contemne
 re: scietis maiorem esse romanam ecclesiam quam uel tu
 sis: uel quicumque alius tibi opem afferre uoluerit: Pru
 dens es & nosti quæ possunt aduersus te fieri: & plane in
 telligis quia non potest uinci ueritas: & quod iniuste a
 genti nulla satis tuta possunt inueniri presidia. Datū Ro
 mæ Anno incarnationis dominicæ millesimo quadrigen
 tesimo sexagesimo primo: Pōtificatus nostri āno quarto:

XXXVII Epistola Pii Papæ secundi ad comitem urbi
 natem: ut solita uirtute perseueret contra
 sigismundum.

PIVS Episcopus seruus seruatorū dei: Dilecto
 filio nobili uiro Federico Comiti mōtis feltri
 copiarum nostrarum duci Salutem & aposto
 licam benedictionem: Si uerus ad nos sermo
 peruenit fidem tuam quamuis incorruptibilem multifa
 riam multisque modis corrumpere adorsus est: iniquus
 ille proditiōum magister & totius impietatis consumatus
 Artifex Sigismundus malatesta uerus perditiois filius
 q ut accepimus & tu aliquid nobis significasti. postq̄ tua

eximia uirtute & tuorum militum stréuitate apud Seuo
galliam in campo uictus profligatus & turpiter fugere
coactus est nuntium ad te misit rogans ne uelles aliena
causa regno cum exuere: Aduciés quod si nos eū ad coqui
nam & paranda fercula redigeremus: Tu quoq; tandem
mulio fieres: affinitatemq; tibi pollicitus est: si aut eum
nobis recōciliares aut persequi cessares. Scimus q̄ sapiē
ter stulto respōderis: & q̄ prudenter eum confutaueris.
Non est cur sapientem admoueamus: illud tantū horta
mur: ut forti animo perseueres: urgeas: inistes: nullā occa
sionem omittas perdēdi hostis: belloq; studeas quāto
tius finem imponere: & nos ad te ipsum teterrimo inimico &
insidiatore perfido liberare: cum quo nulla possunt certe
quietis inueniri fœdera: neq; arbitreris q̄quam Rex Frā
ciæ noster amicus inducias in regno Siciliae querat: & Si
gismundū quasi amicum uelit comprehendere: nos unq̄
passuros q̄ de nostris subditis alius sit aut arbiter aut iu
dex: quam sedes apostolica quæ modo apud nos est. Per
ge igitur & uince atque attere prorsus & consumito sce
leratum Sigismundum: & in eo uenenum Italiae extigui
to. Quod si feceris ut speramus: eris nō nobis solum ue
rumetiam successoribus nostris omni tēpore carissimus
Et nos tuam probitatem his præmiis prosequemur quæ
cum alitum ipse tu magna existimes. Neque enim nos
ut Sigismundus ementitur: nobilitatem odimus sed ma
los & infideles nobiles atque ipsius Sigismundi similes:
qui matrem & dominam suam romanam ecclesiam p̄de
re non uerentur Fatemur quoniam illos corrigere quan
tum deus concesserit nō negligemus. Te uero & qui tua
imitatur opera: totius amamus præcordiis: & quo ad no
stræ facultates patientur uita comite honorabius et ma
gnos efficiemus: haud ignari duabus rebus imperia reti

143

neri poena sicut et premio Sigismundus illa iudice mundo
tu hoc per quam dignus haberis. Data apud Petriolum
& manu propria scriptum nonis octobris Mcccclxii

XXXVIII Epistola Pii Papæ secūdi ad Ducem Vene-
tiarū :ut sibi fauori sit aduersus Sigismū-
dū:aut saltē iustum bellum nō impediāt.

PIVS Episcopus seruus seruorum dei Dilecto fi-
lio nobili uiro Christophoro mauro Duci Ve-
netiarū Salutem & apostolicam benedictōem
Superioribus diebus profligato apud Sēoga-
liam perditionis filio Sigismūdo malatesta secretarium
tuum apud nos agentem Nicolaum Sagundinū hortati
sumus nostro nomie ad te scriberet:ut ad prosequēdam
uictoriam de hoste iniquissimo nobis fauori esses aut sal-
tem iustissimū bellum nostrum non impedires:Respon-
dit tua nobilitas ut bono essemus animo:quia successum
rerum nostrarum nullo pacto retardaturus esses: Sed no-
stris potius desideris te cōformem exhiberes: Gratissima
fuit nobis responsio tua quæ a tuorum prædecessorū iu-
sti & honesti cultorum uestigiis non recederet. Secuti su-
mus uictoriam in hūc usque diem fælici cursu. Et multa
abstulimus hosti uel castella uel oppida. Nunc uero acce-
pimus Dominicum malatestam qui non est fratre meli-
or & qui se nostrum & romanæ ecclesiæ paruis operibus
hostem declarauit. Multa dicere de tuo erga se fauore pa-
lamque affirmare: tua sibi præsidia non defutura: Cum
& ipsum & fratrem in tuam protectiōem receperis. Du-
rum est hoc credere de tua & domini tui moderatione ac
pietate. consueuisti ecclesiam obseruare honorare colere.
Idem facere maiores tui qui multa & magna bella pro

religione susceperunt: & Alexandrum tertium prædeces-
sorem nostrum aduersus iniuriam Federici primi Roma-
norum Imperatoris protexerunt & aliis sæpe romanis
præsulibus in suis necessitatibus opem tulerunt. Nō pos-
sūus nobis persuadere neq; id uero simile est. Te nūc he-
reticis scismaticis ab ecclesia præcisus aduersus ecclesiam
auxilia præstare. Quando non solum adiuuare tales. sed
alloqui pœna est anathematis. Credimus uana esse quæ
hostes iactitant & ut assueuerunt suam causam tueri mē-
daciis. Non tamen nos fugit esse aliquos diuini timoris
expertes qui tuis auribus multa suggerentes magnope-
re studeāt in eam te partem trahere ut hostibus nostris
opem feras: ut sunt plures discordiarum fatores: & qui
pulchram Italiam pacatum iri ferre nō possunt. Dilecte
in christo fili & princeps deo amabilis: Hortamur te ne
his aures accomodes: ne decipiaris: Nosti quā graue
est iusticiam impedire: & damnatis de heresi patrocinari:
Sigismūsus hereticus est qui mortales asserit: humanas
animas & resurrectionē mortuorū negat: & ut talis dāna-
tus est. Vxores interemit adulteria supra incestus sacri-
legia prope infinita comisit: fedioribus etiam sceleribus
inquinatus. Quot proditioes fecerit non ignoras. In sa-
cratissimo paschalis die quo uel scelerati homines deuotio-
nem aliquam sentiunt: quattuor transfugis amputauit
manus: Viduas ac Pupillos suis expilauit bonis no-
lumus percurrere mille nefaria scelera cuncta capitalia
quorū si unū aliquis ex tuis ciuibus admisisset in re pu-
blica tua optime instituta nullo pacto uiuere permittere-
tur: Similis ei est frater: aut paulominus sceleratus: excō-
municati ambo sunt: & priuati uicariatus: Alter sentē-
tia: alter ipso facto secundum pontificales constitutiones
terræ quas possederunt ad camerā pertinent: & deuolutæ

146
sunt. Hortamur te ne nos in uendicatione nostri iuris
impedias: neq; diuinæ ultioni obuiam pergas. Non nos
malitias insequitur. Deus est qui de suis proditoribus
uindictam querit. Noli dei iudicia perturbare. Audi quæ
uulgo dicuntur. Cuncti homines manus ad cælum tēdunt
deoq; gratias agunt: qui tandem sceleratū Sigismūdum
in pœnas rapit meritas. Quid reris de tuo domino dice
retur: si profectionem aduersus ecclesiam tam perditoz
homiū quos cuncti oderunt susciperes? Adde q; nulla
uia res Turcoꝝ magis iuuare posses quā malitias sup
petias mittens. Quomodo enim nos aduersus Turcos in
tendere neruos possemus: in iustissima expeditiōe nostra
per te impediti: De subditis nostris agitur fili: Inobediē
tes & rebelles & proditores filios: ut Deus & iura uolūt:
pūire pergitus. Et quis est qui de nostris subiectis iudi
cio nostro aduersari debeat? Cogita de te ipso qd tibi uide
retur: si tuam in tuos sententiam uiolare aut impedire
aliquis conaretur. Euāgelica iussio est & naturalis: ne ali
is faciamus quod nobisipsis fieri nolumus. Plura fortas
se dicimus q̄ oporteat: Quando incertum nobis est: an ea
facturus sis quæ hostes iactitant: Et uero similis est: te
nobis & apostolicæ sedi potius q̄ hostibus fautor. Nam
hinc laudem & gloriam consequeris: Illinc nō nisi probra
et animæ damnationem: & cuncti te esse dicerent: qui bel
lo Italiam inuolueres: ne aliquando contra turcos expedi
tio fieret & plura exorirentur mala quæ mente coniecta
ri potes. Deus meliora p̄mittat. Nos fili hoc āno nostrū
in re fidei animū tuæ nobilitati exposuimus si ea uia nō
succederet: experiemur aliam. Intelleximus te legatum de
rebus grauibus ad nos missur: Videbimus eum & audie
mus iucundo animo & nostras cogitationes aperitūs ei:
Rem fidei simul tractabimus: Videbit ipse & uidebit oīs

mundus quia per nos nō negligetur christianā religiōis
defensio: etiam si corpusculum nostrum & sanguinē po
nere debeamus. Tantum tua respublica nobis assit neq;
uanas induat suspiciones quas maleuoli fuggerunt: nra
mens est eritq; uita comite cum tuo domīno uoto con
cordi uiuere & Italicae paci consulere quā uix haberi ali
quando poterit: nisi uenenosae spinulae Malatestay extir
pentur. Datum Petrioli scriptū manu propria die. xxviii
Octubris Mcccclxii: Si qua de terris acquisitis uel acqre
dis de manu Malatestarū iniecta est tibi difficultas: uel
aliunde aliquid in mentem tuam uenit quod sinistrorsū
accipias. Hortamur dilectionem tuam id nobis aperias.
Ita enim tuā reipublice satisfaciemus: ut plane intelligas
nos illi esse affectuissimos: & cōmunis boni zelatores. Scri
ptum manu propria ut in litteris.

XXXVIII Epistola Pii Pape secūdi ad Impatorē ubi
dolere dicit de quodam casu Imperatoris
& renuntiatione Capellani sui.

PIVS Episcopus seruus seruorū dei. Carissio i
christo filio nostro Federico Romanorū im
peratori Augusto: Salutem & apostolicā be
nedictiōem. Gallus capellanus tuus cum ad
nos infelicem tuā circūualationis casum attulisset. Ha
ud facile dixerimus quo mæore quoue dolore fuerius
affecti: Nec maiori succubuissemus anxietati: si nos ipsi i
eodem periculo fuisset. Et enim propter ætatem qua
præcedimus & locum quē tenemus idigni filii loco te co
limus & propter beneficia quibus nos cumulasti: tanq̄
patrem amatissimum ueneramur & obseruamus: Et q̄s
pater est: & aduersam filii fortunā nō dolet! Quis filius

145
& non angitur calamitate patris: Referebat gallus te ui
ennæ i arce clausum ab impiis ciuibus oppugnari: Bom
bardis & omni tormentorū genere concuti muros: Imple
ri fossas: admoueri schalas cōinus ēinusq; pugna misceri
Vulneribus ac sanguīe multo rem geri: teque & si forti
animo fortunam ferres & munitionem defenderes: spē
tamen salutis unicam habere in rege Bohemiæ hūc solū
posse improbos Viēnē choercere: teque libertati redde
re. Rogare igit ne aduersum eū quāuis hereticum se de
clarasset: uiris pœnas flumiāremus: O i foelix æuum no
strum: O inopem germaniam: o miseram chrtianitatē
cuius imperator nisi ab heretico Rege saluari nō potest
Creuit hinc dolor noster: Et quanuis indignum putare
mus heretici hominis contumatiā non cohercere. Indi
gnus tāen arbitrati sūus te in tanto discrimine constitu
tum non adiuuare: Si potuissemus ad tuam liberationē
nostri exercitus mittere duces: aut ipsi uenire: nihil no
bis fuisset gratius. Sed quis tot montes: tot flumina tot
diuersa dominia penetrasset! Sera erant auxilia nostra &
uana spes. Scripseramus uicinis principibus ut tibi opē
ferrent. Ignoscebant omnes: succurrebat nemo: iēclinaui
mus caput: & tui causa cēsuras aduersus Bohemum co
gitatas suspendimus: & quæcunque optauit Gallus a no
bis cōcessimus: breuia & litteras dedimus: nihil negauis
eorum quæ ad tuam liberationem cōducere sumus arbi
trati. Interea & fratrem tuum in te arma uertisse accepi
mus: & cum Viennēsis delirantē unū ex obssessoribus
persecutoribus usq; sui sanguinis factum esse. Quod ad
maiolem cumulum nostri doloris accessit: Increpauis
eum epistolis nostris quibus nihil profecimus. Quis dicat
quanta fuerit nostræ mentis amaritudo: dum pendet ai
mis inter spem liberatiōis & capturæ metum: nulla dies

nobis non acerbissima fuit: donec tandem hodie te liberati redditum intelleximus scribente fortunauro. Respirauimus & tecum ipsi liberati sumus: quauis non ea liberationis formula sit quam sperauimus. Artibus suis usus est Bohemus: Neque te perire uoluit nec uincere. Austriales inter se odiis certare perpetuis optat. Ut contenditum arbiter existens dominus tandem fiat: sed benedictus deus qui non est passus in manus impiorum te peruenire hortamur fili ac monemus ne frangaris animo: ne mesticia succumbas: & si dura perpessus es & indigna: nec primus tamen nec solus fraternas insidias incidisti: Primorum in orbe fratrum alter interfecit alterum fraternas acies alteraque regna profanis decertata odiis scribit statius apud Romanos fraterno primi maduerunt sanguine muri. Parricidius nulla regna caruerunt: quid antiqua commemorauimus: nostra aetas plena exemplorum est filius patrem & pater filium: in francia: in castella: in aegonia persecutus est. Et tu in Baioaria duos ludouicos patrem & filium grauissimis inter se odiis decertantes meministi. De communi hostis aceruo tuam accepisti portionem. Confide in domino & bene actum esse tecum existima: quando peiora non incidisti mala. Omnes qui pie & iuste uiuere uolunt persecutionem patiuntur: odit mundus quietos principes: raptos. Sanguinarios: scelere inquinatos omni: & infideles: ac sui similes amat. Tu quia mitis es: uelisque quiete & bene uiuere: mundo aduersaris & mundus aduersatur tibi: Sensisti eius uulnera: non turbetur animus tuus. Beati inquit dominus qui persecutionem propter iusticiam patiuntur. Et tu certe beatus eris: si perseueraueris usque in finem iusti & honesti cultor & hos praesentis saeculi fluctus tanquam maris contempseris. Quod ut efficias hortamur ac requirimus: Mansuetudini

146
tuæ semp affuturi quã pius & misericors domius ut cõ
fidimus nunq̃ deseret. Sed in anno nouo quem eras inti
mabimus nouis & melioribus successibus tuos diri
get gressus. Datum Romæ apud factum Petrum pridie
Kl. Ianuarii: pontificatus nostri anno quinto.

XL Epistola Pii Papæ secundi ad Episcopum Tornacẽ
sem se excusans ad querelas Ducis Burgundiæ de
præsidentia inter Cardinalem Atrebathẽsem & ne
potem ducis: & de quibusdam aliis mōasteriis.

PIVS Episcopus seruus seruorum dei. Vene
rabili fratri Guilhermo Episcopo tornacensi
Salutem & apostolicam benedictionem. Bene
accepimus tuas litteras quas de monasterio
sancti Vedasti ad nos scripsisti: non iusta est ducis quere
la: Cardinalem atrebatensem nō prætulimus nepoti suo
quem iussimus cedere: & monasterium ipsum Archiepi
scopo commendauimus. Alterum monasterium non pu
tauimus e re animæ nostræ illi dimittere. Dispensatores
satis Archiepiscopo est Metropolitica ecclesiam & prio
ratus duos: & sancti uedasti nobilem & diuitem Abbatiam
retiere. Atq; id fuit senatus nostri iudicium: Atraba
tensi Cardinali non recompensæ causa commendatum
est: dimissum mōasterium. Sed quia Cardinalis est ei po
tius quã alteri datum. Et semper apud apostolicã sedem
plura permissa sunt Cardinalibus quã episcopis: Fatẽur
Burgundiæ Ducem de nobis & sede nostra optime meri
tum qui nunq̃ inobedientia uacillauit: nō seruauit prag
maticam: nisi in regno Franciæ & ludouico regi de tollẽ
da ei supplicauit: & contra Turcos uoluntarium se osten
dit: & nunc aduersus palatinum ecclesiæ romanæ rebellẽ

auxilia misisse dicitur: & alia prope infinita sunt eius me-
rita. Verum propterea non credimus sapientiã eius æquũ
censere ut a nobis iniusta reportet & animam nostram in
periculo ponat: nec suã bene consulat. Nõ est confidẽdus
ecclesiã status: nec monasteria cumulatim uni tradenda
sint præsertim iuueni nõdum satis disciplinato. Illud ma-
gis mirabile est quod ais ducem amarulento animo ferre
in causa Susatẽn latam esse sententiam: hoc ualde alienũ
est a iusti principis iudicio: Cur enim nolit dux iusticiam
fieri? si sumus iudices iudicare tenemur: & nulli facimus
iniuriam nostro utentes officio si saltem recte iudicamus
Si non sumus iudices nulla est sententia nostra: & si hoc
mõstrabitur corrigemus errorem. At destruetur Coloniaẽ
ecclesia. Illius erit peccatum cuius opera destruetur. Nos
immunes erimus. Nec ob eam causam ducis erga nos ul-
la est iusta obquestio. Ceterũ quibus multa sint illius erga ro-
manam ecclesiam merita: non tamen minora in eum sũt
nostra beneficia & tute scis qui ad preces eius aduersus
Caroli Regis Franciã uoluntatem ecclesiã Tornacẽn præ-
fectus fuisti. Scit leodiẽn qui non sine indignatione mul-
torum rogante duce promoti sunt. Tacemus decimas: ta-
cemus alia multa duci concessa: quã & si merito obtinuit
sensit tamen in illis apostolicã sedis gratitudinem & sen-
tiet in futurum. Quod si promouimus Cardinalem atre-
batensem: & cum magnis fauoribus cumulauimus: si plus
illi aliquid attribuimus quã duci uideretur ipse in culpa est
Dux: si peccatum est qui eum quasi fratrem: quasi filiũ:
quasi seipsum commendauit. Postremo de monasterio ei
cõcesso si dimiserit faciemus quod Duci placuerit. Dum-
modo Archiepiscopi non incidat manus: quia non dicitur
id nobis conscientia. Et si contingeret aliter Cardinali pro-
uideri. Iubebimus ut dimittat hoc: & similiter duci morẽ

147
geremus: Cui & modo in ecclesia Atrebatē morem gessi-
mus: quanuis pro alio summo studio quereretur. Cupi-
mus enim & duci & suis omnibus rē gratā efficere: quē
singulariter amamus. Miramur quod de rebus turcorū
tam fera est sua respōsio: Vtinā nō redeat ī fūmum spes
nostra. Vale & hęc omnia duci tu ipse legitō ut sint p
respōsio ad suas litteras. Datū Romę quīto Kl. Ianuarii
Mcccclxii. Pontificatus nostri anno quinto.

XLI Epistola Pii papę secundi ad Ducem Burgundię
petēs ab eo itentionē suā ī causa ecclesię magūtīę

PIVS Episcopus seruus seruorum dei. Dilecto
filio nobili uiro Philippo duci Burgundię Sa-
lutem & apostolicam benedictionem. Scripse-
rāus superioribus mensibus Carissimo in chri-
sto filio Federico Romanorum imperatori Augusto: quā
potuimus accuratius ut causam defensionis ecclesię Ma-
guntinę amplecti uellet: ac operam daret liberationi ue-
nerabilis fratris nostri Georgii Episcopi metenē: & di-
lectorū filiorum caroli marchionis badēsis & udalrici Co-
mitis Vertembergensis qui superiore ætate rebus ad-
uerse gestis a Federico Comite Palatino Rheni capiti ex-
titerunt. Requisiuimus suam serenitatē ut aggredi uel-
let hęc opera ī quibus & laudem: & gloriam sibi parare
posset. Rescripsit nobis nuper sua sublimitas animumq;
suum promptum quidem & optime dispositum demon-
strauit. Adiecit autem inter cętera nonnulla de peruerso
proposito palatini perdicti: eumq; accensum cōtra hono-
rem nostrum: & apostolicę sedis esse significauit: quodq;
post inducias Nurembergę initas inter ipsos idem Pala-
tinus astu & dolis nonnullis principibus & pręlatis ac cō-

munitatibus se coniungere & colligare nixus est eo con-
filiio: ut apostolicam imperialemque dignitatem pro sua dā-
nabili libidine confundere & pessundare possit. Suadet Im-
perator obuiandum esse tantæ iniquitati: & ad conserva-
tionem utriusque dignitatis unam & expeditā uitam præ-
cæteris nobis obtulit qua una opera occurri possit mali-
gnitati palatini & complicum & liberatio Episcopi meten-
aliorumque captiuorum procurari. Ea est ut nos simul cū
ipso Imperatore communi nomine nobilitati tuæ: aut di-
lecto filio Carolo nato tuo contra palatinum & Dietherū
de Hemburg & comitem de Bathsembelbemboge: & illis
adherentes ac sequaces Capitæatum committamus. Lit-
terasque apostolicas cum censuris & pœnis opportunis ad
cohercēdū rebelles & hostes concedamus. Placuit nobis
& placet imperatoris consilium: Idque amplecti animo de-
creuimus. Sed quia nescimus quæ sit in hac re intentio tuæ
nobilitatis deliberauimus prius ad te scribere ut nobis
significes quid intendas. Nam si noueris tibi cordi hanc
rem esse alacri animo Capitæatum huiusmodi ut Impe-
rator censet deferemus. Nobis enim gratum supramo-
dum futurum est: ut nobilitas tua aut filius tuus onus
ipsum assumat: & ut assumere uelit affectuose hortamur
ac requirimus: Id etiam postulantes ut super hoc tuam
intentionem nobis notam facias. Si enim acceptādum du-
xeris nos confestim litteras apostolicas ad te trāsmittēus
Confidentes nihilominus quod propter hoc non deseres
religionem christianā quin ei cōtra Turcos ut saepe polli-
citus es auxilia opportuna ipse præstes. Erit igitur prudē-
tiæ tuæ examiatas rebus id consilii capere: quod dignum
sit tanto principe: & quod tibi ac domui tuæ laudē & glo-
riam afferat. Cæterum ex ipsis Imperatoris litteris lato
aio accepit eū decreuisse nostra præsertim contēplatiōe

148

concedere tibi regalium inuestituram: super quo in tui fauorem sapius ad celsitudinem suam scripsisse meminimus. Et non solum hoc facere deliberasse: sed etiam affinitatem tecum contrahere ratione sui filii & filiae tui nati: ac tibi uicariatum Imperii in terris gallicanis ultra Rhenum concedere statuisse. Quod profecto nobis est gratissimum. Idque seruituti suae ac generositati tuae prosperum: & foelix esse optamus ad pacem & perpetuam consolationem utriusque nostrum ac sedis apostolicae & christianae religionis conseruationem & augmentum. Datum romae xiiii. Kalendas februarii Pontificatus nostri anno quinto.

XLII Epistola Pii papae secundi ad Archiepiscopum Ianue monens ut abstineat ab illo Ducatu & magistratu temporali.

PIVS Episcopus seruus seruorum dei. Venerabili fratri Paulo Archiepiscopo & duci Ianuensi Salutem & apostolicam Benedictionem. Ducatum patriae tuae & libero ciuium decreto te assequutum scribis: Eumque per nostram benedictionem fraternitati tuae flagitas confirmari. Admirati sumus consilium tuum qui eius ciuitatis temporale regimen accepisti: quae super omnes italias nouitate gaudens: semper nuntat: semper in motu est: nec ullum diu rectorem ducere patitur. Et tu anno superiore quanta sit tuorum ciuium constantia in te ipso didicisti: qui cum ab eis ad hunc ipsum principatum fuisses assumptus: non tam cito magistratum iniuisti: quam depone coactus fuisti. Nobis quidem eodem fere tempore & assumptione tua & deposito nunciata fuit. Quid nunc futurum sit ignoramus: hoc accidit rei nouitas. Nam si potest idem homo & ducis & Archiepiscopi

personam gerere sanguinis modo absit effusio. Nescimus tamen an Archiepiscopus Ianuensis ante te alius ducatum inierit: Maxime esse causam oportet: quae hanc nouitatem induxerit: forsitan experti Ianuenses iniusta esse regimina secularia: atque inde tot mutationes oriri putantes ad te confugerunt: & fastidio quodam saecularis Imperii experiri aliquando sacerdotale decreuerunt: si forsitan iustius ac mitius gubernentur: Magna est tibi bene agendi necessitas imposita: nisi rectam iusticiae uirgam teneris nisi uim prohibueris: nisi paci & otio consuleris: nisi modum paruus cupiditatibus imposueris: nisi te ipsum & tuos stipitatores in honestatis frena redegeris: non stabit potestas tua: breui domiaberis: cito regnum amittes: eiecitur non sine tuo & sacerdotalis eminentiae magno dedecore: si tamen eiecitur & non peiora tibi accidant: ut sunt ante oculos exempla domestica. Vide quid agas. Non eadem est sacerdotalis & saecularis imperii norma. Paternam & omnium clementiam plenam esse pontificalem administrationem oportet: non tyranni eam. Multa in saeculari principe ferunt homines: quae abhorrent in ecclesiastico: quae in laico pusilla & leuia aestimantur delicta: in clerico maxima & grauissima iudicantur. Sacerdotes quorum uita ueluti speculum inferioribus est: non solum a malis operibus abstinere: sed omnia declinare conuenit quae quoquomodo praese speciem mali ferunt uide quem gradum ascenderis: Si potes es pie & iuste imperare: ac non subditos solum sed te ipsum choercere. Si uales uirtute irrumpere iniquitatem: Si pro communi utilitate quaerenda: non pro tua libidine explenda: ducatum accepisti. Si ad tutandam religionem christianam aduersus impios turcos animum geris: & in eam rem corpus tuum deuouere proponis: & iniuriam proximi non quaeris. Confidentes rite: & secundum leges tuae

149
ciuitatis: principatum hunc ad te delatum esse: & quod
ut polliceris utiliter populo tuo præeris. Illum tibi & tu
is ciuibus: & uniuerse rei publice christianæ: in nomine
sanctæ trinitatis benedicimus. Datum Romæ apud san
ctum petrum sub annulo piscatoris pridie Kl. february
as Mccclxiii. pontificatus nostri anno quinto.

XLIII Epistola Pii Papæ secundi ad regem Fræcorum
monens ut p̄seueret in deuotiōe ecclesiæ rōanæ.

PIVS Episcopus seruus seruorum dei. Carissi
mo in christo filio Ludouico Francorum Re
gi christianissimo: Salutem & apostolicam be
nedictionem. Pius & misericors deus qui te
Regem constituit & in uertice gloriosissimi Regni coloca
uit ab ecclesiæ rōanæ deuotione & caritate quæ tua & om
nium fidelium mater est alienari non sinet: quâuis mul
ti sint ut accepimus qui rectum & pium animum tuum
a recto itinere inde uia conatur trahere: non uerentes mē
tiri & falsa suggerere: ut uos tuæ serēitati ifensos & ini
micos ostendant. Sed nō est tua puerilis mēs quæ tanq̄
folium huc & illuc diuerso flatu trahat: & ad omnem uē
tum sese uertat: Solidam & constantem erga nos dilectio
nem tuam esse non dubitamus: quando & nos ipsi in ca
ritate non ficta inconcussa perseveramus. Nec aliud ab
optimo & maximo deo tuæ serenitati præcāur: quā uictō
riam & fœlicitatem cum salute corporis & animæ: ut tan
dem te adiutore directore ac duce aduersus impios Tur
cos christiana consurgant arma: & perditā Græciam atq̄
Asiam cum sacro dōini uostri iesu christi sepulcro recu
perent. Quæ cum ita se habeant non desunt tamen qui
p̄ singulos dies sinistra de nobis tuis modestissis auribus

infusurrant: & alii de regno siciliæ cum derogatione nostri nominis uerba faciunt. Alii nos te tuam quegentem odisse falso garriunt. Alii alia suggerunt quæ tuæ māsuetudini putāt esse molestissima. Et nouissime quidē ad nos delatum est Cardiale Atrebatē referēte te & cōmōitum esse quod nūcius nŕ Episcopus legiōēnsis apud carissimū filium nostrum Castellæ regem pro causis nostris agētē tuis desideriis sese opposuerit: & conuētōem atq; amicitiam inter te & ipsum regem conatus fuerit impedire: quæ res animū tuum cōturbauerit. Audiuius hæc nō sine displicētia singulari: quando his artibus tuam erga nos beniuolentiam imminui posse uidemus. Nescimus carissime fili legiōēnsis opera tam procula nobis agētis. Nec de rebus incertis possumus respondere certa. Illud dicimus in apostolico uerbo nos talia illi nūquā mādasse aut inuisse. Nam cur nos pacem & unionem iter christiānos reges & ipsa tam illustria christiāæ religiōis lumina conuenire impediremus: qui nihil aliud desyderamus q̄ nostris diebus aduersus ifideles nostris ceruicibus iminentes foelicia moueri arma? Quod sine pace fidelium fieri non potest. Sæc cum accepissemus hac hieme præterita inter te & castellæ regem suboriri discordiam: & bellum timeri mox legatum de latere ad partes illas transmittere decreuimus: dilectum filium Cardialem sanctæ Susannæ uirum doctrina & integritate præstantem. Sed renūciato quod induciæ factæ essent ī Aragōia & quod breui conuenturi essetis distulimus: sperantes eam cōuētōnem cōcordiam proculdubio parituram: nec potuisset legatus in tempore ad conuentum proficisci: hæc erat intentio nostra fili: ut si conueniretis & unanimes pacem amplectaremini laudaremus deum. Sin autem legatum ipsum nihilomīus mitteremus unioēm & pacē quæsituræ

150

Deus nouit hanc mentem: & si mentimur peccatum pu-
niat: Et quomodo nos tam impii fuissetis ut pacem in-
ter maximos reges interturbare cōaremur? Aut quomo-
do tam stulti ut confideremus uolentes tantos p̄cipes
conuenire posse disiungere? Absit a tua bōitate hęc de no-
bis opinio: quia si nō sumus sapiētes: non tamē prorsus
aliēati a mēte reperiemur. Episcopus legionensis si talia
egit per sese id egit temerario consilio ut multi sunt qui
credentes suis dominis placere: admodū displicēt. Nos
illi aliam commissionem nullam dedimus nisi de decimis
perquirendis & subsidio contra turcos. Corrigimus eū
nunc nostris litteris Auditori excusatiōem suam. Si pec-
cauerit nō ibit sine ultione. Exēplum habet in oculis Epi-
scopum Interanensem: qui apud Anglos indigna & sibi
nō commissa perpetrans ad monasterium redactus est
& dignitate pontificali priuatus. De regno sicilię nō est
quod purgare conueniat: quando ad nos eius regni iudi-
cium pertinet: directum habentes dominium: & ita con-
fidimus a nobis esse processum ut nulla cuiquam iusta
super sit querela: & quod treugę non habuere locum in
culpa fuerunt oratores tui qui nostros imediatos subdi-
tos comprābendere uoluerūt: & hominem hereticum om-
nium scelerum artificem proditorumq; regem & impe-
ratorem icludere conati sunt: quem nos nulla iparte me-
liorem Turco putamus Sigismundum malatestam. Rela-
tum quoq; nobis est nonnullos esse qui generale concili-
um apud te quærunt. Non est nomen concilii nobis exo-
sum cuius res salutaris est & sancta quando ad bonū fi-
nem quæratur & rite recteq; geritur. Verum stante ūico
pōtifice maximo iesu christi uicario in ecclesia unita: nul-
lius est conuocare concilium nisi papę & ab ipso quæren-
da est indictio concilii: noua regibus. Ipse est enim caput

ecclesiæ: & pastor dōinici gregis: & omniū pastor pastore
idest omnium Episcoporum Episcopus. Siquis aliud tibi
suadet scito illum errare ab utero matris suæ: idest mili
tantis ecclesiæ: nec tu illum audias cui sine peccato ascul
tare nō potes. Cogita qui sunt illi qui talia ex te flagitāt
& an sua quærant: an quæ sunt iesu christi. Andegauen
ses nosci quia priuatas res agunt: nec tuam animam tē
porali suæ præferunt utilitati. Rex Bohēiæ qui ad te uer
bosum legatum misit: si tamen rex appellandus est nup
se publice in cōuentu Pragenfi declarauit hereticū: dices
se uelle contra præceptum nostrum sub utraq; specie cō
municare quia id esset ad salutem necessariū. Timet nūc
processum nostrum: & idcirco concilium quæritat: ut tē
pus labatur ultionis. Idem Federicus facit comes palati
nus qui ecclesiæ maguntinæ pluria castra eripuit: & fra
tris filium per fraudem priuauit electoratu Imperii: &
dominio suo imperatori multis modis iniurius & infide
lis fuit. Accedit & Sigismuudus austrialis qui in sancto
die pasce suum Episcopum & Cardinalem manu armata
inuasit & captiuauit & uindictam ueretur patrati facio
ris qui sunt alii tu ipse nosci. Cūcti priuatas psequuntur
causas & presertim nonnulli tue nationis: Episcopi qui
propter te nobis inimicantur: existimantes nihil sibi uti
lius esse q̄ inter te nosque discidium esse. Tua sapientia
considerabit omnia & zelum expendet eorū: qui tibi res
nouas suadent: & de concilio multa loquuntur. Nō auscul
tabis cæcis: in tuo lumine uidebis lūen: & nostro desiderio
studebis aliquando satisfacere: quod tibi anno proxime
decurso Ferrariensis Episcopus declarauit. In illo enim
adhuc perseueramus & in tue serēitatis ope plurimum
confidimus pium orantes deum ut tuis actionibus pro
sperum tribuat successū: cōfidentes te recte ambulare &

nihil magis quã dei omnipotētis gratiã quærere quam
 tuã mansuetudini sua misericordia abũde largiatur ob
 nixe precamur. Scriptum manu propria Romæ apud san
 ctum Petrum quinto nonas Maias Mcccclxiii.

XLIIII Epistola pii Papæ secundi ad ducem uenetiarũ
 a quo petit consiliũ de expeditiõe cõtra turcũ.

PIVS Episcopus seruus seruorũ dei. Dilecto
 filio nobili Viro Pasquali Maripetro Duci
 Venetiarum. Salutem & apostolicam benedi
 ctionem: Quæ præparet Turcorum domũs
 ad inuadendam perdendamque religiõem nostram chri
 stianam: multis ex locis indies redidimur certiores. Nec
 te latent eius conatus qui sæpe nobis scripsisti ut de re
 mediis quibus sibi resisti posset cogitaremus. Multum hæc
 res nos angit quia cernimus periculum: & non scimus i
 uenire refugium. Christianæ uires certe, multo maiores
 sunt quã turcorũ: sed illi ũiti sunt: Nos diuisi: Illi unius
 iussu præsto sunt. Nos multorum expectamus consensũ
 priusquã possimus in unam descendere sententiam: Nos
 Mantuam iuimus ut in communi christianorum cõuen
 tu de tutiõe catholicæ fidei ageremus uel haberemus cõ
 sensum omnium quo modo res successerit pudet dicere:
 Neglecta res fuit: quia nec príces opẽ ferre uoluerũt
 nec per nos ipsos ad tantam belli molem sufficientes era
 mus: Interea Turcus hostes suos in Asia perdomuit: Et
 fortior inde reuersus a tergo tutus: Vngariam & alias
 uicinas gentes inuadere parat. Nec animus illi deest. Ita
 liam & alias nationes paulatĩ sibi subiiciere: Neq; id erit
 arduum si pergimus alter alterum non iuuare: Dolẽus
 tantam esse in populo christiano uel ignoratiã uel desidia

Omnes propria curant nec uidentq̄ pereuntibus publi-
cis priuata etiam corruunt. Sed quid agamus: Non est
hoc malum quod nostris uiribus auerti possit: Non est
Romana ecclesia quæ suo aere turcos ualeat debellare.
Nec saluetur christianitas quanuis aliquādo isti aliquā-
do illi subueniāus qui minimi sunt: dum non possumus
hungaris subuenire: quibus maiori auxilio opus est. Fru-
stra medicus uulnus pedis aut manus curat: & morbum
cordis aut capitis negligit: dum cogitamus christianita-
tis discrimen & commune periculum animo uoluimus nō
possumus non tristari non angī non totis affligi præcor-
diis. Sed quid agamus: Rogati principes: Rogati populi
ut subueniant religioni christianæ. Nec sinant pessūdari
Orthodoxam fidem obaudiunt. Si clero imponimus de-
cimam non possumus exigere: Si iubemus indulgentias
publicari dicunt omnes id quæstus causa fieri: Si petius
mutuum non inueniemus creditum: Quid igitur restat
nisi de cælo auxilium expectare: Sed uult dominus omnia
nostra expte fieri: & tunc suam opem nō denegat: Obq̄
rem dum magis ac magis cogitamus si quid per nos fie-
ri possit ad communem populi christiani salutem uenit
in mentem: hæc uia quam breuiter expōemus: Dilectus
filius noster Philippus Burgundiæ Dux iā pridē uotum
uouit: uelle se aduersus turcos propria in persona profi-
cisci & bellum gerere: Si uel Imperator uel rex Franciæ
uel alius princeps ad tantam expeditionē idoneus simul
iret: Stat aduc uotum quia nullus princeps magnus ad
eam rem se obtulit: Decreuimus eum requirere ut uoto
satisfaciat: Et ne se possit excusare offeremus & ipsi per-
sōam nostram & ibimus cum eo: Nam si uoluerit accep-
tare: & in Venetiis ingredi mare expectabimus eum An-
cōe: & ibi cōiungēur ei cum illis trirēibus quas poterius

152
armare & omni potentia nostra. Et ibimus secum aut in
Albāiam aut ī Epyrum aut in eum locum de quo melius
uidebitur. Interim hungari turcos in Rascia uel alibi in
uadent: Quibus non dubitamus Imperatorem daturum
inducias. Non erit quin dux ipse Burgundiæ ad decē mil
lium hominum pugnatorum secum adducat. Rogabius
& Regem franciæ: ut si non possit ipse uenire saltem ali
quem nobilem p̄ncipem cum Duce Burgundiæ mittat:
quod nō credius negaturum Nos ex territoriis ecclesiæ
ducemus quos poterimus: Et ulterius alios reges & prin
cipes auxilia bonis ut mittant rogabimus Episcopis uero
& aliis ecclesiasticis mandabimus ut p̄ uiribus suis & ali
quid minus suppetias afferant Sperandū est q̄ per hunc
modum & ex italia & ex aliis nationibus non paruas
poterimus copias nobiscum adducere. Nam quis ille erit
tam durus: uel princeps uel episcopus qui romano pon
tifici proprium corpus offerenti auxiliū neget: pro chri
sti nomine defendendo. Verum quia magna res est iesu
christi Vicarium suam sedem relinquere & aduersum fi
dei hostes uexillum crucis deferre necessarium putamus
ante quā hoc uulgetur ita prouidere ut tali modo possius
exire qui sit ad honorem dei: & salutem christiani populi
& hostium nostrorum confusiōem & exterminium: hoc
autem futurum existimamus si rex Franciæ auxilia pro
mittat: saltem decem milium pugnatorum: si dux burgū
diæ ī propria persona uenerit: si dominū uenetū apte bel
lum Turcis indixerit: & cum classe potenti nos associare
uoluerit: & si demum ita territorium ecclesiæ dimittere
poterimus quod ī absentia nō sit periculum: hoc ultimū
non multum difficultatis habet. Inuenientur ēim per
facile modi quibus prouideatur. Et iam aliquid medita
tum est: quod suo tempore aperietur. Nunc ista tria sunt

exquirēda: ut scilicet uestrū & regis franciæ & ducis Bur
gūdiæ ut præmissum est habeamus auxilium. Nam sine
his non auderemus tātum aggredi negocium. Istis habi
tis confidimus multos concursuros: & futuram rem pro
dei honore alias inauditam: hoc præcipuum est quod
nobis occurrit: hoc cogitauimus unicum esse remedium
quo christiāi possint exercitari. Non petimus q̄ aliquis
contribuat pecunias: Nolumus alienum aurum qui no
strum offerimus corpus. Nemo poterit dicere quia quæ
rimus questum. Libenter ponemus animam nostram p̄
saluatore christo iesu qui suā pro nobis posuit in ara cru
cis: & utinā digni simus p̄ nōine iesu martyriū pati: hæc
est cogitatio nostra fili dilectissime hoc consilium hoc me
dium per quod christiani ad tutelam fidei ualeant excita
ri: Commūicamus hoc tecum & secretissimum esse uolu
mums donec sit tēpus q̄ offeratur. Si tibi & tuo grauissi
mo consilio placet certifica nos per tuas litteras quod ue
niēte Duce Burgndiæ in propria persona & rege frāciæ
auxilium de quo supra diximus offerente cum clāse ualli
da nos uelis associare siue associari facere: & nos tuo & il
loꝝ habito uotiuo responso publicabius solemniter transi
rum nostrum. Legatos mittemus quocunque opus erit:
indulgentias dabimus & alia queuis necessaria faciēus:
& tibi in tuis territoriis omnia concedēus quæ digna ui
debuntur. Tantum est q̄ a nobis in hanc usq; diem pro
comuni salute potuit excogitari. Si meliora inueniemus
consilia non refutabimus hæc sex ex nostris cardinalibus
sub magno silentio aperta sunt: & ab eis laudata. Hortā
mur te ut hæc occultissima sint: neque alius cōmunicentur
q̄ iis sine quibus res concludi nō potest. Nam nos hoc or
tari nostro nō scribimus: ut secretius negotium fiat. Nā
multis decausis non expedit hoc ante publicari q̄ spes sit

posse fieri Cupimus ut q̄ celerime tuis litteris nos certiores reddas An consilium placeat:& an tuum dominium ea facere uelit quæ petimus. Nam habito tuo respõso ad ea que restabunt: si id placebit absque mora nauabimus operas quamuis carissimi in christo fili nostri Caroli frãciæ Regis oratores qui ad nos ueniūt propediem sint affuturi. Non tamen eos in hoc negocio: duximus expectãdos: Cum sciremus nihil in hac re ipsi esse commissum duod ad propositum faciat. Et nolimus medium tẽpus perdere: Erit necesse ad eum mittere. Quod ita demum faciemus si hanc nostram cogitationem tuũ graue iudicium approbauerit. & suas partes obtulerit. Datum romæ apud sanctum petrum die viii Martii Mcccclxi.

XLV Epistola Pii Papæ secūdi ad Episcopum Tornacensem laudans eum de his quæ aduersus turcos p̄ sequebatur.

PIVS Episcopus seruus seruorum dei : Venerabili fratri Gulielmo Episcopo Tornacensium Salutem & apostolicam benedictionem. Vidi mus te & Frãcofordiæ Ratispõæ: & i multis germanorũ conuentibus aduersus turcos christianam religionem infestantes toto feruere pectore: teque pro inde ualde dileximus. At cum dilectus filius Philippus burgundia Dux anno superiore per nos rogatus fidei orthodoxæ opem afferre pulcherimam spem rei benegerendæ p̄ aduētum suum nobis prebuisset deinde subticuisset: ita ut rem prorsus neglexisse uideretur: fuimus & de illo & de te haud parũ stomachati & illi succensebamus: qui suo non faceret uoto satis & te in anio nostro accusabamus qui tuũ non implores officium neque illũ de suo debito

commoneres: neque nos de statu rerū certiores faceres: putabamus ab eo uiro: qui fueras in Germania te longe mutatum: Sed recreasti nos modo tuis litteris quibus et moram ducis expurgas: & rem optime incohatam refers. Laudamus & ducem & tuam frater nitatem: hortamurque ut cepta perficiatis. Scribimus Duci quēadmodum ex exemplari quod presentibus introductum ē: plāe cognosces. Legito excellentiæ suæ litteras nostras: & ad uerbum interpretator: & reliqua facito sicut de tua probitate confidimus: ita ut breui ducem carnalibus oculis intueamur quem mentalibus assidue cernimus: & una perficiscamur ī hostem deo propitiāte uictores euasuri. Primogenitum ducis nostris uerbis ex corde salutabis: quē intelligimus similem patri creuisse: uirtutis & religionis amatorem: nobilem borbōi Ducissam quam dignam omni honore reputamus commonefacito ne fratrem a dei seruitio retrahat: quoniam ultor est domus iniuriarum suarum & parentum peccata pūit in filius. Si natos amat suos rebus omnibus honorē dei præferat. Bene uale scriptum Tibure sexto idus Iulias Mcccclxiii:

XLVI Epistola Pii Papæ secūdi ad ducē Burgūdiæ monēs ut seruet quæ prōiserat ei aduersus Turcos

PIVS episcopus seruus seruorum dei. Dilecto filio nostro ī christo iesu Nobili uiro Philippo duci Burgundia. Salutem & apostolicam benedictionē. Cum uideremus anno superiore mentis nostræ oculis quanta imminerēt christianæ religioni pericula nisi turcorum armis ac furori quæ prope re occurreretur. Missimus ad te uenerabilem Fratrem nostrum Laurētium Episcopū Ferrariensem; qui nostra

154

tibi consilia patefaceret; & tuam opem imploraret, te que de uoto commoueret. Respondisti ut principem nobilem et religionis amatissimum decebat. Velle te desiderio nostro satisfacere dixisti; missurumque mense octobrio legatos ad nos qui de re tota transigerent. Recreasti nos tuo responso spemque nobis pulcherimam præbuiisti: fidem euangelicam tuis præsidis aduersus mbaumetiam impietatem saluatam iri. Expectauimus oratores tuos; non uenere in tempore. Cecidius magna spe: doluius; nesciui mus quo uerteremur. Perscrutati sumus aliquorum aliorum principum animos. Non inuenimus qui sponsam christi ecclesiam sacramque religionem consolaretur. Cōcti post sua desideria uadunt publice salutis obliti: iterea sæuissimus turcorum princeps maumethes congregatis ualidis exercitibus terra marique christianum populum crudelibus lacerauit modis: Lesbion insulam nobilem nōi christiano parentē inuasit: Cepit: dirripuit: & ifelices omnes animas in Asiam transportauit mulierum & puorum: uiros autem palis affixit. Misit deinde in hungariā & i Valacchiam suos duces & maximas itulit clades fidelibus populis: Nouissime uero bosnam ingressus est, & tāquam tempestas horrida cūcta uastauit opida munitissima expugnauit: ac protriuit: Regem omni auxilio destitutum i captiuitatem adduxit. regno uniuerso potitus est. Regina inops atque infelix dum turcos fugit christiāos nequiores inuenit a quibus capta detinetur: ut quidam putant: Turcorum principi ad ineundam gratiam dono danda Discurrit omnem Illirici oram absque aduersario uictor exercitus: Trepidant uicini omnes & qui minus potens sunt prius sese dedūt quā adeantur. Dux Stephanus a filio inuaditur qui cum potenti manu turcorum aduersus patrem bellum gerit: & magnam ei partē agri

ademit. Ragusei quibus mœnibus altis atque crassissimis urbem munerint impetum nihilominus tam ualidi ac ferocissimi hostis formidant nec putant se resistere posse. Implorantque mœsti & anxii undique auxilia. Scanderbecius inducias cum hoste pepigit: quanuis plerique asserant eum ad turcos omnino defecisse: Quod nondum exploratum habemus. Veneti quanuis potentissimi sint non tamen metu uacant: cum hostes uires animo uoluunt: cogitant quæ possint inueniri remedia quibus modis tantus impetus declinetur præparant arma uiros naues & alia ad bellum necessaria: facturi extremum pro religione conatum: si a reliquis christianis non deserantur: húngari quoque quantum possunt tantum conantur & suis pectoribus tanquam parietibus reliquam christianitatem defendunt: trepidant tamen scientes sese impares esse tantis hostium uiribus Cuncta in metu constituta sunt: nec spes hætenus ulla data est: quæ possit labantes retinere animos quasi dormiant christiani principes: ita ruinam fidei orthodoxæ uenturam expectant: omnes ignoscunt & nemo succurrit. Tu primus inuentus es carissime fili & princeps deo amantissime: qui nos & reliquam christianitatem in hac animorum conseruatione tantaque tribulatione consolari ac recreare dignatus es: qui per dilectum filium lucam nuncium nostrum ad te missum literas ad nos dedisti generosissimi animi tui indices: In quibus oratorum tuorum tardio rem missiõem excusas: & te prorsus missurum infesto assumptionis gloriose uirginis mariæ affirmas: facturumque omnia pro nostro desiderio ad expeditiõem contra turcos obeundam

155

Petisque ut in eodem tempore legationes Italiae apud nos habeamus: cum quibus res ipsa defensionis fidei uotue ac foeliciter transigi queat: quonia ad illa te praeparas: quae per Ferrariensem Episcopum petuimus: Benedictus deus & pater domini nostri iesu christi pater misericordiarum & deus totius consolationis qui consolatur nos in omni tribulatione nostra nec deserit nos in tempore malo. In tempore aptissimo aduenerunt litterae tuae priusquam uenena ulterius serperent mortiferi serpentis. Retinebit haec tua deliberatio nutates animos: & omnium mentes confirmabit quae labare, quomodo uidebantur. Laudamus mirum in modum animi tui constantiam ac magnitudinem: quae perseuerat in proposito suo & quae deo uouit nullo pacto uult esse irrita: nec audit consilia in contrarium data. Et quod te non magnis praeconiis ad caelum tollat: qui unicus es inuentus hoc tempore afflictionis fidem christianam defensurus. Qui & si aetate prouecta excusari posses a pud homines domi manens & quod restat aui inter cognatos & carissima pignora traducens: maius deo seruire & cum laboribus & anxietatibus maximis pro sancto euangelio decertare. Digna haec mens tuo genere dignum propositum Francos illos unde originem ducis imitaris qui nullos pro fide christi tuenda labores nulla pericula deuitarunt: atque ideo deus eorum regnum in posteros continuauit: Perge fili amatissime age ut polliceris praepara te ad tuum aduentum. Sume arma & scutum & ueni in auxilium populo dei. Esto saluator christianitatis: In periculo constituta est religio nostra

nisi adiuues: turci Boffinam occupauere ex quo regno
& hungariæ & Germaniæ imminent: & in Italiam sibi
portam aperuerūt. Nam breuis est ad forum Iuli trā
situs Imminent Adriatico mari: & ciuitatibus ueneto
rum quæ ī littore Dalmatiæ sitæ sunt: quas si occupa
uerūt quod absit: clausum est mare uenetis: & ōnis na
uigatio interdicta: quoniam uenetis classes sine reigi
bus Sclauonicis armari non possunt: Occurrēdum est
priusq̄ ista fiant. Danda sunt auxilia uenetis & hunga
ris: q̄ nisi tua uirtute parentur difficile est aliunde opē
afferri: Nosti quibus cladibus italia afflicta est in siciliæ
regno. Nosti Germanorum conflictationes: Hispania
& Anglia ualde remote sunt prouinciæ: & suis domesti
cis dissensionibus agitantur. Solæ galiæ quiescunt qua
rum uires tu ipse afferre potes cum fauore carissimi
filii Francorum Regis potentissimi & cgristianissimi:
qui si nolit exire regnum potest tamen multis aliis
modis expeditionem in turcos iuuare. Dux mediolani
pro sua animi magnitudine ut confidimus non deerit
huic operi: nec Dux Mutinæ qui alias Mantuæ magni
ficentissime se obtulit. De genuensibus parum sperare
licet quibus ē opus auxilio aliorum. Florentini florent
& possunt si uolunt plurimum afferre præsidii: & uo
lent ut credimus cum uiderint rem serio geri: nec reli
qui potentatus Italiæ auxilia denegabunt: excepto re
gno fatigato nimis atque prorsus exhausto. Mitte igi
tur filii legatos tuos ad res firmandas ut polliceris: &
præpara te quantocius ad ueniendum: Nos legatiōes
italiæ ad tempus designatum ad nos uocamus: nec du
bitamus affuturos: Interea legatū delatere Cardinalē

Tusculanum ad uenetos mittimus: qui cum senatu eorum de rebus necessarius transigat ostendat animum nostrum & spem bonam faciat: Noli dubitare iuuabit deus causam suam nec sinet suam sp̄sam perire: Nos fili quæcunque significauimus tibi per Ferrariensem adimplebimus: exponemus animã pro nostris ouibus quæ christi sunt & bonum illum pastorem imitabimur Tu & nos ætate graues ponemus uelamẽ ante oculos iuuenum principum: & fortasse multos excitabimus: Esto certus fili: quoniam tu & nos & hungari & ueneti etiam si alii scileãt: perficiemus cum laude & honore dei hoc iustissimum bellum: quia ueniẽt multi sine mandato principum: & in Asia erunt motus multi & in grecia: & manus dei erit nobiscum: quæ uinci non potest. Expectamus cum desiderio tuos oratores: & tuum aduentum: facturi omnia quæ nostro incumbunt officio. Misericors deus qui tuæ menti sanctum inspirauit propositum corpus tuum incolume & animum perseuerãtem in suo seruitio custodiat. Scriptum manu propria Romæ .vi. nonas Iulias: Mcccclxiii: pontificatus anno quinto.

XLVII Epistola pii Papæ secūdi ad Regem portugaliz monens ut prestet auxillũ cõtra turcos.

PIVS Episcopus seruus seruorũ dei. Carissimo i christo filio Alfonso Regi Portugalliz illustri Salutẽ & apostolicã benedictiõẽ: Ituri sumus in bellũ cõtra turcos hoc ipsum per nepotem nostrum anno superiore significauimus Ituri sumus non missuri. Corpus nostrum quanuis debile huic expeditioni & deo donabimur: non pugnatu-

neq; enim uires ad hoc assunt: Sed oraturi prælio itere
rimus & alios adhortaturi. Mense maio proxio dilectus
filius nobilis uir Philippus Burgūdiæ Dux ad nos cum
classe uēturus est: cū eo iter igrediēur. Veneti quoq; clas
sem ualidā adiūgent: & hūgarī terrestri itinere turcos ag
gredientur: scis qd olim uoueris. Nobis euntibus non li
cet tibi māere dōi: de necessitate salutis obligatus es: tan
quam princeps & tanquam christiāus: defensionī sacro
sanctæ religionis totis uiribus tuis assistere. Ob hāc cau
sam remittimus ad te procuratorē tuū de nostro pposi
to nostroq; desiderio plene instructū: ipsum audi: & uota
nostra exaudi. Fac ne sine te tuisq; auxiliis in tā sanctam
& necessariam expeditionem pficiscamur: quando de tua
singulari uirtute & anio generoso præceteris orbis chri
stianis Regibus præcipuā gerius fiduciā. Noli fallere opinio
nē nostrā: Quod sine preiudicio anīæ tuæ & noīs tui ma
gno dedecore fieri nō posset Scriptū Romæ apud sanctū
Petrū iiii nonas Octobris Mccclxiii.

XLVIII Epistola pii Papæ secūdi ad regem castellæ p
suadens ut nolit deesse in expeditiōe pro fide:

PIVS Episcopus seruus seruorū dei: Carissimo
in Christo filio Henrico castellæ & legionis
Regi illustri Salutem & apostolicam benedi
ctiōem. Ituri sumus cum Philippo Duce bur
gundiæ & cum uenetis contra turcos: sicut audies ex
Suero capellano tuo uiro probō: hortamur excelentiam
tuam ne desis nobis: Sed hostendas in hoc opere tam sā
cto nobilitatem animi tui & regni gloriam: Sicut de tua
singulari uirtute confidimus. Scriptum Romæ apud san
ctum Petrum die v Octobris Mccclxiii.

157

XLVIII Epistola Pii Papæ secundi ad Franciscum sfortiam Ducem Mediolani monēs ut personaliter proficiscatur contra turcos

PIVS Episcopus seruus seruorū dei. Dilecto filio Nobili Viro Francisco Duci Mediolāi: Salutē & apostolicam benedictionem. Quæ scripturi sumus absentes multo libētius præsentēs diceremus & si non tanta terrarum spacia nos disiungerent conuēire atque alloqui tuam nobilitatē nullo pacto neglexissemus. Digna enim res est quæ uerbis potius quam litteris agitur: At cum præsentia corporalis negetur oris officiū supplebit epistola quamuis interrogata non respondebit: nec se ipsam tuebitur impugnata nisi nostræ petitionis honestas & ingenii tui bonitas spem afferret non confiderēus scriptis impetrare quod quærimus? Quid hoc sit scire quāprimum aues: exponemus cum fiducia: desiderium nostrum piæque cogitationes aperiemus. Amanti filio: aduerte atque aures benignas adhibe. Christianus es, christumque dei filium colis cum patre & spiritu sancto regnantem: unūque deum in trinitate personarum: & trinitatem in unitate diuinitatis adoras. Multa & magna ab hoc ipso deo consecutus es bona. Quæcunq; in te maxima & optima sunt: dei dona esse nō ambigis: libet paululum ista percurre. Quis tibi parentem clarissimum sfortiam inter belli duces sui sæculi principem dedit? Deus: quis te adolescentem exercitui cum patrē inimica rapuisset uida præfecit? Deus: Quis tibi uictoriam de Braccio tribuit? Deus: quis tibi aut Florētinus aut: Venetos: aut insubres: aut ligures: aut transalpinos gallos totiens superare concessit? Deus: quis tibi uxore formosam prudentem nobilem fecundam & magni principis filiam coniunxit? Deus: quis tibi Mediolanū subegit?

Deus: Quis te fratribus bello claris honestauit? Deus: quod te pulcherrima sobole donauit? Deus: Quis tibi ualidum et honestum corpus indulxit? Deus: Quis te ex mille periculis liberauit? Deus: Quis te ad sexagesimum uitae annum perduxit? Deus: Si uelimus beneficia numerare: quae in te bonitas magni dei cumulauit longiores fuerimus quam instituimus. Tu illa melius nosti: Cuius adolescentia ad rei militaris scientiam non aliis praeceptis: sed suis imperiis non offensionibus belli sed uictoriis non stipendiis sed triumphis est tradita. Qui alienis copiis cum aliquodiu praefuisses pluraque bella gessisses quam alii uiderunt aliisque pugnando uicisses tibi tandem militare statuisti et proprium ducem exercitum laborando: uigilando: instando: uincendo ad regnum usque peruenisti: Ducem te uocat populus. Res ipsa regem te esse declarat. Ei enim praesides regno quod longobardi obtinere. Ciuitatum numero populorum frequentia potentia quoque & opibus pluribus regis sublimius atque praeclearius ultra citraque padum regnas floremque illum Italiae obtines: cui Gallia cisalpina fuit olim nomen. Nunc longobardia dicitur: Inter christianos principes magnus & clarus haberis: Inter homines nostri saeculi: unum te fortunatissimum conueniunt praedicant: omnia suppetunt tibi que mortales optima ducunt: nec tu ita nescius es ut haec tibi attribuas quae tua uirtute quaesita ex alto concessa sunt. Sine bonis quae prisci fortunae dixerunt: nos temporalia uocamus: multos uidimus uirtute praestantes. Benignis te oculis respexit deus qui tibi & uirtute largitus est: & uirtutis amplissima praemia. Sed quid tu fili pro tot tantisque beneficiis largitori omnium domino retribuisti? quid fecisti ut gratus uiderere? Cauisti ne deum offendere? an potius tanto licentius uixisti: quanto fortuna tua fuit maior? Noli agere ferre si liberius tecum agimus: accipe patris uerba in bonam partem

158
Nosce te ipsum & quæ gesseris in hanc usq; diem mente
reuolue: Gratus ne filius an contumax atq; rebellis fuisti
deo cum Romanæ ecclesiæ bellum intulisti: & patrionium
Beati Petri iuasisti: nec dimisisti nisi coactus! Quot te du
ce rapinæ incendia: cædes ppetrate sunt! Quot raptæ uirgi
nes! Quot matronæ uiolatæ! Quot urbes incēse! Quot sa
craria direpta atq; diruta! Et quam fecisti pro tot offensio
nibus emendam! introspice conscientiā tuam: uide q̄s fue
ris & q̄ duxeris uitam. Si castus: si modestus: si abstinens
si iustus: si præceptorum dei custos bene est. At si lapsus es
si legem domini contempsisti: debitorē te esse nequaquam
ignoras. Cogita ut dissoluas aliquando debitū: duplex tibi
satisfaciēdi ratio incumbit: altera pro peccatis quorum tu
ipse cōsciū es: altera pro maximis & innumerabilibus bñ
ficiis que tibi a deo collata sunt. Tempus est tandē ut satis
facias: Sexagesimum exegisti annum. Quantum supersit
æui incertum est. Nemo craftinā diē sibi promittere potest
Nescis quid uesper uehat. Impossibile est senē diu uiuere:
dum tempus adest dissolue debitum. Præsens iam ppemo
dum uita effluxit: Inquire alteram priusquā ista prorsus
deficiat: nisi dum uiuis in hoc sæculo de altero cogitaueris
totus moriere. In tenebras mitteris extiores: nūq̄ uisurus
lucem nisi dum luce præsentis frueris: opera lucis feceris:
nisi delicta expiaueris quæ cōmisisti: & dignā gratitudinē
pro susceptis beneficiis ostēderis: caue ne uoceris ad iudi
cium priusq̄ satisfacias occupa tempus quod adest: occa
sionem quæ obiicitur arripe: obiecta facultas est qua faci
le possis & debitum tuum persoluere: & uitam aternā acq
rere. Quaeris quo nam pacto: uia impromptu est: quam
si tenueris non solum animæ tuæ: sed gloriæ quoque con
sules: cuius nomen per omnia sæcula mansurum ad õnes
gentes illustre perueniet. Si neglexeris infamis fies: deo &

hominibus odiosus. Cogaris facere quæ suadebimus: nisi
& nominis & animæ detrimentum perferre uolueris. Ex
pectas cum desyderio hanc tibi uiam mōstrari: isthuc ue
nimus. Philippum Burgundiæ Ducem nosti Regio Fran
corum sanguine natum ditissimus ac nobilissimis prouin
ciis præsentem nulloque nostri sæculi rege minorem: is
audita Bosnensiu strage regisque gentis eiusce miserima
nece: & q̄ indies turcorum uires inualescunt: christiano
rum debilitatur: nec iam finitimis Turco populis animus
est arma capescere misertus christiana religionis ne præ
da Turcorum fiat ne Sanctum euangelium conculcetur: cor
pus suum in expeditionem aduersus blasphemam gentem
deuouit. Legati eius ad nos missi asserunt eum pximo ue
re aut in itinere moriturum aut ad nos uenturum. Vterius p̄
nr̄a uoluntate siue in gr̄ciam siue in Asiam profecturum
bellum turcis illaturum huius te sequi uiam optamus quod
hic facturum se offert: idem ex te desyderamus. Arma in tur
cos induas cupimus: Non es senior eo. Quod ipse pollice
tur recusare non potes: dimidio breuior tibi superest uia
nec nos te sub alio quouis Imperatore militaturum quærius
Dux eris & moderator exercitus. Nec philippus quamuis
nobillissimus & altissimo sanguine natus ducatum tuum
dedignatur. Qui uero expetit ac magnopere desyderat in
turcos pugnaturum te sibi ducem fore: Salutem christiani
populi quærit non gloriam suam. Nouit quantum in bel
lo ualeat auctoritas atq; fœlicitas Imperatoris quantique
te faciant in armis cum ciues: cum hostes nō ignorat cui
ad res militares bene fœliciterq; gerendas diuinitus quæ
dam semper adiuncta prosperitas fuit. Vnum te esse con
fident qui ducere scias exercitum ac reducere qui hostium
præuenire consilia noris atq; omnes insidias euitare. Notum
esse in turcis tuum nōen non dubitat. Quod si te præsentem

159
in castris acceperint non miſ auctoritate tanti uiri quā i
roboꝛe magni exercitus terrebutur. Recte ab oratore ſcr
ptū ē ad adminiſtranda bella uahemēter ptinere qd hoſtes
quid ſocii de noſtris imperatoribus exiſtiment cum opini
one non minus famæ quam certa ratione moueantur
homines: Quibus ex rebus optat Philippus optamus et
nos maxime expeditioni quam paramus in turcos: ne cor
pus tuum ne te ducem deneges: ne ue tuam auctoritatem
foelicitatemque ſubtrahas: Princeps que ſunt digna princi
pe cogitabit inqt ſapiens. Amplectere hoc munus tua uir
tute digniſſimum glorioſe princeps. Nulla res ē in qua te
poſſis aut laudabilius aut glorioſius exercere. Reſpice ſta
tum chriſtianitatis: Conſidera quæ nunc eſt chriſtiana re
ligio: & quæ olim fuit. De ſanctis apoſtoliſ pphetauit Da
uid quod in omnē terram exiret ſonus eorum: & in fines
orbis terræ uerba eorum nec mentitus eſt. Diſſeminatum
euangelium omnis impleuit terras: Chriſto totus paruit
orbis. Vide quo ſumus redacti: Vix āgulū Europæ ſerua
uimus. Hieroſolymā perdidimus in qua Ieſus pro noſtra
ſalute crucem pertulit. Sepulcrum illud ſacrum que lectū
in quo propter nos uita noſtra obdormiuit in domio ſpur
ci & foetidi Mahumetis obſeruant cultores quaſtuſq; tan
tum cauſa noſtris oſtendunt. Miſerima condicio chriſtiāo
rum: qui domini & dei ſui ſepulchrū niſi Saraceni permit
tant uidere nō poſſunt. Antiochiam in qua ſedit beatus Pe
trus anteq̄ Romam peteret. & Damascum in cuius agro
creditur Adam fuiſſe formatus: & ſeptem Aſiæ ciuitates
quibus prædicauit Iohannes apoſtolus: & omnem Aſiam
Syriam: Meſopotaniam: Perſidem: Mediam ulterioꝛeſq;
gentes Mahumeteus occupauit error. Qui natus in Ara
bia Egyptum infecit: & Alexandriam beati Marci ſedem
euangelicæ doctrinæ foelicem olim ſcholam optimarumq;

artiū & omnium litterarū nobile sacrarium corrupit. Cirē
nem peruasit: & Emulam Romanæ urbis Carthaginē om
nemque lybyam decipiens iusta Mauritaniam Gaditano
transmisso freto in hispaniam usq; penetrauit: Cui usque
ī hanc diem pars Beticæ paret quam nunc Granatam uo
cant. Ex alia quoq; in Græciam Mahumetea transiuit insa
nia nec tantas impedire blasfemias: helleponto licuit con
tendentibus de imperio græcis ciuili dissensione crassante
patrum nostrorum memoria turci Galliopolim: & Adria
nopolim: multasq; alias ciuitates: & in Tracia & in Thessa
lia & Attica: & ī reliqua græcia occupauere. Nouissime di
ebus nostris orientalis imperii caput ac tocius græciæ co
lumen: Constantinopolis in turcorum potestatem perueit
quam prisca nouāromam appellauere patriarchali fede at
imperiali throno gloriosā quæ ante hoc tempus a christia
no nomine nunq̄ abhorruit: nunc non sine magno dedeco
re nostro amissa est: neq; hic nostra calamitas finem habu
it. Bulgariam totam pdidimus & Rasciam & Seruiam: &
quicquid terrarum ab Adrianopoli Sauum n̄sq; Amnem
ac Danubium interiacet: Valachi quoq; ultra Danubium
quæsi: non pauci ad turcos defecere. Ex altera parte qua
notissima nostris mercatoribus sese maria infundunt:
Peloponesus amissa est. Arx Græciæ quondam uocata &
Achaæ: & Acarnania & Epyrus & Macedonia maior pars
& hoc tādē āno prohpudor: Bosna capta est & lesbos abs
que humani sanguinis effusione absq; contumelia christi
ani nominis absq; iniuria magni dei sanctæque trinitatis
hæc fortasse gesta dixerit aliquis mendacium est In capti
uitate constantinopolitana: Constantino Imperatori absci
sum caput hasta suffixum per ciuitatē: & castra delatum
est nobilitas cæsa: Sacerdotes crudeliter laniati plebs uenū
data: & ad seruitia in Asiā missa. Sacræ uirgines incestatæ

160
matronæ ac puellæ ea passæ quæ uictoribus libuerunt: sacra
loca fœdata atque dirupta. Nobile Sæcte Sophiæ templū
Iustiniani Cesaris opus toto orbe memorabile spurciæ
mahumetæ reseruatum: imagines dei ac sanctorū delete
diuina & immortalis trinitas publice blasfemari Crucifixi
simulachrum per derisionem in castra portatum sputo lu
to atque omni fœditate prouolutum nec minora in aliis lo
cis perpetrata. Rascianis principibus quos uocant Despo
tos & uti oculi optimates gentis suffixi palis: aut graui
oribus affecti suppliciiis. Non est memoratu facile. In sub
actis prouinciis quātam exercuerint turci sœuiciam quā
in christiāos immanitate sint usi. Catacusinū insulæ dñm
apud Mitylenem crudeliter trucidarunt: atque Italici gene
ris puberes omnes acutis transfixere palis. Grecanicam
plebem uandidere sub hasta. In Bosna quoque Stefanū re
gem qui salutē pactus sese dederat hosti. Mahumetes ipse
humano sanguine infaciabilis: & omni bestia truculentior
sua manu obtruncauit & cum eo nobilem patruum pari
crudelitate peremit: Virosque omnes potentiores coniecit in
uincula in fœminis nulla modestia usus est: in sacris nul
la reuerentia populus in seruitutem adductus: Vastata re
gio: diuina & humana pariter deleta: hæc facta sunt nr̄is
diebus: & tacuimus ac tacemns. Quid iam restat nisi ut
in Italiam ueniatur. non multum itineris ex Bosna ī for
Julii: nec ualde difficilis aditus. Carni sunt medii: nec petē
tes populi: nec altis tuti fluminibus: nec asperioribus clau
si montibus. Si uelit itinere terrestri italiam inuadere tur
cus non est pcul abest. Si maritimo sexagīta millia passu
um: aut amplius paulo ex Aulona usque Brundusium nau
gatio patet. Quid tibi uidetur fili? parua ne cēsēs: quæ cri
stianis intulit turcus mala? futura ne cernis pericula? nun
quid præteritas uīdicare iūrias decet? futuraque præcauere

an impune christiana religioni turcus illuserit diuinūq; nomen blasphemauerit? Quauis non est diuina maiestas quæ lædi possit aut minui; nos tamen blasphemias dei atq; sanctorum inultas ferre non decet. Multa in ueteri testamento exempla leguntur: quæ nos admonent illatas deo contumelias uindicare. Non tulit finees adulterantē zambri in zelo domini scortum atq; ipsum interfecit; nec Matthias sacrificantes idolis tolerauit hebreos: cum septē filius robustissimis Antiochi pfanatores deiecit dicens melius esse mori in bello q̄ uidere mala gētis suæ ac sanctorū. Non est uerus christianus: non est fidelis non est dignus honore qui sine mentis conturbatione diuinas blasphemias audit. Si clientulus si subditus noster si libertus si seruus uiolatur irascimur: arma capimus: uictam exposcimus & pro contumelia dei non cōmouebimur? Si propinquo: si amico aliquid agri sublatum est uires cum eo iungimus: atq; omni cōatu studioq; recuperare perdita nitimur. Eum quantum agri quantum possessionis quantum imperii domino nostro ablatum est christo iesu: nec de recuperatione cogitamus ingrati filii sumus & hereditate domini prorsus indigni qui tanta desidia atque torpedine quæ illi sunt ablata negligimus. Quid perdita cōmemoramus? Utinam solliciti essemus seruare quæ restant. In āgulum Europæ reducti sumus: neque hoc tueri conamur. Urgent indies turci: murus noster hungaria quatitur hac expugnata Germani cladem expectant & Itali: quauis ad nos ut diximus aliæ portæ pateant. Nulla dies præterit quæ nō aliquid auferat Euangelio. Perimus in horas & non sentimus. Latargum patimur dormientes morimur. En fili: en princeps nobilis potes ne ista audire: & non animo cōmoueri? Mini me quidem te adeo ferum aut ferreum esse credimus. Angeris ut arbitramur hæc audiens: nec potes de cōmuni

161
salute non cogitare: Verum de cōmunibus rebus cōmūia
cogitas: & quasi de communi sorte sis unus ea facturum
te polliceris quæ faciant alii. Non hoc uolumus plus ali
quid exigimus: ex uiro singulari singularia petimus ex ra
ro rara. Philippo te socium cupimus in exercitu te uidere
præsentem ducere copias ordinare acies: signū prelii dare
hostes inuadere urgere profligare ac prorsus delere desy
deramus huic te muneri accingas oramus hunc laborem
& quæ sunt in eo picula præcāur ne fugias. Sic te deo gra
tū ostendes: Sic tua peccata purgabis: sic fama apud ōnes
clarebis: & nulla unquā ætas de tuis laudibus conticescet
Dices te satis gloriæ nactum superioribus bellis: extare uic
toriarū tuarum multis in locis trophea quæ te fama super
æthera uebant: quæ clarissimæ gesseris: per multa ī omniū
ore uersare poetas & oratores in tuis cælebrādis laudibus
desudasse: iamque publice historias & poemata legi de tu
is operibus ædita. Bella quæ hactenus gessisti fili: quanuis
tibi multū peperere laudis: quæ fortitudiē patientiā ui
gilantiam celeritatem industriam cōsiliū: cæteraſq; uir
tutes tuas patefecerūt. Plurimū tamen ab his distant quæ
nunc gerenda proponimus. In illis priuatā utilitatem sec
tabaris: in istis cōmunem inuestigabis. In illis temporale
regnum quæsiuisti in istis æternū adipisceris. In illis non
fuiſti sine peccato: in istis ab ōni peccato mundaberis. Illa
cupiditatis fuerūt ista religionis erunt: illa hominum ista
dei quanuis præclara sunt quæ gessisti hactēus: leuiuscula
tamen uidebuntur ad ea compata: quæ nunc facienda pro
ponimus: quæ nō solum fecisse sed uoluisse facere beatitu
dinem præstat. Quantū diuina præcellunt is: tātum bella
pro christo suscepta ea superāt: quæ hominū causa regnā
di cupiditate geruntur. In his uersatum pleno te ore: & q
nūc uiuunt: & postea laudabūt. Ad hæc senectutē fortasse

obiicies. Sinite me iā sum grauioris ætatis inq̄es:q̄etem
cariosa membra deposcunt:non sum aptus galeæ. Thora
cem ferre non possum. Deo gratias agimus qui tibi hanc
excusationem ademit:diuino munere sospes es:& optime
uales:multo te seniores militauere Massinissam ferunt ex
tremo iam senio nullo adiutore conscendisse equū & mūe
ra obiisse militaria.Sigismundum Cæsarem uidimus su
pra septuagesimū annum castra sequentem. Quid uetera
aut externa quærimus:In familia tua extant exempla:Mi
chelettus patruus tuus florentini ductor exercitus ad no
nagesimum annum militādo peruenit.Non excusat ætas
Ducem:morbi excusare possunt anni nō possunt.Militiæ
assuetos homines equo insedentes magisquam lectulo in
cubantes mori delectat:atq; idcirco sine lāgoribus plarūq;
uitam finiunt.Desiccat malos humores labor nec arctetis
sinit.locum esse doloribus:& fortasse tua nobilitas:si pro
sua consuetudine militiæ insudasset:laboresq; castrorum
pertulisset neq; ad urbanum ocium se redegisset superiori
anno ægrotatione illa caruisses quæ te prope exanimauit.
Crede nobis fili longe sanius in negotio uiues quā in ocio
Castrenses labores ac uigiliæ exercitatio sudor & quas in
ter nutritus es:ætatemq; fere omnem duxisti militiæ mo
lestiæ:atq; angustiae diutius te in uita conseruabūt.No
li accusare senectutem qui non es Philippo senior.Multi
in ea ætate in qua es castra sequuntur:& princeps q̄dem
Tarentinus multo te natu grandior & hoc anno & supiore
fuit in castris. Ille in profana priuataq; causa exercere fa
tigareq; senium non recusat:& tu in cōmuni diuinoque
opere senectutis obtentu excusatiōem prætendes. Tuum in
genium tuam industriam tuos oculos qui uidere omnia
in bello solent:non tui corporis robur tuas ue manus que
rius consulere mōere imperare tuū erit Iuuenes lacertos

exercebūt & fortia pectora obiciant hostibus. Noli nega
 re nobis praecellsum animum tuum: absit excusatio senec
 tutis. ubi cū senibus est eūdū. Erimus & nos si deus de
 derit in hac expeditione praesentes: non solum atate uerū
 etiā morbis graues. Stat aīus cāiciē nrām huic militiā cō
 secrare: & inutile corpus ei restituere q̄ dedit. Nihil ualeūs
 ī bello: quis nescit? Spectare praeliū possūus pugnare nō
 possūus: nec dignitas nrā est cui competat ferrum strige
 re qui eius locum tenemus: cui dictum est a domino mitte
 gladium tuū in uagina. Principes saeculi ensē exercere:
 nostro iussu debent: nostrum est pugnantibus pro religiōe
 benedicere diuinumq; implorare fauorem: & hoc quidem
 sedulo faciemus. In monte aliquo aut ex alta puppi specta
 bimus praeliantes: & instar Moysi precibus: & oratiōibus
 incumbemus: dum tu ac Philippus acies ordinabis: & ro
 bustissimi milites manū conferent. Ibimus crucem domi
 praefidentes: Sequemur Sacratissimū christi corpus: sanc
 torum reliquias adducēs in hostes christianaē religionis
 caput & ornamentū & suprema maiestas ibit in bellum.
 Quantus sit fidei zelus: quantaue christianorū cura: nūc
 palam fiet. Si non sequentur christū domini qui christiāi
 uocantur apparebit eos falsum induisse nomen. Nos tāen
 te comite: ac Philippo iter agemus. Ibimus in hanc expedi
 tiōem ne dubita. Senes sequemur senes. bellum hoc senū
 appellabitur: & hanc notam nostri saeculi regibus ac prin
 cipibus iuremus: ut exeūtibus ad bellum pro religione se
 nibus iuuenes domi manserit mēorabile in posteris opus
 forsitan & aliqui uerebuntur infamiam iuuenes & nostra
 castra sequentur plura de hac senectutis excusatione dice
 remus: nisi p̄specta esset animi tui generositas. Cui quā
 maxima sunt: & claritudinem pra se ferunt. haud diffici
 le suadent Necnon tuū iudicium formidāus: Cōsiliarios

tuos & uxorem & amicos & liberos non te ipsum timēus
Scimus egregiam mentem tuam sentire nobiscum: ardua
cupis & alta: nec animo tuo quicquam maius est: Sed ade
runt consilarii: aderunt & amici. Quid agis maxime pri
ceps inquit: quo te is perditū in grāciā nauigabis? Iur
cis inferes bellum: & regnum tuum nobilissimum atque
opulentissimū tanto labore quāsitum hostibus dissipandū
relinques? Et quis illud te absente tuebitur? Vxori ne com
mittes an filio: nunq̄ satis in foemina praesidii fuit: filium
adulescentia prohibet amministrare. An nescis quot circun
stat lupi rapaces? Difficile custoditur quod a multis qua
ritur. Ducere te: florem militiā oportebit. Quis fines de
fensurus domi manebit: insidias nosti finitimarum genti
um: & unde timendum sit: tute melius nosti. Caue ne dū
alienas opes tutari pergis aittas tuas: & liberi tui pulcher
rima soboles in spem regni nati educatiq; domo tandem
iecti panem mendicare cogantur. Si corpus tuū si teipsū
paruifacis at saltem liberis consule: qui te habiturum in
hoc bellum nunq̄ amplius uidere sperant: & iam iam te si
mul ac regnum amisisse uidentur. Hæc suggeret tibi non
dubitamus magna pars eorum qui latera tua stipant: & q
tuo fauore lauti facti sunt ac potētes. Ex purpuratis tuis
alii expensas formidabunt: alii labores ac pericula: pauci
erunt qui talia consulentes non sibi magis: quam tibi con
sulant: quanuis de tuo periculo non de suo sese axtios ostē
tabūt. Sed age bone princeps expendamus hæc cōsilia. Nos
tantum ab illorum opinione distamus ut quæ illi formidā
da putant tutissima censeamus: uec uereamur asserere pri
cipatum tuum securiorem futurum in causa dei te absen
te quā si domi delitueris. Remanebit uxor tua nobilissima
mulier: quam subditi omnes colunt. Remanebit Galeazi
us spes unica gentis insubrium: magnanimum illum &

163
sapiētissimū olim ducem proauū suum nomine referēs
Cuius mēoria ex cordibus longobardorū deleri non potest
Vnde illis timor forsitan ex Francia! At rex ille francorū
cuius christianissima propago dicitur: nunquā eo erroris
adduceretur ut regnū tuū inuaderet dum christo militas
cauebitur quoq; & huic parti securitas tibi ab illo fiet. qd
de Venetis dixerimus! An hos uereri oportebit: quorum
saluti consules! rem Venetorum ages & illorum arma tē
bis! Non coherēt ista simul nec uero consonant. Quin po
tius si quid rubiginis est inter Senatum Venetum: & tuā
excellētiam si quid suspiciōis: si quid simultatis totum
hoc tuo itinere auferetur. Obligabis tibi & posteritati tuā
Venetos: aeterna erit illorum erga tuum genus caritas ac
beniuolentia: parui labore tempus in multos annos tuis
posteris consules: & quid erit timendum domui tuā hinc
Venetis inde francis securitatem pmittentibus! Adde Flo
rentinorum uigilias ac diligentes excubias: quorū perma
xime interest in tuis tuorumq; manibus seruari Mediola
num Illi subibunt curam: ne quid detrimenti per absentia
tuā res longobardicā patiantur. Illos tuis filiis adiutores
patronos ac tutores relinques. Illi nō minus de salute tuā
domus quā tu ipse solliciti erunt. Ipse praeterea deus om̄i
potens: & domus noster iesus christus tuorum filiorum
custos erit: tutāq; tibi familiā & saluū principatū cōserua
bit: nec cū suā agites causā reliquet ipse tuā. Sed aere aliēo
grauatus sum ais: tātos subire sumptus nulla ratione po
tuerim. Imo uero haec unica uia est qua possis dissoluere
debitum: diminues sumptus nō augebis. Quamplurimi
te sequētur suo aere militaturi. Deus ipse tibi adiūget mi
lites: multis modis licebit ad hoc bellum pecūias quærere
Scis quā Mantuā meditata fuere: & illa & alia in mediū
uent: lacta cogitatum tuum ī domino & ipse te enutriet

Non deest argentum deo: cuius sunt omnes thesauri terræ. Inueniet ecclesia quo pacto necessaria tibi suppeditet. At duræ est inquis dulces relinquere natos: & amaram coniugem & urbis opulentissimæ delicias: assuetus regno uoluptatibus regni carere non potes: Non petimus hæc ita relinquas quasi nunquam recuperaturus. Carere ad breue tempus his te commodis uolumus: moxque ad ea reuerti. Dulciora sunt intermissa gaudia uoluptates commédant rarior usus: post laborem gratissima quies: suauissimus post uigiliam somnus. Sitis potum approbat: cibum fames: marcescit in ocio uirtus. Redeunti ex bello cuncta tibi & suauiora uidebuntur & meliora: Si reuertar inquis. Quid si moriar: recta in cælum ibis peccatis exutus omnibus: & nulla pristinae fordinis inquinatus macula. Beatus qui uel in bello ceciderit uel iturus ad bellum in uia fuerit morte preuentus: Pari apud deum lance ponderantur & qui causam eius tuentur: & qui tueri totis uiribus adnituntur: Voluntatem inspicit æthereus iudex magis quam opus. At domi uel les mori tanquam molius ossa cubent manibus tumultata. suorum: uana isthec: facilis iactura sepulcri: consulendum est animæ magis quam corpori. hæc ubicunque moriaris tantumdem habet ad cælum uia: honesta mors quaerenda est non pompa sepulcri: præciosa in conspectu domini mors factorum eius: Sanctos domini esse nemo dubitat: qui pro testamento eius moriuntur qui pro religione pugnant in bello cadunt. Si omnibus qui patriam auxerint iuuerint: defenderint certum est esse in cælo diffinitum locum in quo beati æuo seipiterno fruuntur quemadmodum philosophi tradiderunt: quid de illis dicemus qui pro republica christiana tuenda: pro fide catholica amplianda pro sancto euangelio conseruando animam suam posuerunt: Quis dubitet in caelesti regno cum beatissimis spiritibus lucidas his sedes constitutas

esse. Credendū est sacris eloquiis. quoniā nec oculus uidit
 nec auris audiuit: nec in cor hominis ascēdit: quā p̄misit
 dominus diligetibus se. Et quoniam nō sunt dignæ passio-
 nes huius sæculi ad futurā gloriā quæ reuelabitur ī no-
 bis. Caue fili ne uel uxor te domi retieat: uel filioꝝ cogna-
 torūq; caritas: aut regni delectabile culmen. Noli pro deo
 graue ducere his ad tempus carere quæ tandem inuitus
 quando uoluerit deus cogere relinquere. Si nunc dimise-
 ris iubente dño cito recuperabis dimissa: & amplius æter-
 ni regni p̄missionem accipies. Si hanc iussione neglexeris
 dimittes tamen aliquando & uxorem & liberos: aut ipsi
 p̄moriētes te dimittent. Regnū quoq; relinquere oportebit:
 nec recuperationi locus erit: Incertum quo sis iturus
 Nam quæ spes futuri regni esse potest ei qui uocatus ad
 regnum ire contempsit? Timemus tibi fili: timemus uer-
 bementer: nisi audias uocem dei qui te ire in turcos iubet
 lam senes es: ut ais quāto uixisti diutius tanto minus su-
 perat uitā. Emerenda est altera priusq̄ ista deficiat? Caue
 ne decipiaris ab his qui animam extingui cū corpore pu-
 tant: & alterum negant sæculum: credendum est semper
 sacris ueteribus que sermonibus deum esse dicentibus: q
 opera hominū bona p̄miat mala punit: & impios igne
 urit inextinguibili: pios indefectibili luce donat: beatosq;
 reddit. Quod non solum nri theologi docent: sed philoso-
 phoꝝ quoq; peritissimoz libri confirmāt. Consule tibi &
 noli cum foeliciter in hoc mundo uixeris in alio miser esse
 in quo sine termino uiuitur. Sed opinaris fortasse difficil-
 limū tibi offerri bellum ex quo uictor nequeas aut hono-
 ratus reuertī. Audiuisti multa de turcis & impio Mahu-
 metis quod terra mariq; late pateat: quod innumerabiles
 exercitus cogere turci soleant: quod Asia dominantur &
 græcia quod auri & argenti diuites facile desyderiū suū

expleant. Quid ualebunt nostræ uires ais aduersus tantū
imperatorem? Dicemus breuiter: quanuis magnam esse
Mahumetis potentiam non negamus: minor est tamen q̄
fama feratur: excedit rumor uerum: numerosos fatemur
exercitus cogere potest: uerum imbellis populi: & prorsus
effoeminati. Græcia quæ quōdam robustissima fuit: & ori
entis impium uendicauit: omnium hodie gentiū uilissima
& abiectissima est. Asyaticos mulieres potius q̄ uiros dixe
ris. Inermes ad prælium eunt: parma tantū & arcu muni
untur: non cataphracti equi uisuntur: non galeati equites
rara lorica cernitur rarior thorax: ense recuruo: cesimq;
pugnāt quāuis robusta turcorū corpora dicāt nuda sūt ta
men aut armis tecta debilioribus. Quid faciēt miseri ubi
nostrorum equitum cohortes inciderint & asperas ferro
hastasq; acies icurrerint! aptissima cædi turba est tanquā
pecudes maclabuntur. In mari non est turcorum classis
quæ Venetam ferre queat. In terra hūgaros formidant
Quid faciant cum latinis & nostræ splendorem militiæ
uiderint. Hactenus cum græcis pugnauere & inermibus
populis ubi ad nostros uentum fuerit sentient quantū di
stent a mulieribus uiri. Quid quod in Tracia Mysia tota
que græcia: & ubiq; citra Hellespontū aduenæ Turci sūt
ihospites pauci pro multis: nec diliguntur a subditis. Quis
enim eum diligit dominū qui suæ religionis est hostis: &
a quo miserrima præmitur seruitute! Odere græci turcos
Quod si spes eis fiat recuperandæ libertatis facile nostris
armis illos eicient. Recens capti Bosnenses serui: Rasciā
cito ab eis deficiēt. Albani præsto sunt nobiscū arma con
iungere. Maritima classis modo unam prouinciam modo
alteram infestabit. hungari per Rasciam & Bulgariam pe
netrabūt: Sunt & in Asia uiri potentes Caramānus Cily
ciæ tyrānus & alii cum plures mahumetis inimici q̄ eum

165
a tergo ferient. Non sufficient uires eius tot loca tueri: nec
tantis apparatibus respondere. Vexillum crucis christia
naque signa certissimæ copix sequentur: Hungarox: Bur
gondorum: Venetox: Albanorum: Tueq; si ueneris: & no
stra & illoz qui coacti seruiunt turcis quamprimū pote
runt iugum excutere: Alios praterimus qui suopte inge
nio etiam non uocati uenient: cum increbuerit fama te si
mul ac Philippum cum uenetis hungaris ac Romano pō
tifice expeditionem pro religione parare uerebitur. Ludo
uicus francia Rex: qui se christiāissimum uocitat i eo exer
citu suos non apparere francos qui pro christo pugnatu
rus egreditur. Pudebit eū pudebitq; ceteros reges cum
tu eas ac Philippus & nos uiuifica crucis signum præfera
mus: defensionis fidei auxilia non præbere. Venient plures
quā credamus: alios religiōis zelus adducet: alios cupido
gloria: & magna uidendi auiditas trahet. alii cū domi tuto
esse non possint sub specie militiæ honestum sibi exilium
eligent. Quosdam inuitos militare domino reges cogent
ne domi seditiones excitent. Non deerit christo unde suū
possit parare exercitum atque supplere. Accingere igitur
fili: & i hanc gloriosam expeditionē te ipsum q̄totius præ
para: neq; hoc bellum euites: quod nos te debiliores aditu
ri sumus & Philippus te senior ingressurus. Esto gratus
dño pro beneficiis tibi collatis. Consule aimæ tuæ dum tē
pus habes. Redime peccata quæ commisisti hoc tam præ
claro facinore quod tibi proponimus. Amplectere oblatā
gloriā: ut hanc tantæ laudis hereditatem tuis reliquere
posteris ualeas. Consule perichitanti religioni: & hoc bellū
tā necessariū uolens libensq; subito: in quo si te ducē præ
bueris certam nobis uictoriam de immanissimo Dracōe
pollicetur domūs. Si abfueris nescimus quidnam spare
possimus: & magnā tui nominis timemus infamiam: nec

dubitemus quin domini & saluatoris tui indignationem incurras. Consolare nos: & uniuersam christi ecclesiam concede te deo in hoc sanctissimo bello. Suscipe demandatam puiciam lato animo: qua te gloriosum in terra faciet: & denique regnaturum assumet in caelum. Filiis uero tuis: & natis natorum & qui nascentur ab illis regnum perpetuo confirmabit. Misericors deus qui tuos in hanc usque diem feliciter gressus direxit: & in cuius manu sunt corda regum: det tibi eligere quod suae uoluntati sit placitum: teque tuamque domum bene custodiat. Data Romae:.

L Epistola Pii Papae secundi ad Blancamariam Ducissam Mediolani ne obstet uiro deliberanti ire pro fide:.

PIVS Episcopus seruus seruorum dei. Dilectae filiae Nobili mulieri Blancae Mediolani Ducissae Salutem & apostolicam benedictionem. Virum tuum aduersus impios Turcos arma sumere iubet deus hoc ei scribimus uide ne obstes periculosum est diuinae uoluntati resistere: periclitatur christiana religio: In foribus hostes assunt prope ad radicem posita est securis nisi uigilamus nisi forti animo resistimus hosti actum est de nomine christiano. Spes magna salutis in tuo uiro sita est. Si sumpserit arma & scutum ductoremque se christianis praebuerit liberabit dominus: in manu eius populum suum: & immanissimum Draconem conteret. Quod si puinciam hanc recusauerit: nec diuinae uocationi paruerit ceteri quoque se subtrahent: impediaturque sua culpa christiana fidei expectata defensio. Quod de sua magnanimitate: haud quamquam putamus: Cui semper magna & praecleara cordi fuerunt. Te ipsam ueremur ne uiri proposito aduerse ris ne retentes ire uolentem obiciatque more mulierum mille

166
pericula: amantis est ab amato nō posse diuelli: concedi us
ista cōiugio nec miramur acerbam tibi futuram uiri ab
sentiam: Sic maritalis exposcit affectio: Sed maior est chri
sti caritas. Si plus uix quam deū diligis nō es deo digna
In euangelio hęc legisti. Deo nihil negare oportet. Caue
ne tui aōris causa uirum a deo seiungas odisse hoc esset
non amare. Noli esse impedimento his qua diuina maie
stas ordinat. Recordare quot accepisti a deo bona: nec ue
lis ingrata uideri. Deus hūc tibi quē diligis uirum dedit
Audebis ne pro paruo tēpore reposcenti negare: Concessū
in multos annos in paucos menses concedenti non pmit
tes: Caue ne cælestem maiestātē offendas in cuius manu ē
uix tuū auferre cū uelit: nihil ei negandum est qui potest
cogere. Sine ueniat cōiunx tuus & ea faciat quæ iubetur
Sine deleat peccata sub hoc itinere: & suæ saluti consulat.
eris tu quoque meriti sui particeps: si pro seruitio dei ma
riti absentiam æquo animo tuleris: Propone tibi & cōiugi
moriendum esse aliquando: & quod ætate prouecti ambo
diu simul esse in hoc sæculo non potestis. Fugit uita mor
talis: & quasi fumus cito euanescit. Quærenda est altera
quæ neq; molestias habet neq; finem. Illic thesaurizandū
est illuc aspirandum: Si uirum tuum in proninciam sibi
decretam iusseris ire: aut ire uolentem nō impediueris &
illi & tibi optime consules: ambo post hanc uitā cū christo
regnabitis: Alioqn & tibi & illi timemus. Hortamur igit̃
ne uiri uitā impediās: ne absentia parui temporis ī uita su
stineas. Redibit ne dubita cito ad te gloriosus gaudebisq;
tui & sui causa: ambo in hoc opere celestis uitæ præmia cō
sequimini: & qui fuistis in hoc mundo foelices in altero
eritis beati. Pius & misericors deus ī aīo tuo ponat que
suæ sunt beneplacita uoluntati. Data Romæ:.

L I Epistola Pii Papæ secundi ad cunctos christianos
ut pficiscatur secū in expeditionē contra turcos.

PIVS Episcopus servus servorum dei. Vniuersis
& singulis christifidelibus. Salutem & aposto-
licam benedictionem. Ezechielis pphete magni
sententia est: Venientem gladium nisi annun-
tiauert speculator animarū quæ perierint sanguinē de ma-
nu eius requirēdum fore. Quod ueriti sanctæ memoriæ
prædecessores nostri Nicolaus quintus & Calistus tertius
ab eo tempore quo turcorum efferata rabies Constantino-
polim expugnauit uenturum ad interiora christianitatis
hostilem gladium clamare non cessauerunt. Commonere
christianos principes ac populos q̄to in periculo esset nra
religio: nisi occurreretur hostibus priusquā amplius iua-
lescerent. Suasere ut arma sumerent: defensionē catholicæ
fidei subirent: furentibus bestiis obuiam irent nec sinerēt
immanem Draconem Mahumetem fideles deuorare aias
Videbant ferocem illius animum occupata Cōstantiōpoli
minime quieturum cuius inexplebilis esset dominandi cu-
piditas: nec dubium quin orientali subacto imperio ad oc-
cidentale aspiraret. Annuntiata est in tempore futura cala-
mitas: sed non est credita. Non fuerūt auditæ sanctorum
pastorum uoces: utiles admonitiones surda pertrāsuit au-
re: christianus populus hungari tantum sub Calisto uigi-
lantes arma sumpserunt: qui de tuendo regno solliciti: dū
suos fines obseruant custodiunt nostros. Ex ipsis hūgaris
ac theutonibus & aliis uicinis non pauci quanuis magna
ex parte pauperes & secundum sæculum ignobiles: incliti
uero in conspectu dei crucē domini asumpserūt & magno
in hostes spiritu perrexerunt: quorum potissime ausibus
apud Albai grācam quā nostri Belgradū uocant. Turcorū

167

ingentes copia p̄fligata fuerunt: & Mahumetes ille terribilis ac ferox turpem arripuit fugam. Nationes alia tanquam nihil ad eos turcorum facta pertinerent in suis sedibus quiete manserunt. Nos deinde sicut domino placuit quamuis indigni tanto munere Callisto successimus qui mox in apostolatus initio Mantuanum conuentum indiximus: In quo de communi utilitate communibus christianorum consiliis ageremus. Venit in mentem quod per Isayam scribitur Super montem excelsum ascende tu qui euangelizas syon exalta in fortitudine uocem tuam qui euangelizas iherusalem: exalta noli timere. Dictum id nobis putauimus, satisfecimus ut arbitramur precepto. Affuimus in tempore praefinito non sine sumptu & labore graui ostendimus fidelibus christianis uulnera sua: & quae passi fuerant, & quae passuri uidebantur: nisi seipsum aduersus turcos defenderent. Clamauimus quasi tuba exaltauimus uocem nostram audiuit omnis ecclesia: sed non exaudiuit uerba nostra. Non fuit plus ponderis nostris quam praedecessorum uocibus frustra conati sumus in casum abiire labores. Interea quantum creuerint turcorum uires difficile dictu est auditu miserum. Amari potico usque ad Arnem Sauum & ab aegaeo pelago usque ad Danubium nobilissimas inter iacentes provincias suae possessionis fecere. Transiuerunt & ipsum Danubium Valachiaque magnam partem occupauerunt. Penetraverunt & sauum atque agros hungariae longe lateque uastauerunt. Hoc anno Bosnam inuaserunt uniuersumque regnum sibi subicerunt & insulam lesbon. Quanta uero crudelitate in subactis urbibus ac puinciis usi sint horret animus dicere. In constantinopoli graecorum Imperator obruncatus est: & caput asta suffixum per castra delatum Rascianis principibus eruti sunt oculi. in lesbo multitudo puerum palo transfixa in Bosna regem qui salutem pactus

fese dederat cum patruo suo Mahumetes ipse hūano san-
guine insatiabilis sua manu ut fertur iugulauit. Quis no-
biles uiros. quis sacerdotes cōmemorauerit ad cædem rap-
tos? Senes ac iuuenes in plateis immanissime trucidatos?
Vbiq; cruor cætorum uisus: ubiq; morientū gemitus
auditus: Nulla reuerentia matronarū: nulla uirginū. Fædū
relatu est quantum hoc gēus hominū in libidinem sit im-
mersum: cui omnes abominationes gentium pseudo pro-
pheta quē uenerantur indulgit. Quid de sacrosāctis eccle-
siis dixeris? Tēplū illud Sācte Sophiæ Iustiniāi opus to-
to orbe memorabile Mahumeteis spurciciis reseruatū
est. Reliqua sacraria aut dirupta sūt aut poluta: altaria dis-
iecta atque protrita. Imagines sanctorum delete aut luto
fedatæ nulla Saluatoris christi aut gloriosissime matris
eius statuta sine singulari probro dimissa simulacrū cru-
cifixi per derisionem in castra delatum faxis & luto peti-
tum & tandem in cano relictū. O domine deus uenerunt
gentes in hereditatem tuam polluerunt templum sanctū
tuum posuerunt morticina seruorum tuorum escas uo-
latilibus cæli carnes sanctorum tuorū bestiis terræ. Effu-
derunt sanguinem eorum & non erat qui sepeliret. Quā-
uis non potest lædi tua maiestas nec tua gloria minui de-
cet tamē seruos tuos decet nos miseros christianos quæ tu-
am ueluti in cōtumeliam fiunt totis cōatibus auertere at-
que ulcisci. Non tulit finees adulterātem zambri sed zelo
incensus domini Madiāi te Scortum & illum iterfecit. ui-
dit Matthatias sacrificantem idolis hebreum & doluit:
& contremuerūt renes eius & accensus est furor eius se-
cundum iudicium legis: & insiliens trucidauit eum super
aram. Sed quis est zelus noster? quæ cura religionis: Blas-
fematur sancta trinitas: conculcatur euangeliū: sacra pror-
sus abiiciuntur nostra: christianū nomen fūdus eradicat

168
& subticemus! Nemo est qui pro cōmuni salute affurgat
Stat mater ecclesia dolens & gemens & non est qui conso
letur eam. Et quid dici de nobis potest infelicibus christia
nis nisi propheticum illud! Facti sumus obprobrium uici
nis nostris subsannatio & illusio his qui ī circuitu nostro
sunt. Maiores nostri hierosolymā perdidere: & omnē Asiā
ac libyam nostro tempore Græcia est aīssa: & Europæ ma
xima pars. In angulum orbis redacta christianitas est dei
& domini nostri iesu christi sepulchrū: nisi sarraceni ue
lint uidere non possumus quæstus causa nobis illud osten
dunt. Patriarchales sedes ueneratu dignissimæ Constanti
nopolitana Antiochena Alexandrina & hierosolymitana
iugo seruitutis oppresse aut a Sarracenis occupātur: aut
a turcis non sine dedecore atq; ignominia christiani nomi
nis Rōanā ecclesiā matrē omniū fideiū ac magistrā quā
beati apostoli Petrus & Paulus suo martirio dedicarunt
nunc nobis eripere Mahumetes interminatur: & faciet ni
si tandē excitamur a somno: & conatus eius studemus eli
dere. Ve nobis christianis principibus: ue uobis ut quid
nati sumus uidere contritionem populi nostri: & contri
ctionem sacræ religionis! uidemus fratres nostros ī māus
inimicorum rapi ex diuersis excarnificari suppliciis & nō
mouemur. Videmus indies christianorū prouincias ab in
fidelibus inuadi & nō angimur: sed in domo quæscius Quot
iam regna ab euangelio sunt aliena! Quæ gens iā nō he
reditauit terram domini & non obtinuit spolia eius! Siue
orientem respicimus: siue meridiem siue in arcton uerti
mus oculos: ois ecclesiæ compositio ablata est. Ancillam ui
demus quæ fuit libera: & domina gentium. Ecce sancta no
stra & pulcritudo nostra & claritas nostra magna ex parte
desolata est: Coīquinauerūt eam turci & saraceni & aliæ fe
dissimæ gentes. Quid nobis adhuc uiuere: nisi cogitāus

de tāta infamia surgere ac pristinum recuperare decorem
cōmouemur uahementer dum talia mente uolūus Angi
mur cruciāur nec Animo possumus esse quieto nisi prin
cipes christianos pro tutela sacre religionis aduersus im
pios turcos arma summere uideāus: Pastoralis officii nr̄i
est quis nescit? dominici gregis curam gerere: qui eius lo
co successimus cui dictū ē a dño. Pasca oues meas. Oues
christi fideles populi sunt: his consulere nos oportet. has
ptegere & totis conseruare conatibus ne luporū aut aliarū
bestiarū morsibus pateant. Sed qd agat infoelix pastor ubi
luporū inūerabiles turmæ gregem inuadunt: iussiq; cæs
insurgere latrare ac defendere caulas obaudiūt ac diffu
giūt hac ipræsentiā conditio nr̄a est. Turci tanq̄ lupi &
immanes bestiaē oliue dōinicū idest christianā plebem la
cerare conant & lacerant. Vocamus in auxiliū p̄cipes tā
quā custodes christianā plebis: aures claudūt nolūt audi
re uocē pastoris post sua q̄sq; desyderia p̄git. Quid age
mus? Soli ne lupos hoc ē turcos aggrediēur: nō sūt uires
nr̄e quæ tantā uim ferre queant. Nimiū creuit turcorū po
tencia non potest eorū impiū deleri nisi christiāorū magno
conatu: magnisq; classibus & exercitibus. Non hēt aposto
lica sedes unde ista congruat: nisi christiāi reges christiāiq;
populi opem afferāt. At hoc eis haftenus suadere nō potu
imus. Cōuentū fecimus: legatos missimus oīa tēptauīus
quæ uisa fuerūt ad excitādos aīos p̄ tēpore nēcessaria. Nō
p̄fecimus. Quomodo nunc p̄ficiēus? Quid ergo? Negli
gēus ne fidei defensionē? Mini ne qdē pastor bonus inqt
in euāgelio ueritas aīam suā dat p̄ ouibus suis. Mercena
rius autē & q̄ non ē pastor: cuius non sunt oues p̄pria ui
det lupū uenientē & dimittit oues & fugit & lupo rapit
& disp̄git oues. Admouēur his uerbis qd nam agere debe
amus extrema oīa tentanda sunt p̄ salute dñici gregis. In

grauioribus morbis grauiora adhibent remedia medi
 ci idem & nos facere conuenit. Non decet pastorem suas
 oues relinquere: occurrere lupis oportet etiam si sit ania
 pro grege ponenda. Pastor bonus imitandus est dominus
 noster iesus & optimi praeceptoris uestigiis inherendum
 qui uerbo quod docuit opere adimpleuit. Alios haecenus
 exhortati sumus defensionem fidei suscipere atq; in bellum
 ire missuri legatos & alia facturi: quae nostrae facultates
 sufferre possent: mansuri pro necessitatibus ecclesiae apud
 septa ouium quae restant nodum expugnata: Nunc maiora
 promittimus: & quando aliter excitare christianorum torpore
 corda non ualemus nos ipsos periculis obiectabimus
 nostrumque caput aduersus turcos offeremus in bellum: &
 quantum nobis ecclesia romana & patrimonium beati Pe
 tri ministrare poterit: tantum pro fide catholica protegenda
 exponemus: & profundemus in hoc itinere. Nec soli proficiscemur
 in hostes: clarissimo genere natus & amabilis deo princeps
 Philippus Burgundiae Dux in hac expeditionem uenturum se offert:
 non sine delecta militum manu & exercitu ualido: poterit & dari
 uenetoꝝ ducis ingens & formidanda classis superioribus mensibus
 in gratiam nauigauit: totamque fere Peloponnesum uicem atque
 armis eripuit hosti: Isthmumque peninsulae qui sexmillibus
 passuum inter duo maria patet: undecim ut aiunt diebus excitatis
 muris ac turribus clausit: memorabile factum & inter praecleara
 ueterum opera numerandum. Haec eadem classis ut promissum
 est nobis non deerit. Spondet quoque & ceteri Italiae potentatus
 pro sua religione & in commune bonum affectione praecipua: & tam
 sancto digna opere auxilia: fauente nobis altissimo maritimum
 bellum feliciter absoluemus: quoniam non sunt turci pares in
 pelago uenetis. Ex altera parte in terra pugnabunt hungari genus hominum

in bello ferox: & qui iam turcos uincere didicerunt. Indytus rex gentis Matthias iam coronam & pacem in regno consecutus ingentes poterit armare atque in praelium ducere copias. Hæc nobis certissima sunt belli præsidia: cum his ibimus: cum his dei praelium decertabimus. Erunt & albani nobiscum & multi per Græciam ut speramus: & alias hosti subiectas puincias a turcis deficientes castra nostra sequentur: christiani enim sunt oderuntque Mahumetem: hosti parent coacti metu: qui non est diuturnus magister officii: ut primum spes libertatis affuerit aduersus insolentes dominos cornua erigent: nec deerunt in asia motus ut sunt in omni gente atque in omni prouincia male pacati homines & nouitatum cupidi qui tempus expectant. Non erit facile turcis tot locis occurrere: difficile defenditur quod undique oppugnatur. Quod si quis innumerabiles hostium copias esse dixerit: ne putauerit in castris fidelibus parè numerum cogi posse: respondemus multum inter sese distare homines & alios natura imbelles esse alios feroces uirtus spectanda est magis quam numerus. Non est in multitudie uictoria belli: de celo fortitudo conceditur. Tam facile deo est in paucis uincere quam in multis: Nostra causa dei est: pro lege dei pugnabimus. Ipse dominus conterret hostes ante faciem nostram. Audimus susurrare aliquos non desunt qui murmurantes aiunt. Quid ages in bello senex ægrotus: sacerdos: non est bellare tuum nec potes nec debes ferre gladio: qui loco eius suffectus es: qui præcepit dominus ut gladium in uagiam mitteret. Reges tuo iussu tenentur enses exerere: tuum est iusta bella gerentibus benedicere. Fatemur non conuenit nobis effundere sanguinem quando pro alios possumus iusticie fideique necessitati subuenire. Quod si religio in periculo est: & absque nostro non potest ferro defendi: non est nobis uetitum quod Samueli & Heliaz

170

inuenitur fuisse permissum. Sed non est hoc propositum nostrum: ut gladio pugnēus ī bello. Nam quo pacto strī xerimus ensē qui uix manus ad benedicendū populū possumus eleuare! Oratione pugnabimus: nō ferro præci bus adiuuabimus præliantes nō barcchiis. Erimus ī alta puppi: aut in aliquo monte propinquo dum prælium ge retur præliabitur: & nris benedicemus hostibus uero maledicemus: quemadmodum de Moyse legitur in bello Amalechitarum: quo orante uicebat Irabel: Cessante ora re succūbebat. Orabimus & nos sine ītermissione p bella toribus nostris: hoc præstare poterimus: hoc sædulo facie mus. Cor contrictum & humiliatum nō despiciet dōinus Possēmus & hoc ipsum domi manētes facere: nec minus ualerēt præces. Sed non est sola oratiōis causa quæ nos p priam sedem reliquere cogit & in bellum trahit: ut alios excitemus p̄gimus: exemplo nostro inuitare quāplurios studemus. Sequent̄ & nos uenerabiles fratres nostri san ctæ Romanæ ecclesiæ Cardinales: quemadmodum ad hoc ipsum qui ualidi sunt sponte se obtulerunt: Sequētur & Episcopi complures & alii minoris ordinis sacerdotes ac clerici non oraturi tātum uerūetiam pugnaturi: cū res ipsa postulauerit. Expertas quoq; belloꝝ & robustissimas militum cohortes & fortia pectora iuuenum ex agris ec clesiæ ducemus ad prælium qui uobis oratione pugnāti bus ferro pugnēt: Ibimus extenso dominicæ crucis uexil lo sacratissimum christi corpus præcedet: & sanctarum reliquiarum arcula. Saluatorem in bella uadentem seque mur ipsi chœrebimus. Ipsi præces assiduas porrigemus: ab ipso salutem implorabimus. Miserebitur nostri ut ar bitramur piissimus iesus: nec populum suum in hostium manus uenire permittet: cuius præciosissimus sanguis ī ara crucis effusus a maligno nos hoste liberauit. Et quis

erit christianorū tam feri tam lapidei tam ferrei pectoris
qui audiens Romanum pontificem beati Petri successo
rem domini nostri iesu christi Vicarium æternæ uitæ cla
uigerum: patrem ac magistrum uniuersorū fideiū: cum
Sacro senatu Cardinalium cleriq; multitudine in bellum
pro tuenda religione proficiscētem libens domi remāeat
Et q̄ poterit excusatio quemquam iuuare? Senex debilis:
ægotus in expeditionem pergit: & tu iuuenis sano ac ro
busto corpore domi delitesces. Summus sacerdos: Cardi
nales: Episcopi: clerici prælium petūt: & tu miles tu baro
tu comes tu marchio tu dux tu rex tu impator i ædibus
propriis ociaberis? Siccine perueriti hominum officia paci
eris: ut quæ sunt regum sacerdotes agant: & quæ nobili
tati conueniunt subire clerū oporteat. Necessitas ire nos
urget quia non possumus alio pacto pro diuinæ legis de
fensione christianorum animos commouere. Utinam &
hoc modo commoueamus. Non pergitur in bellum tan
quam nostri sit officii. Sed quoniam aliter consulere fidei
non ualemus. Nescimus an hoc sufficiens remedium erit
Mandauit dominus beato Petro ut titubātes fratres sua
conuersione firmaret dicens. Ego rogauī pro te Petre ut
non deficiat fides tua: & tu aliquando conuersus confir
ma fratres tuos. Quod petro dictum est & nobis dictum
intelligimus. Confirmare fratres qui titubant debemus
Confirmabimus uos fratres & filios ut speramus ac pro
fectione nostra & ita non præualebunt portæ inferi aduer
sus ecclesiam dei nobis cōmissam. An denegabitis nobis
auxilia uestra: & caput uestrum patrem ac magistrum in
hostes proficiscentem fideles christiani deseretis? En quā
ta gloria uobis erit crucem domini: cum sacratissimo cor
pore iesu: Ipsumq; romanum præsulem sine uestris præ
sidiis in hostem pergere: Noscite reges ac principes officiū

171
uestrum idcirco gladium geritis: ut ecclesiam fidēq; tuea
mini atq; ut malos & impios hōines debita pœna coercea
tis. Et qui nam homines peiores: quam turci reperiūtur
Qui fidē sanctæ trinitatis abiiciētes & saluatore christū
uerum deum esse negantes abhominabilem Mahumetis
complexi legem in ōnia scelera plabuntur: & iā maximā
orbis partem suis Nefandis ab usibus fœdauerūt: & legē
conantur euangelicam dissipare. Aduersus hos gladium
dedit uobis diuina maiestas: i hos illum exercere debetis
ac diuinam ulcisci contumeliam: An non pudet tam diu:
tā fœdam gentem: tam turpiter in christianos esse crassa
tam: An bellum non satis iustum: non satis necessarium:
esse putatis aduersus nationes quæ conuenerūt disperse
re uos & sancta uestra! Accigimini iam tandē: & quōiam
sine nobis ire non uoluistis: ite nobiscum. Sumite arma
& scutum & uenite in auxilium nostrum. Imo uero in au
xilium uestrū & uniuersæ rei publicæ christianæ. Exem
plū de Philippo recipite: quem nec domesticæ deliciæ qui
bus prouinciæ suæ plurimū abūdant nec suorum preces
nec itineris longitudo aut difficultas: nec senectus ipsa &
proposito suscipiēdi cōtra turcos belli usq; i bāc diem dei
icere potuerunt. Neque fauente domino in futurum dei
icient. Imitamini hunc nobilissimum principem: memen
tote professionis uestræ: quam in baptisate subiistis. Co
gitate quātum deo tenemini & quātum proximo reddite
uicem pro susceptis beneficiis: estote grati altissimo qui
uos creauit ex nihilo: nec animalia bruta aut lapides sed
homines rationales esse uoluit. Et cum primi parētis cul
pa damnati essetis ac mancipia facti demonum: misit fili
um suum in similitudinem carnis peccati qui morte sua
mortem uestrā deleret. Stupēda & inæstimabilis caritas:
ut seruum redimeret filio non pepcit. Dominus Iesus in

cruce pro nobis inter latrones pependit: Innocens agnus
cum sceleratis deputatus est: Speciosus forma præfilius ho
mi num euerberatus laceratus ab impiis deformis appa
ruit. A planta pedis usq; ad uerticem nõ erat in eo sanitas
neq; species neq; decorum. Sic placitum patri qui ppter
peccata nostra tradidit illum propitiatorem enim pposu
it eum perfidem in sanguine suo: Iniquitates nostras ipse
portauit: & liuore eius sanati sumus: qui cum inimici es
semus reconciliati sumus deo per mortẽ filii eius. O cru
delis christiãe: o ïgrate o mētis ïops: potes ne hæc audire
& nõ aĩo cõmoueri! nõ cupe p illo mori qui pro te mor
tuus est. De honore illius agitur qui te de diabolica serui
tute præciosissimo sanguine suo redemit: de christi nõine
discepatur: de fide catholica: de baptismo: de cæteris eccle
siæ sacramentis: de Sacro sancto eugealio. Aduersus hæc
omnia turci militāt: hæc euertere ac prorsus delere conāt
& tu nihil contra moliris! Quid agis inbers! redde te gra
tum deo: & cogita quõam pacto creatori redẽptoriq; tuo
aliqua ex parte satisfacias: quoniam peccator es redime
tuas iniquitates hac tam sancta & salutifera profectione.
An diuitias bonitatis domini & patientie & longaminita
tis eius contēnis! an ignoras quoniam bõitas dei ad pœni
tentiam te adducit! Caue ne secundum duriciem tuam:
& impœnitens cor iram tibi thesaurizes ïduriciã & reue
lationis iusti iudicii dei: qui reddet unicuiq; secundũ ope
ra eius. Conuertere & agito pœnitẽtiã ab omnibus ini
quitatibus tuis & non erit tibi ruina: propterea expectat
dominus ut misereatur tui: proice preuaricationes anti
quas: & fac tibi cor nouum & spiritum nouum & ueni:
milita pro domino ne morte moriaris æterna. Cogita de
proximis tuis & fratribus christiãis: qui uel sunt ï capti
uitate turcorum dura seruitute oppressi uel captuari ï

dies atq; in seruitutem rapi ueretur. Si homo es humani-
tas te trahere debet ut opem feras homini, idigna feren-
ti. Si christianus pietas euangelica qua iubetur proximos
tanquam nos ipsos diligere. Considera proximorum tuorum
christi fidelium ærumnas in quos turci deserviunt. Filii e-
complexu parentum & infantes ab uberibus matrum eri-
piuntur uiolantur uxores in conspectu uirorum. Senes
tanquam inutiles occiduntur: iuuenes tanquam boues aratro iun-
guntur & terram uomere uertunt. Miserere fratrum tu-
orum: affer opem tam dura ferentibus. Quod si nihil ho-
rum te trahit at saltem de tua salute cogita nec te tutum
idcirco existimes quia mansionem fortasse procul a turcis
sortitus es. Nemo tam reotus est: quin reperiri queat. Si ui-
cinum dimiseris in periculo qui ante te proximus est igni:
dimitteris & ipse similiter a uicino qui retro te habitat.
Tales oportet nos esse in alios: quales erga nos illos cupi-
mus inuenire. Nolite auxilia gallorum sperare: Theutões
nisi & nos hungaris: nec nos galli hispanorum: nisi theu-
tonibus opem fertis. Qua mensura metieritis eadem remeti-
etur & uobis. Nec propterea sibi quispiam blandiatur quo-
niam principatu polleat aut regno: Constantinopolitæus
imperator & Trapezuntius: & Rex bosnæ: & Rasciæ domi-
ni & alii quamplures principes capti & crudeliter occisi:
quid sit expectandum edocent. Nihil tam contrarium Ma-
hometi quam nomen regium. Orientis adeptus Imperi-
um ad occidentale festinat: nouam erigere Monarchiam
conatur. Vni turcorum imperio: & uni Mahumetee legi
cuncta submittere studet. Si potestis talia ferre principes
ac populi christiani manete domi: nec iam de subuertenda
formidabili turcorum potetia cogitate. At si seruile iugum
orretis: si contumeliam dei & proximi tolerare nequitis
si pudet semiuiros Asiaticos Græcorum gentem: quod nunquam

antea fecerunt subegisse: eoq; superbix prorupisse ut Eu
ropam sibi totam breui tempore parituram sperent. Si
cor uirile uobis est: cor nobile: cor altum: cor christiãum
sequimini uestigia patris uestri: sequimini castra nostra:
uēite i auxilium fidei: uēite i auxilium fratrum uestroz
opponite uos murum pro domo dei: cogitate de uestra sa
lute: de uestra gloria: nolite permittere ut sine uestris au
xiliis proficiscamur in turcos: Mittite subsidiarias acies:
iuuate christianum exercitum. Quanto fortiores ibimus
tanto citius auxiliante domino cum uictoria reuertemur
Nec putetis insuperabiles turcos esse: Vinci possunt & sæ
pe uicti fuerunt. Quantum ualerēt arma turcorz Belgra
dus ostendit. Minor est turcorum potentia quam fama
feratur. Imbellem atq; inermem multitudiẽ ad præliũ
ducūt quam tanq̃ pecudem gregem dissipare licebit: nec
ipsa turcorum agmina grauioris armaturæ usum didice
re: raras loricas rariores thoraces induūt: nec galeas mo
re nostro lucentes ostendunt: rara teguntur corpora fer
ro acinace utuntur & arcu: parma se protegūt: & galeris
pilosa quadam materia duraq; contextis. Quod si latias
inciderit acies rigentes calibe ferratasq; hastas & catafra
ctos equos & manu balistarum sagittas itelligent cū mu
lieribus se haftenus pugnasse: nunc cum uiris esse certan
dũ. Diximus quæ nobis certa prouisa sunt auxilia: & quã
ta spe uictoriæ procedamus. Quod si uos quoq; coniunxe
ritis arma & auxiliares addideritis turmas multo alacri
ores ibimus: nec dubium quin orientales ingressi prouĩ
cias tanto maiorem ad nos concursum inueniamus dedẽ
tium se populorz quanto ualidior fuerit noster exercitus
Si mouebimini uos christiani occidentales & animarum
uestRARUM pastorem secuti fueritis: mouebuntur & mul
ti ex Græcia atq; Asia christiani: qui uerum esse christi ui

173

carium Romanum pontificem non dubitant. Iam dudū
nō fuit in oriente Romanus præsul: Vt primum intone
rit aduentasse latinam classem Romanum uehementem præ
fulem innumerabiles turmæ non dubitamus ad uisendū
beati Petri successorem cum flætu & lachrimis sacros of
culaturi pedes accederent: seq; & sua permittēt ei. Hac
spe freti Venerabiles fratres ac filii dilectissimi: his rati
onibus persuasi: his consiliis moti. Venerabilibus fratri
bus nostris Cardinalibus hoc ipsum suadentibus corpus
nostrum cāciemque nostram & seniles ac debiles arctus
huic sanctæ expeditioni consecramus: dominoq; commen
damus. Satuētes circa nonas Iunias quæ proxime instāt
Anchonam petere atq; in eius portu nauem conscendere
& cum ea classe quā iterim nostro & aliorū sumptu pote
rimus instruere Adriaticum ingredi pelagus: & ulterius
recto itinere aduersus hostes fidei proficisci: non dubitan
tes quin Philippus Bnrgundiæ Dux maritimis armatus
copiis ad idem tempus præsto assit: Venetiq; ualidam clas
sem de qua dictum est expeditam in mari habeāt: & tam
ille quā isti sese nobis cōiungāt: sub uexillis ecclesiæ ac ui
uice crucis signo aduersus impios turcos auctore domīo
fæliciter pugnaturi. Cruce signati autē qui suis aut mittē
tium sumptibus in hac pia expeditōe militaturi sunt &
nauigia æquo præcio ad traiciendum Venetiis habeant
curabimus: Eapropter uos omnes & singulos Cardiales
Patriarchas: Archiepiscopos: Episcopos: Abbates & cuius
cūque conditionis uiros ecclesiasticos: religiosos & sæcu
lares: qui de sorte domini effecti estis. Vos quoq; Impera
torem: Reges: Duces Marchiones: Comites: Commūita
tes: Barones: Nobiles: Milites Ciues: & alios quoscunq;
fideles: siue in urbibus commoremur: siue in agris per
uiscera misericordiæ dōni nostri iesu christi: per passionē

eius qua uos redemit: per iudicium extremum in quo stabitis ante tribunal eius: accepturi unusquisque secundum opera sua: per spem uitae aeternae quam repromisit dominus diligentibus se: obnixè monemus requirimus & obsecramus ut quae commode potestis in hanc sanctam expeditionem nobis auxilia praebere non differatis. Sed in tempore praedicto ad nos mittatis. Veniat per seipsum qui ualidus est & commode potest. Qui uenire non potest mittat alium aut alios iuxta uires suarum facultatum: si neque alium potest mittere de bonis sibi a deo collatis: quantum secundum conscientiam suam potest per fideles manus in hanc expeditionem contribuat. Aut in cistis reponat: quae ad hoc opus in singulis diocesibus constituetur. Nec dubitet quospiam magna praemia consecuturos a domino: eos qui hoc tam sanctum opus ac tam necessarium pro suis uiribus adiuuerit. Manifestum enim exploratumque est omnibus qui sacrosanctam religionem fidemque orthodoxam adiuuerint auxerint defenderint certum esse in caelo diffinitum locum in quo beati auro sempiterno fruantur. Credendum est semper sacris ueteribusque sermonibus: post hanc uitam migrandum esse in alteram asserentibus: & qui pie in hoc saeculo uixerunt: legemque domini seruauerunt: in altera uitam beatam sine fine consecuturos: alios uero miseram. Infallibile propheticum illud est quod nec oculus uidit nec auris audiuit: nec in cor hominis ascendit: quae promisit dominus diligentibus se: & quod Paulo teste: non sunt condigne passiones huius saeculi ad futuram gloriam quae reuelabitur in nobis. Iustissimus est retributor dominus: qui nec bona sine premio: nec mala sine poena praeterit. Confidite in deo & non confundemini: date de bonis uestris ei qui dedit uobis & centum accipietis pro uno: & uitam aeternam possidebitis: Quam ut certius consequi ualeant

174
qui nostris exhortationibus obediētes hoc sanctū opus
& necessarium iuxta possibilitatem suam adiuuerit. Nos
de omnipotentis dei misericordia: ac beatorū Petri & Pa
uli Apostolorum eius auctoritae cōfixi: de plenitudine po
testatis exlitus nobis cōcesse omnibus uere pœnitētibus
& confessis qui in hanc expeditionem nobiscum uenerint
aut p̄ hungariā uel aliam uiam cōtra turcos arma protif
lerint: & per annum aut ad minus per sex menses: si am
plius non potuerint in bello perseuerauerint: plēissimam
omnium peccatorum suorum remissionem & ueniā e lar
gimur: Ita ut pro satisfactione delictorum: & pœnæ quæ
fuerat imponēda: succedat labor itineris ac militiæ nec sa
cerdos aliam pœnitētiā confitentibus iniungat: qui uen
turi sunt. Volentes eos qui ut præmissū est ad hoc sanctū
opus proficiscantur: omnem gratiam & indulgentiam cō
sequi quā nostri prædecessores pficiscētibus in subsidiū
terræ sanctæ & in anno Iobeleo Romam petentibus dare
consueuerunt. Non dubitantes quin aimā illorum quos
ad bellum hoc proficisci bona mente contigerit cum bea
tissimis sanctorum patrū & angelorū dei spiritibus: post
hanc uitam in cælestibus sedibus collocentur: & cōsortes
inperpetuū christi factæ æterna fælicitate fruant. Quod
si forsitan anno non exacto ipsorum aliquos post iter ar
reptum in prosecutiōe tā pii & tam sancti operis ex hac
luce migrare contigerit. Volumus & concedimus ut tales
nihilominus præfatam indulgentiam integraliter conseq̄
tur. Similiter & eos qui commode uentre non ualētes: ali
um uel alios suis expensis secundum suarum iurium fa
cultatem transmiserint: uice sua ad annum uel ad minus
ad sex menses in hoc bello militaturos ita ut non solū mit
tentes indulgentiam & gratiam huiusmodi consequant̄
sed etiam missi: & ut omnis ætas & sexns & cuiuscunque

professionis homines huius sanctae indulgentiae participes
esse possit. Volumus ut personae quorumcumque monasteri-
orum seu locorum religiosorum marium uel mulierum
cuiuscumque ordinis uel professionis existant: quae pro sin-
gulis decem suppositis claustrum sui unum bellatorem destina-
uerint hac eadem indulgentia & gratia plenarie gaudeant
& missus ipse gaudeat. Idem concedimus et indulgemus
uniuersis christi fidelibus qui non ualentes per se singuli
alium mittere duo simul tres uel aut quatuor aut plures
usque ad decem unum miserint qui uice eorum in bello
pugnaturus aut aliud opus utile facturum interfuerit. Vo-
lentes ut ipse pariter gratiae particeps fiat: si per annum
aut ad minus per sex menses continuauerit aut post iter
arreptum in uia decesserit. Insuper qui commode uenire
aut alium per se uel cum alio aut alius mittere non ualens
quantum per ebdomodam cum familia sua exponere con-
sueuit in arca in sua ciuitate uel diocesi ob hanc causam con-
stituenda imposuerit indulgentias huiusmodi pariter as-
sequatur. Volumus autem & apostolica auctoritate man-
damus ut quicumque huic operi tam sancto se obligauerit
salutare signum uiuificae crucis uestibus imprimant: & in
humeris suis illius memoriam portent cuius passione ab
aeterna damnatione redempti sunt. Ipsum imitantes cui
ad nostram redemptionem eunti: factus est principatus su-
per humerum eius: & qui nos admonens ad sectanda ue-
stigia sua. Qui uult inquit uenire post me abneget semet-
ipsum: & tollat crucem suam & sequatur me. Ne uero haec
nostra profectio & ipsum profectio tempus fideles po-
pulos lateat mandamus omnibus & singulis per totum
orbem metropolitanis in uim eius quam nobis debet obedi-
entiae ut ipsi primum in ecclesiis eorum cautata missa sole-
ni spiritus sancti & conuocato populo has nostras litteras

175
publicent: & in circuitu ecclesiarum processiones faciant:
deinde copias earum auctenticas suffraganeis suis quan-
tocius mittant: illos monentes: ut & hoc ipsum in suis eccle-
siis cum deuotione & diligentia faciant ceterum in tanto
christianæ religionis discrimine quantum a turcis in præ-
sentiarum cernitur imminere: nulli dubiū esse debet quī
christiani omnes tam reges & principes q̄ alii potentatus
& priuati homines ad defensionem catholicæ fidei & sanctæ
legis euangelicæ: iuxta possibilitatem suam: cum bonis &
corporibus suis de necessitate salutis uiriliter assurgere:
& indefinēter assistere teneantur. Eapropter fideles ipsos
iesu christi cultores. Vniuersos & singulos cuiuscunque
status & conditionis fuerint: siue pontificali siue impera-
toria uel regali præfulgeant dignitate: harum serie mone-
mus ac requirimus: & in uim promissionis factæ in sacri
susceptione baptismi: & uim iuramenti præstiti cum digni-
tatum suarum insulas susceperūt: & per obediētiam nobis
debitam eis & eorum singulis mandamus ut hanc sanctā
expeditionem: ad quam profecturi sumus non sine maxi-
mo corporis nostri dispedio modis quibus possint quam
cellerrime adiuuare & promouere festinent: ab illo cuius
causa agitur exuberantia suscepturi præmia: & in præsen-
ti uita & in futura. Negligentes autem negligentur & in
extrēo iudicii die minime inter illos inuēient: quibus dic-
turus est dominus. Vēite benedicti patris mei percipite
regnum. Nam quo pacto cū christo regnaturus est: qui
temporale regnū: aut delicias aut uoluptates pro christo
non uult reliquere: cum dicat ipse christus in euangelio.
Qui diligit patrē suū & matrē suam aut uxorem aut fi-
lios plusquam me: non est me dignus: Considerate ista fi-
deles christiani & mente reuoluite diligēter: ne ignorātes
ignoremini: & tandem poeniteat: nō adiuuisse in periculo

constitutam iesu christi religionem & fidem. Caueat sibi
qui tales fuerint. Tu uero quicumq; fueris christianæ fi
delis: qui pro tuis facultatibus expeditionem contra tur
cos obeundam adiuueris. Benedictus esto in ciuitate & be
nedictus in agro: benedictus fructus uêtris tui & fructus
terræ tuæ: fructusq; iumêtorum tuorum & armêtorû &
gregum: benedicta horrea tua: & benedictæ reliquiæ tu
ae. Benedictus esto ingrediens & egrediens: Det dominus
inimicos tuos qui consurgunt aduersum te corruentes
in conspectu tuo: & mittat dominus benedictiõem super
cellaria tua: & super omnia opera manuû tuarum: & abũ
dare te faciat omnibus bonis: & constituat te in caput &
non in caudam. Tibi autem qui uolês audire uerba nostra
non solũ adiuuare opus sanctissimũ ad quod anhelamus
negligis: uerumetiam uolentes impedis aut deterres nõ
solum nouissima illa tremêda examinis die coram redem
ptore tuo cui omnia dedit pater in manus ad sempiternũ
supplicium est expectanda: sed misera interim per omnẽ
uitam tinenda calamitas: Iustum est enim ueri dei iudi
cium. Iuste ultiones suæ. Considerat semitas pedum tuo
rum: nec falli i faciem potest: paratam uero bonorum &
malorum operum gerens mercedem: nec iu remunera
tum quod bene nec impunitum quod male gesseris esse
permittet. Fidelis autem populi sui & sanctæ ecclesiæ suæ
& legis suæ catholicam causam perturbas: ubicunq; eris
inuenieris ab eo & quæ diuinæ uoces iniquis denunciat
erunt tuo capiti horis omnibus trepidanda: ne uidelicet
maledictus sis in ciuitate: maledictus in agro: ne mittat
dominus super te erusiem & sitim & increpationem i om
nia opera tua: ne egestate febrî & frigore te percutiat: ne
sis semper calumniam sustinens & oppressus cunctis die
bus: & stupens ad terrorem eorum quæ uidebunt oculi

176
tui: ne det tibi dominus cor pavidum & deficientes oculos
& animam mærore consumptam: & ne sit uita tua quasi
pendens ante te: & ne timeas nocte ac die: & non credis ui
tæ tuæ. Aduersus uero hanc iram domini dei tui: potestas
nulla tua: nomen nullum tuum: nec terræum priuilegiū
poterit præualere. Sagittæ eius acutæ penetrant ad intima
cordis: & carbones desolatorii animam nocentem exurūt
Vos uero infelices piratæ & infelices latrões: qui uel ter
ra uel mari diabolo militantes in christianos latrocinia ex
ercetis: si euntes ad hanc sanctam expeditionem: si rede
untes ab ea impedire capere uel spoliare quocūq; prætex
tu eritis ausi: uos inquam cum adiutoribus uestris: cum
fautoribus ac receptoribus: anathema estote & ab ecclesia
christi penitus alieni. Vos quoq; qui sciēter his uanditis
aliquid emitis ab his aliquid portum aut loca eis conce
ditis cum eis publice uel occulte communicatis pariter a
nathema estote. In uos autē uniuersitates locorum & ci
uitatum: mandamus per ecclesiarum prælatos interdicti
sententiam ferri. Nolentes ullum priuilegium sedis con
ciliorum ue quēcūq; uerborum uim habeat: uos ab hac
pœna defendat etiam si de uerbo ad uerbū inseri uel par
ticulatim illud exprimi & recenseri oporteret. At tu domi
ne deus qui nosti corda hominum & renes eorum scruta
ris: & nihil ignoras eorum quæ fiunt. Si bene agunt chri
stiani principes priuatiq; homines si de tuo honore sollici
ti sunt: si defensionem fidei non desunt: si expeditioni quam
pro tuendo euangelio præparamus quæ præstare possunt
auxilia non denegant: adiuua eos dirige gressus eorum:
diesque multiplica: retribue mercedem pro benefactis: cō
serua eis regna & principatus patrimonialia & possessiones
auge: & tandem ad pinguia pascua tua & diuitias menses
accerfite. Quod si corde idurato sua potius quā tua quæ

rentes priuatas causas magis quam publicas curant: aua
ritia student: uoluptatibus ac deliciis indulgent & nos ad
tua bella uadentes nolunt associare: aut auxilio iuuare cum
possint quin potius opem ferre uolentes impediunt: aut
conuertere illos domine & sana quod infirmum est: aut quod
noxium est ne noceat cohibeto. Angustias nostras aspicias
pie deus de excelsis sancto tuo: & nosti quia praeter gloria
nominis tui: & praeter salutem gregis dominici nihil ali
ud querit uox nostra. Memento domine iesu christe quo
naim beato petro & successoribus eius clauis regni caelo
rum tradidisti: uolens quaecumque ligarentur ab eis in ter
ra ligata esse in caelis & quae soluerentur soluta. Ecce assu
beati Petri successor impar meritis auctoritate non minor
indignus Vicarius tuus respice ad preces nostras: & ex
audi nos de alto solio tuo: benedicto quibus ipsi benedictus
& quibus maledicimus maledicito. Ne memineris iniqui
tatum nostrarum antiquarum: cito anticipent nos mise
ricordiae tuae: adiuua nos deus salutaris noster: & propter
gloriam nominis tui domine libera nos: & propitius esto
peccatis nostris propter nomen tuum: Da felicem cursu
ceptis nostris: Ultio sanguinis seruorum tuorum qui
effusus est a turcis introeat in conspectu tuo: audi gemi
tus compeditorum: & redde inimicis nostris septuplum in
sinu eorum: Improperium ipsorum quod exprobauerunt ti
bi: Respice super populum tuum benignis oculis: fac nos
ire cum prosperitate ad bellum tuum: ac reuerti foelices
Da nobis uictoriam de tuis hostibus ut tandem recuperata
Gracia per totam Europam dignas tibi cantemus laudes
tibi que perpetuo seruiamus: & omnis terra te adoret &
nomini tuo psallat in saecula saeculorum: Datum Romae a
pud Sanctum Petrum anno incarnationis dominicae: Mcccclxiii
xi. kalendas Nouembris: Pontificatus nostri anno sexto.

177
L II Epistola Pii Papæ secundi ad Ducem Burgūdiæ ut
nō interponat tempus ad eundem contra tnrcoſ

PIVS Episcopus ſeruus ſeruatorum dei: Dilecto filio nobili Viro Philippo Burgundiaꝝ Duci a deo dato: Salutē & apoſtolicā benedictionem: Epistolæ tuæ de clade Venetorū ac de dieta regum: de que dilatione tuæ profectionis ad nos miſſe: quanuis heri & nudius tertius habunde reſpondimus: libet tamen hodie iterum reſpondere: ut in rebus agendis quæ celeritatem exigunt. ſcias nullam interponendam eſſe moram. Audi ergo hæc pauca. & illo tuo iudicio diuinifſimo diligenter expende: ac percipito ueritatem: quæ ut ex tuis litteris accepimus haud quaquā ſincere ad te delata eſt. Neque enim qui de Venetiis in Peloponeſo proſtigatis rumor ad mercatores in tuis regionibus agentes peruēit: uerus extitit. Iacturā fatemur aliquam obſidentes. Corinthum Venetorum copiæ acceperunt: ubi uulneratus Dux exercitus paulo poſt obiit. Præfectus claſſis timore quodam inani percluſus tāquā infinitæ hoſtium turmæ ad ſe debellādū uenirent: ſimul que imbribus & frigore uexatus: murum quem ſumptu maximo & ingēti celeritate ad Iſthmum erexerat contra dicentibus ſociis: & amicis relinquere ſtatuit: collectiſque machinis & omnibus armamentis in claſſem ſeſe recepit: & apud neapolim in portu nauales copias cōtinuit. Equitatum pedestreſque ſocios intra Peloponeſum per hyberna diſtribuit. Quod poſtquā Venetiis in ſenatu recitatum eſt: quanuis ignauia præfecti multifariam damnata ſit: non tamen depoſuere patres belli gerendi curā. Sed tanto acrius atque maioribus ſpiritibus nauādas bello operas decreuerūt quāto cū maiori dedecore reſ pulcebrimæ captas

præfectus p̄ socordiam & ignauiam deseruisset. Missa sūt
illico equestrium ac pedestrium copiarum supplementa: &
defuncto duci suffectus alter. Præfecti quoque classis qui
per ignorantiam & pusillanimitatem absque hoste fugis-
set hostem: Antiquata potestas: & in eius locum subroga-
tus alius auctoritate animo & rerum experientia maior
Vrsatius Iustinianus Senatoria gente natus: & inter pri-
mores apud Venetos honoribus & opibus excellens: quē
profectum recens armatis triremibus iam in prouinciā
peruenisse: & classis imperium suscepisse putamus quam
supra quadraginta triremium esse tradunt. Non estigit̄
cur uereare in tempore præscripto uenetos paratos esse
non posse: qui iam parati sunt: & manus per singulos dies
cum hoste conserunt. Illudq; summis desyderiis flagitat̄
ut tua & nostra classis quamprimum eis adiūgatur ne so-
li tantam belli molem diutius sustinere cogantur quod
esset eorum rei publicæ grauissimum atque intolerabile.
Post desertum Isthmum intelligētes turci qui per Bœtiā
& Atticam propinquasq; regiones morabantur murum
a Venetis erectum sine custode reānisse Coactis ut aiūt
Quindecim millibus militum Pelopœsum ingressi Argis
petiere: arbitrātes prima in cursione mūitione potiri. Sed
a præsidio Veneto & hyemantibus ibi militibus præter
opiniōem turpiter & cum damno repulsi sunt. Quidam
captos a turcis agros: & deinde a Venetis qui arcem reti-
nuissent recuperatos aiūt: famæ nondum ueritas equata
est. Turci ab argis Neapolim petiere ubi collocatam in sta-
tione classem diximus: concursum est hic semel & iterum
tertioq; òn detractate Veneto cū turcis prælium: Ter cō-
missa pugna: ter turci ab oppido reiecti sunt iacturamq;
non paruam tulerunt. Octingentis suarum desyderatis
ex Venetis quāpaucissimi ceciderūt his actis nō placuit

178

turcis plura temptare circa munitiões: sed agros popula
ti pecora & homines quotquot iuenerunt abegere: Peui
sulamq; reliquerunt: hæc ex litteris admirati sui: qui secun
dum locum in classe tenet Senatus uenetus accepit: Non
est igitur tam turpis belli facies in græciam christianarq;
partium quam tuis mercatoribus depicta est. In pannõia
uero atq; in illirico res nostræ multo superiores sunt. Ca
rissimus enim filius noster Mathias hungariæ rex cum
exercitu profectus i Bosnam profligatis hostibus quicū
que obuiam dati sunt omnia recuperauit: quæ aũo supio
ri magnus ipse Turcus iuaferat: Prospera sunt apud hū
garos omnia: nullis inter se discordis: agitatur cum Im
peratore reconciliati sanctam ut appellant coronam ab eo
uendicauerunt: solemnia corõationis propediem celebrã
da feruntur: Nulla per circuitum bella timetur nisi tur
corum: Aduersus hos nihil obstat: quĩ proxima æstate ua
lidissimum cogant exercitum: & in campum spleni ac flo
rentes exeant: Non parua est hūgarici regni potētia quã
do unitum est & cõcors ut in præsentiarum: Quod si au
diant hungari tenosque ac Venetos in bello esse contra
turcos Græcasque oras: uexare nacti quod semp optaue
runt arripiunt cupide occasionem & animis ingentibus
ex altera parte turcos ferient: nec sinent habere quietem
Eritq; dura res Mahumeti inde terrestres copias: hinc ma
ritimas propulsare. Nec deerunt hungaris auxilia ex ui
cinis regionibus. Teutones ut arbitramur exortatiõibus
legatorum nostrorum quos ad eos missimus: & Poloni so
cias manus iungent & in tanta christiana fidei necessita
te subsidia non denegabunt. Ipsi uero hungari ut cõmu
nis fert opinio postq̃ acceperint Romãum præfulem iesu
christi uicarium erecta cruce cum sacro senatu i turcos
profectum esse nullis poterunt edictis minisque domi

retineri. Cuncti signum crucis accipiet & armati utrumque poterunt hostilem terram inuadent difficilius prohibebitur miles quam cogetur. Nec Italia nostra nobis crede fili in tanto negotio deses erit. Plura aderunt nobis auxilia quam forsitan existimes. Non deerit in causa sua sibi dominus: Alios zelus fidei trahet: Alii ne fiat in fames: uel iuiti sequetur: Non scribimus ista sine causa: Cum te uiderint Romanum applicuisse portum mirabilis fiet accessio populorum & iam iam sese multi preparant qui erunt nobiscum in tempore accinti: ut classem ingrediantur. Nec classis ipsa nostra ut in domino confidimus contemnenda erit: neque ultra tempus praefixum differetur. Non est igitur fili cur moras profectioe tuae adducias: tanquam res in Italia minus prouisas arbitrere. Aut uenetos parum instructos in termino putes: Omnia praesto erunt & gaudebit cor tuum postquam nobiscum fueris: & antiquum illum ueneratuque dignum Venetiarum Ducem cum suo Saeatu nobiscum uideris nauigare: & ordinem rerum atque animorum propititudinem cognoueris. Quibus admodum aduersa esset dilatio quam postulas: nocuit enim semper differre paratis. Quod uero de conuentione regum scribis deque pace perpetua aut temporanea: & auxilium quae ineuntum concordiae promittuntur quanuis magnificimus: & pacem illam totis desideramus praecordiis. Non est tamen eius momenti ut profectioem tuam aut impedire aut retardare debeat: si quidem te remanente ad conuentionem statutam & pacem tractante: incertum est an uoti compos fias. Nam & in conuentu praeterito & saepe alias frustra de pace tractatum est. Illud certum & exploratissimum est. quod te ad praestitutam diem non ueniente murmurabunt nationes fidemque tibi & nobis abrogabunt: Hungari spem ponent & fortasse turcis qui multa praestant auscultabunt

Veneti quoque rebus suis consulent: quos turci magnis & assiduis pollicitationibus sollicitare non desinunt: Nolent in bello remanere soli dicent duo menses petuntur: forsitan uiginti fient si non seruetur primus terminus nec secundo locus erit: Quid praeterea mense augusto perderit aduentus: prius fugiet aetas quam ueniatur ad hostes: Quid agat in hyeme classis: totus nobis peribit annus Hæc secum peritantes: Veneti nec tibi nec nobis credent & quod in rem suam fuerit cogitabunt non sine periculo christianæ religionis: paucos inuenias qui fidem imperio præferant. Non sunt tibi omnes similes: qui propter religionem tuendam nulla coactus necessitate solo dei amore florentissimas opes & amplissimum regnum dimittere decreuisti: populi & mortaliū turba maior facilius fidem quam principatum relinquunt: Ideo si acceperit multitudo populorum statutam diem neglectam esse facile cōturbabitur: nec de ulteriori profectioe spem suscipiet: Deponet feruorem qua erat accensa ad obeundam in turcos expeditionem. Deponet arma apparatusq; omnes abiciant & in te nosque culpam referens damnabit nomina nostra neque deinceps nobis etiam iuratis fidem præbebit. Interea turci cornua erigent: pedestres equestresq; copias apprabunt. Naues instruent: & omnia per circuitum occupabunt: cuncta eis obedient sine labore: sine negotio subiicient: non resistentes. Infame erit in gracia & in Asia nomen nostrum: nec remanebit Angulus non hosti parens: hæc certissima sunt detrimenta. necnon euitabimus si manseris domi ad pacem tractandam ut incerta consequaris bona certissima patieris emergere mala. Quod non credimus tuæ mentis esse qui bonus es & sapiens: Si posses ad tractandam concordiam interesse conuentui: & ad nos in tempore proficisci suaderemus ut maneres: quod cum fieri

nequeat profectioem tuam remansioni præponis: hor
tamurque ut uenias neque moreris. Cum deo res agi
tur deo uouisti: deo tu nosque ac Veneti expeditionem in
turcos promissimus tempusque præfixius quando esset
exeūdum nō est deo negā la fides: nec nos eius opinionis
sumus ut te deo nolle seruare promissa existimemus: qui
conuenta hominum nunquā fregisse diceris. Rogant te
inde franciæ & Angliæ Reges: ut ad conuentionem rema
neas: de pace acturus hinc Veneti: hinc Romanus ponti
fex: hinc Iesus cuius in periculo lex posita est: ut uenias
& promissa adimpleas hortantur. Elige quibus magis pa
rere uelis. Nos te deum hominibus prælatuꝝ non dubita
mus: bellum cum turcis si non ueneris non fiet & ordiā
ta peribunt. Si non manseris poterit & sine te tua tamen
ordinatione tuis consiliis: tua prouidentia pax Regū trac
tari atq; concludi. Nec inutilia erunt eorum auxilia quan
docunq; uenerit nobis. Turcorum bello implicitis: times
nisi remanseris concordiam tractaturus deficientibus me
diatoribus inter Reges pacem non habituram locū: neq;
auxilia inde contrahi posse. Nos si domi desieris neque
uenias ad præstitutam diem: cuncta quæ in Italia & i hū
garia cæterisque in locis contra turcos parātur peritura
timemus māifestamque cernimus christianæ fidei iactu
ram. Vtrunque malum: utrunque fugiendum. At cum
duo simul incumbunt mala ita ut alterū incurrere oport
eat: prudentis hōinis est eligere quod minus noceat minus
que certum sit: Nemo qui sapiat ex duobus periculis sua
sponte maius certiusque ingredit: In francia & Anglia di
scordes reges de dominio & fortasse de gloria contendunt
In Græcia & Hungaria inter Christianos & turcos: non
solum de Imperio: uerumetiam de libertate: de uita: de fi
de ac religione certatur: In altera contentione quicumque

tuerit christo seruiet: in altera supantibus Turcis Chri
 sto renuntiare & Mahumeti parere fideles populos oportebit: peribit euangelium & omnis nostra religio cōculcabitur. Quod mente uoluens tua nobilitas amissa pridem Constantinopoli expeditionē in turcos uouit: quæ in hâc usque diem per annos decem & amplius dilata est: fate-
 mur sine tua culpa. Verum non sine damno christianæ rei publice plures enim interea prouinciæ: regnaque non parua in turcorum potestatem peruenerunt: & infinita christianorum multitudo bello capta in seruitutem Mahumetis redacta est. Nunc si differas ulterius & promissa in tēpore negligas adimplere: nec tu culpa carebis: qui minori & incerto malo prætuleris maius & certius: nec nos infamiam euitabimus: qui uulgatam & omnibus populis nationibus gentibusque promissam protectionem nostram sine te perficere non poterimus. Circōspecta est & prouida tua nobilitas: nihil horum ignoras: per te ipsum omnia nosti: nec eges monitorie. Hinc honor urget: & christianæ religionis utilitas atque necessitas: ut quamprimum uenias. Inde regum præces te retrahunt. Verum non sine periculo tui decoris & communi damno: Cum nequeas illis morem gerere: & quæ deo pmisisti seruare: Generositas ut arbitramur: & animi tui fortitudo ad honestiora propensior erit: Hæc habuimus quæ ad scripta tua respondeamus: Nunc curare tuum est ut opinioni quam de tua probitate atq; constantia fideles populi sibi persuaferunt sponsonique nobis & deo factæ non desis. Datum Romæ apud Sanctum Petrū. x. Kalendas Februarii. Mccclxiiii Pontificatus nostri Anno Sexto.

OPVS ipressum Mediolani Per Magistrum Antonium De Zarotis Parmensem; .Mccclxxiii. Maii. xxv;.

a
m
ich

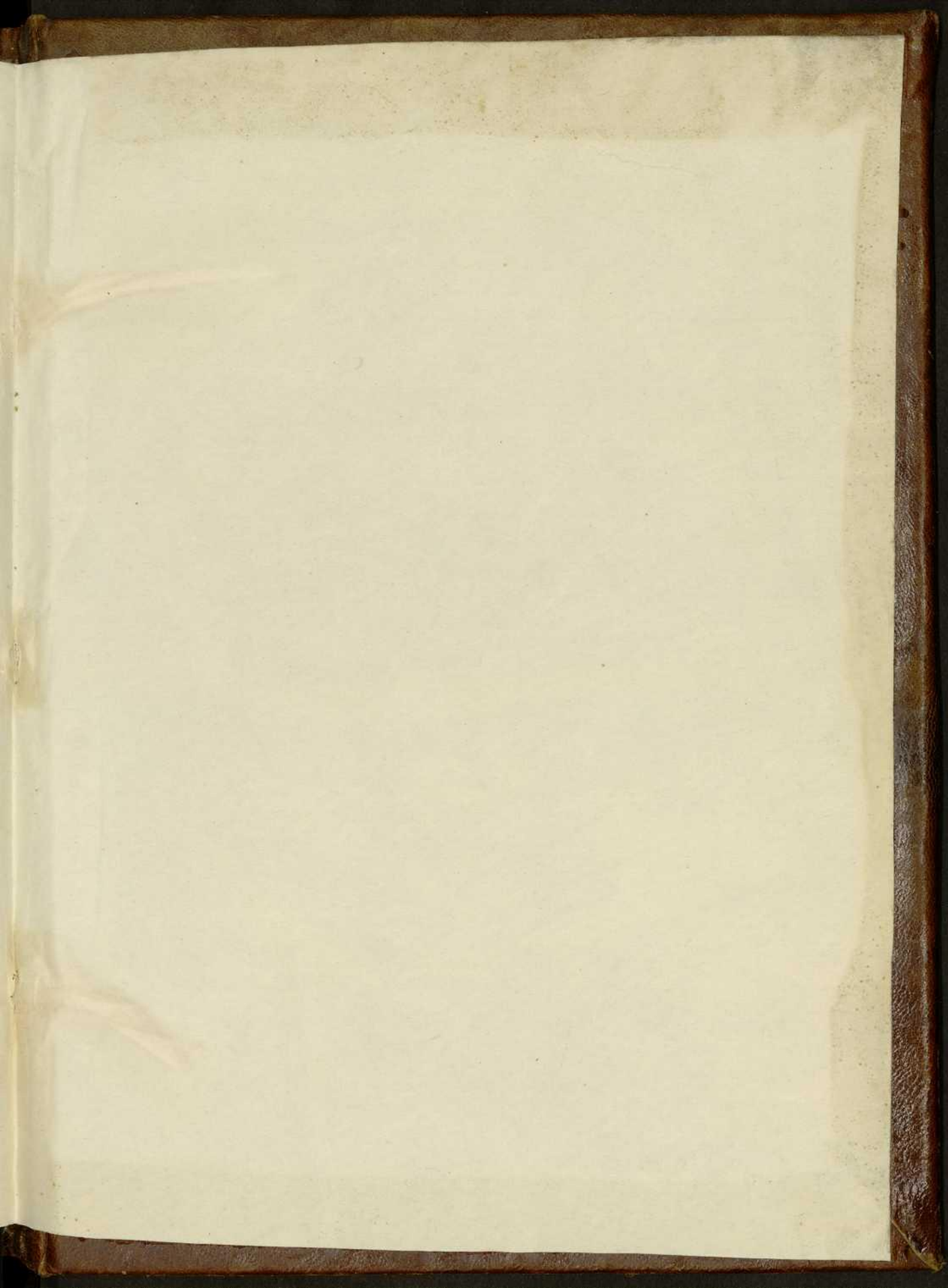
m

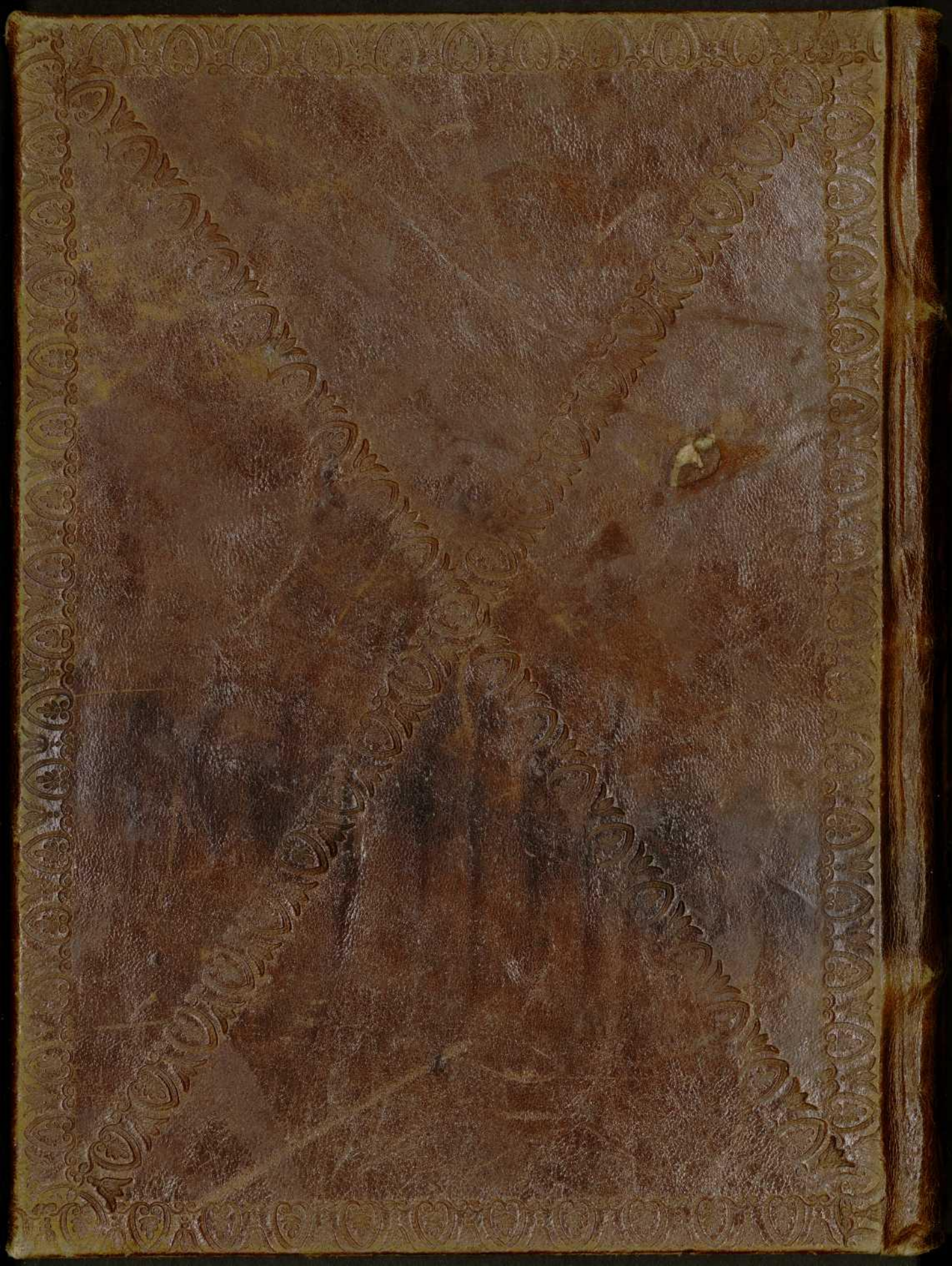
illan

2

8

11

70